

75 jaar bevrijding in gemeente Stein

Verhalen en herinneringen aan de tweede wereldoorlog

op het netvlies gebrand

**“Al wie het niet
heeft meegemaakt,
kan het nooit
volledig begrijpen.”**

Inhoudsopgave

4	Voorwoord
18	1939 Oplopende spanningen
40	1940 Inval van de Duitsers

146	1941 Onderdrukking
184	1942 Bombardementen
224	1943 Overleven

248	1944 Opmars geallieerden & bevrijding
344	1945 Evacuatie Meers
466	Nawoord

470	Index
472	Verantwoording
478	Colofon

Voorwoord

Voorwoord

Op woensdag 18 september 2019 was het precies 75 jaar geleden dat Stein, na bijna vijf jaar bezetting door de Duitse Wehrmacht, door de geallieerden werd bevrijd. Met de bevrijding kwam voor de huidige gemeente Stein een einde aan een periode van onzekerheid, angst, gebrek aan materiële levensbehoeften en soms plotseling groot leed.

Het provinciebestuur van Limburg en de gemeentebesturen in onze provincie besloten samen aan dit historische feit een jaar lang aandacht te schenken. Tot en met de Nationale Bevrijdingsdag op 5 mei 2020 willen ze met name de huidige generatie nog meer bewust maken van wat vrijheid voor ons allen betekent en om daaruit lering trekken voor de toekomst. Bewust maken kan op veel manieren, onder andere door exposities, lezingen en het vastleggen van de herinneringen van de mensen die de oorlog zelf bewust hebben meegemaakt.

In onze gemeente zijn er heel wat inwoners die de oorlog niet alleen bewust meemaakten, maar die de gebeurtenissen ook in dagboeken vastlegden voor het nageslacht. Een aantal van deze verhalen zijn bewaard gebleven en ter beschikking gesteld aan de Stichting Streekmuseum Elsloo (SSE) en de sectie heemkunde binnen de Stichting Erfgoed Stein (SES).

Naast verhalen zijn in de archieven van beide verenigingen ook andere getuigenissen van de oorlog aanwezig zoals beschrijvingen, foto's en manuscripten. Bij het doornemen van al deze documenten en foto's realiseerde de werkgroep zich dat er veel waardevol historisch materiaal over de Tweede Wereldoorlog in onze gemeente aanwezig is. Tijdens tijdelijke exposities in de deelnemende musea is veel materiaal ten toon gesteld. Met deze uitgave willen we de informatie vastleggen voor het nageslacht.

Door de strategische ligging van Stein bij het Julianakanaal met zijn bruggen en de grensmaas bij buurland België, kreeg de gemeente al direct bij de inval van de Duitsers op vrijdag 10 mei 1940 te maken met de verschrikkingen van de oorlog. Op de eerste dag werd niet alleen de brug van Elsloo vernietigd, maar vielen bij de diverse andere bruggen in de gemeente ook de eerste slachtoffers.

Een ander belangrijk en uitvoerig beschreven feit is de evacuatie van Meers. Enkele maanden na de bevrijding werd deze uitgevoerd om de Engelsen in de gelegenheid te stellen langs en in de Maas in het diepste geheim te kunnen oefenen met hun landingsvaartuigen. Dit met het oog op de later nog te nemen oversteek over de Rijn om zo verder door te dringen in Duitsland en zodoende de bezetter te dwingen tot overgave.

Gedurende de hele oorlog bleef de gemeente zelf gelukkig nagenoeg gespaard van grof oorlogsgeweld, maar de gevolgen van de bezetting waren wel degelijk in ieder gezin goed merkbaar. Diverse schrijvers hebben op geheel eigen wijze de ervaringen vastgelegd en zijn door de samenstellers alleen aangepast naar de huidige schrijfwijze. Door al deze verhalen krijgt de lezer een goed beeld van wat zich kort voor, tijdens en vlak na de Tweede Wereldoorlog binnen de huidige gemeente Stein heeft afgespeeld.

Bij het bekijken van het beeldmateriaal in deze uitgave moet je je realiseren dat ten tijde van de Tweede Wereldoorlog slechts weinig mensen een fototoestel bezaten, fotorolletjes schaars waren en men niet over financiële middelen beschikte om foto's te kunnen maken.

Rest ons ten slotte iedereen te bedanken die heeft meegewerkt aan de totstandkoming van dit unieke naslagwerk voor hun spontane medewerking, als ook de families voor het beschikbaar stellen van alle historische documenten en uiteraard de subsidianten.

Wij wensen iedereen veel leesplezier met *Op het netvlies gebrand*.

De samenstellers:

Jeanny Hollanders-Driessen
Guus Peters
Jan Smeets
Miriam Van Es

Verhalen vertellers

Verhalen vertellers

De verhalen van deze vertellers
geven een beeld van wat zich kort
voor, tijdens en vlak na de Tweede
Wereldoorlog in de gemeente
Stein heeft afgespeeld.

Pie op den Camp †

Mart Claassen †

Jo Cobben

Albert Cremers

Harie Dassen †

Lei Gubbels †

Thei Hanssen

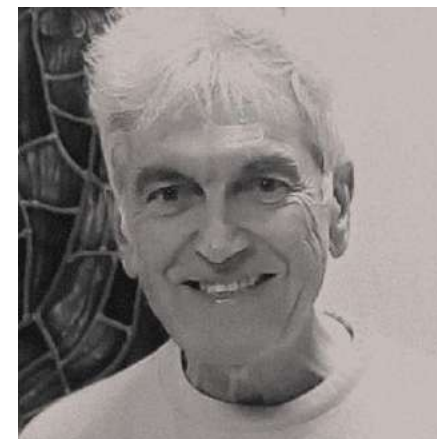
Chaim Herzog †

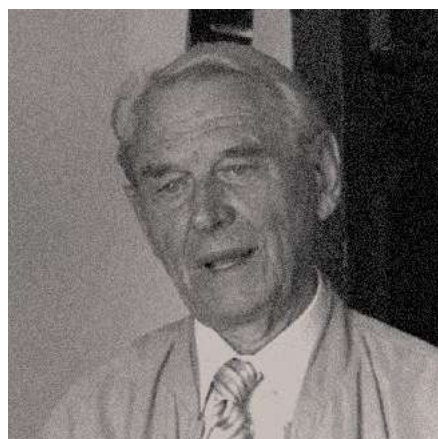
Rien Kraus

Harie van Mulken †

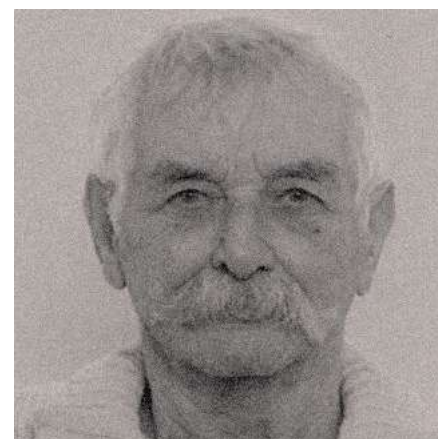
Jan Pijpers

Harry Rouvroye †

Rolf Schoch †

Miel Visschers

A.P.M. Cammaert

*Graadje Kollard
Fredrix †*

Frans Heyens

*Duitse Leutnant
Kürschner*

*Lambert
Martens †*

*Louis †, Huub †
en Marieke Notten*

Coen Smeets †

*Fien (Josephina)
Voncken †*

*Wies, Julia en
Annie Vranken*

*Jeanne
Windraecken*

Familie over de herinneringen van Lei Gubbels

*Zijn herinneringen zijn te lezen
in de hoofdstukken
1940 – 1941 - 1942 - 1944 - 1945*

Pap is geboren (25 september 1929, Kriekelsveldweg) en getogen (Keerend) in Stein. Hij moet een fijne jeugd gehad hebben. Hij vertelde ons kinderen vaker over zijn herinneringen. 't Meeldert en het dorp met zijn inwoners stonden hierin centraal.

Hij wist dat zo schilderachtig en uitgebreid te vertellen dat wij heel wat dorpelingen bij naam kenden, wisten waar ze woonden en hoe de familierelaties waren zonder deze mensen ooit gezien te hebben. De mensen van het Keerend, vele bijzondere mensen elders uit Stein, de onderwijzers van de St. Jansschool, de politie, de pastoor, de dokter enzovoort; wij kenden ze allemaal.

Ook hadden wij zo een plattegrond kunnen tekenen van Stein uit paps jeugd. We kunnen ons niet anders herinneren dan dat pap met facetten van Stein bezig was. Of het nou de mensen waren, de gebouwen, het dialect, de cultuur, de geschiedenis, de oorlogsjaren; het interesseerde hem allemaal.

Later is hij zich bovendien intensief gaan bezighouden met de familiestamboom. Ruim veertig jaar heeft hij zich verdiept in de stamboom van Gubbels en later ook in stambomen van (aangetrouwde) familieleden.

Het bijzondere was dat pap werkelijk alles opschreef. De herinneringen aan Stein, de stambomen, verslagen van vakanties met vrouw, kinderen en later kleinkinderen, dagboeken enzovoort. Boeken en ordners vol. Dit heeft geresulteerd in een schat aan informatie waar wij kinderen erg blij mee zijn.

Wij zijn verheugd dat nu een deel van zijn archief, met name zijn herinneringen aan Stein en haar inwoners, gebruikt kan worden voor het boek '75 jaar bevrijding van Stein'. Dit is precies wat pap altijd voor ogen had: het vastleggen van de geschiedenis voor latere generaties. Hij zou supertrots zijn geweest als hij geweten had, dat hij een bijdrage had mogen leveren aan het boek.

Wij zijn trots op hem!
Nikie, Marco, Rob

Inleiding Harie Dassen

*Zijn herinneringen zijn te lezen
in de hoofdstukken
1939 - 1940 - 1942 - 1944 - 1945*

Binnen de Steinse gemeenschap is de nu 93-jarige Harie Dassen een bekende persoonlijkheid. Hij begon als timmerman in het door zijn vader opgerichte timmerbedrijf, het latere aannemersbedrijf in de Kruisstraat.

Daarnaast was Harie, nadat hij een aantal jaren was getrouwd, nauw betrokken bij de Steinse gemeenschap door zijn bijzondere gedrevenheid bij het IVN van Stein. Door zijn initiatief en medewerking werd onder andere het Kruisbeeld op de driesprong Kruisstraat - Keerend - Ondergenhousweg in ere hersteld en hij zette zich in voor de restauratie van de Zonput.

Ook maakte hij als veertienjarige jongen de Tweede Wereldoorlog bewust mee en wist hierover tijdens een kort interview in februari 2019 nog een aantal vermeldenswaardige feiten te vertellen.

Inleiding Rien Kraus

*Zijn herinneringen zijn te lezen
in de hoofdstukken
1939 - 1940 - 1942 - 1943 - 1944 - 1945*

Zo'n twintig jaar geleden, Marc en Bas zaten op de lagere school, vertelde ik hun weleens iets van mijn herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog. Veel interesse hadden ze niet. Misschien waren ze daarvoor nog te jong. Later, na het zien van de film The Longest Day en ook na herdenkingen op tv, groeide de belangstelling. "Je moet die herinneringen, ook al zijn ze niet heel erg opwindend, eens opschrijven", zeiden ze tegen me.

Nu, vijftig jaar na afloop van de Tweede Wereldoorlog, heb ik dat dus gedaan. Of wat ik mij herinner precies juist is, betwijfel ik. Het is ook al zo lang geleden en ik was erg jong. Bepaalde data zoals het bombardement van Geleen-Lutterade weet ik natuurlijk van na de oorlog.

Zoals gezegd, erg tragisch, dramatisch of zelfs maar spannend zijn de beschreven gebeurtenissen niet. Gelukkig maar! Toch zijn ze voor mij onvergetelijk. Ik hoop dat mijn zoons deze 'Herinneringen uit de Tweede Wereldoorlog' van hun vader met plezier zullen lezen en ze zullen bewaren.

1939

Oplopende
spanningen

1939

Kazemat S-55 naast kanaal bij bocht Meers,
met op de voorgrond Fien Voncken van Elsloo.

Kazematten bij bruggen langs Julianakanaal voor verdediging Nederland

Vlak voor de Tweede Wereldoorlog werden vanaf 26 augustus 1939 in Nederland in opdracht van Nederlandse regering door aannemers uit de regio diverse kazematlinies gebouwd. Zo werden in Limburg veertig kazematten langs het Julianakanaal gebouwd en daarnaast ook nog een groot aantal langs de Maas. De meeste kazematten waren met het front richting Duitsland gesitueerd. Achteraf hebben de kazematlinies nauwelijks een rol van betekenis gehad in de verdediging van het land tegen de oprukkende Duitse troepen.

[illegible]

Op 28 augustus 1939 begon de algemene mobilisatie van het Nederlandse leger, dat uiteindelijk over 300.000 manschappen beschikte. In de maanden na de mobilisatie plaatste het Nederlandse leger soldaten door het hele land en begon het met het voorbereiden van de verdediging. Stellingen werden verstevigd en soldaten werden getraind. Toch verwachtte Nederland geen oorlog: men vertrouwde op de neutraliteit van ons land.

De Nederlandse troepen moesten vooral vertragend optreden. In het zuiden zouden de aanvallers allereerst stuiten op de Maaslinie. Langs deze linie, die ruwweg de loop van de Maas en het Julianakanaal volgde, werden dus versterkingen aangebracht. De kazematlinie van Zuid-Limburg ging uit van een optreden tegen eventueel oprukkende Duitse troepen in drie echelons: een waarschuwingsechelon langs de oostgrens, een vertragingsechelon dat vanaf Susteren in zuidelijke richting door Zuid-Limburg liep en een weerstand biedend echelon langs het Julianakanaal.

Kazematten verdedigden bruggen

Speciale rivierkazematten verdedigden de bruggen. Deze konden een mitrailleur en/of een stuk pantserafweergeschut bevatten. Tussen de bruggen in was een linie aangebracht van prikkeldraadversperringen met daarachter, met bepaalde intervallen, kazematten type S-3, 'stekelvarkens' en veldversterkingen (loopgraven en dergelijke). Een speciaal geformeerde eenheid, bestaande uit vijf infanteriebataljons en vier grensbataljons, de Groep Maas-Waal, nam de bemanning van deze linie voor hun rekening.

Kazematten en bruggen bezet door Nederlandse strijdkrachten

De dagen voorafgaand aan de dag van de inval door de Duitsers op 10 mei 1940 waren de kazematten en de bruggen langs het Julianakanaal bezet door soldaten van het Nederlandse leger. Zo stond er niet alleen afweergeschut in de kazematten, maar ook in de landhoofden van de bruggen en in aparte veldopstellingen, die op een aantal plaatsen langs de kanaaloever waren aangebracht.

Limburg snel in Duitse handen

Op 10 mei 1940 openden vijf Duitse legers de aanval op Nederland, België en Frankrijk. De Nederlandse troepen hielden slechts enkele dagen stand. Omdat de sterkste verdedigingslinies dieper landinwaarts lagen, werd Limburg al op de eerste oorlogsdag bijna geheel onder de voet gelopen. Nog voordat Hitler Nederland in de vroege morgen van 10 mei 1940 de oorlog verklaarde, waren al delen van Limburg in Duitse handen.

Verovering bruggen goed voorbereid

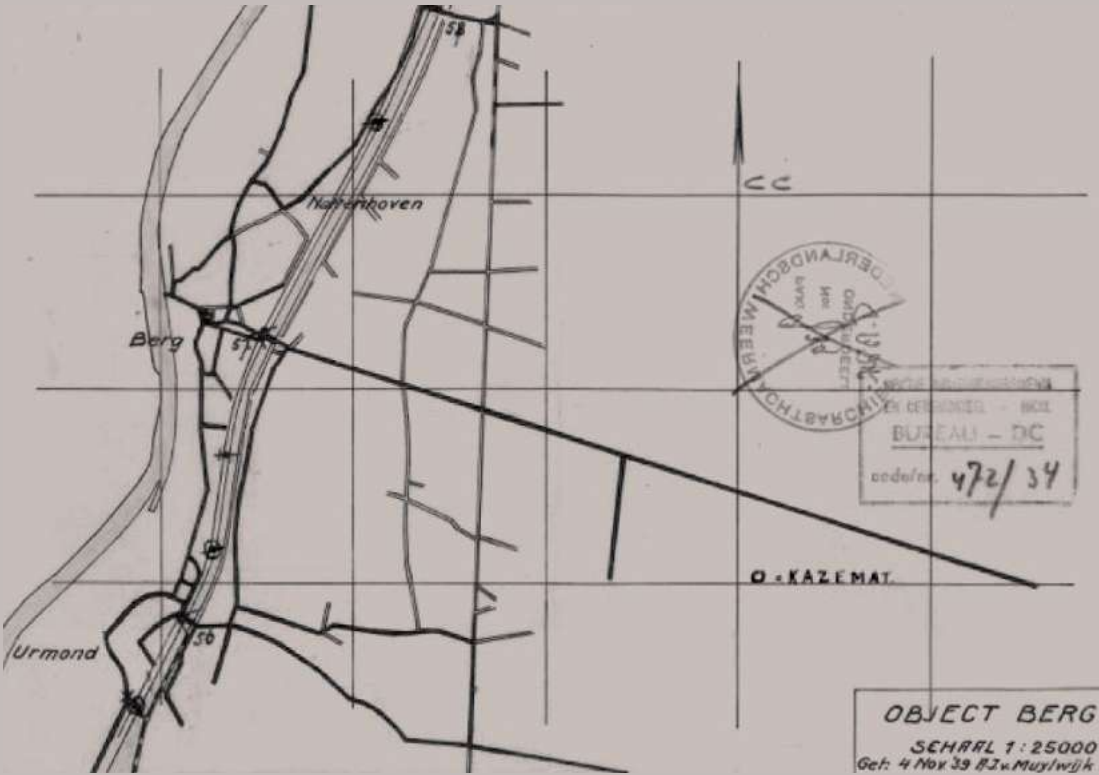
De bruggen over het Julianakanaal waren het doelwit van speciale overvalploegen. Vanuit Millen trokken de overvalploegen op naar de Nederlandse grens. Ze hadden alles zeer goed voorbereid, want over het uniform van het Duitse Leger (*Wehrmacht*) droegen de Duitse militairen Nederlandse legeruniformen.

Duitse elite-eenheden trekken van Berg naar Obbicht

Vlak bij kasteel Limbricht kregen deze overvalploegen – elite-eenheden van het Duitse leger – de instructies om de kanaalbruggen bij Berg, Urmond, Stein, Elsloo en Obbicht onbeschadigd te veroveren. Toen om 4.00 uur de Duitse legereenheden massaal de Duits-Nederlandse grens overtrokken, bevonden de elite-eenheden zich al dicht bij het Juliana-kanaal. De schildwacht bij de brug van Berg zag plotseling een groep fietsers tevoorschijn komen. Ze droegen uniformen van de Nederlandse politietroepen. De schildwacht vroeg naar het wachtwoord en kreeg het verouderde wachtwoord van 9 mei 1940. Voordat de Nederlandse post echter goed en wel kon reageren, werd hij overmeesterd. Meteen volgde een bestorming van de brug en werden de aan de brug bevestigde explosieven onschadelijk gemaakt.

De schildwacht vroeg naar het wachtwoord en kreeg het verouderde wachtwoord van 9 mei 1940. Voordat de Nederlandse post echter goed en wel kon reageren, werd hij overmeesterd. Meteen volgde een bestorming van de brug en werden de aan de brug bevestigde explosieven onschadelijk gemaakt.

Ligging kazematten tussen Stein en Elsloo. Hiervan is de nummering 1 te hoog aangegeven.

Ligging kazematten bij Urmond en Berg

1939

Jacqueline Jacobs en Frans Woudenberg † op kazemat langs het kanaal achter het gemeentehuis van Urmond in zomer 1961.

Kazemat bij de Kattekop te Urmond

Gealarmeerd door geweervuur - Berg

Het geweervuur bij de brug van Berg alarmeerde de andere Nederlandse eenheden aan het Julianakanaal. Vanuit hun stellingen bij de bruggen en vanuit de kazematten openden deze het vuur. De Duitse elite-eenheden slaagden er echter in, zonder verliezen, de Nederlandse soldaten aan beide kanten van het kanaal te overmeesteren. Twee Nederlandse militairen raakten daarbij gewond, vijf anderen werden gedood toen ze over de Maas probeerden te vluchten naar België.

Gesneuvelde Nederlandse strijders - Urmond

Ook bij Urmond volgden de Duitse elite-eenheden dezelfde tactiek. Een groepje Duitse soldaten, in Nederlandse uniformen, overviel de Nederlandse wacht en bestormde daarna de brug. Hierbij sneuvelde aan Nederlandse kant een korporaal. Een andere korporaal en een soldaat raakten gewond. Opnieuw vielen onder de Duitse soldaten geen slachtoffers. Kort na de verovering naderden twee nietsvermoedende Nederlandse onderofficieren de brug. Onmiddellijk openden de Duitsers het vuur op het tweetal: de een werd gedood, de ander raakte gewond.

Bij een schietgattreffer
in kazemat S-53
sneuvelde soldaat
Henricus Bremmers
uit Herten. Hij ligt
op het kerkhof van
Elsloo begraven.

Henricus Bremmers

1939

Meer tegenstand bij Stein

Hetzelfde beeld bij Stein: de verdedigers boden meer tegenstand, maar dat had ook meer slachtoffers tot gevolg. Een soldaat sneuvelde, vijf anderen raakten gewond, van wie twee later aan hun verwondingen stierven.

Dr. Govaert uit Stein die bij de brug geroepen werd om naar de gewonden te kijken, maakte een rapport op. Vreemd is dat in het rapport drie doden vermeld staan, terwijl in het officiële rapport van het Nederlandse leger er twee genoemd worden. De bovengenoemde drie bruggen over het Julianakanaal binnen de huidige gemeente Stein vielen onbeschadigd in Duitse handen, maar dat gold niet voor de brug bij Elsloo. Die kon net op tijd door de verdedigers worden opgeblazen.

Brug bij Elsloo opgeblazen

De Duitsers die kort nadien in Elsloo arriveerden hadden ter plaatse het voordeel dat de oostzijde van het kanaal hoger lag dan de westzijde, zodat zij weinig te duchten hadden van Nederlands vuur. De beschieting van de kazematten S-52 en S-53 vanaf boven de Maasberg leverde dan ook spoedig succes voor de Duitsers op. Bij beide beschietingen schakelden zij de lichte mitrailleur uit. Bij een schietgattreffer in S-53 sneuvelde soldaat Henricus Bremmers uit Herten en twee andere bemanningsleden raakten gewond. Soldaat Bremmers ligt op het kerkhof van Elsloo begraven. De Duitsers zagen echter pas kans de laatste verdedigers tot overgave te dwingen nadat zij via de brug van Stein in de rug van de stelling kwamen.

Van twee kanten overvallen

Na enkele uren van verzet staken de Duitsers ook met rubberboten het kanaal over, en vanuit het noorden, vanaf de brug van Stein, zagen de soldaten in kazemat S-54 de Duitsers te voet naderen. Op het moment dat zij de mitrailleur draaiden om de Duitsers in het noorden onder vuur te nemen, klonk het plots scherp: “Die Hände hoch!” Een aantal Duitse militairen had kans gezien om via de kanaalbrug bij Stein, die toen al in Duitse handen was gevallen, ongezien door het groen en langs de Maasrand bij de bunker te komen. De ongelijke strijd was toen voorbij.

Op het moment dat
Nederlandse strijdkrachten
de mitrailleur draaiden om
de Duitsers in het noorden
onder vuur te nemen,
klonk het plots scherp:
“Die Hände hoch!”

Voetbrug bij Elsloo

Om 8.00 uur was de gehele sectie Elsloo in Duitse handen. Zij bouwden ter plaatse een voetbrug over het kanaal en begonnen aan het leggen van een pontonbrug over de achterliggende Maas. Via de brug van Stein werd al het zware materiaal van de 7e Duitse Divisie vervolgens binnen drie dagen naar België getransporteerd.

Aan het Rijksinstituut voor
Oorlogsdokumentatie,
Heerenrecht 479,
Amsterdam.

Ondergetekende verklaart dat hij 10 Mei 1940 het volgende
heeft ondervonden:

's Morgens vroeg om 7 uur werd hij geroepen bij de brug over
het Juliana-Kanaal te Stein. Daar lagen naast een drielal doden
& 7-8 zwaargewonden. Dit waren allen Nederlandse militairen.
De brug was door Duitsers bezet. Er werd een vrachtauto ge-
quiseerd om de gewonden naar 't ziekenhuis te vervoeren. Er ston-
den een 4-tal mannen in Nederlandsche uniform bij. Hij zei tegen
één van hen, toe pak eens mee aan, deze draait zich om en zegt:
“was bitte?” Toen ondergetekende hem nader bekeek, bleek hij
een Duitse veldmuts op te hebben en in Nederlandsche uniform
gekleed. De anderen waren evenzoo gekleed en ook Duitschers.
Dezen hadden de Nederlandsche bezetting der brug in hun Neder-
landsche uniform overvallen en neergeknald. Later hebben Duit-
schers in Duitse uniform zich bij hen gevoegd.

Ondergetekende kan dit desgewenst onder eede bevestigen.

Rapport huisarts
Dr. Govaert

Dr. A.A.J. Govaert

Restanten kazematten gesloopt

Tijdens en ook in de eerste jaren na de oorlog, bleven de kazematten, waarvan een aantal direct aan de dijk van het Julianakanaal waren gebouwd, nog geruime tijd staan en waren in die eerste jaren vrij gemakkelijk toegankelijk. In de vijftiger en zestiger jaren werden ze echter gesloopt. Een van de laatste was kazemat S-55, in de bocht bij Meers. Deze kazemat lag min of meer verscholen tussen een omringende haag, en achter het jaagpad langs het kanaal.

Oorlogsmonument kazemat S-54

De enige kazemat die in de gemeente Stein nu nog als oorlogsmonument herinnert aan deze verdedigingslinie, is kazemat S-54 die enigszins verscholen ligt op een heuvel tussen de bomen even noordelijk van de brug bij Elsloo, langs de weg naar Meers. Een gedenkbord langs de weg met verklarende tekst geeft de wandelaar of fietser, die hier even stopt, verdere uitleg.

Resten kazemat S-52 en S-53 duiken op in 2016

Tijdens de uitvoering van de verruimingswerkzaamheden van het Julianakanaal stootte begin januari 2016 aannemer De Vries en van de Wiel bij het afgraven van een deel van de westelijke dijk bij Elsloo op de fundatieresten van de kazematten S-52 en S-53, waardoor de geschiedenis van de kazematten nog eens onder de aandacht werd gebracht van de media. De resten zijn nu verwijderd, aangezien hier inmiddels het water staat van het verruimde Julianakanaal.

**Oorlogsmonument kazemat S-54
ligt enigszins verscholen op een
heuvel tussen de bomen even
noordelijk van de brug bij Elsloo,
langs de weg naar Meers.**

Verdedigingsopstelling kazematten en bruggen

Uit de destijds opgemaakte oorlogsverslagen blijkt dat de volgende verdediging bij de bruggen, kazematten en veldopstellingen was opgesteld.

Kazematten bij brug in Elsloo*Bezetting:*

3^e sectie minimaal een lichte mitrailleurgroep van de 2^e compagnie van het 1^e bataljon van het 37^e Regiment Infanterie en drie zware mitrailleurs.

Opstelling:

- Een zware mitrailleur in kazemat 52, 1500 meter ten zuiden van de brug.
- Een lichte mitrailleur in kazemat 53, 250 meter ten zuiden van de brug.
- Een zware mitrailleur in kazemat 54, 400 meter ten noorden van de brug.
- Een lichte mitrailleur, in veldstelling, 600 meter ten noorden van de brug.
- Een zware mitrailleur in veldstelling bij de noordelijke compagneigrens 1000 meter ten noorden van de brug. Deze mitrailleur bestreek het kanaal in de richting van de brug bij Stein.

Op het oostelijke landhoofd, vlak voor de brug bij Elsloo, lag een versperring bestaande uit een vast muurtje van 75 centimeter hoogte, met 1,5 meter lange ijzeren staven, waartussen prikkeldraad en een verplaatsbaar gedeelte, bestaande uit met beton gevulde drums, waartussen na sluiting ijzeren staven met prikkeldraadrollen werden bevestigd.

Kazemat S-54 op heuvel nabij brug Elsloo

Kazematten bij brug in Stein

Bezetting:

4^e sectie en een lichte mitrailleurgroep van de 3^e sectie van de 2^e compagnie van het 1^e bataljon van het 37^e Regiment Infanterie en een zware mitrailleur.

Opstelling:

- Een lichte mitrailleur in kazemat 55, 100 meter ten zuiden van de brug (groep van de 3^e sectie).
- Een lichte mitrailleurgroep in veldstelling circa 500 meter ten zuiden van de brug.
- Twee lichte mitrailleurs onder de brug in het westelijke landhoofd.
- Een zware mitrailleur in kazemat 56, 500 meter ten noorden van de brug.
- Op het oostelijke landhoofd van de brug bevond zich een versperring van putringen.

Kazematten bij brug in Urmond

Bezetting:

1^e sectie: twee lichte mitrailleurgroepen en een zware mitrailleur.

Opstelling:

- Twee lichte mitrailleurs in het westelijke landhoofd onder de brug.
- Een zware mitrailleur in kazemat 57, 450 meter ten zuiden van de brug.
- Op het oostelijke landhoofd van de brug was een putringversperring.
- Op de westelijke kanaaloevers waren hier en daar prikkeldraadversperringen.

Kazematten bij brug in Berg aan de Maas

Bezetting:

2^e sectie: drie lichte mitrailleurgroepen en een zware mitrailleur.

Opstelling:

- Een lichte mitrailleur in kazemat 58, ongeveer 400 meter ten zuiden van de brug.
- Een zware mitrailleur in veldstelling, ongeveer 300 meter ten zuiden van de brug.
- Twee lichte mitrailleurs in het westelijke landhoofd van de brug.
- Op de oostoevers vóór de brug een putringversperring.
- Prikkeldraadversperringen op de westoever.

Restant kazemat S-53 bij Elsloo, 6 januari 2016

1939

Harie Dassen over de opgeblazen brug bij Elsloo

Opgeslagen brokstukken

Harie weet nog dat, nadat de brug van Elsloo aan het begin van de oorlog was opgeblazen, de brokstukken van de brug werden opgeslagen op het vlakke gedeelte langs het Julianakanaal, vlak naast de huidige Scharbergbrug. Wanneer hij met zijn kameraden in het kanaal ging zwemmen, verstopten zij daar hun kleren tussen de kapotte brugdelen.

Rien Kraus over de komst van de Duitsers

De ooievaar kwam langs

's Morgens vroeg was er al bezoek! Bij ons thuis bedoel ik. Naast de pap en de mam waren er ook nog tant Lies en nonk Tjeu. Tante Marie uit Oudenbosch, een zuster van de pap, was er ook. Zij was de mam komen helpen toen op 2 mei 1940 mijn broer Jo werd geboren. De stemming was bedrukt en toch ook opgewonden. Er werd zachtjes gesproken. Opeens was het net alsof een lap stof of iets dergelijks doormidden werd gescheurd. Die indruk had ik tenminste. We keken allemaal angstig naar buiten. Het zal toen een uur of acht 's morgens zijn geweest.

Later vertelde de mam dat het een Frans vliegtuig was geweest. We hadden de mitrailleur gehoord waarmee het de Duitsers die via de Kapelaan Berixstraat richting brug over het Julianakanaal trokken, onder vuur had genomen. Er zou alleen een paard zijn gesneuveld.

Later die dag stond ik nabij de tunnel en zag de zon weerkaatsen op de vliegtuigen hoog in de lucht. Er stonden veel mensen uit de buurt op straat.

“Een dode”,
werd gefluisterd.
Gewikkeld in een
zwart doek
lag hij daar.

Het was die dag
schitterend lenteweer.
Warm en zeer zonnig.
Weer wat later zijn we
het talud nabij de tunnel
opgeklommen om ook
eens boven op de Kapelaan
Berixstraat, de weg naar
de brug, te kijken. Duitsers
waren er niet meer. De weg
was leeg.

Alleen bij het felgroen
geschilderde staketsel – dat
er allang niet meer is – stonden wat
mensen bij een vrij groot langwerpig
koolzwart pak dat daar lag. “Een dode”,
werd gefluisterd. Gewikkeld in een
zwart doek lag hij daar. Het doek was
lang en zowel het hoofd als de voeten
kon je niet zien.

De mam vertelde naderhand dat het
een burger was geweest. Terugkomend
van de nachtdienst in een Belgische
steenkolenmijn kwam hij de Duitsers
tegen bij hun aanval op de brug.

Een soldaat tilde mij
op een paard, waarop
een andere Duitser
zat die me stevig
vasthield. Hoog was
dat! En eng! Maar
wel spannend!

En dat kostte hem zijn leven.
Hij scheen niet van Stein te zijn.
Later bleek echter dat hij een broer
was van kapelaan Kerckhoffs van onze
St. Martinusparochie. De avond tevoren
had men hem nog gewaarschuwd:
“Gank neet, want de Pruus kumpt
deze nach!”

Op de brug over het Julianakanaal bleek
een Nederlandse militair (sergeant
Buskens uit Neerbeek) te zijn gevallen.
Hij overleed zes weken later in het
ziekenhuis van Sittard. Zo herinner ik
mij als kind van vijf jaar de eerste dag
van de Tweede Wereldoorlog.

De dag erna zag ik vooral veel paarden.
Ze werden door Duitse soldaten naar
de weilanden in de buurt gebracht.
Ook kreeg ik nog een stukje chocolade
van een Duitse soldaat.

1940

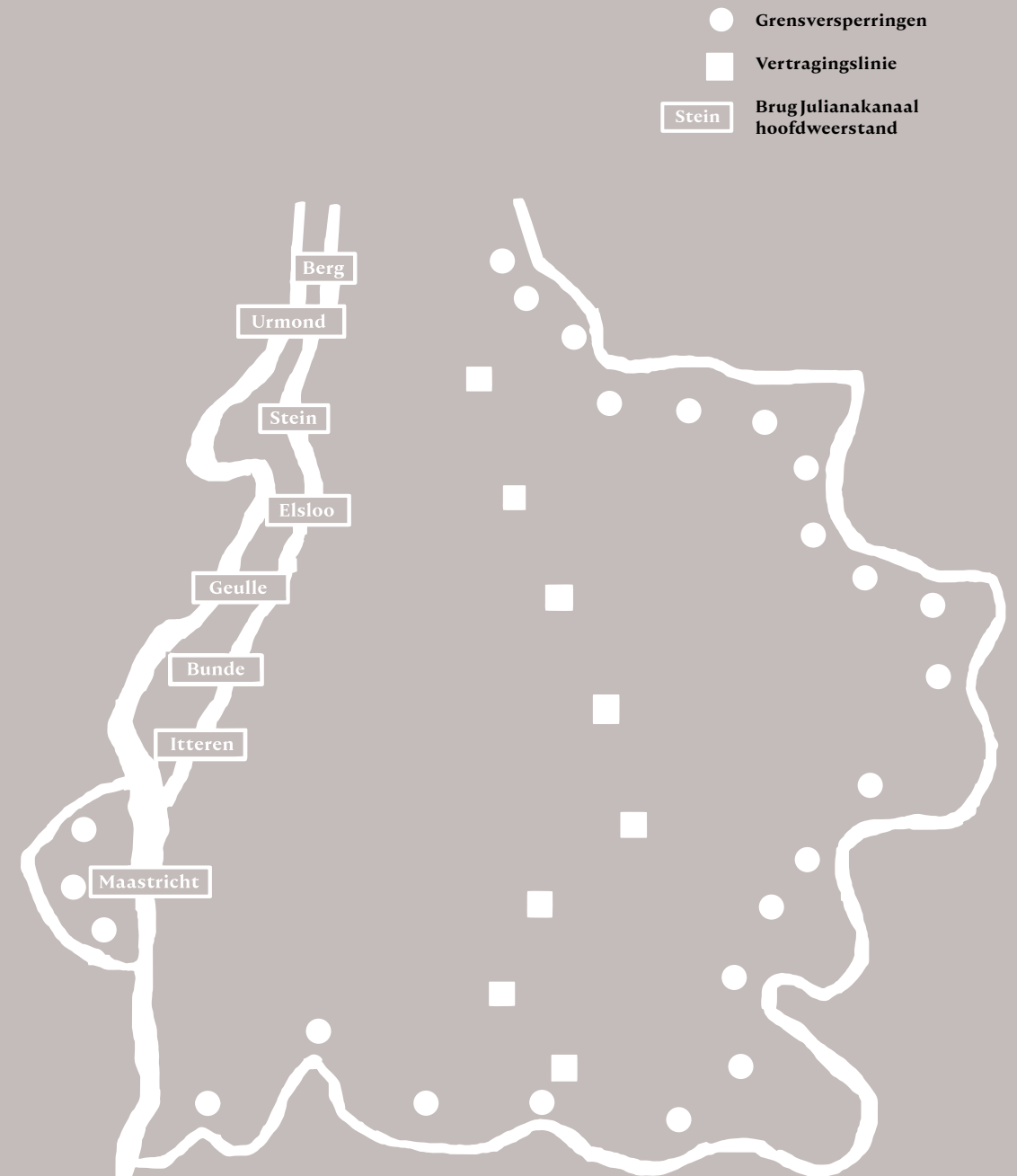
Inval
van de Duitsers

1940

De Duitsers voeren op 10 mei hun plan onder de codenaam Fall Gelb uit. Dit is het plan om Nederland en België aan te vallen en te bezetten. Plan Gelb wordt gevolgd door het plan Fall Rot, het verslaan van Frankrijk. Hoewel de regering weet dat ze kansloos is, wil men zich toch verdedigen met de beperkte middelen die men tot de beschikking heeft. Men is ervan overtuigd dat Zuid-Limburg binnen enkele uren verloren zal zijn.

In de vroege ochtend van 10 mei 1940 ondervinden de verdedigers van de bruggen in de dorpen van de huidige gemeente Stein de aanvalskracht van de Duitsers aan den lijve. Onderdelen van het Duitse VI. Armeekorps nemen de verovering van de bruggen voor hun rekening. Doel is om zo snel mogelijk het Julianakanaal en de Maas over te steken.

De bruggen van Berg aan de Maas, Urmond en Stein worden met een list ingenomen. De Duitse soldaten van de 7. Infanterie-Division trekken Nederlandse uniformen over hun Duitse uniform aan en overrompelen de verdedigers. Het aantrekken van een uniform van een tegenstander geldt overigens als een oorlogsmisdaad. In Elsloo kiest men voor een andere aanpak: overrompeling door zwaarbewapende motoren met zijspan die bij verrassing met grote vaart over de brug razen. Hiervoor tekende de 18. Infanterie-Division. Deze aanslag mislukt echter doordat de Nederlandse verdedigers de brug opblazen.

1940

*Harie Dassen
over neergestort
vliegtuig bij Vucht*

Harie weet nog dat er aan de overzijde van de Maas, bij Vucht, een Duits vliegtuig was neergestort, dat daar een noodlanding had gemaakt. En nieuwgierig als hij en zijn kameraden waren, wilden ze daar een kijkje gaan nemen en zwommen daarvoor de Maas over. Door de daar nog aanwezige soldaten werden ze echter weggejaagd. Later gingen ze echter stiekem terug, gewapend met een nijptang om bruikbare onderdelen uit het wrak, zoals slangenklemmen, te slopen.

Harie weet nog dat er aan de overzijde van de Maas, bij Vucht, een Duits vliegtuig was neergestort, dat daar een noodlanding had gemaakt.

1940

Oorlogs- gebeurtenissen rondom de bruggen over het Julianakanaal

Omdat de dreiging van een oorlog met Duitsland in 1939 erg reëel geworden was, werden vlak voor de Tweede Wereldoorlog in Nederland kazematlinies gebouwd, in Limburg met name langs het Julianakanaal. De kazematlinie van Zuid-Limburg ging uit van een optreden tegen eventueel oprukkende Duitse troepen. Uiteindelijk hebben de kazematlinies nauwelijks een rol van betekenis gehad in de verdediging van het land tegen de oprukkende Duitse troepen.

De geschiedenis van de in Stein langs het Julianakanaal gelegen kazematten is beschreven in hoofdstuk 1939: Kazematten bij bruggen langs Julianakanaal. Harry Rouvroye en Jan Smeets nemen u in dit hoofdstuk mee naar de gebeurtenissen die voor, tijdens en direct na de oorlog bij de bruggen in Elsloo, Stein, Urmond en Berg aan de Maas hebben plaatsgevonden.

1940

Ontwikkelingen in Elsloo vooraf aan de oorlog

Toen op 16 september 1935 het Julianakanaal feestelijk werd geopend, had niemand de gedachte dat het kanaal binnen enkele jaren gebruikt zou kunnen worden als verdedigingslinie in een oorlog. Men was meer bezig met het overleven van de grote economische crisis die de wereld teisterde vanaf 1929.

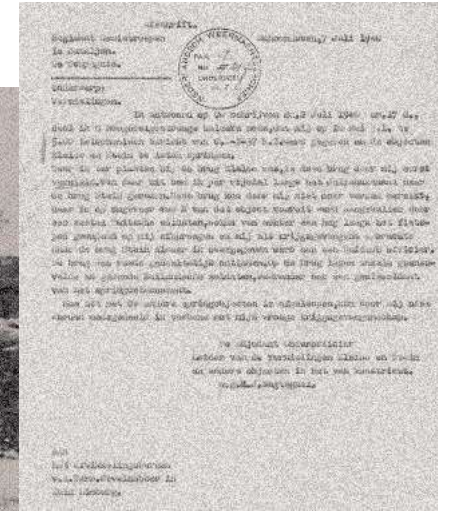
Overleven tijdens economische crisis

In Zuid-Limburg waren de mijnen de grootste werkgevers, en het waren in eerste instantie de particuliere mijnen die huisbrandkolen leverden, die reeds in 1931 per mijnzetel zeven zogenaamde *Feierschichten* (onbetaald thuis de dienst uitzitten) invoerden. Deze *Feierschichten* werden niet betaald; dus de lonen daalden. Bovendien werd een aantal mensen ontslagen; hoofdzakelijk de mensen die veel ziekvierden of die om welke reden dan ook niet voldeden aan de gestelde eisen.

De Staatsbedrijven die hoofdzakelijk vette kolen produceerden, werden aanvankelijk minder getroffen. Op het hoogtepunt van de crisis in 1935 werd bij de Staatsmijnen 36 diensten per jaar niet gewerkt, terwijl dat bij de particuliere mijnen 68 diensten per jaar was. Dat betekende een loonverlies van in het ene geval meer dan 10 procent, tot meer dan 20 procent in het andere geval.

Bij andere grote bedrijven zoals de Maastrichtse aardewerk- en glasindustrie, gebeurde hetzelfde. Ambtenaren leverden 10 procent in. Ook de landbouw werd getroffen door het vernietigen van de overproductie. De verkoop van de middenstanders daalde door de verminderde inkomens, waardoor er verhoudingsgewijs veel faillissementen voorkwamen.

Toegang tot de brug gebarricadeerd

Verslag uitvoering en tijdstip
opblazen van de brug

Oplopende werkloosheid

Het spreekt vanzelf dat de werkloosheid sterk opliep; in 1930 waren volgens het CBS 156.000 mensen werkloos, op het hoogtepunt in 1935 waren dat er 594.000.

“Vreet die Zwanenburg maar zelf op!”

Werkloos zijn betekende voor kostwinners een steunbedrag van 11 gulden per week. Ongehuwden die thuis woonden kregen niets. Verder konden er door gemeenten natura-uitkeringen worden verstrekt. In Elsloo werd eenmalig een blik worst

van 2 kilogram aangeboden aan de werkloze kostwinners. Een man stapte met zo'n blik worst de kamer van de burgemeester binnen, smeet die voor de burgemeester op de grond en beet hem toe: “Vreet die Zwanenburg maar zelf op!”

Gratis fietsplaatje

Na 1935 ging het langzaam beter en in 1938 was het aantal werklozen gedaald tot 465.000. Dat betekende dat de rij van werklozen die tweemaal per dag op het gemeentehuis moesten ‘stempelen’, iets korter werd, maar te veel mensen waren nog werkloos. De werkloze kostwinner kreeg van rijkswege een gratis fietsplaatje, dus vrijstelling van rijwielbelasting. Dit plaatje was voorzien van een gat in het midden. Alleen hij mocht hiermee de weg op. Werkloze jongeren ontvingen geen enkele steun.

Geboorte prinses Beatrix – 21 kanonschoten

De eerste belangrijke gebeurtenis in het jaar 1938 was de geboorte van prinses Beatrix op maandag 31 januari. De 21 kanonschoten die in Maastricht werden afgevuurd door het leger, waren in Elsloo hoorbaar en werden zorgvuldig geteld. Namelijk, 51 schoten betekenden dat er een prins geboren was. Het was een gewone werkdag. Bij het gemeentehuis werd de vlag gehesen en de scholen hadden vrijaf.

Gratis fietsplaatje
voor werkloze kostwinners

Smokkelen boter en suiker

Het smokkelen van boter en suiker, die beide in België veel goedkoper waren, ging als in de voorgaande jaren gewoon door. De 'kleine' smokkelaars verzamelden zich overdag aan de Belgische Maaskant om na het sein 'veilig' gezamenlijk met de veerpont over te steken. Dit sein werd vanaf de bovenkamer van de Schippersbeurs gegeven door middel van een witte doek. Populair waren de botermerken Adi en Kubi en sigaretten van het merk St. Michel. Het zware smokkelwerk gebeurde meestal gedurende de nacht, waarbij door douane en politie meerdere malen werd geschoten om de smokkelaars te kunnen arresteren.

Populair smokkelwaar: Boter van Adi en Kubi en sigaretten van het merk St. Michel.

Kermis in Elsloo en Cothem

De kermis van Kotem (B) werd zoals altijd drukbezocht op zondag. Het bier kostte 1 frank en een reuzen-crème (ijsje) hetzelfde. De Belgische frank stond in die tijd op 17 à 18 stuks per gulden. De kermis in Elsloo werd voor de laatste maal gehouden op het oude kermisterrein aan de Stationsstraat. Buiten de gewone attracties als de schommel en de carrousel, met enkele kramen, stond er zowaar een steile wand.

In de tonvormige wand werden door motorrijders halsbrekende toeren gedemonstreerd.

Herinnerings-
tegel vanwege
40-jarig jubileum
van Koningin
Wilhelmina
voor mijnwerkers.

Jubileum koningin Wilhelmina

De volgende feestelijkheid was het veertigjarig jubileum van koningin Wilhelmina op 6 september 1938. Op het gemeentehuis werd de vlag gehesen en de scholen hadden vrijaf. De mijnwerkers op de Staatsmijnen ontvingen een herinneringstegel.

Belgische grenswielrijders

Fort aan Belgische kant van de Maas

Op het oog leek het een gewoon jaar zoals er vele waren geweest, maar aan de Maas veranderde er iets na de aanhoudende dreigementen van Hitler-Duitsland tegenover Tsjecho-Slowakije. In België, op de Hal bij de Maasdijk, verschenen in het voorjaar bouwvakkers die een metershoge afrastering maakten die werd afgedekt met groen doek. Er werd druk gespeculeerd over wat er gebeurde achter die afrastering. Na enkele maanden werd de afrastering weer gesloopt en vanaf dat moment keek men tegen een 'fort' aan. Het bleek te gaan om een verdedigingsbunker die uit voorzorg door de Belgen was gebouwd; hij was bedoeld om een vijand te beletten de Maas over te steken.

1940

Zij schatten eerder dan Nederland de gevaarlijke situatie in waarin we verkeerden. Vanaf die tijd werd de Belgische grens bewaakt door militairen die behoorden tot de Grenswielrijders. Het was een korps van vrijgezelle militairen die de gehele Belgische grens bewaakten. Men kon ze dagelijks, vier man sterk, zien patrouilleren over de Belgische Maasdijk.

Brugversperring Nederlandse militairen vanwege oplopende spanningen Tsjecho-Slowakije

In Nederland werd op het hoogtepunt van de crisis om Tsjecho-Slowakije op 27 september 1938 de 'Buitengewone Oproeping Uitwendige Veiligheid' werkelijkheid en 25.000 reservisten kwamen onder de wapenen te staan. In Elsloo verschenen die avond twee autobussen en een vrachtwagen met militairen van de 1e sectie van de 2e Grenscompagnie, 13e Grensbataljon onder commando van luitenant Lucassen. Ze werden voor de eerste nacht in een materiaalkeet ondergebracht die eigendom was van Rijkswaterstaat, en gesitueerd langs de Kanaalweg tegenover de brug. Dit gebeurde onder luid protest vanwege de geur in de keet, die bestond uit een teer- en olielucht. De volgende ochtend begon men meteen met de verhuizing naar het patronaat aan de Dorpstraat en vervolgens met het plaatsen van schildwachten bij de brug. Daarna werd een versperring op de oostoever van de brug gemaakt van buizen en zand in lege teervaten, en op de westoever een uit zandzakken bestaande mitrailleurstelling gegraven.

Patrouilles langs Julianakanaal gehandhaafd

Begin oktober was de crisis opgelost en vielen de grensgebieden (waaronder het Sudetenland) uit Tsjecho-Slowakije weer in Duitse handen. Op 6 oktober 1938 keerden de militairen terug naar huis, na eerst de brugversperring te hebben opgeruimd. Vanaf 27 september 1938 verschenen ook aan de Nederlandse kant van de grens patrouilles van de Nederlandse Politietroepen. Zij waren steeds met twee man en bleven altijd aan de westkant van het kanaal. Net als de Belgische, bleven de Nederlandse patrouilles na 6 oktober 1938 gewoon doorgaan tot 10 mei 1940. Het was nu wel duidelijk dat het Julianakanaal een verdedigingslijn zou worden in een eventuele oorlog.

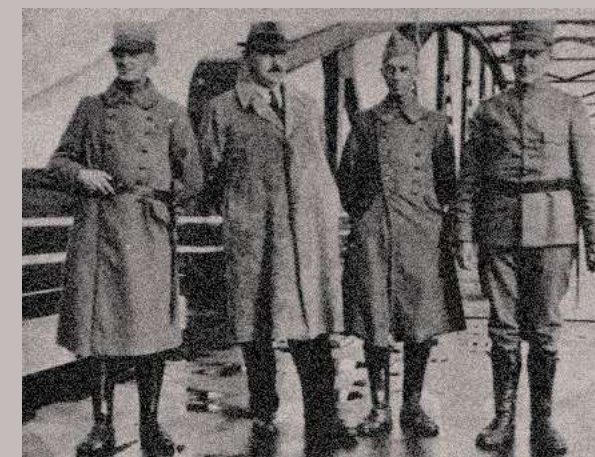
Net als de Belgische, bleven
de Nederlandse patrouilles
na 6 oktober 1938 gewoon
doorgaan tot 10 mei 1940.

De grenswacht Elsloo 1938, 45 man sterk, met links Luitenant Lucassen en staande rechts sergeant P. den Rooyen.

De versperring op de kanaalbrug in September 1938. Enkele geïnteresseerden kijken toe.

Burgemeester F. Eussen met luitenant Lucassen en rechts sergeant P. den Rooyen.

1940

Nog een laatste mooie zomerkermis en wielerronde

Het jaar 1938 ging met een normale winter over naar 1939. In ons land hoopte men dat Nederland in een komende oorlog weer gespaard zou worden, door het handhaven van een strikte neutraliteit.

Het leven ging verder en de werkloosheid daalde langzaam. In Elsloo werd het nieuwe kermisterrein aangelegd en tijdens de zomerkermis kwam voor het eerst het Lunapark van Janvier (de Cakewalk) de kermis opvrolijken. De plaatselijke wielerronde werd gehouden voor een groot publiek.

**Het bier op de kermis
in België kostte 1 frank
en een reuzen-crème (ijsje)
hetzelfde. De Belgische
frank stond in die tijd op
17 à 18 stuks per gulden.**

Patrouille politietroepen

Grote mobilisatie legers in Europa

1940

De situatie in de wereld, waar oorlogen werden gevoerd onder andere door Japan tegen China en in Europa de burgeroorlog in Spanje, werd er niet beter op door de steeds weer door Duitsland gestelde eisen ten opzichte van Polen, en de bezetting van de resten van Tsjecho-Slowakije. Dit escaleerde in augustus zodanig dat de meeste regeringen in Europa besloten tot een mobilisatie van de legers. In ons land werd de voormobilisatie afgekondigd op 24 augustus 1939. Op het gemeentehuis werden de geheime mobilisatiedossiers geopend en de bekendmakingen op een achttal plaatsen in het dorp opgehangen.

Bekendmaking dienstplichtigen via posters

De bekendmaking – een oranjegekleurde poster van 60 x 100 centimeter – was goed leesbaar. Een aantal van de dienstplichtigen van vijftien lichtingen (jaren), moesten zo snel mogelijk, maar zeker op de 25e augustus ‘zich in werkelijke dienst begeven’. Zij waren de kwartiermakers die de grote massa van de reservisten, die enkele dagen later zou worden opgeroepen, op de mobilisatieadressen zouden opvangen. De betreffende militairen ontvingen ook nog een bericht van de gemeente.

Tijdens de grote mobilisatie moesten de paarden naar Sittard worden gebracht, en de auto's naar Born.

Lang niet iedereen had een radio of krant! Op 28 augustus volgde de bekendmaking van de mobilisatie. Nu moesten alle dienstplichtigen van de lichtingen 1924 tot en met 1939 opkomen. Hiervoor werden witte plakaten gebruikt van 60 x 100 centimeter. Verder werden plakaten van dezelfde grootte opgehangen betreffende de inlevering van auto's en paarden. De paarden moesten naar Sittard worden gebracht, en de auto's naar Born. Op 5 september werden de buitengewoon dienstplichtigen nog opgeroepen. Dit waren mensen die om bedrijfs- of andere redenen vrijstelling genoten.

Carnaval verboden

Op 22 januari 1940 verbood het militair gezag het vieren van carnaval en het in het openbaar verschijnen van feestvierders.

Militairen opgevangen bij huishoudens in Elsloo

Op 28 augustus tegen de avond arriveerden een autobus met militairen en een materiaalwagen. Ze werden nu meteen ondergebracht in zaal Janssen (De Dikke Stein) en het patronaat aan de Dorpstraat. De commandant werd ondergebracht bij de familie Fredrix aan de Dorpstraat. De sergeant van de Genie die verantwoordelijk was voor de eventuele vernieling van de kanaalbrug, woonde bij de familie Gouder de Beauregard in de Schippersbeurs (huis Op de berg).

Verstevigen brug bij Elsloo

Er werd meteen begonnen met het graven van stellingen, en de brug kreeg een betonnen versperring van 80 centimeter hoog en ruim 1 meter breed. In het beton werden stalen strippen van 2 meter lang gegoten en voorzien van prikkeldraad. Verkeer moest zigzaggend door de versperring rijden. De opening kon worden afgesloten met teervaten die eveneens gevuld waren met beton en voorzien van stalen strippen met prikkeldraad. Ook in België was de mobilisatie een feit. De patrouilles van de Grenswielrijders namen toe en bij oplopende spanningen verscheen de kazematbemanning op het erf van de familie Penders op de Hal (het inmiddels verdwenen veerhuis aan de overzijde van de Maas) waar ze een barak hadden. Op 1 september viel Duitsland Polen aan en was de Tweede Wereldoorlog een feit.

Luchtbeschermingsdienst treedt in werking

Aan de bevolking werden distributie-stamkaarten uitgereikt en er volgde een proefdistributie van suiker en peulvruchten. De Luchtbeschermingsdienst werd opgericht en op het dak van het gemeentehuis werd een alarmsirene geplaatst. EHBO-cursussen werden gegeven voor de vrijwilligers. De Luchtwachtdienst werd in het leven geroepen en uitgevoerd door Elsloonaren. Zij moesten overvliegende vliegtuigen rapporteren.

Rood-wit-blauwe vlag aan kerktoren

Aan de kerktoren werd een grote rood-wit-blauwe vlag opgehangen die 's nachts werd verlicht door een schijnwerper. Een en ander was bedoeld om vliegtuigen te attenderen op het feit dat ze de grens passeerden. In oktober werd de situatie zo zorgelijk dat besloten werd om de staat van beleg af te kondigen in grensgebieden en plaatsen waar verdedigingslinies waren. Hierdoor kreeg het militair bestuur voorrang op het burgerbestuur. Een van de gevolgen was de beperking van de scheepvaart op het kanaal. Zo werden de Staatsmijnen beperkt in het aantal schepen: tot dertig kolenschepen en twaalf kunstmestschepen per week.

Kazemat S-54

In november werd kazemat S-54 bij de kanaalbrug gebouwd. Hij behoorde tot de 29 kazematten (bunkers in de volksmond) langs het kanaal en zou een aanval van meerdere uren moeten kunnen doorstaan. In tegenstelling tot de kazemat in de echte verdedigingslinies, die muren hadden van 80 centimeter, had deze serie een wanddikte van 40 centimeter. Kazemat S-54 was ingericht voor gebruik van een zware mitrailleur. Het dak was 80 centimeter dik, en de inwendige maten waren 4,6 meter bij 2,2 meter en 1,85 meter hoogte. Door de dunne wanden stak de loop van de mitrailleur vrij ver buiten het schietgat; hij was dus kwetsbaar bij beschieting van de kazemat.

Kanaal vriest dicht tijdens strenge winter 1939-1940

De vroeg ingevallen winter in 1939-1940 bracht problemen mee voor de militairen. Het kanaal vroro dicht en de aanwezige sleepboten konden maar tijdelijk de vaargeul openhouden. Uiteindelijk ontstond een stevige ijslaag die niet kon worden gebroken, omdat ijsbrekers ontbraken. Men verlaagde daarop het waterpeil waardoor het ijs hellend naar het midden van het kanaal zakte, maar niet brak. Ook het weer opvoeren van het waterpeil hielp niet, dus er kon worden geschaatst.

Kazemat S-52 en S-53 gereedgemaakt

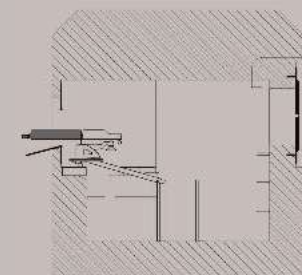
Het einde van de winter ging gepaard met verhoogde activiteiten. De kazematten S-52 en S-53 aan de westelijke kanaaldijk werden gebouwd, alsmede een forse prikkeldraadversperring aan de westkant van het kanaal. Voor dit karwei waren 11.000 stel palen met piketten en 275 ton prikkeldraad nodig. Bij Elsloo, waar de langste versperring lag, waren 600 palen met piketten en 340 rollen prikkeldraad nodig.

Extra patrouilles te water

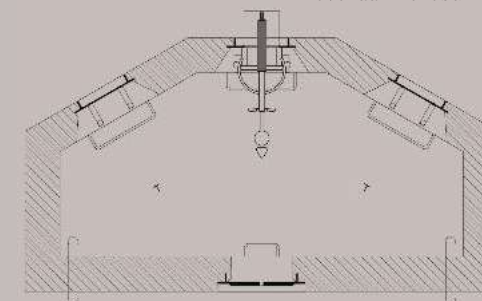
Op het kanaal waren nu ook regelmatige patrouilles van vletten met een bemanning van meestal vijf man. Ze waren voorzien van een zware mitrailleur op de voorplecht en behoorden tot een detachement pontonniers en torpedisten, gelegerd in Maastricht.

Op 24 april 1940 meldde de Territoriaal Bevelhebber dat alle bunkers waren voorzien van eenvoudige ventilatieaggregaten. Verder waren ze in camouflagekleuren geverfd. De stalen schietgaten waren echter nog niet geschilderd; ze hadden de orangerode kleur van de menie. Schilderen in groene kleuren kon pas na 15 mei gebeuren in verband met vochtinslag op de verf!

Dwarsdoorsnede bunker S54.

Bovenaanzicht bunker S54.

De opstelling van de zware mitrailleur was statisch, d.w.z. hij stond vast en kon alleen van links naar rechts horizontaal vuur afgeven. De schutter zat op het ronde stoeltje en steunde zijn voeten op de stang in de wand ingegoten.

Het aantal schepen van de Staatsmijnen werd beperkt tot dertig kolenschepen en twaalf kunstmestschepen per week.

1940

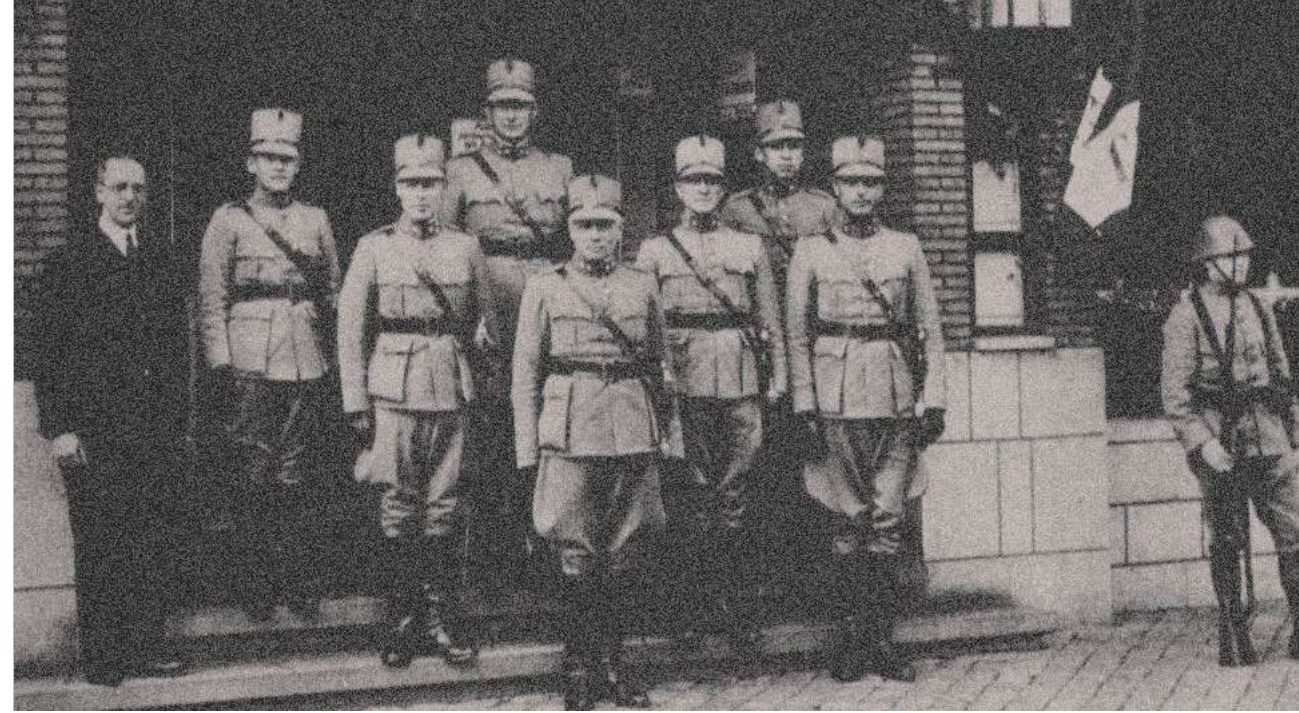
Motorvlet met zware mitrailleur

Verdedigingslinie langs het Juliana-kanaal om vijand te vertragen

Het Nederlandse opperbevel wilde een mogelijke tegenstander te kennen geven dat Nederland zich in elk geval zou verdedigen tegen een inval. Er werd op gerekend dat een vijand enkele uren kon worden opgehouden bij het kanaal en dat de bruggen zouden worden vernield.

Kolonel bezorgd over staat uitrusting strijdmacht

De Territoriale Bevelhebber Zuid-Limburg, kolonel A. Govers, had zijn hoofdkwartier in Maastricht, waar ook de staf was gevestigd. Aan hem werd de taak opgedragen om met een zwakke, slecht uitgeruste strijdmacht deze opdracht uit te voeren. Uit zijn aantekeningen uit 1939-1940 wordt duidelijk dat de toestand van zijn strijdmacht slechter was dan gedacht. Zijn hoofdmacht was het 37e Regiment Infanterie, aangevuld met reserve grensbataljons en specialistische eenheden. Het waren reservisten van de oudste lichting, dus midden dertigers. Volgens de aantekeningen kwam een aantal mannen tijdens de mobilisatie half of helemaal in burgerkleding binnen; na hun verplichte dienstdienst waren ze enigszins uit de kleren gegroeid en reservekleren waren er niet. Verder ontbraken er nog vele andere zaken als dekens, gasmaskers, koppels en ransels. De stemming was goed, maar de verbindingen zeer slecht.

Kolonel Govers met zijn stafofficieren voor zijn hoofdkwartier in Maastricht.

Strijdkrachten in Elsloo onder de maat

De geoefendheid van de troep was ver beneden de middelmaat; 60 procent was niet op de hoogte van de bediening van de lichte mitrailleur. De commandanten, van goede wil, waren vaak onhandig omdat zij nooit ter plaatse geweest waren en nog nooit zo'n grote verantwoordelijkheid en vrijheid van handelen hadden. Er moest getwijfeld worden aan de capaciteit van een aantal commandanten. Net zoals aan de geneeskundige voorzieningen, de hoeveelheid beschikbare materialen en voldoende personeel. Daarvoor werden ook burgers ingeschakeld. De mannen in Elsloo behoorden tot de 1e sectie van de 2e compagnie, 1e bataljon van het 37e Regiment Infanterie. Ze werden gecommandeerd door 1e luitenant Visser.

Versperring oostzijde kanaal afgewezen

De Territoriale Bevelhebber had nog een veel groter probleem. Hij had eerder al gepleit om ook aan de oostzijde van het kanaal een versperring aan te leggen en de verdediging meer oostelijk te leggen. Dat betekende dat aan de oost-ingangen van de kanaaldorpen stellingen moesten worden aangelegd. Daarvoor moesten versterkingen worden aangevoerd. Dit werd afgewezen. Men wilde wel een verkenning betreffende de versperring van de oostoever. Van deze verkenning heeft kolonel Govers een rapport opgemaakt op 28 maart 1940 onder no. 524 Geheim, onderwerp: Hekversperring Julianakanaal. Het was een concept dat niet werd verzonden.

In het zes pagina's tellende concept stelde hij onder andere het volgende: "De verkenningen voor de te maken hekversperring op den Oostoever van het Julianakanaal hebben uitgewezen, dat het aan een van uit het O. oprukkende vijand mogelijk is, den Oostoever van het kanaal te bereiken, zonder dat dit oprukken met vuur vanaf den Westoever kan worden belet." En verder: "De 29 aan den Westoever van het kanaal gelegen kazematten en overige gevechtsofstellingen zijn zodanig geplaatst dat zoveel mogelijk een aaneengesloten vuurfront op het watervlak wordt gevormd." En ook: "Voor wat de hekversperring betreft op de Westoever van het Julianakanaal, moge ik Uwer Excellentie berichten, dat deze op 30 maart gereed zal zijn." Vervolgens: "Ik moge deze gelegenheid aangrijpen om nogmaals onder Uw Edele aandacht te brengen, dat met de thans voorhanden zijnde middelen mede in verband met de voren omschreven wijze van Kanaalverdediging, het weerstandsvermogen van het Julianakanaal als zeer onvoldoende en onbevredigend moet worden aangemerkt. De toestand is immers deze, dat 's vijands troepen – na de vertragende lijn te hebben doorbroken – onbelemmerd tot den Oostoever van het kanaal kunnen naderen en onder gebruikmaking van de dekking, welke de hoge kanaaldijk biedt, met daarvoor geëigende wapenen, de kazematten en gevechtsofstellingen op den Westoever buiten gebruik kunnen stellen, zonder dat dit vanaf de Westzijde kan worden belet." Met deze wetenschap ging kolonel Govers naar het begin van de oorlog op 10 mei. Bepaald geen rustgevend idee!

Schepen verwijderd uit het kanaal

Vanaf 7 mei moesten op bevel van de opperbevelhebber van het leger alle schepen uit het kanaal worden verwijderd, of naar de westkant worden verhaald. Verder moest vanaf die dag vanaf een uur voor zonsondergang verhoogde strijdvaardigheid in acht genomen worden, wat betekende dat bij de bruggen de ontstekingsmiddelen moesten worden aangebracht aan de reeds in september geplaatste explosieven en dat de slagsnoeren moesten worden aangesloten. De brug over het kanaal werd vanaf 01.00 uur tot 08.00 uur gesloten; na opening kon het verkeer na controle weer doorgang vinden. Vanaf 08.00 uur tot een uur voor zonsondergang moesten piketwachten bij alle automatische wapens aanwezig zijn, zodat direct vuur kon worden uitgebracht. 50 procent van de overige sterkte kon in de onmiddellijke nabijheid van de wapens rusten, de rest in de kwartieren. Op 9 mei werd de situatie zo ernstig dat de opperbevelhebber van het leger om 23.15 uur het bevel uitvaardigde dat de 'Volledige graad

van strijdvaardigheid' moest ingaan vanaf 03.00 uur op 10 mei. De troepen versperden de kanaalbrug en betrokken hun stellingen.

De automobilisten spraken Duits met elkaar. Het gesprek viel stil en de chauffeur vroeg in het Nederlands: "Is dit de weg naar Stein?"

Luchtfoto's gemaakt door Duitsers

De mogelijke tegenstander – Duitsland – had vanaf november 1939 niet stilgezeten. Op 20 november werden luchtopnamen gemaakt, en op 1 april 1940 vloog een niet van kentekens voorzien vliegtuig op geringe hoogte van noord naar zuid over het kanaal. Men beschikte dus over goede luchtfoto's van de stellingen.

Verdachte incidenten binnen militaire zone

Verder waren er regelmatig incidenten met mensen die binnen de militaire zone verdacht bezig waren; men stuurde hen weg zonder straf! Een voorbeeld hiervan gebeurde tijdens de lente-prestatierit van de KNAC. De rit werd verreden op zaterdag 4 mei en zondag 5 mei 1940, en werd gehouden in Limburg en Oost-Brabant en had tweehonderd deelnemers. De deelnemende auto's voerden oranje vlaggen en kwamen ook in Elsloo. Ze kwamen vanaf Geulle en reden door het dorp en via de Julianastraat richting Stein. Het was een feest, want zoveel prachtauto's en motoren waren nog nooit gezien. Een van deze auto's reed

van de Schoolstraat rechtdoor in plaats van linksaf. Voorbij het huis Driessen in de Driekoelen (huidige Charles de Gavrestraat) stopte hij. De rijder had een landkaart en keek rond. Met een vriend liep Harry Rouvrouye (zoon van gemeenteveldwachter) ernaartoe; een stilstaande auto was een attractie. De automobilisten spraken Duits met elkaar. Het gesprek viel stil en de chauffeur vroeg in het Nederlands: "Is dit de weg naar Stein?"

1940

We hebben hun verteld dat ze beter achter de andere auto's aan konden rijden. Precies zes dagen later werd kazemat S-54 vanaf deze plek buiten werking gesteld! De heren hadden even gekeken of het schootveld vrij was.

Duitsers neuzen ongehinderd rond in Zuid-Limburg

Bij het Duitse opperbevel was men ervan overtuigd dat er in de 'Maastricht Zipfel' (Zuid-Limburg) nauwelijks weerstand zou worden ondervonden. Voor de zekerheid werden op woensdag 8 mei nog een aantal plaatsen bezocht. De bruggen van Maastricht zaten hierbij. Een onderofficier die in november al ter plaatse was geweest, ging kijken of de springladingen en versperringen nog op dezelfde plaats zaten! In Duitsland werden de troepenmassa's op 9 mei geactiveerd met de berichten 'Hindenburg' respectievelijk 'Blücher', wat betekende: de aanval beginnen 'op 10 mei' en 'om 05.35 uur'. In Nederlandse tijd was dit 03.55 uur. De inname van nagenoeg heel Limburg zou worden uitgevoerd door het VI. Armeekorps.

Een onderofficier die in november al ter plaatse was geweest, ging kijken of de springladingen en versperringen nog op dezelfde plaats zaten!

Speciale eenheden Duitse leger nemen bruggen in

Sittard, Berg, Urmond en Stein werden toegewezen aan het XI. Armeekorps met de 7. Infanterie-Division. Vanaf Elsloo was het IV. Armeekorps verantwoordelijk, met voor Elsloo de 18. Infanterie-Division, voor Geulle-Bunde-Itteren de 35. Infanterie-Division en voor Maastricht de 4. Panzer-Division. Verder moesten de speciale eenheden van het *Batallion zur besondere Verwendung 800* de bruggen van Stein-Urmond en Berg bij verrassing innemen en de *Batallion zur besondere Verwendung 100* de bruggen van Maastricht. Eisdien kreeg de 169. Infanterie-Division toegewezen.

We beperken ons tot de 18. Infanterie-Division die in de omgeving van Geilenkirchen was gelegerd.

Infanteriedivisie kwam te voet

Het was een klassieke infanteriedivisie die de marsroute te voet moest doen. De tractie werd hoofdzakelijk gevormd door paarden. Door de toegevoegde eenheden bestond ze op 10 mei uit 18.212 man gevechtssterkte. Teneinde de opmarsnelheid van de gemotoriseerde divisies bij te benen, werd een gemotoriseerde *Vorausabteilung* gevormd. Deze werd zodanig samengesteld dat ze voldoende sterkte had om bruggenhoofden in te richten over het Albertkanaal en de voorliggende verdedigingslinies bij het Julianakanaal in Nederland en de Zuid-Willemsvaart in België.

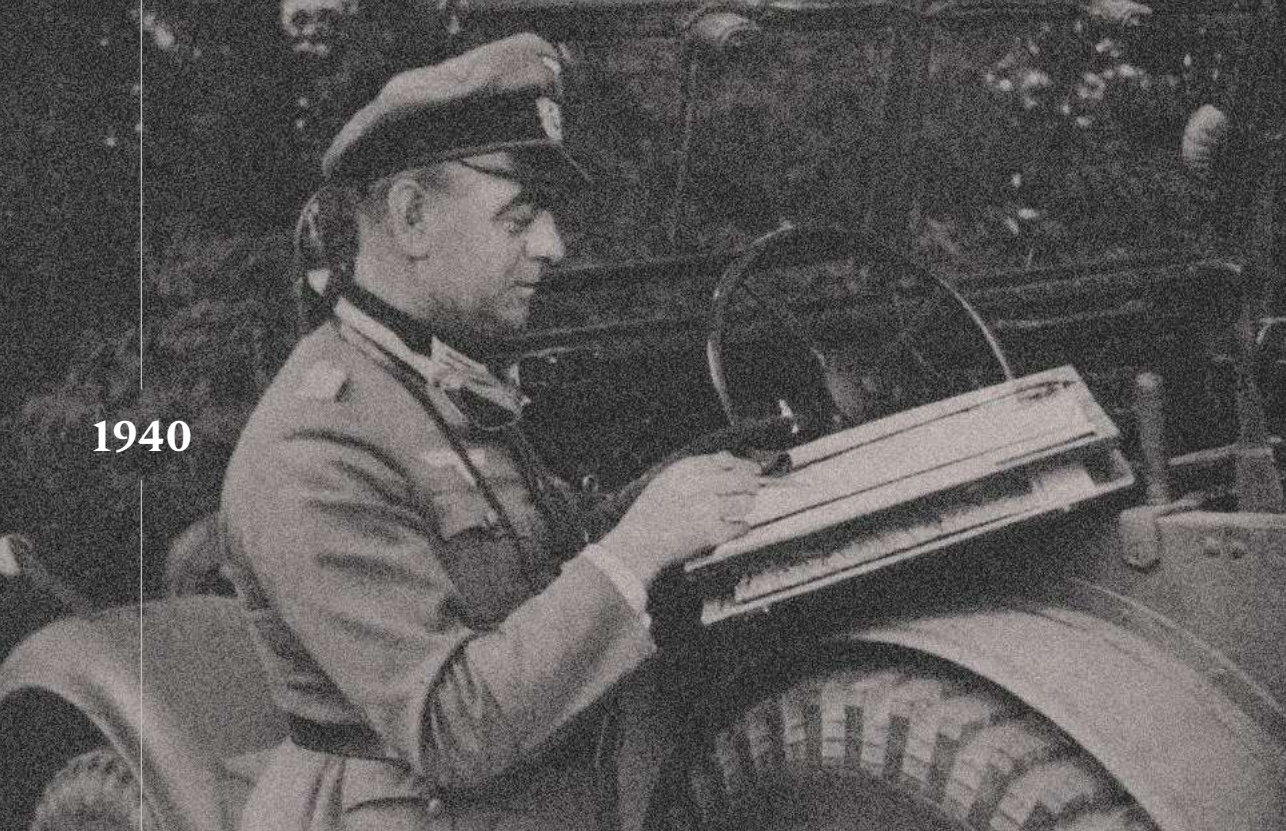

Generalleutnant F.K. Cranz, commandant 18e Infanteriedivisie.

Ze bestond uit:

- 2^e Kompanie, "Panzer-Abwehr-Abteilung 18", bewapend met 37-millimeter-antitankgeschut.
- 2^e "Fla-Kompanie 48", bewapend met 20-millimeter-luchtafweergeschut.
- 1 versterkte Infanterie-Kompanie van 54 Regiment Infanterie Wielrijders.
- 2^e en 3^e "Kompanie Pionier-Batallion 18"
- "Masse Bücken-Kolonnie" en 10^e 1e Pionier Kompanie 18.
- 2^e "Zug Schwere Panzer-Abwehr-Abteilung 605", bewapend met 88-millimeter-pantserafweergeschut.
- 1 "Nachschubkolonne"
- 2 "Funk-Trupps"

1940

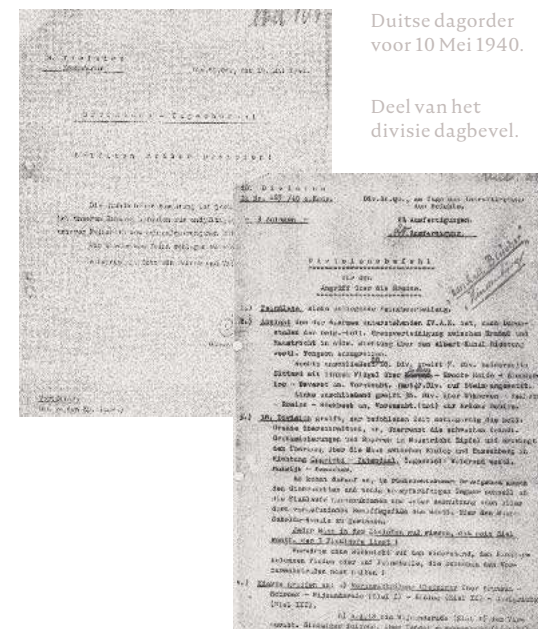
Oberst Leutnant (Luitenant-kolonel) Gleiniger

Het geheel stond onder leiding van Oberstleutnant Gleiniger. De afdeling had de opdracht om op 10 mei de kanaalbrug in Elsloo bij verrassing in te nemen en de Nederlandse bezetting te overrompelen. Om vervolgens tussen Elsloo en Hussenberg (Geulle) de Maas over te steken en door te stoten naar de Zuid-Willemsvaart, die over te steken en een bruggenhoofd te vormen voor de volgende troepen die te voet zouden komen. Verder moest tegen de avond een verkenning richting het Albertkanaal worden uitgevoerd. Ze moesten zuidelijk van Elsloo de Maas oversteken om de bunker bij Kotem te ontwijken. De strijdkreet voor de 10^e mei was: “Iedere soldaat van de 18^e divisie moet weten dat zijn doel westelijk van de drie waterlopen ligt!”

Brug opgeblazen vooraf uitbreken oorlog op 10 mei

De 10^e mei brak aan met het ontwakken van de burgerij door massa's vliegtuigen die op grote hoogte van oost naar west vlogen. De dag moest nog aanbreken en ze waren nagenoeg onzichtbaar. Om 04.45 uur werd de burgemeester – op het gemeentehuis aanwezig – verwittigd dat de oorlog was uitgebroken en dat de brug zou worden vernield.

Kort voor 05.00 uur werd de brug opgeblazen en deze viel in twee stukken in het kanaal. Enige tijd hierna vloog een formatie vliegtuigen van noord naar zuid over het kanaal. De vlieghoogte was niet erg groot en de drie zware mitrailleurs van de bezetting Elsloo openden het vuur met korte vuurstoten. De mitrailleur van kazemat S-52 richting Geulle viel uit na een korte vuurstoot; de andere twee schoten met regelmatige vuursalvo's op de vliegtuigen. Dat duurde echter maar kort, want de vliegtuigen waren snel weg.

Opmars naar Maastricht kort opgehouden

De mitrailleurs werden weer naar hun opstelplaatsen gebracht, want de vijand werd al verwacht. De *Vorausabteilung* was om 05.35 uur Duitse tijd, vanaf zijn nacht bivak vlak bij de grens vertrokken en reed ongehinderd over de provinciale weg Heerlen-Sittard richting Sittard. Hier moest men voorrang geven aan het *Batallion zur besondere Verwendung 100* dat vanaf Wehr dezelfde weg gebruikte voor zijn opmars naar Maastricht. Dit bataljon kreeg enige vertraging bij zijn mars over de Rijksweg naar Maastricht; op de Rijksweg Geleen-Noord hadden de Nederlandse verdedigers een aantal bommen opgeblazen. Na ruiming hiervan kon de mars naar Maastricht beginnen. Bij Neerbeek werd korte tijd verloren door het opruimen van de versperring op de brug over het Mijnspoor.

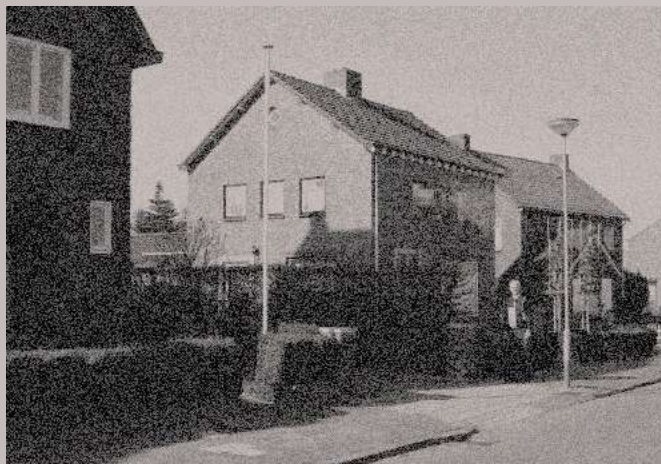
Bij Neerbeek werd korte tijd verloren door het opruimen van de versperring op de brug over het Mijnspoor.

1940

van boven naar beneden

- 37mm Anti-tank kanon met zijn kanonniërs.
- Blik vanaf de Maasberg op kazemat S53.
- Driekoelen weg (nu Charles de Gavrestraat) huis P. Driessen links. Schrijver staat op de plaats waar het kanon werd geplaatst voor beschieting kazemat S54. De overige bebouwing was op 10 Mei 1940 niet aanwezig; er was een open veld.

Verrassingsaanval kanaalbrug

De *Vorausabteilung* volgde en nam in Beek de afslag Elsloo. Vanaf dat punt reden de twee motorrijwielen die de verrassingsaanval op de kanaalbrug moesten uitvoeren, vooruit naar de kanaalbrug bij Elsloo. Hier constateerden ze dat de brug was opgeblazen en ze vervolgden hun weg via de groentetuin van het 'Waterstaat-huis'. Ze reden om de Berg en de Dorpstraat naar de Raadhuisstraat, waar op dat moment de *Vorausabteilung* stopte bij het gemeentehuis. Voorop reed een wagen met daarin Oberstleutnant Gleiniger, de commandant van de afdeling; hij ontving de melding en een kort commando klonk. De manschappen sprongen van de wagens en heel snel ging het in looppas richting het kanaal via de Raadhuisstraat en de Dorpstraat.

Beschieting kazemat S-53

Allereerst een 37-millimeter-antitankkanon met een bezetting van vijf man, gevolgd door zes grote gummiboten die werden gedragen door elk acht man. Hierna een tiental tweepersoons rubberboten die elk door twee man werden gedragen. Verder een aantal infanteristen. Een ander antitankkanon werd via de Schoolstraat naar de Driekoelen gebracht. Bovenstaand beeld zag de Duitse antitankkanon-bemanning op de Maasberg. Zij stelden hun kanon op en konden ongehinderd kazemat S-53 beschieten. Vooraan kazemat S-53 en op de achtergrond de grenskazemat van België.

De lichte mitrailleur stond in het rechter schietgat. Afstand circa 120 meter. Iemand van de bezetting zag de Duitsers en vluchtte. De mitrailleursschutter met zijn helper bleef op zijn post en hij sneuvelde bij het eerste Duitse schot, terwijl de helper zwaargewond raakte. Hij dankte zijn leven aan het feit dat de schutter over hem heen viel en als het ware hem beschermde tegen de volgende twee schoten. Het was toen 05.25 uur. Rond 05.30 uur klonken kort achterelkaar drie schoten van het antitankkanon op de Berg, gevolgd door enkele gewerschoten en een negental schoten op bunker S-54 uit een antitankkanon dat inmiddels was opgesteld in de Driekoelen naast het enige aanwezige huis.

Na inname kazemat S-54 volgt capitulatie Nederlanders

De loop van de mitrailleur in kazemat S-54 werd door rondvliegende granaatscherven en betonstukken geraakt en de mitrailleur was verder onbruikbaar. Door rondvliegende betonstukken raakte een man lichtgewond. Direct na de drie treffers op kazemat S-53 en gedurende de beschieting van bunker S-54 – de granaten waren als zilveren pijlen zichtbaar – staken de Duitsers het kanaal over. Ze wisten precies waar ze dat het beste konden doen en dat was ongeveer 100 meter zuidelijk van de brug. Hierna gingen ze via de 'achterdeur' binnen langs de wachtbarak en het pad dat door de verdedigers in de Scharberg was aangelegd.

1940

Zo kwamen de Duitsers Elsloo binnen met kleine vrachtauto's die een 37mm kanon trokken.
In de bak de 5 man bezetting van het kanon.

1940

Ze werden opgedeeld in enkele groepen om vervolgens met twee handgranaten de hele Nederlandse sectie tot overgave te dwingen. Zie kaartje en onderstaande foto. Over bleef een mitrailleurgroep die 600 meter noordelijk van de kanaalbrug in een veldstelling lag, binnen het gebied van de 7. Infanterie-Division. Men keek niet verder dan de stellingen in de nabijheid van bunker S-54.

Bunker Belgisch grondgebied snel in Duitse handen

De bunker op Belgisch gebied werd door de Duitsers ingenomen door met twee- en achtpersoons rubberboten bij de Oude Maas over te steken en de bunker van achter te benaderen. Zie zwarte stippellijn. Direct na de capitulatie van de Nederlanders staken de Duitsers bij de Oude Maas – zuidelijk van Elsloo – de Maas over. Zie kaartje. Van hieraf ging een groep richting de kazemat, die onbemand werd aangetroffen. Ze seinden naar de overkant en voegden zich bij de anderen die bij Kotem (B) verzamelden.

De Duitsers bombardeerden direct aan het begin van de oorlog de kazerne van Lanaken en doodden de commandant van de Grenswielrijders.

Belgische kazematten onbemand

De kazematbezetting van de Belgen was op 9 mei 's avonds gearriveerd en betrok de wacht bij de telefoon in de barak op het erf van de familie Penders. Ze moesten wachten op bevelen van hun commandant die in de kazerne in Lanaken zijn kwartier had. In verband met de actie bij Eben-Emael en de bruggen over het Albertkanaal bij Maastricht,

bombardeerden de Duitsers direct aan het begin van de oorlog de kazerne van Lanaken en doodden de commandant van de Grenswielrijders. Er kwam dus geen commando voor de kazematbezetting. Ze bleven in de barak. Op een gegeven moment ging een man kijken en zag een roeibootje met twee soldaten over de Maas naderen. Ze gingen aan land en het bleken Duitsers te zijn. Ze gelastten hem zijn geweer af te geven en te vertrekken. Hij ging richting Kotem en werd daar krijgsgevangen gemaakt door de aanwezige Duitsers.

Maas ook in Duitse handen

Een inwoner van de Hal, F. Heyens, sprak de Duitsers aan en vroeg ze niet te schieten, want de bezetting van de kazemat was inmiddels gevlucht. Ze controleerden alle huizen, maar vonden niets. De overtocht van de Maas kon dus beginnen. In eerste instantie ging dat mondjesmaat, want alles moest eerst met de rubberboten over het kanaal worden gebracht.

Voetbrug over kanaal

Intussen ging aan Elsloos zijde van het kanaal het overzetten gestadig door. De melding van het mislukken van de overval op de kanaalbrug werd verzonden nadat de bunker in België was genomen om 08.25 uur Duitse tijd, 06.45 uur Nederlandse tijd. Aangekomen was de melding om 08.45 uur Duitse tijd, 07.05 uur Nederlandse tijd.

Direct hierna werd de kanaalbrug bij Stein door het IV. Armeekorps overgedragen aan de 18. Infanterie-Division en vertrok de *Vorausabteilung* via Stein naar de Maas. Hier werd de 'vergeten' mitrailleurafdeling opgepakt. Het overzetten met rubberboten aan het Julianakanaal stopte en alle volgende eenheden gingen vanaf Elsloo richting Stein/Meers en dan naar de Maas. Om 09.00 uur verschenen er pioniers die een voetbrug over het kanaal bouwden met rubberboten die werden voorzien van stellingplanken van aannemers Schreurs.

De infanterie van de divisie werd op deze manier over het kanaal gebracht. De gevangengenomen Nederlanders moesten nog tot rond het middaguur wachten, werden met hun gesneuvelde makker naar het bivak gebracht en om 14.00 uur naar huis gestuurd!

Pontonbrug over de Maas

Inmiddels was men begonnen met de bouw van een pontonbrug (8 ton) over de Maas. Dit karwei was om 01.00 uur op 11 mei geklaard en direct werd begonnen met het overbrengen van de massa van de gevechtstroepen van de divisie. Zij moesten op diezelfde dag ook nog het Albertkanaal oversteken. De motorboten met vlot waren op 10 mei aangevoerd en hadden de voertuigen van de *Vorausabteilung* overgezet. De veerpont was op de Nederlandse oever aangelegd.

1940

Situatie kazemat S-54.
De bunker was afgedekt
met zandgrind mengsel.
Alleen de voorkant
was zichtbaar.
Deze was voorzien van
wilgenstekken die net
uitgesprongen waren.
De schietgaten
waren open.

Officiële berichten over inname bruggen op 10 mei 1940

De krijgsverrichtingen in Zuid-Limburg, mei 1940.

Uitgave ministerie van Oorlog, 1952.

Pagina 57 Bezetting en bewapening sectie.

“Bij Elsloo verscheen de eerste vijandelijke patrouille omstreeks 4.30 voor de toen reeds vernielde brug. (Zie afbeelding 8). Van 5.15 af werden de opstellingen west van het kanaal door Duitse mitrailleurs en pak onder vuur genomen, waardoor kazemat 53 een schietgattreffer van 3.7 ontving, ten gevolge waarvan een man werd gedood en een gewond. In kazemat 54 werd een man gewond. Het vijandelijke vuur hield aan tot plusminus 6.30, op welk tijdstip de vijand er in geslaagd bleek te zijn het kanaal noord van de brug met zwakke krachten te overschrijden. Tevens werden de opstellingen uit noordelijke richting opgerold door Duitse afdelingen, die over de niet vernielde brug bij Stein de westelijke oever hadden bereikt en daarna tussen kanaal en Maas in de richting van Elsloo waren opgerukt. Omstreeks 8.00 was de gehele bezetting van het object Elsloo door de vijand overmeesterd.”

E.H. Brongers. Een dag oorlog in Zuid-Limburg.

4e druk, 1973.

Pagina 75.

“De bruggen bij Elsloo, Geulle en Bunde gingen op tijd de lucht in. Tevoren hadden de verdedigers van het eerst genoemde object een Duits vliegtuig met mitrailleurvuur in brand geschoten en neergehaald. Voorts zegt het rapport van kapitein Oosterman dat vanuit de stelling te Geulle volgens eigen waarneming en berichten van ooggetuigen 6 machines werden neergeschoten waarvan 2 brandend. Mogelijk is hier het toestel, dat de sectie Elsloo claimt meegeteld.”

Pagina 77.

“Bij Elsloo hield men de wanhopige strijd van 4.30 tot 8.00 uur vol. Toen rolden via de brug in Stein doorgebroken troepen de sectie vanuit het noorden op. Gelijktijdig werd de waterhindernis met rubberboten overschreden. Het oprollen merkte men te laat. Sergeant Verlinden vertelt hier, hoe hij met zijn mannen werd verrast: “(...) Plotseling wijst Van Dijk naar het **noorden**. Daar gooit een soldaat een handgranaat naar een ander. ‘Vooruit keer de mitrailleur om!’ schreeuw ik tegen Heijnen. ‘Dat moeten Duitse soldaten zijn!’ We hadden immers nooit handgranaten gehad. ‘Vlug, vlug!’, roep ik nog, maar het is te laat. Achter ons klinkt het scherp: ‘Die Hände hoch.’

Huidige staat
van kazemat S-54.

Kaartje met
weergave van de
verdedigingswerken
S-52, S-53 en S-54
alsmede de loopgraaf
aangegeven en de
plaatsen van het Duitse
geschut. De zwarte
stippellijn met pijl
geeft de weg aan van
de Duitse overvallers.

1940

De plek waar de Duitsers het kanaal overstaken is duidelijk zichtbaar; de wachtbarak met licht dak. De groep militairen zichtbaar op de kanaaldijk zijn de gevangenen genomen mannen van de sectie Elsloo. Ze hielpen hier - gedwongen - de Duitsers een motor over te zetten

Maasoversteek bij de Oude Maas.

Bericht van Gleiniger naar de staf van de 18e Divisie over het mislukken van de overal op de brug.

SPION nr. 101			
Kanaal			
Kanaal			
Kanaal			
Handtekening van			
Elsloo niet gelukt			
Kleininger			
1.1.40			
Gle			

Overzetten van 37mm antitankkanon over het kanaal ter hoogte van op de Berg.

1940

Twee soldaten en een onderofficier staan achter ons, langs de Maasrand door het struikgewas ongezien genaderd uit Meers.”

E.H. Brongers. Een dag oorlog in Zuid-Limburg.

3e herziene en aangevulde druk 1990.

Pagina 76-77.

“De volgende brug – die bij Elsloo – ging op tijd de lucht in. De plaatselijke commandant, 1e luitenant P. Visser meldt dat tevoren een groep laagvliegende vliegtuigen in de richting noord-zuid vloog. Alle zware mitrailleurs hadden het vuur geopend, waardoor er een in brand was geschoten en vier of vijf neergehaald werden. Dat lijkt nogal veel voor de betrekkelijk korte tijd waarin gevuurd kon worden. De juistheid van de melding is echter niet meer te controleren. Overigens zegt het rapport van kapitein Oosterman, de commandant van de zware mitrailleurs in de sector Stein-Bunde: “(...) Voordien heb ik per veldtelefoon de commandanten van de twee secties achter het kanaal nog opdracht kunnen geven om met de stukken te vuren op naderende vliegtuigen. Volgens eigen waarneming en berichten van ooggetuigen zijn er zes machines neergeschoten, waarvan twee brandend (...)”.

Het verbodsbord van Rijkswaterstaat had geen enkel effect op de overvallers.

Overtocht transportkolonne over de pontonbrug over de Maas.

De verdedigers bij Elsloo lagen in een wel zeer ongunstige positie. Het kanaal is daar in hoger terrein ingegraven, waarbij de westelijke oever lager kwam te liggen dan de oostelijke. Hierdoor kon de vijand de waterhindernis ongezien naderen en keek dan letterlijk op de verdedigers neer. De beschieting met voor onze soldaten onbereikbaar antitankgeschut, moest lijdelijk worden ondergaan. De kazematjes zuid en noord van de brug kregen talrijke treffers, waarvan een door het schietgat. Het kostte ons een dode en twee gewonden. Na enkele uren staken de Duitsers in rubberboten het kanaal over. Vanuit de geteisterde stelling werd niet meer teruggeschoten! Op hetzelfde moment naderden over de brug bij Stein doorgedrongen vijandelijke troepen vanuit noordelijke richting. Sergeant Verlinden uit Roermond vertelt hoe hij die laatste ogenblikken beleefde: “Plotseling wijst Van Dijk naar het **noorden**. Daar gooit een soldaat een handgranaat naar een ander. ‘Vooruit, keer de mitrailleur om, dat moeten Duitse militairen zijn!’, zeg ik tegen Heijnen. Wij hadden immers nooit handgranaten gehad. ‘Vlug, vlug!’, roep ik nog, maar het is te laat. Achter ons klinkt het scherp: ‘Die Hände hoch!’ Twee soldaten en een onderofficier staan achter ons, langs de Maasrand en door het struikgewas ongezien genaderd vanaf Meers. Om 8.00 uur was de gehele sectie Elsloo door de vijand overmeesterd.

De Duitsers bouwden een voetbrug over het kanaal en een zware pontonbrug over de direct daarachter liggende Maas. Al het zwaardere materieel van de hier optredende 18e Infanteriedivisie ging hierover via de genomen kanaalbrug bij Stein.” De gegevens van sergeant Verlinden stammen uit een elf pagina’s groot verslag dat hij schreef bij de vragenlijst die hij in 1942 ontving van het Krijgsgeschiedkundig Instituut. De onderofficieren ontvingen de vragenlijst vanaf de zomer 1941. De officieren hadden hun rapport reeds in de zomer van 1940 ingediend.

Voetbrug over het kanaal

Op deze geschiedschrijving is nogal wat aan te merken; in de 3e herziene druk wordt allereerst melding gemaakt van het neerschieten van een in brand geschoten vliegtuig en vier of vijf neergehaalde vliegtuigen. Kapitein Oosterman beweert dat hij de twee secties per veldtelefoon opdracht heeft gegeven om met de stukken te vuren op naderende vliegtuigen. Er was geen veldtelefoon. De sectie Elsloo had geen telefoonverbinding na het sluiten van de brug. De bataljonscommandant in Geulle stuurde een verbindingsofficier per fiets naar Elsloo voor beoordeling van de situatie. Hij viel meteen bij aankomst in handen van de Duitsers.

Harry Rouvrouye heeft de 'eer' genoten om op Pinksterzondag samen met zijn vader, gemeenteveldwachter van Elsloo door de Duitsers gevorderd, aan het kanaal op te ruimen. Alle hulzen moesten bij elkaar geraapt worden, geteld en opgeborgen in een kist. Bij kazemat S-52 lagen zes mitrailleurhulzen, bij S-54 104 stuks en bij de veldstelling 120 stuks. Verschoten op de Duitse vliegtuigen. Er is geen enkel vliegtuig neergestort; wel bogen enkele af naar Maasmechelen waar doelen werden gebombardeerd. De hele gewoermunitie was nog aanwezig. Er zijn dus geen hulzen gevonden. Wel werden verspreid een tachtigtal handgranaten gevonden. De niet gebruikte munitie voor de lichte en zware mitrailleurs was niet meer aanwezig. De Duitsers hebben waarschijnlijk de mitrailleurs inclusief munitie meegenomen; ze hadden tekorten aan deze wapens.

De constatering dat de verdedigers van Elsloo in een zeer ongunstige positie lagen, is juist; de voorgevoelens van de Territoriale Bevelhebber waren hier van toepassing. Brongers heeft deze tekst op verzoek van Harry Rouvrouye na bezoek aan het terrein toegevoegd. De rest wilde hij niet aanpassen, zodat een totaal ongeloofwaardig verhaal ontstond.

“De kazematjes noord en zuid van de brug werden uitgeschakeld. Na enkele uren staken de Duitsers met rubberboten het kanaal over. Vanuit de geteisterde stelling werd niet meer teruggeschoten.”

De Duitsers verloren geen minuut en vanuit de stelling was nooit geschoten. Nog tijdens de beschieting van S-54 ging het in looppas naar de oversteekplaats. Ze volgden het dagbevel dat voorschreef: “Vorwärts ohne Rücksicht auf den Widerstand, den Nachbar-Kolonnen finden oder auf Feindteile, die zwischen den Vormarschstraßen noch halten.”

Bij de verklaring van sergeant Verlinden wijst Van Dijk naar het noorden.

De originele tekst is (zie citaat verslag): “Plotseling wijst Van Dijk naar het **zuiden** achter de kazemat (Harry Rouvrouye: bedoeld is S-54) van Stroucken. Daar gooit een soldaat met een handgranaat naar een ander.” Heeft Brongers het idee van Verlinden dat de Duitsers uit Meers naderden, willen versterken? Dat is dus een totale ontkenning van het feit dat de Duitsers eenvoudig dat deden wat ze vele malen hadden geoefend, namelijk de verdediging van een brug uitschakelen en vervolgens oversteken. De verklaring van Verlinden is dat wat hij dacht, hij zag de Duitsers pas bij zijn overgave en kon dus niet weten waar ze vandaan kwamen. Indien de Duitsers wel via Meers waren gekomen, hadden ze zeker de mitrailleurbemanning met hun zware mitrailleur gevangengenomen. De mitrailleurstelling lag precies op de plek waar kanaal en Maas ongeveer 80 meter uit elkaar liggen.

Dat gebeurde pas tegen 08.00 uur. Er waren geen Duitsers vanaf Meers naar Elsloo onderweg om 05.30 uur.

Overigens was het antwoord van Verlinden op de vraag wanneer/of hij krijgsgevangen werd gemaakt: “Ja, om ongeveer 05.30 uur, doordat de overtocht was geforceerd over het kanaal nabij de brug te Elsloo en doordat de brug bij Stein niet was vernield, zodat van Stein via Meers de weg vrij was voor den oprukkenden vijand.”

Verlinden wist niet dat de brug van Stein onder bevel van de 7. Infanterie-Division viel. Die werd dus pas aan de 18. Division toegekend na de melding van Gleiniger van de mislukte overval bij Elsloo. De eerste troepen van de *Vorausabteilung* kwamen pas kort voor 08.00 uur vanaf Stein. Ze namen en passant de bezetting van de zware mitrailleur met hun wapens gevangen. Brongers gebruikte deze verklaring van Verlinden niet!

Gezicht op de brug vanaf Belgische oever. De overtocht van de Staf van de 18e Divisie. De stafmedewerkers werden per bus vervoerd.

Inzamelactie van jonge vrouwen van Stein voor de soldaten die de brug bewaakten.
vlnr: Beatrix Schoutrop, Ida Janssen, Marie Pepels, Ida Muris, zusjes Claassen, Ida Vaessen,
Nellie Janssen, Juffrouw Coumans, Fien Muris, Sie Schepers, Marie Horsels en sergeant Schiffeleers

1940

Inname brug in Stein door de Duitsers

1940

Bij de oorlogsdreiging in 1939, waarbij de mobilisatie werd uitgeroepen, lag bij de brug van Stein een aantal soldaten om de kanaalovergang te bewaken. Als een actie van sympathie hield de vrouwelijke jeugd van Stein een inzameling van rookwaren, snoep en vla, die door sergeant Schiffeleers in ontvangst werden genomen. Een halfjaar later was het echter menens, want zoals we bij de brug in Elsloo al gezien hebben, werd bij de Duitse inval in ons land op 10 mei 1940 de brug van Elsloo door de Nederlandse Genie opgeblazen.

De bedoeling was dat die dag ook de brug van Stein door de Genie zou worden opgeblazen. Deze brug kwam echter, evenals de brug van Urmond en Berg, onbeschadigd in handen van de Duitsers. De oorzaak van het niet opblazen van de brug van Stein was onder andere dat Genie-adjudant Nagtegaal, diezelfde dag krijgsgevangen werd gemaakt, toen hij met zijn fiets van de opgeblazen brug van Elsloo op weg was naar de brug van Stein om die op te blazen.

De springstoffen die bij de brug door de Nederlandse Genie waren aangebracht, werden diezelfde dag door de Duitsers onschadelijk gemaakt.

De Duitsers hadden echter vlak ervoor de Nederlandse soldaten die de brug van Stein bewaakten, al aangevallen waarbij soldaat Jacob Mathijs Reuvers uit Heijthuisen direct werd gedood. Soldaat Petrus Josephus Gerards uit Nuth stierf diezelfde dag in het ziekenhuis van Sittard aan zijn verwondingen. Een maand later, op 27 juni, overleed ook een derde soldaat, Jan Buskens uit Geleen, aan zijn verwondingen.

Hierdoor bleef de brug tot bijna aan het einde van de oorlog onbeschadigd, totdat ze op 15 september 1944 alsnog door de zich terugtrekkende Duitse troepen werd opgeblazen.

Van tien naar zes bruggen

Na de oorlog bleek het mogelijk om van de restanten van de in totaal tien opgeblazen bruggen over het Julianakanaal, zes bruggen volgens het oude model te reconstrueren. Zo werden van de restanten van de brug in Stein, Elsloo en Geulle twee nieuwe bruggen gemaakt voor Geulle en Stein.

Hiervoor werden de brugstukken van de verschillende bruggen vervoerd naar het terrein van de firma L. Muyres in Berg aan de Maas, dat daar direct aan de kanaalkade lag. Hier werden van de verschillende brugdelen weer nieuwe bruggen gebouwd door de firma De Vries Robbé.

Veerpont

Om Meers en de Maasband in die periode toch vanuit Stein te kunnen bereiken, werd gebruikgemaakt van een veerpont over het kanaal. Hiervoor was een tijdelijke weg vanaf de Steenwegstraat aangelegd, schuin langs de dijk omhoog tot de plek, ter hoogte van het huidige monument van kapelaan Berix, waar de veerpont lag. Van deze tijdelijke weg is bijna niets meer te zien, door het verhogen van de dijk in de zestiger jaren.

Nieuwe brug verbindt Stein, Meers en Maasband

Op 31 juli 1946 was de brug van Stein met een lengte van 78 meter en gewicht van 260 ton gereed om vervoerd te worden naar de bruggenhoofden van Stein. Na een anderhalfuur durende tocht over het kanaal en onder toezicht oog van honderden belangstellenden, arriveerde de brug in Stein, na de nog zonder nieuwe brug alleenstaande bruggenhoofden van Urmond te zijn gepasseerd. Daar werd de brug door de drijvende bokken, de Overwinning en de Hercules, op haar plaats op de landhoofden gelegd. Hierdoor waren Stein, Meers en Maasband na bijna twee jaar weer met elkaar verbonden. En hopelijk is de brug nu een veel langer leven beschoren.

1940

Aanvalsplan voor verovering bruggen Obbicht, Berg, Urmond en Stein

Voor de kanaalbruggen van Obbicht, Berg, Urmond en Stein werd door de Duitsers om een tweetal redenen een speciaal aanvalsplan bedacht. Het Julianakanaal ligt op deze plaatsen vrij hoog boven; hierdoor kwamen de bruggen nog hoger te liggen. Bij een vernieling zou dat betekenen dat alleen op de plek van de vernielde brug een vervanger kon worden aangebracht. Met het toenmalig beschikbare materieel kon dit niet in korte tijd worden gerealiseerd. Aanpassing van de open afritten zou een onmogelijke opgave zijn. Het aanvalsplan eiste een snelle opmars door met name Zuid-Limburg.

Hitler bedenkt aanvalsplan: *Indianerspiele*

Tijdens een van de *Planspiele* waarbij Hitler aanwezig was, werden deze problemen aan de orde gesteld. Hitler had hiervoor een passende oplossing: de inzet van het *Batallion zur besondere Verwendung 800*, dat eerder in Polen ook al was ingezet. De oudere stafofficieren waren ontzet; in hun visie paste dit soort oorlogsvoering niet. Ze noemden Hitlers oplossing *Indianerspiele*. Evengoed werden ze gedwongen om ze uit te voeren. Zodoende werd begonnen met de samenstelling van vier groepen van twaalf man.

De groepen waren als volgt samengesteld:

Een groep bestond uit:

- *Führer* met machinepistool
- man met machinepistool
- man met lichte mitrailleur
- man met handgranaten en munitie
- man met geweer
- Nederlandssprekenden (dialect) gewapend met pistool
- voor de bruggen van Berg en Urmond werden extra drie man toegevoegd, bewapend met lichte vlammenwerpers

De te volgen tactiek was:

De brug oplopen met schietklare wapens, gebruikmaken van de verwarring bij de verdedigers en meteen het vuur openen en granaten werpen naar de verdedigers onder de bruggen.

Dialect sprekende vrijwilligers helpen een handje

Er werd gezocht naar enkele vrijwilligers die ons dialect beheersten. Ze werden verdeeld over de groepen die behoorden tot het oorspronkelijke Batallion 800. Ook werd per groep een Nederlandssprekende man ingedeeld voor eventueel contact met Nederlandse militairen. Er werd regelmatig gespioneerd, en de commandant Leutnant Kürschner ging op woensdag 8 mei nog per fiets op onderzoek uit.

In Nederlandse uniformen naar de bruggen

Op 9 mei werd de groep die in Erkelenz was geconcentreerd, in gesloten vrachtauto's naar de *Bereitsstellung* in de omgeving van Wehr getransporteerd.

Hier werden in de namiddag en avond de voorbereidingen getroffen en Nederlandse uniformen aangetrokken. Om 01.00 uur op 10 mei vertrok men naar Millen en de grens. Om 01.30 uur werd de grens overschreden en de Geleenbeek overgestoken via een plankier. Hiervandaan ging men door de velden naar de kersenboomgaard tegenover kasteel Limbricht waar werd verzameld en de groepen hun verschillende vertrektijden kregen.

De bezettingen capituleerden en werden op de brug verzameld. De groep die geen verliezen had geleden werd opgedeeld in een wacht van twee man aan de oostzijde van de brug bij de versperring en de overigen aan de westkant van het bruggenhoofd. De wacht aan de oostkant was noodzakelijk omdat men moest wachten op de *Vorausabteilung* die hen moest ontzetten; bovendien konden de Nederlandse troepen zich dan

De oudere stafofficieren noemden Hitlers oplossing *Indianerspiele*. Evengoed werden ze gedwongen om ze uit te voeren.

De afstanden van elk van de vijf groepen verschilden en men wilde per se overal om 05.35 uur ter plekke zijn en dan aanvallen.

Verrassingsaanval Hitler werkt

Zo geschiedde het dat de groep voor Stein onder Unteroffizier Klein met wapens schietklaar de brug opliep en vervolgens meteen het vuur opende en de brugbezetting uitschakelde. Direct hierop werden handgranaten onder de westkant van de brug gegooid waar twee lichte mitrailleurs waren opgesteld.

terugtrekken (wat ook de bedoeling was) en de bezetting overrompelen. Niemand heeft gezien wanneer de burger de heer Penders hier aankwam. Waarschijnlijk is hij gearriveerd tussen de aanvallen en de aankomst van de *Vorausabteilung* en door de wachten doodgeschoten op de oprit naar de brug. Een verdwaalde kogel, zoals gesteld, lijkt bijna onmogelijk.

Vele jaren later zei Leutnant Kürschner over Unteroffizier Klein: "Er war ein Draufgänger."

Kopje koffie voor Duitse troepenmacht

De *Vorausabteilung* die de brugbezettingen moest ontzetten was onderverdeeld in vijf gemotoriseerde eenheden die elk voorzien waren van 37-millimeter- en 88-millimeter-antitankgeschut, een radiowagen en een sectie pioniers. De infanteriesteun werd verleend door telkens een sectie van 45 wielrijders. Ze behoorden tot de 7. Infanterie-Division en vertrokken exact om 05.35 uur vanaf hun uitgangsstellingen in het bos bij Tüddern en gingen richting Jabeek. Bij de eerste versperring kreeg men al oponthoud doordat een radiowagen om de versperring heen wilde rijden en op een mijn reed. Dit leverde oponthoud op; verder ging het via Doenrade naar Munstergeleen en dan de Rijksweg op in Geleen. Hier stootte men op de colonne van het *Batallion zur besondere Verwendung 100* dat op weg naar Maastricht opgehouden werd door de verdedigers bij de kruising van de mijnspoorweg met de Rijksweg bij Neerbeek. Zodoende kon men een aangeboden kop koffie (!!!) tot zich nemen om dan hun weg naar Stein te vervolgen.

Het marstempo van de wielrijders bepaalde de reistijd, dus de 9 kilometer zal afgelegd zijn in circa 30 à 35 minuten. Nemen we nog 25 minuten vertraging in acht, dan kunnen de 'aflossers' om 06.35 uur in Stein zijn gearriveerd. Dit klopt met de opgegeven tijd – tussen 06.30 uur en 07.00 uur werd ter plekke nog heen en weer geschoten – volgens de rapportage. Nemen we aan dat de aanval 30 minuten kostte, dan werden de wachten opgesteld om 06.05 uur. Om 06.35 uur arriveerde de aflossing. In de tussentijd is mijns inziens de heer Penders gearriveerd en neergeschoten. Dat was dan omstreeks 05.00 uur Nederlandse tijd.

Inname brug in Urmond door de Duitsers

Ook Urmond kreeg in 1939 door de oorlogsdreiging te maken met de algemene mobilisatie van Nederland, waarbij belangrijke objecten zoals de brug, bewaakt moesten worden. Met deze oorlog in het verschiet werden zo in de lente van 1940 springladingen en barricades, bestaande uit rioolbuizen, op de brug aangebracht om de brug op te blazen zodra de Duitsers Limburg zouden binnenvallen. Dit om het optrekken van de Duitse troepen mogelijk te verhinderen of in ieder geval te vertragen.

Aanvalsplan 'Fall Gelb' werkt ook in Urmond

Het mocht echter allemaal niet baten, want op 10 mei 1940 werd de brug vlak voor 04.00 uur in de ochtend bij verrassing ingenomen door wielrijders van de Duitse stoottroepen, die gekleed waren in Nederlandse militaire uniformen. De Duitse commando's droegen onder andere kartonnen helmen lijkend op de Nederlandse helmen. Bij het gevangennemen van de verraste brugbewakers ruilden ze die onmiddellijk met de stalen helmen van de bewakers bij de brug.

Meerdere doden aan Nederlandse kant

Op deze wijze kwam de brug in Duitse handen. Toen de Duitse commando's de brug waren overgestoken, vielen ze daar de nog aanwezige Nederlandse soldaten aan. Daarbij verloor dienstplichtig korporaal van het 3-II-37 R.I. Jean Ramakers uit Margraten het leven. Hij ligt begraven op het kerkhof in Berg aan de Maas. Ook raakten twee brugwachters gewond, namelijk de dienstplichtige soldaten Kals en Jeurissen. In de directe omgeving van de brug was die dag echter nog een dode te betreuren. Adrianus Cornelus Evertse uit Elkerzee.

Hij was opperwachtmeester bij de Koninklijke Marechaussee, en arriveerde vanuit oostelijke richting samen met zijn collega vlak voor 04.00 uur bij de reeds veroverde brug. Daar aangekomen werd hij direct gedood, terwijl zijn collega gewond raakte. Ook opperwachtmeester Evertse ligt in Berg aan de Maas begraven.

Verwarring

Dat tijdens de Duitse inval behoorlijk wat verwarring ontstond, blijkt ook uit de terugmelding van reserve 1e luitenant Lodewick, waarin staat vermeld dat ook de dienstplichtige ordonnans Dohmen hier sneuvelde. Jan Jozef Marie Dohmen uit Merkelbeek werd echter tijdens zijn vlucht over de Maas bij Meeswijk gedood en ligt te Neerbeek begraven.

Brug in Urmond slechts gedeeltelijk beschadigd

Gedurende het verloop van de oorlog bleef de brug van Urmond ongemoeid en kon door iedereen gewoon worden gebruikt. Echter, tijdens de bevrijding van Urmond op 18 september 1944 probeerden de terugtrekkende Duitsers om 02.30 uur de brug alsnog op te blazen om de opmars van de Amerikanen te vertragen. Dit lukte slechts gedeeltelijk: er ontstond een groot gat in het wegdek en de brug raakte gedeeltelijk in onbalans. Na een voorlopige reparatie kon het verkeer echter toch weer enige tijd over de brug rijden.

Voor de vaartuigen in het Julianakanaal werd echter een tijdelijke beperking van de hoogte ingesteld van maximaal 5,5 meter boven de waterspiegel van 44 meter, om te voorkomen dat een boot de in onbalans verkerende brug zou kunnen raken.

Van brokstukken nieuwe bruggen gemaakt

Zoals we bij de brug van Stein reeds hebben gezien, werden in de loop van 1945 de vernietigde bruggen, waaronder ook de beschadigde brug van Urmond, vervoerd naar het terrein van de firma L. Muyres in Berg, het latere Julianaterrein, om van de verschillende brokstukken nieuwe bruggen te maken.

Gedurende deze periode werd het verkeer, met uitzondering van motorvoertuigen, met een kleine veerpont overgezet. Op het terrein werd eerst de brug van Berg geheel gerepareerd en reeds op 2 april 1946 werd deze totaal herstelde brug naar de landhoofden in Berg getransporteerd. Daar waren de landhoofden vooraf al 2 meter hoger gelegd in verband met de mijnverzakkingen en ook de wegen waren daarop aangepast.

Om 19.00 uur rustte de 78 meter lange en 270 ton wegende brug weer op de landhoofden. Daarna volgde op 31 juli 1946 brug Stein, waar ook eerst de landhoofden en wegen waren verhoogd.

Brug Urmond vormt sluitstuk

Als laatste was de brug van Urmond aan de beurt. Dat kon ook niet anders, daar immers eerst de bokken met daarop de brug van Stein vrij langs de bruggenhoofden van Urmond moesten kunnen varen. De brug, die in de voorafgaande weken was gerepareerd door de firma Braat uit Delft, werd 22 november met behulp van de grote bokken van bruggenbouwer De Vries Robbé, en natuurlijk weer onder drukke belangstelling van de Urmondenaren, naar haar plaats gebracht. Hier werd ze op de inmiddels eveneens 2 meter verhoogde bruggenhoofden gelegd. En nadat de laatste afwerkingen waren voltooid, kon het verkeer eindelijk de brug weer in gebruik nemen.

Bewaking van de brug mei 1940

Barricade en bewaking bij de brug

De brug is klaar voor transport

Luchtfoto met beschadigde brug 3-12-1944

1940

Inname brug Berg aan de Maas door de Duitsers

Net als de andere bruggen raakte ook de brug bij Berg aan de Maas betrokken bij de oorlogsgebeurtenissen van vrijdag 10 mei 1940. Daarbij was binnen de gemeente Stein de brug van Berg aan de Maas de eerste brug die door de Duitsers werd bezet, voordat de brug kon worden opgeblazen.

De veerpont van Berg aan de Maas uit 1925

Verslag overval door Duitse Leutnant Kürschner

Onderstaande verslag is bewaard gebleven van de Duitse overvalploeg bij Berg aan de Maas, die onder bevel stond van Leutnant Kürschner: "Door de opening in de versperring van betonnen rioolbuizen lopen we met omgehangen wapens op de Nederlandse soldaten toe die op de brug staan. Plotseling rennen de Nederlanders weg. Ik roep hen na: "Halt, waar ist de commandant van de wacht?" De Nederlanders blijven staan en als ze binnen ons bereik zijn zeg ik: "Jongens, leg de wapens neer" en ik ontwapen de soldaten tegenover mij. Plotseling springt een andere Nederlandse onderofficier naar het ontstekingspunt van de lading nabij de brugleuning. Unteroffizier Bergner schiet hem met zijn pistool in het been; hij schreeuwt en valt neer. De andere Nederlanders worden ontwapend en op de brug bijeengedreven. Onder de verschrikte uitroepen van de Nederlanders: "Niet sneijen, niet sneijen!" knip ik het lont naar de lading, dat dubbel uitgevoerd is, dóór. Een heerlijk gevoel, het is gelukt! Op de andere oever van het kanaal, in de veldversterkingen ter weerszijden van de hoger gelegen brugoprit, bewegen zich de overige Nederlanders; ze schieten met een mitrailleur en geweren naar de brug. Een brugpeiler is als mitrailleur nest ingericht; we halen

Kogelgaten in de leuning

de bezetting met hun Lewismitrailleur eruit. "Macht geen domme zaken of ik schiet u kapot", roep ik hun toe. Nadat dit is opgelost, verwijder ik met behulp van mijn pioniers de bruglading. De explosieven vliegen met een hoge boog in het kanaal. Verder van ons vandaan proberen nu andere Nederlanders met gericht vuur toch nog een van de ladingen tot explosie te brengen. Dat lukt niet; ik krijg echter door dat geschiet een ernstig schotwond door mijn beide bovenbenen en in de rechtervoet. Gefreiter Frey sleept mij uit het vuur, wordt daarbij zelf gewond en brengt mij in veiligheid. Later kom ik in het hospitaal in Sittard terecht." De zwaargewonde Leutnant Kürschner bleef invalide en voor de verdere duur van de oorlog uitgeschakeld.

Gesneuvelde Nederlandse militairen

Een aantal Nederlandse militairen uit de stelling bij Berg (brug en kazematten) kon over de Maas ontsnappen. Daarbij lieten de volgende vijf dienstplichtige soldaten van het 1-II-37 R.I. het leven door Duits of Belgisch mitrailleurvuur:

*Abraham Cornelis Maria Bogers,
geboren te Gestel op 24-03-1907,
begraven in Berg aan de Maas.*

*Jan Jozef Marie Dohmen,
geboren te Merkelbeek op 24-09-1906,
begraven in Neerbeek*

*Johannes Wilhelmus Rademakers,
geboren te Nieuwstadt op 03-07-1906,
begraven in Nieuwstadt.*

*Ludovicus Hubertus Rouschop,
geboren te Maastricht op 13-09-1906,
begraven op het ereveld Grebbeberg.*

*Pieter Jozef Scheffers,
geboren te Vaals op 09-02-1907,
begraven in Vaals.*

Brug door Duitsers in 1944 opgeblazen

Ook gedurende het verdere verloop van de oorlog bleef de brug nagenoeg onbeschadigd, tot maandag 18 september 1944, de dag van de bevrijding van Berg aan de Maas door het offensief van het Amerikaanse leger, de Reconnaissance Company van het 67th Armored Regiment. Hierdoor moesten de Duitsers zich in versneld tempo terugtrekken. Om de opmars van de Amerikanen te vertragen, lieten ze overal een spoor van vernietiging achter door het opblazen van de bruggen over het Julianakanaal.

Oorlogsmonument Meeswijk
bij veerpont Berg - Meeswijk

Luchtfoto 3 dec 1944
met de Baileybruggen

Verslag inwoner over opblazen brug

Van het opblazen van de brug is het volgende verslag van J.P. Bouts bewaard gebleven: "Het is een tamelijk rustige nacht geweest. We zijn al vroeg op. Om een uur of zeven komen mensen zeggen dat de brug de lucht in zal gaan. Maar dat geloof ik niet, want de Duitse soldaten zijn nog niet weg: er komen er nog altijd die de brug over moeten. Verschillende keren lopen we de kelder in als de een of ander weer zegt: "Ze springt dadelijk." Dat duurt zo tot ongeveer 10.00 uur, dan komen een paar mensen van de brug afgelopen die schreeuwen dat ze elk ogenblik kan springen. Ik loop naar binnen, maar ik ben nog niet in de kelder of er volgt een harde slag; even later nog een, en het is gebeurd. De brug bestaat niet meer. Enkele huizen in de onmiddellijke omgeving van de brug hebben schade opgelopen. Alle ruiten zijn stuk en er zijn ook veel pannen kapot."

Baileybrug over Julianakanaal

In de eerste week van november arriveerde in het bevrijde Berg een compagnie van ongeveer driehonderd Royal Engineers, die belast werd met de bouw van een tijdelijke brug over de Maas in de omgeving van het Bergse veerpont en een baileybrug over het Julianakanaal. De baileybrug over het Julianakanaal kwam te liggen westelijk van het Julianakanaal bij het terrein van het grindbedrijf Louis Muyres, het Julianaterrein, en oostelijk bij de boerderij van Alberti. De beide bruggen werden tot 20 december 1944 gebruikt voor de terugtocht van de Britse 2nd Army richting België om daar verder te gaan strijden tegen de Duitsers tijdens het beruchte Ardennenoffensief. Ook de Bergse bevolking maakte in die korte periode gebruik van de beide bruggen.

Dode Amerikaanse soldaat op baileybrug

Het gebruik van de bruggen was overigens niet zonder gevaar. Zo werd op 10 februari 1945 bij een aanval van Duitse jachttoestellen op de baileybrug over het Julianakanaal een Amerikaanse soldaat gedood. De beide bruggen werden aanvang maart door de Amerikanen afgebroken, waardoor de inwoners van Berg een hele omweg moesten nemen om aan de andere kant van het kanaal te geraken, bijvoorbeeld via de beschadigde brug van Urmond waar wel nog licht verkeer over kon. Van gemeentewege werd daarom aangedrongen op het aanleggen van een veerpont, dat rond aanvang mei in bedrijf werd gesteld. Dit veer bleef in gebruik tot eind mei 1946, toen de herstelde brug van Berg weer in bedrijf was genomen.

Van brokstukken nieuwe bruggen gemaakt

In de tussentijdse periode werd, zoals we ook al bij de voorgaande bruggen hebben gelezen, de vernielde brug naar het Julianaterrein getransporteerd om van de verscheidene bruggedeelten nieuwe bruggen samen te stellen. Voor de brug van Berg betekende dit heel wat werk voor de firma De Vries Robbé & Co, want de brug werd gemaakt met stukken van de brug van Elsloo, Obbicht en Berg en zelfs aangevuld met een tikje nieuw materiaal.

Veel belangstelling voor plaatsing nieuwe brug Berg

Dinsdag 2 april 1946 was het eindelijk zover dat de brug van Berg naar de inmiddels verhoogde bruggenhoofden kon worden getransporteerd. En omdat het een mooie zonnige lentedag was, stonden heel wat belangstellenden bij en langs de kade klaar om maar niets van het transport te hoeven missen. De twee grote bokken, de Hercules en de Overwinning, die samen 200 ton konden heffen, plaatsten het ijzeren geraamte op de pontons Elevator I en II. Om 16.00 uur begonnen pompen de Elevators leeg te zuigen en twintig minuten later rustte de brug op de pontons. Rond 16.45 uur wapperde de Nederlandse vlag aan het hoogste punt en begon de langzame vaart naar de landhoofden van Berg aan de Maas. Een bonte, fleurige stoet wandelde mee met de drijvende brug en honderden andere nieuwsgierigen hadden zich opgesteld langs de hoge dijken. Tegen 19.00 uur rustte de brug eindelijk weer op de landhoofden. Daarna was het nog enkele weken wachten tot het rijdek erop zat, waarna deze als eerste herstelde brug binnen de gemeente Stein weer voor het verkeer werd opengesteld.

De brug wordt op de pontons gelegd

Poseren op de brug in de reparatieperiode

Inval van de Duitsers • 103

PAK tegen kazemat

1940

De geheime verrassingsaanval op de brug bij Elsloo – een verslag van een Duitse soldaat

Maandenlang had de 1. Kompanie van onze afdeling Panzerjäger in een klein dorp, dicht tegen de Nederlandse grens gelegen. Eindelijk, op de avond van de 9e mei bereikt onze afdeling een dorp aan de Nederlandse grens. In de donkere nacht worden hier de voorbereidingen voor onze opdracht, een verrassingsaanval op de brug bij Elsloo, getroffen.

Ijverig wordt begonnen met het maken van plannen, het tekenen van schetsen, en aantekeningen maken op onze stafkaarten. Geleidelijk wordt het dag, boven onze hoofden trekken de eskaders van de Luftwaffe in vijandelijke richting. Korte tijd later trekken ook wij over de grens. Met zand en leem gevulde betonbuizen dienen hier als versperring, alsof zoiets een opmars van onze troepen kan tegenhouden. In het mooie stadje Sittard geven brede verharde straten met vriendelijke, heldere huizen, ons een beeld van de welvaart van Holland. Bij een korte pauze merken wij dat de doorsnee Nederlander deze oorlog niet gewild heeft. Wat angstig en verschrikt staan ze langs de straten, maar een sigaret en een vriendelijke groet breken al snel het ijs en zo krijgen we contact met de Nederlandse bevolking hier.

De Krad-MG (mitrailleur gemonteerd op het zijspan van een motor) wordt door de 2. Leutnant Scholei naar de wegsplitsing, richting Beek, gestuurd. Ook hier hetzelfde beeld, als de afdeling voorbijtrekt. Hier neem ik de spits in de voorhoede over en we rukken verder op door het kleine dorp Elsloo. Op de bijna lege straten staan enige verwonderde langgerekte gezichten, want geen enkele Nederlander had op deze tijd hier Duitse soldaten verwacht. Diep in het terrein gesneden ligt hier een wonderwerk van kanaalbouw, het Julianakanaal met zijn hoge dijken voor ons. Aan de overzijde ontdekken we enige bunkers.

Het plan is dat ik, onder vuurdekking, in volle vaart over de brug zal rijden en dan de springleiding (lont naar de springlading) onbruikbaar maak en indien mogelijk de vijandelijke stellingen met rook blindeer.

Als een flits, met onvergelykbare nauwkeurigheid, is de Unteroffizier Hohmuth met zijn geschut in stelling gegaan. De laatste burgers verdwijnen van de straat en aan de overzijde, in de bunkers, zitten nog steeds de Nederlandse soldaten, nietsvermoedend. Reeds brullen de twee motoren waarmee deze actie ondernomen zal worden; de berijders hebben de eerste versnelling reeds ingeschakeld. Daar verlaat de eerste granaat de loop van het geschut. Vensterruiten springen kletterend uit elkaar en de laatste nieuwsgierige verdwijnt achter zijn huisdeur, bang voor de harde taal van onze kanonnen.

Nu een secuur oog en wat geluk, geef ik vol gas. Doch amper heb ik de bocht in de weg genomen, of ik zie dat de brug reeds is opgeblazen. We vliegen met onze motor in een groentetuin, stroomopwaarts langs het Julianakanaal. Links van mij jaagt het eerste geschut granaat na granaat in de vijandelijke bunker. Nu worden ook rechts van ons de Nederlandse stellingen beschoten door het geschut van Unteroffizier Tilgner. De tegenstander denkt niet aan weerstand, zo plotseling en zo hard wordt hier aangevallen.

Wanneer Gefreiter Stum met een onvoorstelbare kalmte, zeven van de negen granaten in het schietgat plant, zwijgen de wapens van onze tegenstander. Zij kunnen alleen nog maar wegkruipen achter een dekking.

Nu kan Oberstleutnant Von Schickfuss met zijn verkenningspatrouille over de vernielde brugdelen naar de overkant kruipen. Een handgranaat, en 35 man steken de armen in de lucht. Het zijn de eerste gevangenen. Met rubberboten steken wij over, en staan voor de Maas. Hier en daar klinken enkele geweerschoten en met behulp van een veer gaan we de Maas over. De Nederlandse soldaten, die nog maar enige minuten geleden gevangen werden genomen, helpen hier, hoewel gedwongen, toch ijverig. Mijn motor wordt overgezet en korte tijd later rijd ik weer als verkenner weg.

Dit verhaal klopt bijna helemaal met de gebeurtenissen; afwijkend is alleen de rol van de schrijver van dit citaat. In tegenstelling tot het beweerde, bracht hij verslag uit aan Oberstleutnant Gleiniger dat de brug was vernield. Waarna deze opdracht gaf voor de aanval. De overtocht langs de brugdelen klonk goed in het geschrift, maar de realiteit was anders.

1940

Herr Oberst, die Brücke ist gesprengt!

**De geheime verrassingsaanval op de brug bij Elsloo
– een verslag van de zoon van de veldwachter**

“Mijn vader was de plaatselijke gemeenteveldwachter en wij bewoonden een deel van het gemeentehuis waar ook de staf van de Luchtbeschermingsdienst evenals de Luchtwachtdienst was gevestigd. Het voordeel hiervan was dat we snel op de hoogte waren van het nieuws.

Zelf was ik al in 1938 als tienjarige begonnen met het verzamelen van gegevens uit kranten en tijdschriften die te maken hadden met legers, vliegtuigen, schepen enzovoort. Ik werd gestimuleerd door een vriend van mijn vader, onze overbuurman, hoofdonderwijzer meester Laurens van Mulken, die me eens had bezig gezien met mijn knip-en-plakwerk. Mijn mentor zette me op het historiespoor door tijdens de wekelijkse gesprekken met mijn vader – die ik volgde – uitgebreid te praten over militaire zaken. Hij was tijdens de Eerste Wereldoorlog als 1e luitenant gemobiliseerd en gaf een zeer duidelijke uitleg over de samenstelling van legereenheden en hun werkzaamheden. De burgeroorlog in Spanje was wekelijks onderwerp van gesprek, alsmede de situatie rond Hitler-Duitsland. De ‘meester’ had steeds tips over het verzamelen en bewaren van gegevens.

Het gebruik van wapens was me helemaal niet vreemd; in onze woonkeuken stond naast de keukenkast een rek met mijn vaders jachtgeweer, een flobertgeweer en een windbuis. Op de keukenkast lag zijn dienstpistool. Met tien jaar schoot ik met de windbuis en met twaalf jaar was ik flobertschutter. In de winter mocht ik jachtpatronen opnieuw vullen.

Op deze foto zijn duidelijk de gevangen genomen Nederlanders te zien

In mei 1940 wist ik precies hoe legers werken en deelde de scepsis van mijn mentor betreffende de kanaalverdediging. Op de 10e mei werden we rond 04.00 uur gewekt door het geluid van vele formaties vliegtuigen die van oost naar west vlogen. De nachtdienst van de Luchtwachtdienst moest dit telefonisch melden, maar kreeg geen verbinding wegens overbelasting van de lijnen. De burgemeester, evenals de chef van de Luchtbeschermingsdienst, was snel aanwezig. Omstreeks 04.45 uur werd de burgemeester door een ordonnans van de kanaalbezetting gewaarschuwd dat de oorlog was uitgebroken en dat de kanaalbrug zou worden vernield.

Ik ben toen meteen naar het kanaal gerend en was net op tijd om vanaf de ‘dikke’ Stein het vernielen van de brug te aanschouwen. Samen met een tiental omwonenden zag ik de brug in een bruine dikke wolk instorten. De drukgolf was zeer goed voelbaar. Hierna ben ik meteen terug naar huis gegaan en heb verslag uitgebracht. Korte tijd later vloog een formatie vliegtuigen vrij laag van noord naar zuid. Ze werd beschoten door de drie zware mitrailleurs van de kanaalverdedigers. Met korte vuurstoten werd op de vliegtuigen geschoten. De mitrailleur van kazemat S-52 weigerde na de eerste vuurstoot. De andere twee mitrailleurs schoten circa vijftien keer.

De hele schietpartij duurde enkele minuten. Alles zonder resultaat. Inmiddels waren mijn vaders vriend en onze burens ook op de straat. Mijn vader was op patrouille en in de verte hoorden we mitrailleur- en geweervuur. Het was inmiddels 05.25 uur en plotseling naderde een colonne vanaf Beek. Het bleek later de Vorausabteilung van de 18. Infanterie-Division te zijn. De leidende auto stopte pal voor onze voeten; voorin stond een officier die, zoals later bleek, Oberstleutnant Gleiniger was. Vanaf de Dorpstraat naderden twee motoren, waarvan een met zijspan met mitrailleur. De man uit het zijspan sprong uit de bak en strak in de houding meldde hij: "Herr Oberst, die Brücke ist gesprengt." Er volgde een kort commando; dit werd doorgegeven via seinen met een seinarm met ronde plaat in de kleur wit met een rood hart.

Vrijwel direct sprongen de militairen van de auto's, koppelden de 37-millimeter-antitankkanonnen los en met een stuk ging het in looppas via de Raadhuisstraat en de Dorpstraat naar de top van de Maasberg. De kanonniers werden gevolgd door een zestal grote rubberboten die elk door acht man werden gedragen. Ook dat ging in looppas. Hierna volgden nog tien tweepersoons rubberboten en een aantal infanteristen. Een ander kanon werd via de Schoolstraat naar de Driekoelen gebracht en opgesteld naast het huis Driessen.

We zijn naar huis gegaan en met mijn moeder heb ik achter het huis, gedekt tegen eventueel rondvliegende kogels, gewacht op het gevecht. De wachttijd was beperkt, want al snel werd het vuur op kazemat S-53 geopend. Er klonken kort achterelkaar drie schoten die klonken als harde zweepslagen; de inslaande granaten gaven een doffe klap. Hierna vuurde het kanon dat in de Driekoelen was geplaatst negen schoten af op kazemat S-54. Vanuit de plek achter ons huis konden de granaten worden waargenomen, het waren zilverkleurige pijlen. Tijdens het vuren van dit kanon klonken er enkele schoten van geweren. Na het stoppen van de beschieting klonken er twee doffe knallen en werd het stil. Aannemend dat de vechtpartij over was, ben ik om zes uur een halve kilo boter gaan halen bij onze kruidenier. Mijn moeder vreesde dat de Duitsers alles zouden confisqueren. In de Schoolstraat voor de winkels stond een voor die tijd groot kanon van 88 millimeter, het werd getrokken door een halfrupswagen waarop twaalf man bezetting zat.

De bezetting van twaalf man met chauffeur zat klaar in de trekker. De halfrupstrekker was 6,2 meter lang en 2,3 meter hoog. Hij woog 8 ton.

Het kanon was 5,1 meter lang en de kanonloop 5 meter. De totale lengte was ruim 12 meter. Dit was voor onze begrippen een enorm ding.

Op de terugweg stopte een motorordonnans (Meldefahrer) voor ons huis. Een unieke kans om die motor te bewonderen. Het was een grote jonge soldaat die mijn interesse blijkbaar kon waarderen. Hij vertelde honderduit over zijn BMW. Opeens graaide hij in een van de leren tassen en overhandigde me twee geweerkogels. "Hier," zei hij, "heb je een aandenken aan een Duitse soldaat die gekomen is om jullie te beschermen tegen Engeland! De kogels komen uit Polen." Om kort na 06.30 uur ben ik samen met een vriend – Sjef Alberigs – via de Raadhuisstraat naar de Berg bij het Julianakanaal gegaan. De Duitsers waren bezig met het overzetten van troepen en materieel met de grote rubberboten. Op de Belgische Maasoever liepen Duitsers en er stond een eenzame Belgische soldaat. Hier was dus blijkbaar ook niet geschoten; zekerheid hadden we niet. Om klokslag 07.00 uur kwam een Duitse onderofficier met de Belg over de Berg en sloot hem onder bewaking op in de boomgaard naast café Janssen, nu De Dikke Stein.

Later werden nog een achttal Belgen binnengebracht en al redelijk snel afgevoerd. Er waren fotografen en filmers aanwezig die de overtocht over het kanaal opnamen.

We zijn beneden naar het kanaal gegaan en hebben al de bekende foto's zien maken. Omstreeks 07.45 uur werd gestopt met de overtocht via rubberboten en vertrok de hele gemotoriseerde eenheid richting Stein om via de kanaalbrug daar naar Elsloo terug te keren.

Om 09.00 uur arriveerde een pionierafdeling die een voetbrug over het kanaal maakte met behulp van stellingplanken van de aannemers Gebr. Schreurs. Over deze brug werd de infanterie overgezet; de eerste eenheden te voet waren om 10.00 uur in Elsloo aangekomen en kregen de eerste rustpauze. Hier gebeurde het dat een compagnie rust kreeg. Ze gingen eenvoudig langs de weg liggen. Een man kreeg opdracht om twee emmers water te halen; hij klopte beleefd op de voordeur en vroeg aan mijn moeder om twee emmers water voor zijn kameraden. Tijdens het vullen van de emmers haalde hij zijn portefeuille uit zijn zak en toonde een foto van zijn vrouw en twee kinderen. Hij excuseerde zich voor het feit dat hij hier was en veegde een traan weg. Op hetzelfde moment kwam een onderofficier binnen en kreeg de soldaat een schrobbering omdat hij water had gevraagd; hij had het moeten nemen, want vanaf dit moment waren zij hier de baas! Rond het middaguur arriveerde een bruggenbouwers-eenheid die meteen begon met de aanleg van een pontonbrug over de Maas; deze was om 01.00 uur in de nacht klaar.

Een eenheid lichte-luchtdoelartillerie met 2-centimeter-kanonnen nam stelling op de Berg en aan de overzijde van het kanaal.

Een andere Elsloonaar, Jac Vranken uit de Dorpstraat, had op woensdag 8 mei een nieuwe fiets gekocht. Deze stond buiten op de opvaart te blinken. Een Duitser van de Wielrijderscompagnie kreeg pech aan zijn fiets en moest het ding achterlaten. De fiets van Jac Vranken werd geconfisqueerd en is nooit meer teruggekomen! De Nederlandse bezetting werd kort voor 12.00 uur over het kanaal gebracht; in hun midden werd hun gesneuvelde kameraad door vier man op de schouders gedragen, gelegen op een brancard en met een deken bedekt. De gesneuvelde werd bij het patronaat opgebaard en op zaterdag 11 mei begraven op het kerkhof bij de Augustinuskerk in Elsloo.

Om 14.00 uur werd de bezetting door de Duitsers naar huis gestuurd met de boodschap: "Wij hebben geen oorlog met Nederland." Er werden batterijen artillerie opgesteld in de Driekoelen en op de Knup in Catsop. Deze hebben echter niet geschoten omdat de overtocht van de Maas en de Zuid-Willemsvaart voortvarend verliep. De rest van de dag werd gevuld met doortrekkende colonnes en troependelen die tegen de avond vastliepen. Ze werden hier verzorgd met een warme maaltijd en zochten slaapplekken in boomgaarden en langs de kanaaldijk en op de Beemd bij de Maas. Overigens had onze buurman Willem Voncken, bezitter van meerdere boomgaarden, nadat de Duitsers waren verdwenen, een opmerking over het brood van de Duitsers dat was achtergebleven: "Ik heb het aan de kippen gevoerd, en die eten het niet. De Prusen komen daarmee niet ver!" Dat bleek dus niet waar, want de divisie marcheerde in veertien dagen 440 kilometer. De 18. Infanterie-Division rook naar leer en paarden, de marcherende troepen roken naar ontsmettingsmiddelen."

Duitse soldaten met rubberboot

Dokter en meester schieten vrijwillig te hulp door Harry Rouvroye

Op de voorgrond een Duitse rubberboot die een motorrijwiel met zijspan over het Julianakanaal brengt. Op de westelijke kanaaldijk de Nederlandse militairen die net door de Duitsers zijn gevangengenomen en ontwapend. Tussen de militairen een eenzame burger. De foto op de vorige pagina dook recentelijk op, op een fotosite in de Verenigde Staten van Amerika. Ze vormt het gewenste bewijs van onderstaand verslag.

“Op de 10e mei 1940 heel vroeg in de ochtend waren dokter Sjef Gielen en meester Harie Wouters bij elkaar om te bepalen wat ze als Rode Kruis-staf van de Luchtbescherming konden doen bij het naderende onheil van de Tweede Wereldoorlog. Nadat de eerste Duitsers waren gearriveerd en de klank van de kanonnen doordrong, besloten ze naar het Julianakanaal te gaan om eventuele eerste hulp te bieden aan gewonde militairen. Met de Rode Kruis-vlag op de auto van dokter Gielen reden ze naar de Maasberg waar ze werden aangehouden door een Duitse officier. Deze verleende hun toestemming en stelde een grote rubberboot met vier man bemanning ter beschikking voor de overtocht van het kanaal. Na de overtocht zijn ze in gezelschap van hospitaalsoldaat Habets uit Valkenburg naar kazemat S-53 gegaan en hebben allereerst de gesneuvelde soldaat Harie Bremmers met de nodige zorg eruit gehaald en op een deken gelegd. Hierna werd de zwaargewonde soldaat Keulaars verzorgd en op een brancard naar de aanlegplaats gebracht. Na de overtocht werd de gewonde met de auto van dokter Gielen naar het ziekenhuis in Sittard gebracht.”

Omdat dit verhaal niet bevestigd kon worden door het overlijden van beide heren, is het altijd een onafgewerkt item gebleven. De foto hiernaast met daarop meester Harie Wouters, tweede klas lagere school, is het bewijs dat ze aan de overkant van het Julianakanaal zijn geweest. Met een postuum eerbewijs aan beide heren kan dit dossier worden gesloten.

Hengelclub Juliana door Coen Smeets

“Toen de oorlog uitbrak in 1940 was er niet veel te beleven en alle activiteiten werden stopgezet. Wij kregen van de Duitsers lijsten om de namen van onze leden op in te vullen. De naam van de vereniging en de leden dat was voor de Duitse cultuurdienst belangrijk. Maar wij hebben niet één lijst ingeleverd, wel veel schrijfmateriaal opgeruimd. De vereniging was zogenaamd ontbonden. Het was een gevaarlijke tijd.

We kregen dikwijls dreigbrieven van de Duitsers, maar Bovens scheurde alles kapot. Wij moesten ook collecteren voor de winterhulp en dat deden wij ook. Iedere vereniging had haar eigen traject. Wij moesten met de rode bussen langs de huizen om te collecteren. Die moesten wij naar het patronaat brengen. Alles is toch nog goed gelopen, het had ook anders kunnen uitpakken.”

De burger tussen de gevangen genomen Nederlandse soldaten is meester Harie Wouters. (linksboven)

Op een mooie Meidag door Fien (Josephina) Voncken

*Op een mooie Meidag, vroeg in de morgen
werd ik wakker van een hels lawaai,
doch maakte me nog geen zorgen,
het was nog te vroeg om op te staan.*

*Ik zei nog, half dronken van slaap
hoor onze jongens eens schieten
het is of ze op Concours willen gaan,
hadden beter een ander uur kunnen kiezen.*

*Een haan kraaide in de verte
en kondigde de dageraad.
De voorjaarslucht drong door het venster,
wij dachten aan geen gevaar.*

*Vader was naar buiten gegaan,
kwam toen ijlings naar boven.
Meisjes vlug opgestaan
wij zijn met Duitsland in oorlog.*

*Even later, 't liep tegen vieren
was ons het lachen vergaan
hoorden wij de kogels gieren
gericht op kazematten langs Maas en Kanaal.*

Goedbedoeld kwam een vrouw naar buiten
hou op daar zitten toch mensen in
riep ze heel kwaad tegen de Pruisen
toch was het, het einde van een gezin.*

*Pastoor Houben, die was niet bang
begon zelf de klok te luiden
het was voor de dagelijkse kerkgang
doch innerlijk kon hij wel huilen.*

*Zo wreed had men de rust verstoord,
zo wreed her verdrag geschonden
maar hij had een rotsvast geloof
en zei, Kinderen wij zijn in Gods handen.*

*In minimum van tijd, was ons dorp vol soldaten
zij wisten de weg, alsof ze er hadden gewoond
geen wonder, want een man** uit 't Peerlinke straatje
reed met de motor hen voor.*

*Mijn oom zei die morgen, kinderen wees niet bang
als het gevaarlijk wordt
kom naar Catsop zolang
want deze oorlog duurt maar kort.*

*Wat had die lieverd zich vergist
net als de soldaat, die vroeg
daar aan de overkant
is dat Engeland.*

*Wat werd ons landje wreed verstoord
die Vrijdagmorgen, door geronk van motors.
O, nee het was niet op de begane grond
het kwam van boven dat geronk.*

*Het waren stalen vogels, hoog in de lucht
die meer en meer daalden in hun vlucht
om te landen op neutraal gebied.
Doch daaraan stoorden zij zich niet.*

*De vrede, de vrijheid die ze ons hadden beloofd
via radio, door eenieder gehoord.
Doch zij gehoorzaamden een waanzinnig bevel,
zo veranderde ons landje in een hel.*

*De eerste vijf dagen waren slechts het begin
van onmenselijk leed, dat de wereldhistorie in ging.*

* De vrouw in kwestie was Beth van Es, winkelierster op de top van de Maasberg.

** De man in 't Peerlinke straatje (nu Heistraat genoemd) was kort voor het begin van de oorlog verhuisd naar Beek. Hij was lid van de NSDAP en kwam op de 10^e mei triomfantelijk Elsloo binnen, compleet in uniform op zijn motorfiets. Hij ging de Duitsers niet voor. Maar werd bij het kanaal weggejaagd door de Duitsers.

Inname brug bij Elsloo door de Duitsers

De brug bij Elsloo werd begin mei 1940 vóór de Duitse inval gebarricadeerd en voorzien van een springlading om de brug op te blazen indien hiervoor door het opperbevel van de Nederlandse defensie opdracht zou worden gegeven. Op 10 mei 1940 openden vijf Duitse legers de aanval op Nederland, België en Frankrijk. Reeds een aantal uren daarvoor trokken speciale overvalploegen, elite-eenheden van het Duitse leger, vanuit het Duitse Millen naar Zuid-Limburg met de opdracht de bruggen over het Julianakanaal onbeschadigd te veroveren.

Deze elite-eenheden lukten het echter niet om de brug van Elsloo onbeschadigd in handen te krijgen, want om 05.00 uur in de ochtend kreeg adjudant-onderofficier Nagtegaal, die bij de brug aanwezig was, het bericht met het commando de brug op te blazen, hetgeen hij direct uitvoerde.

Na de oorlog geen nieuwe brug voor Elsloo

Omdat de opgeblazen brugdelen een belemmering voor de scheepvaart vormde, werden in de daaropvolgende maand de beide stukken met kranen getransporteerd naar een vlak stuk langs het kanaal, in de directe omgeving van de ligging van de huidige Scharbergbrug. En doordat vervolgens in 1944 aan het eind van de oorlog de terugtrekkende Duitsers ook een aantal andere bruggen van het Julianakanaal opbliezen, werden van de verschillende brokstukken van drie bruggen twee nieuwe bruggen gemaakt voor Stein en Geulle. Elsloo bleef tot 1963 zonder brug.

Ministerie belooft nieuwe brug in 1950

Voor de inwoners van Meers en Elsloo was dit een groot ongemak, want dat betekende dat ze nu gebruik moesten maken van de brug van Stein om in Meers te geraken. Door het gemeentebestuur van Elsloo werd meermaals aangedrongen op het plaatsen van een nieuwe brug, zo ook in 1948. Ook meerdere landbouwers, grondeigenaren, de Boerenbond en de Katholieke Arbeidersbeweging drongen bij de gemeente aan om voor het herstel van de brug bij het ministerie aan de bel te trekken. Aanvankelijk resulteerde dat in de toezegging dat herstel van de brugverbinding in 1950 zou worden uitgevoerd.

Veerpont annex roeiboot voor personenvervoer

Tot die tijd ging men aanvankelijk gebruikmaken van een kleine veerpont, een roeiboot, met als veerman Nicola Beckers ('Nikkela van Crisjke'), om personen over te zetten naar de andere kant van het kanaal. Daardoor was het ongemak echter niet van de baan, want er diende toch ook vee en goederen overgezet te kunnen worden. Talrijke verzoeken van het gemeente-bestuur van Elsloo aan Rijkswaterstaat om tijdelijk een echte grote veerboot in te zetten, in afwachting van een nieuwe brug, hadden aanvankelijk geen succes. Het duurde nog tot 9 mei 1949 voordat dit verzoek werd ingewilligd. Dat grote veer was dan enkele uren in de morgen en de middag open.

Enkelingen die toch buiten deze uren over moesten, dienden dan gebruik te maken van de kleine veerboot; de roeiboot. Daarnaast deed de grote veerpont alleen dienst in de zomer.

Bouw nieuwe brug blijft uit

Omdat de geschiedenis inmiddels heeft geleerd dat de belofte voor het herstel in 1950 nog steeds niet was uitgevoerd, vroeg het gemeentebestuur in 1954 om uitvoering van een noodherstel in de vorm van een baileybrug. Tevens zorgde het gemeentebestuur ervoor dat het onderwerp werd behandeld in de zitting van de Eerste Kamer. Ook dit leidde tot niets. Het gemeentebestuur stuurde daarna in oktober 1958 een brief over de nog steeds onopgeloste brugkwesitie aan de Kamer, waarin stond aangegeven dat ondanks de toezegging van Rijkswaterstaat direct na de oorlog er nog geen uitvoering aan de bouw van een nieuwe brug was gegeven.

Nationale belangstelling brugprobleem Elsloo

Wat achteraf meer resultaat opleverde was het feit dat op 18 juni 1958 koningin Juliana tijdens een bezoek aan de Westelijke Mijnstreek ook door Elsloo kwam, en burgemeester mr. E. Meijer, in overleg met de gouverneur, de route van de koninklijke stoet heeft geleid via de af- en oprit aan de Elsloose kant van de vernielde brug.

1940

De nieuwe brug van Elsloo eind zestiger jaren.

ELSLOO (Lb.), Kanaalbrug

Het eerste deel is klaar om vervoerd te gaan worden naar het montageterrein bij het Julianakanaal.

ELSLOO (Lb.), Julianakanaal

Van boven naar beneden

De nieuwe brug is op 24-06-1963 zover opgevijzeld dat schepen er onderdoor kunnen.
Kleine tijdelijke veerpont bij de eerste put van de draineerleiding onder aan de Maasberg.

Aan de overzijde van het Julianakanaal stond de fanfare met de bevolking van Meers op het bruggenhoofd om de koningin over het water toe te juichen. De volgende dag stonden koppen in de kranten over de ‘koningskinderen’ Elsloo en Meers, die smachtten over het Julianakanaal naar een mogelijkheid om bij elkaar te komen, maar onbereikbaar voor elkaar bleven want het water was breed en te diep. Deze gebeurtenis heeft destijds het brugprobleem in de volle nationale belangstelling geplaatst.

Brug voor Elsloo door tactische zet burgemeester Meijer

Mede hierdoor drong het Provinciaal Bestuur er in 1959 bij het ministerie van Verkeer en Waterschap op aan om een noodvoorziening tot stand te brengen. Dit leidde er in december 1960 toe dat het ministerie besloot om in 1962 eindelijk een nieuwe brug aan te leggen met een rijwegbreedte van 3,5 meter. Het is dus te danken aan deze tactische zet van burgemeester E. Meijer en zeker koningin Juliana zelf, die na zoveel jaren zorgde voor groen licht voor de bouw van een nieuwe brug.

Nieuwe brug Elsloo gebouwd in Geleen

Van Riet Staalbouw in Geleen kreeg vervolgens de opdracht een nieuwe brug te construeren. Deze brug werd in delen in de werkplaats in Geleen gebouwd, waarna op 13 november 1962 het eerste deel van 27 meter lang en 50 ton zwaar naar het montageterrein naast het Julianakanaal (dezelfde plek waar jaren geleden de stukken van de opgeblazen brug hadden gelegen) werd getransporteerd. De andere delen volgden in de daaropvolgende maanden om vervolgens op het montageterrein tot een geheel geassembleerd te worden.

Plaatsen nieuwe brug duurt twee dagen

Zaterdag 22 juni 1963 was het zover dat de nieuwe brug vanaf het montageterrein per drijvende bak naar de bruggenhoofden werd gevaren om daar vervolgens de brug op te vijzelen naar de vereiste hoogte en dan door te schuiven tot boven de bruggenhoofden. Dit ging echter niet zo gemakkelijk. Enerzijds door de plaatselijke terreinomstandigheden en anderzijds door haperen van de hydraulische vijzel. Daardoor liep het karwei uit tot zondag 15.10 uur voordat de wachtende schepen, inmiddels tot een aantal van 210 gegroeid, onder de nieuwe brug verder konden varen.

Nieuwe brug Elsloo 23 jaar na bevrijding in gebruik genomen

In de daaropvolgende twee dagen werd de brug verder opgevijseld en verschoven tot boven de bruggenhoofden en kon door aannemer Brouns worden begonnen aan de verdere afwerking. Nadat ook dit karwei was afgerond werd, 23 jaar na het opblazen van de vijf jaar oude boogbrug, op 8 november 1963 de nieuwe brug door gouverneur Houben feestelijk in gebruik genomen. Daarmee was de korte verbinding tussen Elsloo en Meers eindelijk hersteld.

Rien Kraus over het begin van de oorlog

Verdwaalde hostie

In september 1940 ging ik naar de ‘bewaarschool’ (kleuterschool) bij de nonnen in de Kruisstraat. Daar was toen ook de meisjesschool van Stein. In mei 1941 ging ik ‘per ongeluk’ ter Eerste H. Communie. Dat was namelijk een jaar te vroeg! Ik zat immers nog pas op de bewaarschool! Dat ging zo!

Zelfs als kind van vijf jaar was ik al groot voor mijn leeftijd. “Dae geit Kees nao!”, zeiden de mensen. De pap was ook groot. De grootste kinderen van de bewaarschool mochten de communicantjes – ieder een rij –

vanaf de kerkbank naar de communiebank voeren. Rij voor rij voorafgegaan door een bewaarschool-kind. Met de handjes devoot gevouwen stond ik naast de rij communicantjes. En ik moest van de pastoor Alberts ook mijn mond opendoen!

Voor ik het wist had ik een hostie in mijn mond. Wat gaf dat een opwinding bij de nonnen, de juffrouw van de eerste klas en bij de mam! Naderhand werd er een beetje verholen om gelachen. Maar toen had pastoor Alberts allang iedereen gerustgesteld: het zou mijn zielenheil geen kwaad doen.

Harie Dassen over het begin van de oorlog

Keten bouwen voor de Duitsers

Tijdens de bezetting door de Duitsers werden zijn vader en zijn broer Sjeng gevraagd om een aantal keten op te bouwen langs de weg die loopt vanaf de brug van Stein over het Julianakanaal via de veldweg naar de Veldschuur. Hier hadden de Duitsers schijnwerpers en afweergeschut opgesteld. De keten moesten dienst gaan doen als onderkomen voor de daar gestationeerde Duitse soldaten. Tevens werd timmerman Lens Brouns, die op dat moment in de werkplaats aan het werk was, gevraagd om aan dit karwei mee te werken.

Lens Brouns had voorheen zelf een werkplaats in de Kruisstraat, maar die was een tijd daarvoor afgebrand en als noodoplossing mocht hij gebruikmaken van de werkplaats van Sjaak Dassen.

Met tegenzin aan het werk

Omdat zijn vader zich met deze vraag (lees: opdracht) van de bezetter niet gelukkig voelde en niet direct wist hoe hij hier onderuit kon komen om later niet in de problemen te raken, nam hij eerst contact op met burgemeester Corten. Die adviseerde hem voor hun eigen veiligheid om de keten toch maar samen met Lens Brouns op te bouwen. Harie kan zich nog herinneren dat het hele opbouwen van de keten geen gemakkelijk karwei was, omdat niets genummerd was en het echt puzzelwerk was dat met veel tegenzin in enkele dagen werd geklaard. De schijnwerpers met het afweergeschut bleven staan totdat de Amerikanen en Engelsen via Frankrijk, Europa waren ingevallen. Blijkbaar moest het materiaal op een andere plek worden ingezet.

Tijdens de oorlog begon overal een tekort aan te komen, dus ook aan rookartikelen.

Band plakken

In diezelfde periode werd Harie door een Duitser bij fietsenmaker Geel, van Ties van Teuntje (Lenssen), gevraagd om de band van diens fiets te plakken. De Duitser zelf voelde zich daarbij zelf best onbehaaglijk en zei dat hij ook maar naar het front was gestuurd en veel liever thuis was gebleven bij zijn vrouw en kinderen. Dat is iets om zelfs nu in deze tijd nog eens goed over na te denken!

Opgepakt

Toen de oorlog was afgelopen, werd de vader van Harie samen met Sjeng en Lens Brouns opgepakt en naar Maastricht gebracht en ingesloten. Gelukkig was op dat moment een neef van de vader van Harie, pater Pie, toevallig in Stein op bezoek en die kreeg van Haries moeder te horen hoe het precies in zijn werk was gegaan met het opzetten van de keten. Hij stelde haar gerust en beloofde naar het gerecht in Maastricht te gaan om te verklaren hoe de vork in de steel zat. Hierna werden de drie mannen direct vrijgelaten en konden ze naar huis terugkeren.

Lei Gubbels over de inval van Duitsers in 1940

Zoals bekend zal zijn, zijn Stein en omstreken, uitgezonderd Geleen, van ernstig oorlogsgeweld gespaard gebleven. Nochtans is ook zonder dit geweld het een en ander gebeurd. Angst, enkele deportaties, gebrek aan voedsel en kleding, spanningen, hoop en soms twijfel, iedereen heeft er min of meer mee te maken gehad.

Ik wil mijn herinneringen aan de oorlog van 1940 tot 1945, hoewel die dus niet spectaculair zijn, toch proberen vast te leggen. Immers, spectaculair of niet, destijds hebben ze op mij als jongen van elf tot zestien jaar heel veel indruk gemaakt.

Dit schrijven moet dan ook min of meer gezien worden als een soort dagboek zonder data en met ongetwijfeld vele hiaten. Hiaten die zijn ontstaan, doordat herinneringen zo erg persoonsafhankelijk zijn. Desondanks hoop ik dat ik erin slaag om een indruk te geven van de vele en meestal vreemde situaties waarmee wij destijds geconfronteerd werden. De gebruikte foto's zijn niet altijd geënt op de Steinse situatie, maar geven exact weer hoe het ook in Stein is gegaan.

Spanningen in Europa

Reeds lang was de toestand in Europa erg gespannen. Ook in ons land waren de meeste mensen er zeker van dat Duitsland vroeg of laat ons land zou binnenvallen. Alle tekenen wezen er duidelijk op. Men hoorde bijna niets anders. De leerkrachten op school, mensen op straat, klanten in de winkels, thuis aan tafel, overal werd gespeculeerd over een spoedige inval van de Duitsers. Ook waren er nogal wat mensen die een inval van de Duitsers als een oplossing zagen voor vele, vooral sociale problemen. De werkloosheid had in de laatste jaren immers zeer ernstige vormen aangenomen en de armoede, vooral in de steden, was erg groot. Werkverschaffingen in vele vormen onderstreepten de ernst van de situatie. Ik weet dat nog goed doordat er thuis heel veel over gepraat werd, omdat nonk Jac, de man van tant Tina, ook werkloos was.

Menigmaal heeft moeder, die toch ook maar een klein budget ter beschikking had, haar zuster gesteund.

Toch waren er vele mensen die hun hoofd koel hielden en zich niet blindstaarden op de ‘zegeningen’ uit het oosten. Ik kan me nog goed herinneren dat mijn vader ‘s avonds aan tafel over deze zaken met moeder praatte. Uit deze gesprekken bleek mij duidelijk dat mijn ouders zeer anti-Duits waren. Wat waren nu de tekenen die erop wezen dat er oorlogsgevaar dreigde?

Hamsteren en extra bewaking

Welnu, vele mensen begonnen te ‘hamsteren’ op een vreselijke manier. Algauw waren vele producten niet meer te krijgen. Het bonnensysteem werd gedeeltelijk ingevoerd, zodat wat er nog was, eerlijker verdeeld werd. Vooral 's nachts waren er heel veel militaire activiteiten. Alle bruggen en belangrijke verkeerspunten werden opeens bewaakt door militairen en de ‘kazematten’ langs het kanaal werden bemand. De grenzen werden extra ‘bewaakt’.

Mobilisatie

Dan kwam in 1939 de Algemene Mobilisatie. Hierdoor werden alle mannen van achttien tot vijfendertig jaar opgeroepen om hun dienstplicht te vervullen. Vele boeren moesten hun paarden inleveren bij het leger. Alle Duitse dienstplichtigen die in Nederland woonden, hadden reeds enkele jaren geleden naar Duitsland moeten teruggaan om soldaat te worden in het Duitse leger. Het was een erg spannende tijd. Geruchten over Duitse spionageactiviteiten waren aan de orde van de dag. Vader maakte me ‘s nachts vaak wakker als er weer een colonne soldaten voorbijkwam. Ik vond dat altijd erg opwindend en was erg trots op het Nederlandse leger dat zoveel soldaten scheen te hebben. Overdag kon ik soms met afgunst kijken naar de tamboers die met hun trommels aan het hoofd van de colonne liepen om het marstempo aan te geven.

Neergestort vliegtuig

In Beek, bovenaan de Kruisberg, stortte een Duits vliegtuig neer. Dit toestel was neergehaald door Nederlands luchtdoelgeschut. Vele mensen, onder wie ook ik, gingen erg nieuwsgierig naar dit eerste tastbare bewijs van de oorlog kijken. Al eerder had ik weleens enkele Duitse vliegtuigen als kleine stipjes in de lucht gezien, waarop de marechaussees met hun karabijnen heel krijgshaftig knalden. Dat was in Geleen op de markt. De mensen stoven naar alle richtingen om maar in veiligheid te komen. Ik weet dat vader met die situatie lachte omdat hij zei dat er niets aan de hand was.

Die Duitsers merkten dat schieten niet eens volgens hem, maar waren ook niet van plan om ‘iets’ te laten vallen; daarvoor vlogen ze te hoog. Hij had die situatie immers al eens meegemaakt in 1918. Maar hier lag een toestel op de grond dat men bij wijze van spreken zo kon aanraken. Dit aanraken werd echter verhinderd door een marechaussee die het toestel, of wat ervan over was, moest bewaken. Hij had er heel veel moeite mee, omdat de mensen nogal opdringerig waren. Op een gegeven moment, toen het dringen hem toch te erg werd, zei hij iets heel merkwaardigs, namelijk: “Mensen, wat komen jullie hier toch doen? Niet lang meer, dan zien jullie meer van die dingen dan je lief is.” Dat de man zo’n groot gelijk kreeg heeft hij zelf misschien op dat moment niet beseft.

10 mei 1940

In de nacht van 9 op 10 mei 1940 kwam vader mij weer eens wakker maken. Aan zijn zenuwachtig optreden merkte ik dat er iets heel bijzonders moest zijn. “Lei, stank gauw op en kom noa boete, want doa zin eine massa vleegmeschines in de loch”, zei hij erg gejaagd. Inderdaad, daar waren ze dan, want dat het om Duitse vliegtuigen ging, was wel duidelijk. Met groot machtsvertoon raasden de toestellen zeer laag over ons land. Het leek alsof het grote zwarte schaduwen waren die daar voortsnelden. Er ging iets zeer dreigends van uit en iedereen was zeer opgewonden en bang.

Het was ongeveer half vier in de morgen toen zich dit afspeelde. We kleedden ons trillend aan en gingen de straat op. Na een tijdje werd het plotseling stiller. Wel hoorden we hier en daar in de verte gewerschoten en het ratelen van een mitrailleur. Motorengeronk op grote afstand vertelde ons dat toch ergens troepenbewegingen waren. Dan werd het opeens angstaanjagend stil. Deze stilte was bedreigend, net alsof er plotseling iets heel ergs dreigde te gebeuren. Ik was destijds, ondanks mijn jonge leeftijd van elf jaar, erg geïnteresseerd in alles wat met soldaten te maken had. Uit het weekblad Panorama knipte ik alle foto's waarop soldaten voorkwamen en plakte die in een album. Ik kende zodoende vele uniformen van de verschillende legers, zeer zeker het Duitse!

Omstreeks half vijf werd de stilte verbroken door het zachte brommen van een motor dat geleidelijk harder klonk naarmate het voertuig dichterbij kwam. Het was een motor met zijspan die heel langzaam reed. De bestuurder, alsook de bijrijder die in het span gezeten was, keken heel gespannen rond in alle richtingen. De bijrijder maakte met zijn zware mitrailleur, die op het voertuig gemonteerd was, langzaam zwaaiende bewegingen. Heel even bleef het wapen op ons groepje gericht dat langs de weg stond, om daarna zijn zwaaiende bewegingen weer te hervatten. Het was erg duidelijk: deze soldaten waren zenuwachtig en op alles bedacht. "Arme kerels", zei mijn vader. "Kijk eens hoe die eruitzien, helemaal onder de modder. God mag weten waar die arme jongens al gezeten hebben."

Duitse soldaten

Vol verbazing keek ik hem aan. Het was me duidelijk dat hij dacht dat het Nederlandse soldaten waren! Ook viel me op dat iedereen van het groepje dezelfde mening was toegedaan. Ik wist echter dat het Duitse soldaten waren en probeerde dan ook om vader en de burens ervan te overtuigen dat we de eerste Duitse soldaten hadden gezien en nog wel van zo dichtbij. Ik wees hen op de 'hap' uit hun helm met aan de zijkant het vlaggenteken zwart-wit-rood. Ook hun lange, tot broekpakken dichtgeknoopte rubberen regenjassen waren typisch Duits. Het lijkt misschien raar, maar toch had ik in die korte tijd deze feiten gezien en goed in mij opgenomen. Maar ja, niemand geloofde mij en ik weet nog goed dat een van de burens me zelfs in bescherming nam door op te merken dat ik het immers toch ook goed meende, al had ik dan ook ongelijk. Zwaar beledigd deed ik er maar het zwijgen toe. Wel was ik ervan overtuigd dat ik op dat moment de enige van het groepje was die wist dat we 'bezet' waren. Ik ging verongelijkt naar binnen.

Brug van Elsloo op scherp

Even later kwam vader naar binnen om te vragen of ik mee wilde gaan naar de brug van Elsloo, want die moest nog 'de lucht in vliegen'. We wisten dat, omdat Nederlandse soldaten ons vaker verteld hadden dat de brug op 'scherp' stond. Nog altijd mokkende over die eerste confrontatie met die 'eerste Duitsers' ging ik toch mee.

Met veel haast renden we door het 'Meeldert'. Goddank kwamen we te laat! We waren pas voor de helft door het 'Meeldert' toen we een enorme explosie hoorden. We liepen door en zagen opeens wat er van de ons zo bekende brug over was. De brug, waar wij zo vaak over gegaan waren. We werden er toch wel stil van. Ik spreek van 'Goddank', omdat we ons toen pas realiseerden wat er gebeurd kon zijn als we sneller waren geweest. Vader beweerde later dat we ongetwijfeld gestopt zouden zijn op de Scharberg.

Brug finaal weggeslagen

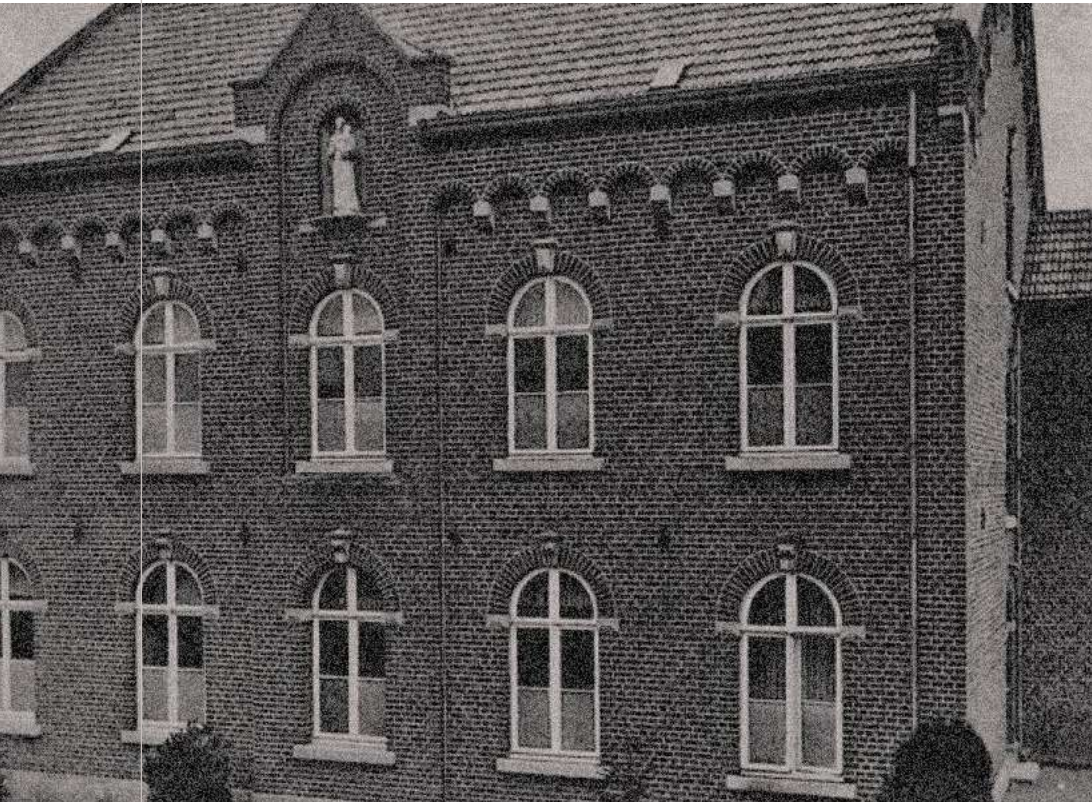
Wat eens een sterke solide brug geweest was, bood nu een troosteloze en zeer trieste aanblik. De Nederlandse soldaten hadden hun werk goed gedaan. De brug was finaal van haar oplegpunten weggeslagen en lag met brokken in en langs het kanaal. Later bleek ons hoe belangrijk deze brug was voor de Duitse opmars. Zij waren gedwongen om via een grote omweg de Maas bij Elsloo en Urmond over te steken. Nadat de Nederlandse soldaten de brug hadden laten springen, gaven zij zich over en werden als krijgsgevangenen door de Duitsers afgevoerd.

Brug bij Stein blijft behouden

De brug in Stein leverde meer problemen op. Hier verschenen plotseling Duitse soldaten in Nederlandse uniformen en probeerden de brug te behouden.

1940

De Nederlandse soldaten werden door deze verraderlijke methode van oorlog voeren totaal verrast. Desondanks probeerden twee Nederlandse soldaten, nadat de Duitsers ontmaskerd waren, alsnog de brug te laten springen, wat zij met hun leven moesten bekopen. Beide mannen werden rennend naar het ontstekingsmechanisme neergeschoten. Een van hen was op slag dood terwijl de ander zwaargewond was. Vlak bij de brug was een nonnenklooster. Een van deze zusters wilde de zwaargewonde soldaat eerste hulp verlenen, maar de Duitsers stonden dat niet toe en schreeuwden: "Hier keine Nonnen!" De zuster kon onverrichter zake terugkeren. Dokter Govaerts van Stein werd wel toegelaten, maar kon de soldaat niet meer redden, zodat deze kort daarna ook stierf.

Het zusterklooster in de Kruisstraat.

Cavalerie Duitsers

Algauw kwamen de eerste geregelde troepen, namelijk soldaten te paard oftewel cavalerie. Het was een imposant gezicht, die tientallen paarden die plotseling de hele straat vulden. Onder een enorm hoefgekleetter trokken deze voorbij. Tijdens dit voorbijrijden van de cavalerie deed zich iets voor dat vader lange tijd heeft beziggehouden. Plotseling riep een van de soldaten de naam van mijn vader: "Wiel, Wiel!!"

De Duitse soldaat kwam naar de Nederlandse soldaat toe en zei: "Gerrit, geef me je geweer, want voor jou is het afgelopen en voor mij begint het nu."

Vader deed alle moeite om de soldaat te ontdekken die dat riep, maar zijn moeite was tevergeefs, omdat de hele straat gevuld was met als het ware dansende paarden. Nooit is hij erachter gekomen wie dat geweest is! Al eerder is aangehaald dat de Duitse dienstplichtigen in de tweede helft van de dertiger jaren terug naar Duitsland moesten om hun dienstplicht te gaan vervullen.

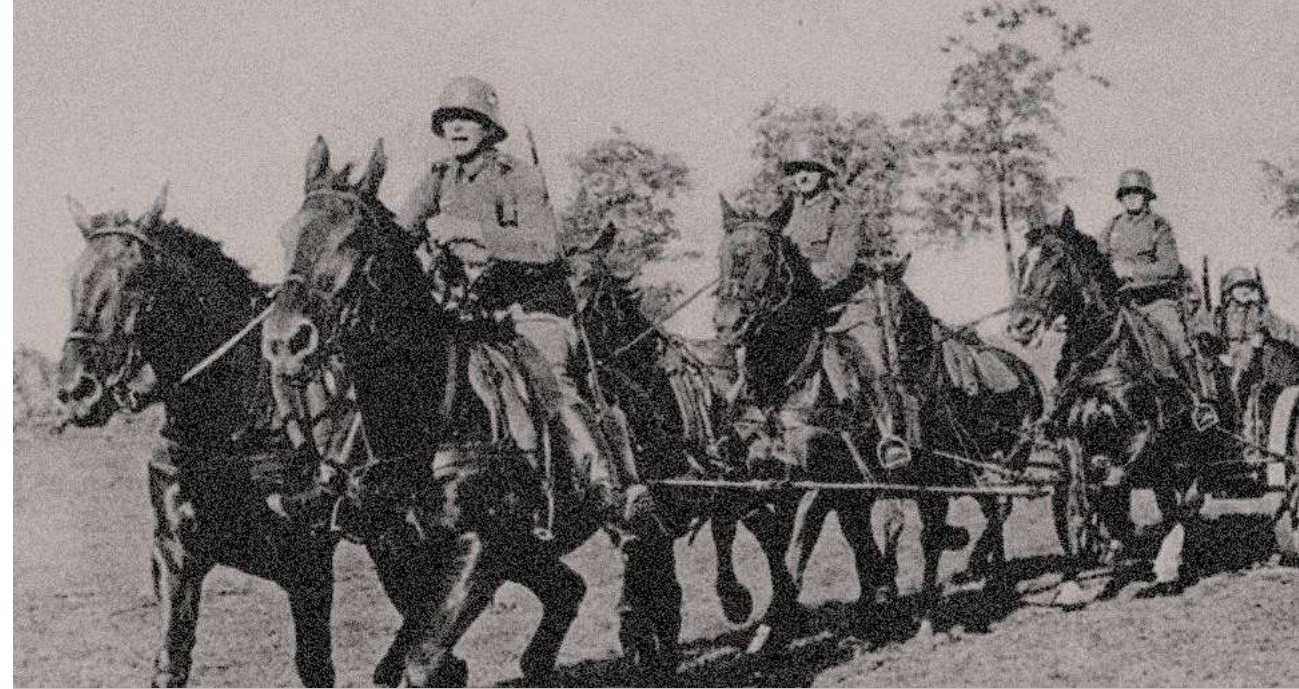
Het moest volgens hem een van zijn kompels van de Willem Sophia zijn geweest met wie hij had gewerkt. Hoe het ook zij, het was een zeer vreemde ervaring. Ik weet nog heel goed dat ik als kind niet goed wist of ik er trots op moest zijn of dat ik er maar niet over zou praten met mijn vriendjes. Het was immers een Duitser!

Duitse infanteristen

Nadat de cavalerie was langsgetrokken, kwamen de infanteristen. Deze waren te voet. Hun bagage hadden ze geladen op Poolse karren, die getrokken werden door twee paarden. Die bagage bestond niet alleen uit militaire spullen, maar voornamelijk uit zaken die de soldaten kochten in de winkels die ze voorbijreden. Het was immers zo dat in Duitsland grote schaarste heerste, waardoor reeds lang alles op de bon was en de soldaten dus de kans benutten om zoveel mogelijk van onze weelde naar de Heimat te sturen. Urenlang trokken deze soldaten met hun eigenaardige karren voorbij. Er scheen geen einde aan te komen. Soms waren er ook urenlange vertragingen. De soldaten maakten hiervan gebruik om zich bij de burgers te verfrissen of om naar de wc te gaan. Het moet gezegd worden dat deze soldaten zich uiterst correct gedroegen. Het was goed te merken dat zij de burgers geen kwaad hart toedroegen. Tijdens de vertragingen waren er derhalve veel contacten met de burgers. Ook bij ons thuis kwamen nogal wat soldaten, al of niet om bovengenoemde redenen. Sommigen kwamen alleen maar om wat te praten.

‘Gevreigeld’ met Duitse soldaat

Vader heeft die eerste dag heel veel ‘gevreigeld’ met een wat oudere soldaat van omstreeks dertig jaar. Deze zag de oorlog niet zo zitten en ging het liefst terug naar zijn gezin dat alleen op de boerderij was achtergebleven. Hij was reeds verschillende jaren in dienst en had een zoontje ouder dan een jaar dat hij nog nooit had gezien. Het was om die reden dat hij voortdurend met mijn broertje Nic aan het spelen was, die ongeveer dezelfde leeftijd had als zijn kind. Op een gegeven moment vroeg hij aan mijn vader hoe ver zij nog verwijderd waren van België. Vader maakte hem duidelijk dat dat slechts enkele kilometers waren. Hij keek eens zeer bedenkelijk en merkte toen op dat zijn vader in de vorige oorlog in België gevallen was en dat het thans zijn beurt was. Het ergste vond hij het natuurlijk voor zijn gezin. Hij was op weg naar Nederland vlak langs zijn dorp gekomen, maar had echter geen contact gehad met de zijnen. Veel zou hier nog aan toe te voegen zijn, maar het komt allemaal op hetzelfde neer. De meeste soldaten met wie wij die eerste dagen van de oorlog werden geconfronteerd, waren ook maar heel gewone mensen. Het volgende verhaal, dat iemand mij verteld heeft tien jaar na de inval, zal dit nog eens duidelijk onderstrepen.

Duitse soldaten te paard

De Duitse en de Nederlandse soldaat

De man was als Nederlandse soldaat in de buurt van Sittard aan de grens gelegd. Dagelijks liep hij zijn honderd meter langs het prikkeldraad dat de grens bepaalde. Aan de andere kant liep een Duitse soldaat, meestal dezelfde. Na enige dagen knikten zij tegen elkaar als ze weer aan hun wacht begonnen. Het duurde niet lang meer of ze liepen te kletsen en vertelden over hun ‘thuisfront’. Ook spraken ze elkaar al met de voornaam aan. De Duitser kwam ook uit deze buurt, zodat de taal geen probleem was. In de nacht van 9 op 10 mei 1940 schrok de Nederlandse soldaat hevig. Duitse soldaten waren het prikkeldraad aan het oprollen. De bekende Duitser kwam naar hem toe en zei:

“Gerrit, geef me je geweer, want voor jou is het afgelopen en voor mij begint het nu.” Even twijfelde ‘onze landsverdediger’, maar gaf toen zijn geweer af. De Duitser keek even om zich heen, maar zei toen: “Kerel, maak dat je wekomt en ga naar huis.” Even een handdruk en toen op de fiets naar Neerbeek, want daar woonde Gerrit Reijnders.

De eerste Duitsers waren de ergsten niet

Nee, de eerste Duitsers met wie wij geconfronteerd werden waren de ergsten niet. Dat kwam ongetwijfeld omdat zij niet veel tegenstand in dit gebied verwachtten. In die gebieden waar ze dat wel deden, traden zij duidelijk anders op en ook met een ander soort soldaten.

Vooraf hun luchtlandingstroepen waren erg gevreesd. Ook de diverse SS-divisies die in het westen van het land werden ingezet, waren in een woord gezegd: tuig. Ik ga hier niet verder op in omdat het niet van toepassing is op onze situatie. De Duitsers die hier binnenvielen waren meestal mensen die thuis met hard werken hun brood moesten verdienen, zo vertelde één aan mijn vader. Zij maakten deel uit van het 6e Legerkorps dat, vooral in het begin van de oorlog, veel overwinningen heeft behaald, maar ook later ontzettende verliezen heeft geleden. Hierbij valt te denken aan Stalingrad, waar duizenden van dit legerkorps gesneuveld zijn. We kunnen rustig aannemen dat van de soldaten die de eerste dagen van de oorlog bij ons zijn doorgetrokken, er bitter weinig over zijn gebleven.

Radio van Duitse makelarij

De braniemakers onder hen wilden een frische und fröhliche Krieg. Nou, die hebben ze dan ook gehad! Die braniemakers bestonden voornamelijk uit

officieren en jonge kerels. Zij hadden met grote letters op hun wagens geschreven: Wien, Paris, Londen. Londen zou hen later erg zwaar op de maag komen te liggen. Tijdens een stopperiode kwamen drie officieren vragen of ze even naar de radio mochten luisteren om het laatste nieuws te horen. Ze keken op van ons nieuwe toestel dat van het Duitse merk Mende was. Zij prezen de keuze van dit toch echt Duitse technische vernuft. Moeder had intussen de

radio afgestemd op een Engelse zender, die ook met berichtgeving bezig was. Vol verbazing keken zij haar aan en vroegen waarom zij dat deed. Moeder deed alsof zij Engels verstond en zei dat ze op deze zender had afgestemd om te vernemen wanneer zij, de Duitsers dus, ons land weer zouden verlaten. Een van de officieren werd bleek en stikte bijna van woede. “Was, wir heraus? Was soll das!”, bracht hij met moeite uit. Moeder bleef echter heel rustig en zei dat de tijd het wel zou leren. We weten inmiddels dat zij gelijk kreeg. Tijdens dit voorval was ik druk bezig om sigaretten te kopen voor de soldaten bij Bej van de Muun. Zelf durfden ze dat schijnbaar niet, omdat zij immers de invallers waren. Later had ik weleens spijt van mijn handelwijze, maar ja, ik was ook nog maar een kind.

Oude Mende radio

Opgeblazen brug van Elsloo

NSB'er wijst de weg

Doordat de brug in Elsloo was gesprongen, moesten de soldaten een vrij grote omweg maken om in België te komen, tenminste zij die bij Elsloo de Maas over moesten steken. Zij moesten over Meers terug langs de Scharberg om tegenover Elsloo aan de Maas te komen. Een ander gedeelte ging, wanneer zij over de brug waren, rechtsaf om via Urmond, Berg te bereiken. Alles moest dus over die ene brug! Bij het Heilig Hart, waar de soldaten linksaf moesten naar de brug, zagen we het eerste staaltje van landverraad. Hier stond namelijk een NSB'er die, alsof hij van de militaire politie was, de Duitsers de weg wees, net alsof ze dat zelf niet wisten. Als er officieren langskwamen deelde hij

sigaren en sigaretten uit. Zijn naam was De Wit, een Hollandse visboer die bij ons in de buurt woonde. Hij stond daar maar te buigen en te groeten alsof zijn leven ervan afhing. Vele Duitse officieren aanvaardden dankbaar het aangeboden, maar ik heb ook gezien dat militairen pertinent niets wilden aannemen en schampere opmerkingen tegen hem maakten, die dan dankbaar door de omstanders ondersteund werden. Zoals gezegd, hadden de Duitsers deze vent niet nodig om hun de weg te wijzen. Zij waren in het bezit van kaarten waarop alle wegen en paadjes stonden. Een soldaat op een motor vroeg mij waar het 'Meeldert' was. Ik verstond hem niet, maar hij liet me de kaart zien waarop dit was aangegeven.

Nee, de inval en bezetting vond ook zonder de hulp van De Wit plaats. De man maakte zich in een dag zo gehaat dat hij enige tijd na de inval met zijn hele gezin de plaat poetste en weer naar het noorden vertrok waar hij ook thuishoorde, zoals mijn vader betoogde.

Nut van de kazematten

In de loop van de dag hadden we ons vaker afgevraagd of de kazematten, gelegen langs het kanaal en naar het oosten gericht, enig nut gehad hadden. Immers, we hadden wel wat mitrailleurvuur gehoord, maar dat was niet de moeite waard geweest, vergeleken bij wat men er altijd van verwacht had. Het bleek dat de Duitsers de meeste van die versterkingen bij verrassing genomen hadden. Gelukkig maar voor onze soldaten. Om deze kazematten te bereiken moest men immers over het pad langs het kanaal, dus geheel in het schootsveld van de eventuele tegenstander aan de overkant van het kanaal. Later, enige

jaren daarna, werkte ik in de werkplaats van de Maurits samen met een man die in de kazemat bij de brug van Geulle gelegen had. Hij vertelde mij het volgende. “In de late avond van 9 mei 1940 kwam een aalmoezenier op een motor alle soldaten die langs het kanaal gelegen waren, opzoeken. We moesten allen in het gras knielen en kregen de absolutie. Daarna vertrok hij weer naar het volgende groepje. We waren danig onder de indruk en zeiden onder elkaar dat het vannacht dus zou gebeuren, want die aalmoezenier deed dat niet voor niets. Toen dan ook enige uren later die Duitse vliegtuigen met donderend geraas over het kanaal kwamen aangestormd, waren wij wel verstijfd van angst, maar niet verrast. Een van de eerste dingen die ons opviel tijdens dit tumult was het feit dat er schijnbaar geen Nederlandse

Gesneuvelde Duitse soldaat

officieren meer in de buurt waren. Later zouden wij daar wel achter komen. Nadat de vliegtuigen, waarop wij wel in het wilde weg geschoten hadden, waren verdwenen, brak er een geladen angstige stilte aan. Ik tuurde over mijn mitrailleur in het opkomende daglicht. Plotseling zag ik heel even een vreemde helm over het ligusterhegje aan de overzijde van het kanaal. Ik hield dat punt in de gaten en zag toen heel duidelijk het gehele hoofd verschijnen. Even kreeg ik een paniekgevoel, maar dat was zo over. Zonder dat ik het mij realiseerde, ratelde mijn mitrailleur in mijn handen. Het hoofd verdween. Vlak daarna waren de Duitsers bij onze kazemat en was de oorlog voor ons afgelopen. Als krijgsgevangenen werden wij afgevoerd. Toen we aan de overkant van het kanaal kwamen, zag ik mijn slachtoffer liggen. Zijn helm en hoofd waren door enkele voltreffers getroffen. Het was een jonge, forse kerel. Vol walging keek ik een andere kant uit en ik kreeg ontzettend veel wroeging over wat ik daar uit angst gedaan had. Ik ben daar nog heel vaak mee bezig, want dat beeld laat me niet los. Toen wij als gevangenen door Geulle liepen, geflankeerd door Duitse soldaten, kregen we – maar ik vooral na dit voorval – weer een behoorlijke klap te verwerken. De burgers langs de kant van de weg stonden heel stil naar ons te kijken en afen toe spraken ze ons bemoedigend toe. Plotseling hoorde ik een bekende stem die riep: “Houd moed Ekkerink, jullie zijn zo vrij.” Het was mijn kapitein in burgerkleden die dat riep. Ik herkende nog enkele officieren,

allen in burgerkleden! Hiermee was verklaard waarom wij daar in die kazematten geen officieren gezien hadden op de momenten dat zij er hadden moeten zijn. Zij waren stilletjes afgenokt toen de inval een feit was. Ik weet nog goed dat ik een gevoel kreeg alsof ik moest overgeven. Ergens voelde ik me, ondanks en ook weer dankzij dit laffe handelen van onze meerderen, trots. Ik als sergeant had mijn jongens niet in de steek gelaten. De gedachte was zelfs niet bij me opgekomen.” Dat was de ervaring van een eenvoudige soldaat die dit aan den lijve ondervond.

Ondergedoken soldaten helpen

Laten we thans tot de eigen ervaringen terugkeren. De 11e mei 1940, de tweede dag van de oorlog, kwam Betje van de Worm, zoals wij haar noemden, heel geheimzinnig bij ons binnen. Zij had blijkbaar iets heel bijzonders te vertellen. Volgens haar ging ze alleen de betrouwbare mensen even langs om hun te verzoeken haar te helpen met het volgende probleem. De nacht ervoor hadden elf Nederlandse soldaten, die gevlucht waren om niet in Duitse krijgsgevangenschap te geraken, bij haar aangeklopt om hen te laten onderduiken. Dat kon zonder meer en zij had ze een veilig plaatsje in haar schuur aangewezen. De soldaten vroegen echter om burgerkleden die zij als vrijgezel niet bezat, althans geen mannenkleden. Vader en moeder keken elkaar eens aan en waren het zonder dat erover gesproken werd, direct met elkaar eens: hier moest geholpen worden.

1940

Beiden togen naar boven en haalden de nodige kleren om enkele soldaten in burgers te veranderen. Ook het nieuwe manchesterpak waar vader zo trots op was, verwisselde van eigenaar. Zielsgelukkig ging Betje door het veld weer naar huis. Ze durfde niet over straat met die kleren onder haar arm, omdat deze geheel zouden worden ingenomen door de doortrekkende Duitse soldaten. Alles ging zo geheimzinnig in zijn werk dat we niet wisten wie nog meer aan die actie had meegedaan. De soldaten zijn ontsnapt, vertelde ons Betje later, en dat was tenslotte het doel geweest. Minder leuk vonden de helpers in de nood dat later nooit een woord van dank of iets dergelijks gehoord is van die mannen. Ook Betje heeft nooit meer iets gehoord van die soldaten. Misschien waren ze bang dat ze de met een zorgelijke blik afgestane kleren weer moesten teruggeven.

Krijgsgevangenen

Onvoorzichtig tijdens luchtgevecht

Mijn vader kreeg de tweede dag van de inval behoorlijk op zijn donder van een Duitse soldaat. We stonden naar het doortrekken van de soldaten te kijken toen er opeens iets raars gebeurde. De colonne stopte abrupt en men riep van wagen tot wagen: "Helmen auf, Helmen auf!" Deze roep verplaatste zich steeds verder van ons weg en wij stonden raar te kijken toen die soldaten met hun helmen op onder hun wagens doken. Plotseling zagen we wat de oorzaak was van hun optreden. Heel hoog in de lucht zagen we enkele zilveren vliegtuigen die in gevecht waren met de Duitsers. Nieuwsgierig stonden we op straat tussen de Duitse wagens in en wilden niets missen van wat zich daar boven onze hoofden afspeelde. Lang duurde het luchtgevecht niet, doordat de tegenstanders van de Duitsers de aftocht bliezen en de Duitsers weer heer en meester waren van het luchtruim. De Duitsers die onder de wagens lagen, kwamen nu weer tevoorschijn en enkelen van die mannen kwamen direct naar ons toe. Een van hen was zeer opgewonden en schold behoorlijk op mijn vader vanwege zijn onverantwoordelijke gedrag. Hij trok een van zijn laarzen uit, stroopte zijn broekspijp op en liet een vreselijk litteken zien. "Dacht je werkelijk dat die kogels die ze daarboven op elkaar schieten en de granaten van het afweergeschut, in de lucht blijven?", vroeg hij smalend aan mijn vader. "Het litteken dat ik je hier laat zien heb ik in Polen cadeau gekregen. Niet omdat ik zo stom deed,

maar omdat ik niet snel genoeg onder mijn wagen lag." Vader keek ons eens aan en beaamde dat we onvoorzichtig waren geweest. Met de woorden: "Jullie komen er nog wel achter", verdween de Duitser op de bok van de wagen en voort ging hij weer, België tegemoet.

Nederlands krijgsgevangenen door de straat

De derde dag na de inval gebeurde er weer iets bijzonders dat diepe indruk op ons maakte. Een grote groep Nederlandse krijgsgevangenen kwam door de straat. Er was een keukenwagen bij die vol soldaten zat. Vol medelijden stonden de mensen langs de weg te kijken. Opeens stopte de colonne en we zagen dat een soldaat onder Duitse begeleiding bij A. naar binnen ging. Wat was het geval? Wel, een van de meisjes, A., was pas gehuwd met een zekere D. Deze D. was een van de gevangenen. Hij kreeg toestemming om even de gelederen te verlaten. Wellicht om een of ander papier op te halen of iets dergelijks. Maar in ieder geval was hij nog even thuis geweest! Na enkele dagen werd het transport over de smalle straat nog drukker. Er waren nu twee colonnes, één op en één af. Ook was er een groot verschil in transportmiddelen. Nu zagen we grote legertrucks. We konden nu ook niet meer op straat komen; we gingen door het veld naar onze bestemmingen. Zo gingen de eerste dagen van de oorlog voorbij. Ik kan me nog goed herinneren dat er een lucht in de straat hing van paarden, zweet, leer en later van diesel en benzine, wat erg bevorderd werd door het erg warme weer.

Duitsers kijken die oversteken bij Berg

Ik ben, samen met vader, in Berg aan de Maas gaan kijken hoe de Duitsers hier de Maas overgingen. Veel hebben we er niet van gezien, omdat de straat erg smal was en de Duitsers schijnbaar voorrang hadden. Wel hebben we de helm van de Duitse soldaat gezien die door Nederlandse soldaten vanuit België was neergeschoten. De helm was helemaal verwrongen. Voor een boerderijtje vlak bij de Maas stond iemand met een grote teil met water. Het was zijn taak om de dorstige Duitsers te laven. Hij deed dat niet vrijwillig, het was hem opgedragen. Het vervelende voor de man was dat hij altijd een slokje moest drinken voordat de Duitsers dat durfden te doen. Ze waren natuurlijk bang voor vergiftiging. Soms riep hij voor aflossing omdat hij een 'waterpens' had. Na enkele dagen hadden de Duitsers het hele gebied om ons heen vast in handen en gingen voor hun transport van het grote materieel de grote wegen, zoals de rijkswegen, gebruiken. Grote colonnes trokken nu over deze wegen richting België en Frankrijk. België was het volgende slachtoffer dat bezet werd, al duurde het hier iets langer voordat het land moest capituleren. Daarna volgde Frankrijk waar vele militairen uit België en ook uit Nederland zich bevonden die voor het Duitse geweld waren teruggetrokken.

Belgische en Franse krijgsgevangenen

In die periode kwamen nonk Jac en tant Tina naar Stein om te zien hoe bij ons de situatie was. Ontzettend veel moest er bijgepraat worden! Volgens nonk Jac kwamen veel Belgische en Franse krijgsgevangenen door Rothem. Het ligt voor de hand dat wij naar Rothem vertrokken. Vader had al dozen sigaren en sigaretten bij zich gestoken om deze, als hij de kans kreeg, uit te delen aan die arme donders, zoals hij ze noemde. In Rothem aangekomen was er behalve Duits vervoer niets van gevangenen te zien. Aan de mensen langs de kant van de weg kon men echter bespeuren dat zij in aantocht moesten zijn. Inderdaad, daar in de verte waren soldaten in aantocht. De eersten waren Duitse soldaten die de gevangenen voorafgingen. De gevangenen boden een zeer trieste aanblik. Schokkend en strompelend sleepten zij zich voort onder de brandende zon. Er werd veel gesmeekt om water. Water konden wij hun echter niet geven, omdat wij er niet op bedacht waren geweest. Gelukkig waren er mensen die dat wel waren en er werd driftig uit emmers geschept! De meeste Duitse begeleiders stonden dat echter niet toe en er ontstonden dan ook mensonterende situaties. Soldaten die smeekten om water en bewakers die hen met de kolven van hun geweren tot doorlopen dwongen.

Vader had ons kinderen over een afstand verdeeld van enkele tientallen meters zodat de kans om iets te kunnen geven aan de gevangenen, groter werd. Vele sigaretten heb ik zodoende aan die Belgische, Franse en ook Engelse krijgsgevangenen kunnen geven. Eerlijkheidshalve moet gezegd worden dat er ook vele bewakers waren die net deden of ze niets zagen en dus toestonden dat de gevangenen het een en ander toegestopt kregen uit het publiek. Het publiek deed aan deze actie massaal mee en het moet menig soldaat een hart onder de riem gestoken hebben. De sigaretten die wij uitdeelden werden altijd gegeven aan de soldaten die aan de buitenkant van de colonne liepen. Dit was echter geen bezwaar, want sigaretten werden direct in stukjes gebroken en naar het midden doorgegeven. Sigaren die niet te delen waren, gingen van mond tot mond. Echt veel kameraadschap, maar ook verbondenheid van de burgers met de gevangenen heb ik toen gezien. Gelukkig hoefden de gevangenen die dag niet ver meer te lopen, want ze werden naar een groot krijgsgevangenkamp in Meerssen gebracht.

Krijgsgevangenen op café

Duizenden gevangenen hebben we in die dagen gezien, komende van België en Frankrijk op weg naar Duitsland. Ook zijn we heel vaak naar Maastricht gegaan, omdat die colonnes natuurlijk ook deze stad passeerden en wij er nogal wat familie hadden wonen.

Een van die familieleden had een café. De danszaal van dit café lag vol Franse en Belgische krijgsgevangenen, die de volgende dag weer verder moesten. De Duitse bewakers zaten aan de ingang van de zaal alsof ze de toegangsbewijzen moesten controleren. Ze waren nogal gemoedelijk en lieten toe dat de ober voortdurend bier naar de krijgsgevangenen bracht. Behoudens de ober mocht niemand in de zaal komen, behalve Nic, mijn kleine broertje! Deze was amper anderhalf jaar en liep steeds naar die gevangenen. Op een gegeven moment zagen we dat hij bij een soldaat aan zijn glas bier aan het lurken was. Er werd mee gelachen. Maar een poosje later bleek dat Nic, hoe klein ook, reeds te veel aan Bacchus had geofferd. Zigzaggend kwam hij uit de zaal en mocht er ondanks zijn tegenstribbelen niet meer in. Ook hebben we tijdens die dagen de eerste zwarte soldaten gezien. Zij behoorden waarschijnlijk tot het Britse expeditieleger. De Engelse krijgsgevangenen vormden toch wel een speciale groep in deze colonnes. Zingend en dansend sleepten zij zich voort. Ik spreek van slepend, omdat duidelijk te zien was dat zij ondanks hun optreden dodelijk vermoeid waren. Verbeten bleven zij de Duitse begeleiders provoceren, die hen echter lieten begaan, wetende dat zij toch aan het langste eind trokken. Al met al vond ik de krijgsgevangenen arme kerels, die ontzettend hebben moeten afzien tijdens deze marsen. Mijn vader en moeder hebben veel van hun schamele loontje omgezet in natura en aan deze soldaten geofferd.

Mensonterende situaties bij de waterpomp

Vlak bij het huis van tant Tina en nonk Jac stond een gemeentelijke waterpomp. Hier speelden zich mensonterende situaties af die mij toen erg aangegrepen hebben. Soldaten die uit de rijen naar de pomp strompelden, in een regen van slagen met de kolven van Duitse geweren. Toeschouwers die de pomp bedienden kregen evenzo hun portie slagen mee. De Duitsers probeerden met alle geweld de gevangenen weer in de rijen te slaan. Vele gevangenen waren zo door dorst gekweld dat zij de slagen op zich neer lieten komen alsof het hun geen pijn deed, als ze maar wat water naar binnen kregen. Op een gegeven moment was er geen houden meer aan en de Duitsers begonnen in de lucht te schieten. Dat hielp en de gelederen werden weer gesloten. Op dat ogenblik kwam deze situatie brutaal en gemeen over, maar achteraf beschouwd waren de Duitsers ontzettend bang dat de situatie uit de hand zou lopen en dat risico was inderdaad zeer groot. Gelukkig hoefden de gevangenen die dag niet ver meer te lopen, want ze werden naar een groot krijgsgevangenenkamp in Meerssen gebracht.

Landverrader De Wit

Even wil ik terugkomen op de landverrader De Wit, omdat enkele dagen na de inval er iets gebeurde waarin hij de hoofdrol speelde en wat het vertellen waard is. Joep Salden, bijgenaamd Jöp de Knöppert, was als soldaat in het Nederlandse leger vermist. Zijn vader, de oude Salden, was een klein schriel mannetje, maar toch iemand die zijn mannetje stond zoals het volgende voorval aantoont. Plotseling werd onze straat opgeschrikt door het schelden van een man. Het was de oude Salden die op weg was naar het huis waar De Wit woonde. Hier aangekomen, vergezeld door jeugd en zelfs door volwassenen, die langs de weg bleven staan, schreeuwde hij naar De Wit dat hij naar buiten moest komen. Het woord 'landverrader' viel herhaaldelijk en De Wit moet wel verstijfd zijn geweest daarbinnen in zijn huis. Toen het niet lukte om De Wit naar buiten te krijgen, begon Salden met bakstenen door de ruiten te gooien die hij in het voortuintje van het huis vond. Ik weet nog dat mijn vader opmerkte: "Daar gaat mijn mooie perkje." Ter verduidelijking moet ik zeggen dat wij vroeger in dat huis hadden gewoond en dat mijn vader die border had aangelegd. De Wit liet zich echter niet verleiden om naar buiten te komen en Salden ging schreeuwend huiswaarts, waarna de rust na enige tijd weer terugkeerde. Vooral toen Joep na enige weken weer in Stein terugkeerde, was ook dit voorval gauw vergeten.

Duitse schuldbekentenissen

Doordat de Duitse soldaten alles opkochten wat maar te koop was, veranderde voor mijn vader ook in die eerste dagen van de oorlog zijn hele levenspatroon. Hij had namelijk een kleine fietsenzaak waarin hij ontzettend veel uren stopte na zijn werkzaamheden op de mijn Maurits. De meeste uren gingen zitten in reparaties die in feite duurder waren dan de aanschafprijs. Dit ging er echter bij de meeste klanten niet in en zo ploeterde hij dan urenlang voor een paar centen in zijn werkplaatsje. Moeder had hem vaker aangeraden om te stoppen met zijn zaak en 'de rommel aan de kant te doen', zoals zij dat oneerbiedig noemde. Hij ging er echter van uit dat elke cent er één was, zodat alles bij het oude bleef. De eerste dagen van de inval kochten de Duitse officieren ook bij hem alles op wat los en vast zat. Contant geld kreeg hij niet. Men betaalde met schuldbekentenissen, te betalen door de Duitse staat. In een paar dagen hadden de Duitsers bereikt wat moeder dus al lang had gewild. Hij moest stoppen, omdat hij totaal uitverkocht was en aanvulling op korte termijn niet te verwezenlijken was. Hij haalde het bordje met het opschrift 'Rijwielhersteller' van de muur en was vanaf dat moment zakenman af. Het heeft later echter heel veel moeite gekost om zijn zuurverdiende geld van de Duitse staat terug te krijgen. En toen hij het tenslotte na veel touwtrekken kreeg, was het behoorlijk in waarde gedaald.

Waardevol koperwerk

Toch hield hij aan die verkoopaffaire iets positiefs over. Een van de Duitse officieren die banden kwamen inslaan, zag dat vader behoorlijk wat koperwerk in zijn bezit had. Vooral de koperen haard vond hij prachtig. Toen hij met de bekende schuldbekentenis 'betaald' had, zei hij tegen mijn vader: "Wist u dat er van koper hulzen voor kogels en granaten gemaakt worden?" Vader beaamde dat. "Welnu, onze oorlogsindustrie heeft gebrek aan koper, begrijpt u mij?" Met een korte groet verdween de Duitser en vader ging plannen maken om het koperwerk te laten onderduiken.

Vlucht koninklijk huis

Alvorens deze beschrijving van de eerste dagen van de oorlog te beëindigen, moet ik iets vermelden dat vele Nederlanders die eerste dagen heeft beziggehouden, namelijk: de vlucht van ons gehele koninklijk huis. Vooral de koningin werd dat heel zwaar aangerekend. Mijn vader heeft het daar heel moeilijk mee gehad. Het werd opgevat alsof zij haar volk in de steek liet. Later verwaterde dat, maar naarmate ik ouder werd en mij meer bewust werd van de dingen die om me heen gebeurden, zag en zie ik het ook zo. Zij verdween volgens mij van het toneel toen haar volk haar zo nodig had. Dit waren dan de voornaamste gebeurtenissen die ik me kan herinneren van de eerste dagen van de oorlog. Een oorlog die, zoals later zou blijken, nog het een en ander voor ons in petto had.

Nieuws uit de Tweede Wereldoorlog

Inwisseling van geld in de gemeenten Beek, Elsloo en Stein

Limburgsch Dagblad, 27-05-1940

Door de burgemeester van Beek, Elsloo en Stein wordt bekend gemaakt, dat de gelegenheid wordt geboden om de Rente- en/of Reichsmarken ter gemeentesecretarie van Beek, Elsloo en Stein in de week van 27 mei tot 1 juni in de voormiddag van 10.00 tot 12.00 uur in te leveren.

Bij inlevering moet medegedeeld worden of de ingeleverde marken ontvangen werden van Duitse militairen of van burgerklanten, tevens welke goederen daarvoor werden verkocht. Degene, die marken inlevert, ontvangt daarvoor een ondertekend ontvangstbewijs, waarop hij zo spoedig mogelijk, op nader bekend te maken dagen, geld dat wettig betaalmiddel is, kan krijgen. Uitdrukkelijk wordt medegedeeld, dat na 1 juni a.s. geen gelegenheid meer tot inwisselen wordt gegeven.

Verduistering Limburger Koerier

03-06-1940

De afscherming van licht uitstralende ramen en vensters van woningen laat in onze gemeente nogal te wensen over. Enkele personen werden dan ook reeds bekeurd; de politie zal in de toekomst tegen overtreders streng blijven optreden.

Bekendmaking 27-06-1940

Uit: Limburgsch Dagblad, 27-06-1940

De burgemeester van Stein maakt bekend, dat door de Duitse militaire overheid in deze gemeente telefoonkabels en draden zijn aangelegd. Hij waarschuwt met de meesten nadruk de ingezetenen, dat ieder die erop zou worden betrapt een zodanige verbinding te beschadigen, of te vernielen of hij, ten opzichte van wie bewezen kan worden, dat hij zich daaraan schuldig heeft gemaakt, standrechtelijk door de Duitse militaire overheid zal worden doodgeschoten.

H. Harthulde

Limburgsch Dagblad, 29-06-1940

Op zondag 30 juni zal hier weer de jaarlijkse H. Harthulde plaats vinden. Niet echter zoals in andere jaren, met feestvertoon naar buiten. Thans zal de hulde alleen in de kerk geschieden. Het koor der Paters van het Missiehuis zal de liturgische gezangen uitvoeren onder een plechtig lof, dat om 3 uur wordt opgedragen, terwijl het „Christus Koning” zal uitgevoerd worden door zangkoor, Maagdenkoor en bruidjes. De verenigingen kunnen reeds zaterdag hun bloemstukken aanbieden. Zij worden verzocht zich zondag onder 't lof te laten vertegenwoordigen door vaandeldragers met vaandel.

Gedane vorderingen

Limburgsch Dagblad, 02-07-1940

De burgemeester van Stein maakt bekend, dat nog steeds niet alle inwoners naar aanleiding van zijn bekendmaking van 31 mei jl. opgave verstrekt hebben van door Duitse militairen gedane vorderingen en in beslagnemingen, zonder dat deswege betaling heeft plaats gehad of rechtsgeldige bons of andere bewijzen werden afgegeven. Eigendommen, gehouwen en gewassen werden beschadigd, huisraad e.a. ontvreemd. In gevallen waarin niet op regelmatige wijze ontvangstbewijzen werden verstrekt, kan betaling slechts plaats vinden wanneer van de zijde van degenen die tot levering of dienstverrichting verplicht werden, kan worden aangetoond, dat een en ander voor dienstdoeleinden van het leger heeft plaats gehad. Men wordt verzocht terstond opgave te verstrekken ten gemeentehuize.

*Deze berichten uit kranten,
dagboeken en andere
publicaties zijn de stille getuigen
van de impact van de
oorlog in de gemeente Stein.*

Naleven verduisteringsvoorschriften

Limburgsch Dagblad, 16-07-1940

De naleving van de voorschriften betreffende het afschermen van de verlichting van woningen en rijwielen laat in deze gemeente nog steeds te wensen over. Niettegenstaande dagelijks tegen overtreders proces-verbaal wordt opgemaakt, zijn er nog steeds mensen die niet willen begrijpen dat zij zichzelf en anderen aan grote gevaren blootstellen. Bij elke overtreding die geconstateerd wordt zal zonder meer proces-verbaal worden opgemaakt. Waarschuwingen zullen in geen geval meer worden gegeven. Men denke er dus aan dat van den buitenkant der woning geen enkel lichtschijnsel mag worden waargenomen en dat rijwielen afdoende afgeschermd licht moeten voeren.

Oorlogsslachtoffers in 1940

Bogers, A.C.M. 24-03-1907, Gestel 10-05-1940, Berg a/d Maas Gesneuveld bij de Duitse inval aan Belgische zijde van de Maas.	Bremmers, H.G.H. 08-04-1905, Herten 10-05-1940, Elsloo Gesneuveld in kazemat tussen Julianakanaal en Maas te Elsloo.	Breuls, P.J.H. 24-05-1913, Urmond 13-05-1940, niet bekend	Penders H. 02-06-1894, niet bekend 10-05-1940, Stein Op weg naar zijn werk tijdens Duitse inval door kogel getroffen op brug over Julianakanaal. Woonde in Hoensbroek.	Rademakers, J.W. 03-07-1906, Nieuwstadt 10-05-1940, Meeswijk Gesneuveld bij de Duitse inval aan Belgische zijde van de Maas. Woonachtig in Nieuwstadt.	Ramakers, J. 20-05-1916, Margraten 10-05-1940, Berg a/d Maas Gesneuveld bij de Duitse inval. Woonachtig in Wylre.
Buskens, J.J. 31-03-1905, niet bekend 27-06-1940, Sittard Als militair in Stein gewond geraakt tijdens de Duitse inval. Daaraan overleden in ziekenhuis Sittard. Woonachtig in Geleen.	Dohmen, J.J.M. 24-09-1906, Merkelbeek 10-05-1940, Meeswijk Gesneuveld bij de Duitse inval aan Belgische zijde van de Maas. Woonachtig in Merkelbeek.	Evertse A.C. 19-09-1896, Elkerzee 10-05-1940, Berg a/d Maas Gesneuveld bij de Duitse inval. Woonachtig in Sittard.	Reuvers J.M. 30-04-1913, niet bekend 10-05-1940, Stein Als militair gesneuveld bij brug over het Julianakanaal. Woonachtig in Heijthuisen. Begraven (overgebracht) in Loenen.	Rouschop, L.H. 13-09-1906, Maastricht 10-05-1940, Meeswijk Gesneuveld bij de Duitse inval aan Belgische zijde van de Maas. Woonachtig in Maastricht.	Scheffers P.J. 09-02-1907, Vaals 10-05-1940, Meeswijk Gesneuveld bij de Duitse inval aan Belgische zijde van de Maas. Woonachtig in Eindhoven.
Gerards, P.J. 14-10-1911, Nuth 10-05-1940, Sittard	Kuit, Catharina 16-06-1917, Amsterdam 10-05-1940, Berg a/d Maas Tijdens gevechtshandelingen geraakt door granaatvuur uit Belgische Kazemat aan het veer.	Leers, A.H.A. 06-10-1919, Urmond 10-05-1940, Sittard	Urlings, M.P.H. 08-06-1904, niet bekend 05-08-1940, Namen (B) In Belgische militaire dienst gewond bij inval van de Duitsers in België. Overleden in ziekenhuis van Namen.	Vaessen, P.J. 07-01-1904, Urmond 10-05-1940, Born	

1941

Onderdrukking

1941

Na de capitulatie van Nederland op 14 mei 1940, volgt de bezetting van ons land, en onze dorpen, door de Duitsers. Aanvankelijk proberen de Duitsers door vriendelijk en beleefd te zijn, met de Nederlanders te verbroederen. Als dit niet lukt, verhardt hun houding. Vrijwel direct volgt een reeks van maatregelen van bestuur. Het is duidelijk dat de bezetter niet met zich laat spotten.

Al in 1940 voelt men de schaarste aan goederen, die mede ontstaat door de plunderingen van de Nederlandse voorraden door de Duitsers. Spertijd wordt ingevoerd en steeds meer artikelen komen op de bon. In 1941 wordt het bonnensysteem steeds verfijnder en uitgebreider en voelt men hoe de bezetter de druk steeds meer opvoert. Alles en iedereen wordt door de bezetter geregistreerd. Textiel, schoenen, suiker, tabak, koffie/thee enzovoort komen al spoedig op de bon. De prijzen stijgen schrikbarend. Veel artikelen worden vervangen door surrogaat.

Steeds vaker gaan geallieerde bombardementsvluchten op Duitsland over onze streken op weg naar het Ruhrgebied. Duitsland valt Noord-Afrika en Rusland binnen en Joden, verzetsstrijders, communisten, Jehova's getuigen, homo's, Roma/Sinti en gehandicapten worden vervolgd.

Lei Gubbels over de eerste jaren van de bezetting

De beschrijving van de bezetting is een opsomming van gebeurtenissen zoals ik me die nog goed kan herinneren. De chronologische volgorde is zo goed mogelijk aangehouden, hoewel dit niet altijd mogelijk was. Het doet echter aan de gebeurtenissen zelf niets af. Bovendien zal ik de omstandigheden waaronder een en ander zich afspeelde, zo goed mogelijk laten meespelen, zodat de noodzaak om de juiste volgorde aan te houden min of meer naar de achtergrond verdwijnt.

Koper in de oorlog

Koper was, vooral in de oorlog, een waardevol metaal. Het werd in de oorlogsindustrie enorm veel toegepast. De meest zichtbare toepassing was wel de vervaardiging van hulzen van kogels en granaten. Het was bekend dat Duitsland, toen de oorlog zich steeds uitbreidde, een beroep gedaan had op de Duitse burgers om dit voor de oorlogsindustrie zo kostbare metaal in te leveren, om zodoende hun soldaten aan het front te steunen. Dat was nu wat de officier bedoelde, toen hij mijn vader in zeer bedekte termen waarschuwde.

Vader had de tip goed begrepen en weldra werd de deur 's avonds gesloten en gingen we aan het werk. Ik was erg trots op het geheim dat we voortaan samen zouden delen. Eerst werden alle voorwerpen met vaseline ingevet en daarna in een doek gewikkeld. Vervolgens werden de zo ingepakte voorwerpen in twee wasketels gedaan. Nadat vader een tijdje in het donker buiten had gestaan, waarbij hij vooral op de activiteiten van de burens lette, werd het sein 'veilig' gegeven. Heel stil begonnen wij te graven op de plaats die vader reeds stiekem bij daglicht had aangegeven. Stil werkten we door, er werd zelfs niet gefluisterd.

Onderduiken koperen haard

Toen de gaten diep genoeg waren, werden de ketels hierin geplaatst. De grond werd goed aangestampt en we begonnen aan het volgende karwei, namelijk het laten onderduiken van de koperen haard. Van tevoren, bij daglicht, had ik ruimte gemaakt op de kleine zolder boven de stal en het werkplaatsje.

Het was een hele klus om die zware haard naar boven te krijgen, maar het lukte, zij het met de grootste inspanningen. Hierbij werden we goed geholpen door moeder die erg sterk bleek te zijn. Eenmaal boven, was de haard gauw verdwenen achter het brandhout dat ik reeds klaar had gelegd. Nog wat stro en alle sporen waren uitgewist. Nu brak, voor mij vooral, een tijd van voorzichtig zijn aan. Vaker speelde ik met mijn vriendjes op dat zoldertje en in de tuin boven de wasketels.

werd of men al of niet koper bezat en of men dat had ingeleverd. Er waren namelijk enkele uitzonderingen waarin het toegestaan was om erfstukken, bestaande uit kruisjes, broches enzovoort, te behouden. In ons geval kweet Agnes, mijn tweede zus, zich van de taak om het formulier voor onze familie te ondertekenen op het inleveradres. De beambte die de administratieve afhandeling verzorgde, woonde bij ons in de buurt en had vaker ons koperwerk gezien. Agnes schrok toch wel even,

Alles bij elkaar genomen, is deze hele inleveringsactie een grote flop.

Ik heb echter nooit moeite gehad om mijn geheim te bewaren. Ik geloof dat dit voornamelijk kwam door het feit dat mijn vader onvoorwaardelijk op mij vertrouwde.

Koperwerk inleveren

Toen het bericht kwam dat alle koperwerk ingeleverd moest worden, waren wij dus klaar en werd het wachten op de dingen die komen gingen. In het toenmalige KJV-gebouw moest dat koper worden ingeleverd. Een van de volwassen gezinsleden moest een lijst tekenen, waarop aangegeven

maar herstelde zich snel. "Aha, daar komt Agnes Gubbels. Agnes, jouw familie ken ik goed, jullie hebben bij mijn weten geen koper, is dat juist?", zei de beambte om haar de pap in de mond te geven. Met een bevestigende blik tekende Agnes de lijst op de plaats die aangaf dat onze familie niet in het bezit was van enig koperwerk.

Toch waren er mensen die uit angst hun koper inleverden, hoewel ook hier de beambte voorzichtig probeerde om hen hiervan te weerhouden, wat voor hem uitermate gevaarlijk was.

1941

Een voorbeeld hiervan vormde de familie Kruks die mijns inziens niets anders konden doen dan de bezetter ter wille zijn. Toch werd, alles bij elkaar genomen, deze hele inleveringsactie een grote flop, wat ook te verwachten was. Het was duidelijk gebleken dat er van een algemene afwijzing sprake was. Tevens was er een soort verbondenheid groeiende tussen ons Nederlanders.

Klokkenroof

Die stille verbondenheid kreeg nog meer gestalte toen de Duitsers een eeuwenoud gebruik in 'ere' herstelden, namelijk het stelen van de kerkklokken. Een heel oud gezegde zegt: 'Klokken uit de toren, de oorlog verloren'. Ook Duitsland tartte dit gezegde door zich aan de kerkklokken te vergrijpen. Door de eeuwen heen is dat gebeurd en vele van onze oude klokken zijn vaak na grote inspanningen verwijderd en ondergedoken. Napoleon was de laatste die dat spel op grote schaal speelde. Hitler deed niet voor Napoleon onder en pakte dit karwei op groteske wijze aan. Ook de pastoor van Stein kreeg bezoek van enkele deskundigen op dit gebied en hij kreeg aangezegd wanneer de werkzaamheden om de klokken te verwijderen, zouden aanvangen.

Enkele jaren na de bevrijding kreeg Stein de klokken terug. Men had ze gevonden in Groningen.

Natuurlijk weigerde de pastoor iedere medewerking.

Dat was voor de 'heren' geen probleem, mits de pastoor hen maar niet voor de voeten liep. Maar ja, wat wilde de goede man? Hij stond met dit probleem alleen, en voor een voldongen feit. Het was te laat! Dat de klokken verwijderd werden was vreselijk, maar dat het Nederlanders waren die dat deden, was niet te verteren! Het waren de landverraders J. en M., die deze judasrol vervulden. De voornaam van M. was Peter,

zodat hij in de volksmond al gauw door het leven ging als 'Klokkenpeter'. Vaak heb ik staan kijken bij de voorbereidingswerkzaamheden als ik uit de kerk kwam. De meeste mensen stonden stil en verbeterden naar dit schouwspel te kijken. Soms werd het iemand, meestal een oudere, te machtig en ontstond er een scheldpartij, die steeds zwijgend genegeerd werd door de rovers.

Vanuit de lagere school konden we de vorderingen goed volgen. De klokken gaven zich niet zonder meer gewonnen. De galmgaten in de toren moesten vergroot worden, wat gebeurde door de eeuwenoude stenen kapot te slaan. Daarna begon het eigenlijke karwei, namelijk het hijsen, gevolgd door het verwijderen van de klokken door de galmgaten en het laten vieren van de zware last. De galmgaten vormden een groot probleem, want het duurde lang voordat men met de klokken erdoorheen was. Met grote spanning werd dit hele proces door vele mensen gevolgd. Ik geloof niet dat veel mensen zich bewust waren van het feit dat we getuigen waren van een historisch moment, zoals de geschiedenis van de kerk niet vele kent. Uiteindelijk stonden de klokken op de grond opgesteld en klaar voor vervoer naar de smeltovens. Met verbittering keek menige kerkganger naar de stille getuigen van dit machtsterreur. Het waren drie klokken. Ik heb destijds alles opgeschreven wat op de klokken stond, maar in de loop der jaren ben ik

die gegevens kwijtgeraakt.

De grootste was, meen ik, uit begin 1800. De kleinste was de Mariaklok en tevens de oudste. Zij was in de zestiende eeuw gegoten. Van de andere klok kan ik me geen gegevens meer herinneren. Wel weet ik dat op de Mariaklok een heel epistel stond met betrekking tot de schenker en de gieter.

Klokken weer terug na de oorlog

Aan een van de klokken was duidelijk te zien dat een reparatie had plaatsgevonden. Ik meen dat het de Mariaklok was. Enige dagen later werden de klokken afgevoerd om nooit meer terug te komen. Met betrekking tot de reeds genoemde reparatie vond ik in het Rijksarchief te Maastricht een brief uit 1670 van de toenmalige pastoor waarin hij verantwoording aflegde over gemaakte en te maken kosten van de kerk. Hierin maakte hij melding van het feit dat de klok (Mariaklok?), die uit de toren was gevallen en zwaar beschadigd was, gerepareerd moest worden. Dit karwei moest door iemand uit Roermond uitgevoerd worden, zo stelde hij voor. Om deze reden zou ik nog eens graag in de toren geweest zijn om die reparatie eens met andere ogen te bekijken dan ik vroeger heb gedaan. Enkele jaren na de bevrijding kreeg Stein de klokken terug. Men had ze gevonden in Groningen, althans zo luidt het verhaal dat ook nu nog in 1988 in Stein algemeen bekend is en ook als waar wordt aangenomen.

Op inspectie in de kerktoren

In 1979 kreeg ik de kans om in de toren te komen. Alhoewel het nu volgende verhaal dus lang na de oorlog speelt, lijkt me dit toch het juiste moment om het te vertellen. Pie Janssen, bijgenaamd Pie de Cap, maakte een afspraak met de koster om eens de kerk te bezichtigen, waartoe natuurlijk ook de toren behoorde. Na eerst de grafstenen, geplaatst tegen de kerkmuur, bekeken te hebben, gingen we de kerk binnen. Het eerste dat me opviel was dat er veranderingen ten gunste van de kerk hadden plaatsgevonden. De huidige pastoor probeerde zoveel mogelijk de kerk in haar oude toestand terug te brengen, vooral wat het interieur betrof.

Pastoor Mars die in deze kerk enkele jaren de scepter zwaaide in de jaren zeventig, heeft haar ontzettend veel schade berokkend. Ik heb dat destijds als niet-parochiaan met ontzetting gevolgd. De prachtige preekstoel werd verkocht, alsmede vele koperen kandelaars. Een biechtstoel moest verdwijnen en de oude banken werden vervangen door kunststof stoelen. Het Maria- en Heilig-Hartaltaar moesten het veld ruimen, waardoor er akelig kale wanden achterbleven. Het priesterkoor was totaal veranderd en leek meer op een podium waarop alleen de schreeuwers met hun microfoons en lange haar ontbraken. Ook de communiebanken waren verdwenen, zodat de kerk een zware aanklacht uitstraalde, gericht tegen diegenen die haar van haar waardigheid als Godshuis hadden ontdaan. Ik spreek in meervoud, omdat pastoor Mars dat niet op eigen houtje gedaan zal hebben. De ontluistering zal met goedkeuring van het kerkbestuur moeten hebben plaatsgevonden. Triest is het feit dat dezelfde pastoor Mars zijn kerk later de rug toekeerde en in het huwelijk trad. Gelukkig was de nieuwe pastoor een andere mening toegedaan en deed hij, zoals reeds gezegd, zijn best om de schade zoveel mogelijk te herstellen.

De koster liet ons spullen zien die de pastoor reeds her en der teruggekocht had van mensen die deze zaken meestal voor niets van pastoor Mars hadden ontvangen. Maar ja, alle goede voornemens ten spijt, is het de pastoor nooit gelukt om de kerk haar oude waardigheid terug te geven, daarvoor was er te veel vernield. Vervolgens bekeken we de beelden die op consoles waren aangebracht aan de wand. Het oudste beeld is dat van de H. Martinus uit ongeveer 1560. De andere beelden, zoals dat van St. Rochus en St. Antonius waren uit latere eeuwen. In de sacristie hing een kruisbeeld uit de zestiende eeuw.

Met grote verbittering denk ik vaak terug aan het ‘geheim’ daarboven in die toren.

Op mijn opmerking dat ik het toch wel gevaarlijk vond dat die beelden daar maar zo voor het grijpen hingen, antwoordde de koster: “Dat is niet zo, want ik sluit de kerk altijd goed af.” Laten we hopen dat hij gelijk krijgt en de stukken bewaard blijven voor het nageslacht.

In de kerk had men nog zeer recent ramen ontdekt die in vroeger tijden waren dichtgemetseld. Het zijn de ramen die men, lopende door de middengang naar het priesterkoor, aan de rechterkant ziet op dat priesterkoor. Achter het altaar stond het Christusbeeld dat in onze jeugd achter in de kerk hing tegen het oksaal. Het ligt in de bedoeling om ook deze stukken op de plaats aan te brengen waar ze tenslotte thuishoren. De oude wijwaterbak uit 1706, die door een zekere Nicolaas is vervaardigd en aangebracht, was nog aanwezig. In de kerk moesten er volgens mij nog enkele graven aanwezig zijn, die ik echter nergens kon ontdekken. Volgens de koster waren deze overgebracht naar het kasteel, wat mij erg onwaarschijnlijk voorkwam, maar wat later toch juist bleek te zijn. Ten tijde van ons bezoek was men bezig om de gewelven in de kerk te restaureren.

Tot mijn vreugde kon ik zien dat er prachtig werk geleverd werd. Vervolgens zijn we naar de toren gegaan. Via het oksaal kwamen we met behulp van een trapje boven op de gewelven van de kerk. Deze toegang is niet altijd zo geweest. Vroeger kwam men via een klein wenteltrapje in de muur in de toren. Het eerste dat me opviel was de schrille tegenstelling met de plaatselijke ruimte die onder de gewelven aanwezig was. Het zag er mijns inziens wat verwaarloosd en soms wat vervallen uit. De mensen van monumentenzorg waren kortgeleden nog ter plaatse geweest en hadden, behoudens enkele minder belangrijke opmerkingen, de toestand van een en ander in orde bevonden. Het is een vreemd gezicht boven op die gewelven, die het spiegelbeeld zijn van wat men in de kerk ziet, namelijk heuvels. Deze heuvels zijn gemetseld en daarna met cement afgewerkt. Dit geldt voor het oude gedeelte van de kerk. De constructie van het nieuwe gedeelte schijnt anders te zijn. Via een loopbrug is een en ander goed te zien. Ik wil vanwege de duidelijkheid niet nader ingaan op de details van de constructie. Heel duidelijk is te zien waar de nieuwbouw aan de kerk heeft plaatsgevonden (1884).

1941

Niet de originele klokken!

Boven ziet men nog heel goed de schuine sporen in de muur van de toren waar het oorspronkelijke dak was aangebouwd. Ook kan men in de muur nog de ijzers zien waaraan het dak was bevestigd. Na dit alles goed te hebben bekeken, verlieten we de 'heuvels' en gingen de toren in. De toegang naar de toren is mogelijk door het beklimmen van enkele zeer oude ladders. Zij zijn gemaakt van eikenhout, zeer zwaar uitgevoerd. Het viel me meteen op dat de sporten rond waren, dit in tegenstelling tot de huidige sporten die plat van vorm zijn. Naarmate de toren spitsier wordt, wordt de ruimte waarin men zich kan bewegen, kleiner. Ik ben tot boven in de toren geweest. Op de plaats waar de klokken hangen zag ik een inscriptie in de muur uit 1731 (zuidkant). Toen ik de klokken bekeek, kreeg ik een zware domper te verwerken. Dit waren de originele klokken niet!

Er is geen twijfel mogelijk, het zijn remplaçanten. Ik weet dat heel zeker, omdat ik als kleine jongen de klokken, toen ze door de Duitsers werden gestolen, heel goed heb bekeken, zoals in de aanhef van het verhaal

reeds is verteld. Mijn ontgoocheling bestond niet alleen uit het feit dat de klokken niet de originele waren, maar meer uit kwaadheid omdat de Steinse bevolking bewust of onbewust om de tuin geleid is met betrekking tot de echtheid van de klokken. Ik kan me nog goed herinneren dat de geestelijken der parochie destijds met vreugde bekendmaakten dat de 'klokken' terug waren. Ik maakte de koster en Pie erop attent dat dit niet de echte klokken waren. Maar de koster en ook Pie van de Cap geloofden mijn verhaal niet en zwoeren dat de klokken wel degelijk de echte waren. Dit was bitter voor mij en ik besepte dat Stein voor altijd haar eeuwenoude klokken kwijt is en dat dat schijnbaar niet bekend is. Alhoewel de excursie heel veel indruk op mij heeft gemaakt,

Pastoor Alberts bij de klok die uit de toren is gehaald.

was het slot heel triest en ging ik erg aangeslagen naar huis. Met grote verbittering denk ik vaak terug aan het 'geheim' daarboven in die toren.

in bruikbare toestand te verbergen. Toen de straffen bekend werden die zouden worden opgelegd wanneer zo'n ondergedoken toestel boven water

Toen de straffen bekend werden die zouden worden opgelegd wanneer zo'n ondergedoken toestel boven water gehaald werd, werden alsnog vele toestellen ingeleverd.

Inleveren radio's

In de eerste maanden van de oorlog konden we nog ongestoord naar de radio luisteren. Maar dat duurde niet lang en via het gemeentehuis werden de burgers erop gewezen dat ze de toestellen op een bepaalde datum moesten inleveren. Uitgezonderd waren die toestellen die voorzien waren van een centrale antenne. De Duitsers bepaalden immers wat deze zenders uitzonden! Het valt te begrijpen dat met deze maatregel enorm veel gemarchandeerd werd. Oude kastjes werden ingeleverd en de goede toestellen doken onder. Bij de boeren in het stro, maar vooral de kruipruimten onder de vloeren waren erg geliefde plaatsen om de toestellen

gehaald werd, werden alsnog vele toestellen ingeleverd. Ook wij hadden direct in het begin een oud beestje ingeleverd en hielden de nieuwe Mende in bezit. Toch hebben wij niet de hele oorlog plezier beleefd aan onze radio. Op een gegeven moment heeft vader de radio voor etenswaren en fietsbanden geruild. Maar ja, al was het jammer, de Duitsers hebben het toestel nooit in handen gekregen. De Duitsers waren als de dood zo bang dat de bevolking van de bezette gebieden enige weet zou hebben over de ware oorlogssituatie. Die oorlogssituatie was namelijk niet altijd rooskleurig voor de Duitsers, vooral niet nadat de Blitzkrieg over Europa uitgeraasd was.

1941

Toch hebben wij thuis in de jaren 1942 en 1943 veel berichtgevingen van onze Mende gehad. Ik weet nog goed dat wij altijd op een Russische zender in de Nederlandse taal afstemden. De haat voor de Duitsers droop ervan af. Aan het einde van zijn berichtgeving stelde de nieuwslezer altijd aan de luisteraars een of andere lugubere vraag. Ik kan me nog een vraag herinneren die hij meerdere malen stelde: “Geachte luisteraar, hebt u een goede dag gehad vandaag? Zo ja, dan hebt u een of meerdere Duitsers gedood! Zo nee, dan hebt u de plicht om dat alsnog te doen!”

Nieuw type Mende radio

Ook naar Radio Oranje werd heel veel geluisterd, hoewel deze zender heel wat gematigder was dan zijn Russische collega. Gedurende de tijd dat wij naar deze zenders luisterden, stond er natuurlijk iemand op de uitkijk. Ja, het was een spannende tijd.

Nederlandse Unie houdt niet lang stand

De Nederlandse Unie is opgericht in 1940. Het was een politieke organisatie die, zoals algauw bleek, nogal anti-Duits was. Het was de enige staatskundige partij die in die tijd niet op Duitse leest geschoeid was, maar wel in het begin werd toegestaan. Vanwege het gegeven dat zij tegen het Duitse bewind was, was deze partij geen lang leven beschoren. In 1941 werd zij reeds opgeheven. Vader was gedurende het ene jaar dat deze partij bestond, een fervent aanhanger. Steeds hingen er dan ook affiches voor het raam die de mensen opriepen om lid te worden van de Unie. Eén affiche kan ik me nog herinneren. Het stelde een boer voor die graan aan het oogsten was. Hij bond de aren bijeen tot een garf. Het opschrift luidde: “Eendracht maakt macht, wordt lid van de Nederlandse Unie”. Ik kan me niet herinneren dat voor mijn ouders het lidmaatschap meer inhield dan propaganda maken voor de Unie.

NSB'er in de straat

J., een NSB'er in onze straat, had zich al heel vaak geërgerd aan die affiches bij ons voor het raam. Het was al vaker tot kinderachtige confrontaties gekomen tussen hem en mijn vader. Een paar keer had vader het blad Volk en Vaderland, dat J. in de brievenbus had gestopt, onder de ogen van J. kapotgescheurd, met de woorden: “Ik hoef die rotzooi van jou niet.” J. haalde dan steeds zijn opschrijfboekje tevoorschijn en vadersnaam werd weer eens genoteerd. Ook mijn zuster Agnes kon het niet laten om J. te pesten. Als J. een of ander propagandablaadje in de bus stopte, duwde zij het weer terug, tot enkele malen toe.

Natuurlijk speelde dat in het begin van de oorlog. Later waren dergelijke kinderachtige spelletjes niet meer mogelijk. Er zijn namelijk later mensen voor minder naar concentratiekampen gegaan. Ook liep Agnes vaak met een goudsbloem op haar kleed, echt met het doel om te provoceren. Een van de NSB'ers, een man met slechts één arm, probeerde haar die bloem af te nemen, maar dat lukte hem niet, omdat hij door zijn handicap niet opgewassen was tegen het flinke, jonge meisje. Maar, zoals reeds gezegd, dat was allemaal in het begin van de oorlog, later werd het grimmiger, waardoor deze provocaties vanzelf ophielden. Maar het was een feit dat vader zich een bepaald imago had verworven dat hem weleens fataal kon worden. Hij haatte alles wat met de bezetter te maken had.

Voorals de NSB'ers vonden in zijn ogen geen genade. Moeder waarschuwde hem vaker: “Wiel, eerdaags is het te laat, beheers je een beetje en denk aan je gezin.” Het komt misschien wat overdreven over, maar gesprekken van dergelijke strekking waren in die tijd schering en inslag thuis. Op een keer werd hij erin geluisd door de burens en wel op de volgende manier. Tijdens een mars van de WA (Weerbaarheidsafdeling van de NSB) door Stein, die ook bij ons langskwam, stonden wij aan de straat. Ook de burens stonden voor hun huis naar het schouwspel te kijken. Zingend trok de troep WA-mannen voorbij. Plotseling werd er halt gecommandeerd. Alle zwarthemden keken onze richting uit, terwijl er hevig geredeneerd werd. We vroegen ons af wat er aan de hand was en keken nieuwsgierig naar de groep, die nu in enkele grote kringen bij elkaar stond te bekvechten. Ik had gezien dat de burens stilletjes stonden te lachen, maar ik kon niet ontdekken waarom zij dat deden, want zo flink waren ze in het algemeen niet. Toen klonken er opeens enkele bevelen en de groep werd weer geformeerd. Na een laatste blik van de commandant in onze richting werd het bevel “Afmarcheren!” gegeven en de groep marcheerde weg. Vader keek ons eens aan en vroeg of wij daar iets van snapten. De burens verkneukelden zich nu helemaal en ik volgde hun blikken die op ons voortuintje gericht waren. Vol walging zag ik wat de helden gedaan hadden.

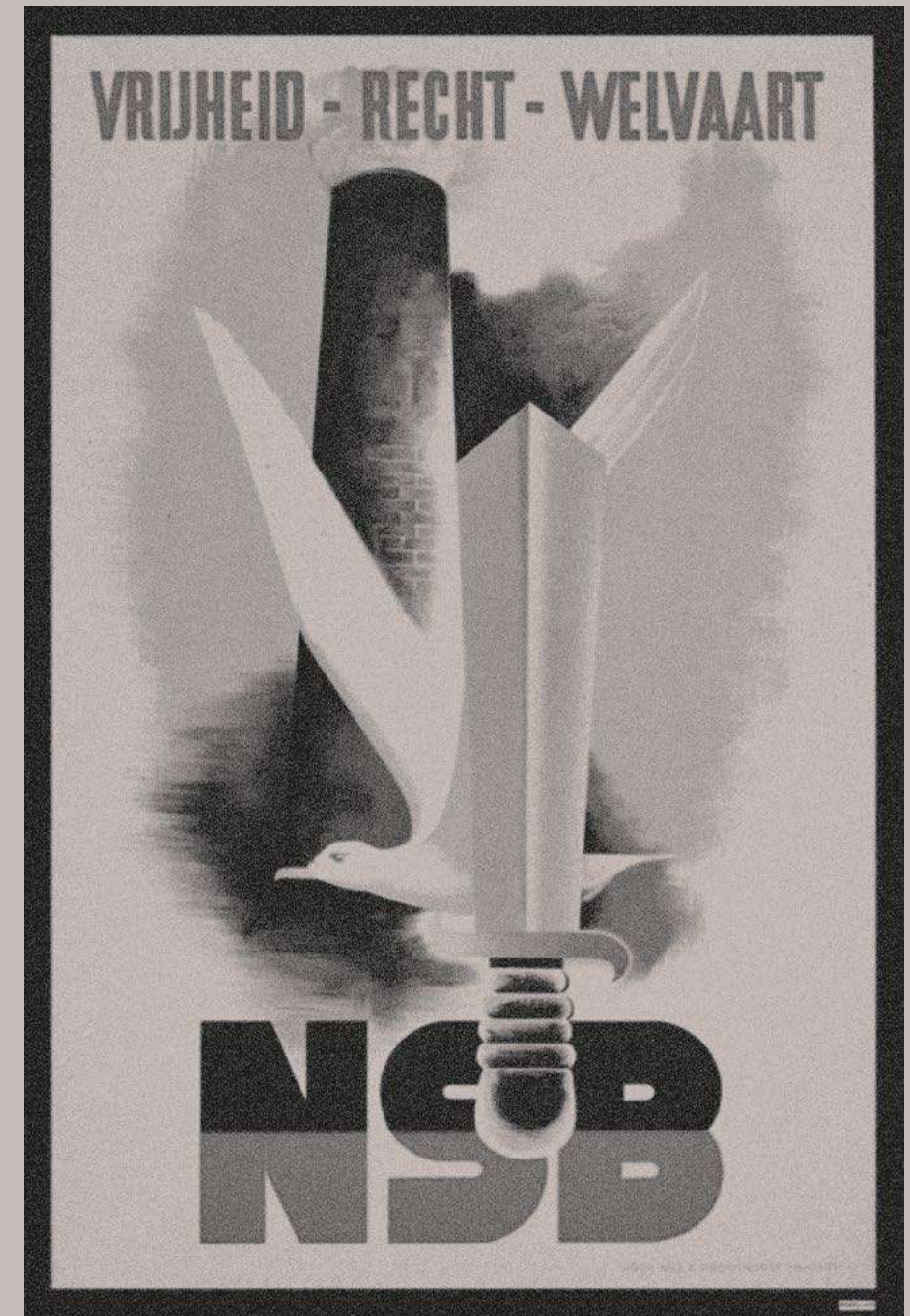
1941

Ze hadden een oude affiche van de Unie in een van onze rozenstruiken neergelegd, goed zichtbaar vanaf de weg. Vader was terecht erg kwaad en wees hen op hun laffe gedrag. Op de vraag wat zij gedaan hadden als de WA-mannen tot actie waren overgegaan, zwegen zij. “Dat dacht ik al”, was zijn antwoord en hij ging naar binnen. Na enige tijd was deze affaire vergeten en ging het leven zijn gang weer.

Meelopers

Ja, in het begin van de oorlog werden heel grote en domme fouten gemaakt. Toch moet gezegd worden dat, ondanks dat er nogal wat NSB'ers in Stein woonden, er eigenlijk geen ernstige verraderszaken gepleegd zijn, tenminste waar het om zaken van levensbelang ging. J., vaker genoemd, was een zwoegeer in zijn soort. Hij was een domme meeloper. Steeds hingen op de poort van zijn huis de NSB-affiches. Menige voorbijganger gooide er weleens met modder op. Maar op een gegeven moment liep het de spuigaten uit, omdat de affiches de laatste tijd steeds 's morgens verdwenen waren. Na enige tijd ontdekte hij dat een van zijn zonen dat deed. Deze was het helemaal niet eens met het standpunt van zijn vader. Ik wil met deze voorvallen aantonen dat de zaken wel uiterst gevoelig lagen, maar toch niet in die echt verraderlijke sfeer zoals dat elders veelal het geval was. De NSB'ers in ons dorp waren meestal mensen met weinig ontwikkeling en lieten dat dan ook vaker blijken, zoals in het volgende voorval.

De NSB'ers in ons dorp waren meestal mensen met weinig ontwikkeling en lieten dat dan ook vaker blijken.

NSB Pamflet

's Morgens 10 mei 1940 riep Kees de J.: "Marie goai de gooi shoon aaf, want ich ben burgemeister van Stein gewore." Waar of niet waar, het tekent de situatie zoals 'onze' NSB'ers destijds gezien werden. Maar, zoals reeds gezegd, zou het spel later steeds scherper gespeeld worden. Namen als Buchenwald begonnen al te vallen. Niemand in onze omgeving wist wat dat precies inhield, maar het zou beslist niets goeds betekenen, daar waren we het over eens. Achteraf gezien vraag ik me soms af hoe het mogelijk is geweest dat wij niets wisten van deze zaken, zo ook van het drama dat zich afspeelde omtrent de Joden. Ja, aan de deuren of ramen van de cafés of andere openbare gelegenheden hingen bordjes met het opschrift: "Voor Joden verboden", maar verder ging onze informatie beslist niet, wat bijna niet te geloven is!

Eerste gele ster

Ik weet dat Bernard, een veekoopman uit Beek, de eerste man was die ik met een gele ster zag lopen. Bernard was een grote rijzige figuur. Met de stok in zijn hand en getooid met zijn ster, de sigaar in zijn mond, kwam hij te voet naar Stein om zaken te doen. Op een gegeven moment zagen we Bernard niet meer. Hij was opgepakt door de Duitsers, waarschijnlijk had hij iets misdreven! Wij wisten toen echter nog niet dat Bernards misdaad bestond uit het feit dat hij een Jood was. Vele zaken van echt levensbelang zijn in die tijd, zonder dat we het wisten, aan ons voorbijgegaan. We begonnen pas wat door t krijgen, toen we hoorden van de razzia's op de Joden elders in het land. Gelukkig heb ik dergelijke mensonterende zaken nooit gezien.

Achteraf gezien vraag ik me soms af hoe het mogelijk is geweest dat wij niets wisten van het drama dat zich afspeelde omtrent de Joden.

Ook verschenen er steeds meer van de meest afzichtelijke affiches waarop Joden werden afgebeeld als het grootste ongedierte. Andere waren minder stuitend, maar hadden allemaal dezelfde boodschap: 'Haat de Joden, want zij zijn schuld aan alles'.

Maar het moet gezegd dat de gewone burger ook toen nog niet wist dat men deze mensen systematisch aan het uitroeien was. Maar ja, van wie had men dat ook moeten weten? De Duitsers pasten een zeer strenge censuur toe. Kranten publiceerden alleen dat wat door de bezetter was goedgekeurd. Zelfs NSB'ers werden niet voor vol aangezien door de Duitsers, ondanks dat velen zo hun best deden om hen te behagen. Gelukkig hebben we in mijn omgeving niet veel kapsones van de NSB'ers meegemaakt.

Zeumeren in de oorlog

Zeumeren is een gebruik dat al zeer oud is. Op schilderijen ziet men vaak de zeumeraars bezig om hun kostje te vergaren. Het is voor de kunstschilder een dankbaar object. Er gaat een zekere rust van die aren lezende mensen uit, al dan niet tussen de korenschoven op het veld. Voor de zeumeraars was deze bezigheid weinig romantisch, omdat het een geestdodende arbeid was. Als de vruchten van het veld waren geoogst, mochten de aren die waren blijven liggen, verzameld worden door de arme mensen. Vóór de oorlog werd zo goed als niet gezeumerd, maar in de oorlog,

toen er een gebrek aan meel was, kwam dit gebruik weer naar voren. Van de stilzwijgende afspraak dat er alleen gezeumerd mocht worden op de velden die leeg waren, kwam in de praktijk niet veel terecht. De boeren verzetten zich hier danig tegen, maar het aantal zeumeraars was zo groot dat er geen beginnen aan was om de velden van hen vrij te houden voordat het veld leeg was. Als regel berustte men er op een gegeven moment maar in, wetende dat wanneer zij te scherp tegen de mensen optraden, zij dan toch op een of andere manier hun tol moesten betalen. Ook ik heb in de oorlog vele uren in het veld doorgebracht om koren, tarwe, haver en aardappelen bijeen te vergaren. Zoals gezegd, was zeumeren een geestdodend werk. Vooral voor ons kinderen was het een zware opgave om de hele dag, van de morgen tot de avond, aan het werk te blijven. Dat gebeurde dan ook niet en menig uurtje werd al spelende op de velden doorgebracht. Later op de dag werd er toch wel een beetje bang gekeken naar het resultaat van die dag. Gauw werd dan met man en macht getracht om de schade in te halen, omdat we anders thuis op onze donder kregen. Het aantal 'zangen' was bepalend voor de nuttig doorgebrachte werktijd. Een zang is een bos aren waarvande geplukte stelen dezelfde lengte hebben, zoals dat bij de garven wel het geval is. Hierdoor was het mogelijk om te zien of iemand 'gefoeteld' had en de aren uit de garven getrokken had.

1941

NSB

VERGIFT

Er waren mensen die hiervoor een schaar bij zich hadden om, als een kapper, de zangen bij te knippen, zodat het stro niet even lang was. Ik mag zeggen dat wij met ons gezin ons daaraan nooit schuldig gemaakt hebben. Wel moet ik toegeven dat, als we te veel tijd met spelen hadden verspeeld, we nogal eens dicht naast de kastehopen (aantal bundels stro tegen elkaar gezet) zeumerden en aren opraapten die in feite nog in de 'boesj' zaten, maar een schaar kwam er nooit aan te pas! Ook waren er mensen die hele garven de bosjes in trokken om daarna hun knipwerk zittende uit te voeren. Ik spreek van bosjes, omdat zich dat meestal afspeelde op een heel groot veld, waarop thans geheel Nieuwdorp is gebouwd en dat grensde aan de Koestraat.

's Avonds, na de dienst op de mijn, kwam vader nog een tijdje meehelpen om daarna de oogst naar huis te vervoeren. Thuis werden de zangen losgemaakt en op het zoldertje uitgespreid, om zodoende het drogen te bevorderen. Als de aren goed droog waren, zodat de korrels er als vanzelf uitvielen, werd er gedorst. Dat gebeurde niet zoals bij de boeren met de dorsvlegel, maar met een gewone stok. Vervolgens werd het kaf met de mond uit het koren geblazen, zodat het zuivere koren overbleef. Ook dat was een erg arbeidsintensief karwei. Als het koren gezuiverd was, moest het nog gemalen worden. Hiervoor hadden we een zogenaamde korenmolen. Het principe bestond uit twee op elkaar draaiende schijven, die voorzien waren van groeven. Deze schijven werden aangedreven door de motor van de wasmachine. Door een trechter werd het te malen koren toegevoerd. Het ding maakte een hels kabaal en het resultaat was niet al te best, vooral niet als het koren iets vochtig was. Daartoe werd het koren meestal op een vlaaiplaat, die op de kachel gelegd werd, gedroogd. Als vader aan het malen was, moesten wij kinderen op straat spelen en goed uitkijken, zodat de controleur hem niet verrassen kon. Men was namelijk verplicht om op te geven of men gezeumerd had en hoeveel, waardoor het broodrantsoen verlaagd werd.

Er waren controleurs aangesteld die het reilen en zeilen van de boerenbedrijven in de gaten moesten houden, zodat de bezetter qua leveringen behoorlijk aan zijn trekken kwam. Het toezicht op onder andere het houden van een paar kippen, konijnen, een varkentje, aardappelen, of het in bezit hebben van vruchten uit het veld, behoorde ook tot de taak van deze mensen. Zij waren, zoals te begripen valt, niet geliefd. Er zaten echte 'jagers' tussen.

Molen hoeve Kerenshof draait weer

Meestal gingen we met onze vruchten naar de windmolen van Pierre Hennekens in het veld. Wij hadden bij Hennekens een streepje voor, omdat mijn zuster Mai als dienstmeisje op Kerenshof werkte. Kerenshof was een oude hoeve, waarvan de familie Hennekens eigenaar was. Ik had voor de oorlog en ook nog in het begin van de oorlog de molen niet anders gekend als zonder wiken en buiten bedrijf.

De kop van de molen was daarom ook draaibaar gemonteerd. Toen ik een keer bij Hennekens was, was Pierre bezig met het opknappen van een stel grote wiken. En inderdaad, niet lang daarna draaide de molen alsof ze nooit had stilgestaan. Pierre ging malen en heel veel voor de kleine man, die met zijn 'pungeltje' koren bij Pierre terecht kon voor meel. Eerst werd een afspraak gemaakt over het tijdstip waarop wij terechtkonden. Dat moest natuurlijk heel stiekem gebeuren, omdat de molenaar altijd streng in de

Als vader aan het malen was, moesten wij kinderen op straat spelen en goed uitkijken, zodat de controleur hem niet verrassen kon.

Dat de molen geen wiken had kwam doordat die in oorsprong zijn energie niet aan de windkracht, maar aan stoom ontleende. In 1930 stopte de molen met malen, omdat die niet meer opgewassen was tegen de concurrentie van de elektrisch aangedreven molen van Worms op het Keerend. De molen was in 1867 gebouwd, maar de ontwerper had toch de mogelijkheid opengelaten om eventueel wiken te monteren.

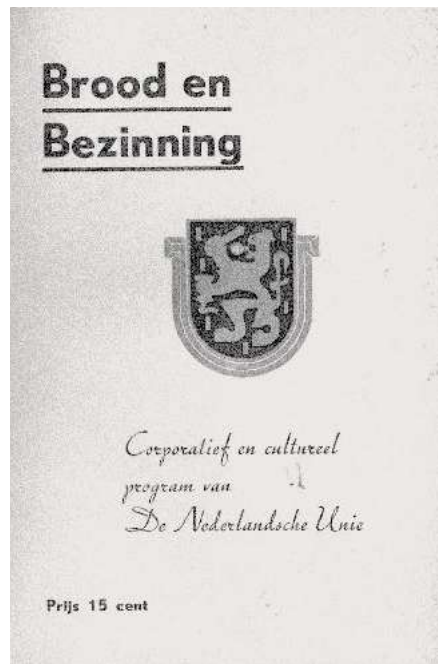
gaten gehouden werd. Het was bekend dat hij de mensen altijd, zonder veel voordeel voor zichzelf, ter wille was. Pierre Hennekens was erg oranje-gezind en dat was ook bij velen bekend. Het moet gezegd dat deze man ontzettend veel arme sloebers in de oorlog geholpen heeft. Niettemin was wat hij voor de mensen deed, erg gevaarlijk voor zichzelf, omdat het gevaar van sluiting van zijn molen altijd aanwezig was.

1941

Als ik naar Pierre in de molen moest, gebeurde dat altijd heel snel. Eerst de zaak verkennen en dan gauw de pungel achter op de fiets. Vervolgens snel naar de molen. Hier stond Pierre al klaar. De pungel wegen en ruilen voor meel, was zo gebeurd. Afrekenen van kosten gebeurde altijd later, zonder pungel. Eenmaal thuis was het leed gauw voorbij (in dit geval de angst om gesnapt te worden), we konden namelijk weer even vooruit. Vaak heb ik, als ik de maalkosten ging voldoen, uren in die molen vertoefd. Ik vond het altijd zeer interessant. Die ruisende, draaiende wieken in de wind en het ratelen van de houten tandwielen in de molen, oefenden een bepaalde aantrekkingskracht op mij uit. Jammer dat de molen na de oorlog moest stoppen, omdat zij voor de tweede keer de concurrentie met de elektrische molen niet meer aankon. De meeste boeren waren blijkbaar vergeten dat Pierre Hennekens voor hen tijdens de oorlog, met groot gevaar voor zichzelf, het koren maalde dat zij aan levering aan de Duitsers onttrokken. Maar ja, zo zit de maatschappij nu eenmaal in elkaar. Later viel de molen zelfs als monument ten offer aan de uitbreidingen van Stein. Zeer zeker raakte Stein ook hier weer een brok historie kwijt, wat niet meer is te herstellen.

Andere voedselvoorzieningen

Ons huurhuis op het Keerend was destijds in de oorlog een vrij nieuw huis. Het was gebouwd in 1932. Vanwege het gegeven dat vroeger vrijwel iedereen een varken hield, was bij de bouw van het huis hiermee rekening gehouden door de aanbouw van een moderne stal. Ook de functie van het zoldertje was hierop geënt. Het diende namelijk om stro of vruchten op te bergen. Voor de oorlog werd de stal dan ook geregeld gebruikt voor het mesten van een varken. Tijdens de oorlog lag de zaak wel even anders, omdat het verboden was om zonder meer een varken te houden.

Brochure Brood en Bezinning, 1941

Men moest dit aan de crisisdienst opgeven zodat het recht op bonkaarten, waarop men vlees kon verkrijgen, verviel. Dat was uiteraard niet de bedoeling van de mensen. Het gevolg was dat de mensen de varkens clandestien gingen houden, wat een zeer gevaarlijke zaak was. Als men in een betrouwbare buurt woonde, kon men nogal eens wat ritselen op dit punt. Hetzelfde gold voor kippen en konijnen. Gelukkig woonden wij in een buurt die erg betrouwbaar was. Maar feit bleef dat men er steeds op bedacht moest zijn dat de ambtenaren van de crisisdienst onverwachts konden toeslaan en de zaak kwamen inspecteren. Zo'n controle was heus niet zo denkbeeldig, omdat de controleurs geregeld bij de boeren kwamen waar wij toch als het ware tussen woonden.

**Ik spreek van
veel ellende,
omdat het
absoluut geen
kleinigheid is
om voor tachtig
tot honderd
konijnen, dag
in dag uit, hun
kostje bij elkaar
te vergaren.**

Het woonhuis
van de familie Gubbels

Van varkens over op konijnen

Toch hadden we soms wel een varkentje in onze stal. Het nadeel was echter dat die dieren ook moesten eten, terwijl er zo goed als niets was. De diertjes werden meestal al erg jong geslacht, lang voordat ze volwassen waren. Dat slachten was ook een probleem. Dat deed vader noodgedwongen zelf, omdat ook dat stiekem moest gebeuren. De manier waarop dat gebeurde, laat ik maar in het midden! Op een gegeven moment zei vader dat het de laatste keer was geweest dat hij zo'n diertje geslacht had. We gingen toen konijnen houden, omdat ze veel gemakkelijker te voeden waren. Dagelijks moest ik naar het veld om groenvoer te zoeken. Soms pachtte vader een stukje klaver, waardoor mij veel ellende bespaard bleef. Ik spreek van veel ellende, omdat het absoluut geen kleinigheid is om voor tachtig tot honderd konijnen, dag in dag uit, hun kostje bij elkaar te vergaren.

Bankbiljetten
uit 1940-1941

Met kippen meer geluk

Ondanks dat we zoveel konijnen hadden, was het rendement erg laag. Om de haverklap braken er ziekten uit die het bestand soms behoorlijk decimeerden. Waarschijnlijk lag de oorzaak in het feit dat vrijwel iedereen heel veel van die dieren eropna hield en daardoor de hygiëne niet altijd optimaal was. Toch kan ik me herinneren dat we vrij vaak de kooien ontsmetten. In ieder geval viel de vleesopbrengst tegen. Met de kippen, die we in het begin aarzelend, doch later vrijer hielden, hadden we meer geluk. Het nadeel van deze dieren was dat ze zichtbaar waren voor de omgeving, wat weleens tot spanningen leidde. Bovendien waren ze erg duur. Ik weet dat vader eens naar Nunhem is gefietst om vier 'pölkjes' te kopen bij een boer voor de lieve prijs van 25 gulden per stuk. Dit was nu zo'n boer die van de oorlog 'beter' werd. Ook bij ons op het Keerend hebben we 2,50 gulden betaald voor een ei. Hele rijkdommen zijn op die manier vergaard.

Na de oorlog waren er gezinnen, vooral in de steden, die geen linnengoed en porselein meer hadden. Alles pikten die boeren in tegen zo weinig mogelijk etenswaar. Het gezin waartoe mijn vrouw behoorde, kwam totaal berooid uit de oorlog. Zij heeft mij vaker de boerderijen gewezen waar die treurige transacties plaatsvonden. Wellicht troostten deze woekeraars zich met de gedachte dat zij menig gezin in de oorlog hadden 'bijgestaan'.

Zwarte handel bij de boer

Zelden hoorde men, ook na de oorlog, dat deze oorlogsprofiteurs ter verantwoording werden geroepen. Een keer hebben we het meegemaakt dat er een soort wraakactie werd gehouden. De familie M., ook wel genoemd die van Mertien van Teufke (van 't Höfke), hadden op het Keerend een vrij grote boerderij. Voor de oorlog haalden we daar steeds eieren, melk, boter, aardappelen, appels voor de winter, kortom alles wat op een boerderij te koop is. Zij hadden een goede klant aan ons, omdat mijn ouders nogal, zeker voor die tijd, royaal leefden. Direct al in het begin van de oorlog kwam er een kink in de kabel. Dan was dit niet meer te krijgen en dan dat niet. De oude vrouw M. wist verdomd goed waar Abraham de mosterd haalde en maakte zich langzaam los van de vaste klanten die niet pasten in het verwachtingspatroon dat zij van de oorlog had. Men kon immers aan de vaste klanten geen woekerprijzen vragen? Enfin, het was bekend dat op deze boerderij zwarte handel werd gedreven bij het leven. Voornamelijk was het de oude vrouw M. die deze handel dreef. Op een keer was mijn broertje Nic als driejarig jongetje aan het spelen op straat. Hij was op dat moment in de buurt van M. Hij kreeg honger en zag de poort van de boerderij openstaan. In zijn kinderlijke onschuld stapte hij het erf op en vroeg een 'bamke' aan mevrouw M. Lachend gaf zij hem een boterhammetje en drukte hem op het hart om bij zijn moeder een kwartje te gaan halen! Natuurlijk kreeg zij dat kwartje, waarbij moeder tegen ons groteren opmerkte: "En dat zij hiervoor lang moge branden."

Inval van de ‘Witte bende’ bij de boer

Op een nacht werd ik door mijn vader gewekt met de woorden: “Lei, kom ens kieke, doa is get los op de stroat.” Bij ons tegenover stond een Duitse legerwagen met chauffeur, waarin volgens vader nog enige andere Duitse soldaten hadden gezeten, die zich inmiddels in alle stilte naar de poort van de boerderij hadden begeven. De chauffeur bleef in het donker achter zijn stuur zitten. Vol spanning wachtten wij op wat er ging gebeuren. Plotseling begonnen de soldaten op de poort te slaan met de kolven van hun geweren en riepen: “Aufmachen!” Het kleine poortje werd voorzichtig geopend, maar de soldaten riepen dat de grote poort open moest. De legerwagen zette zich nu ook in beweging en reed langzaam tot aan de boerderij. Misschien was het de bedoeling geweest om de wagen via de poort het erf op te rijden, maar om de een of andere reden zag men daarvan af. De soldaten maakten de oude Mertien duidelijk dat zij een varken moesten hebben. Verwonderd leidde Mertien hen angstig naar een varkensstal waar hij hun een varken aanwees. Met veel moeite en geschreeuw van dat varken, kregen zij het op de wagen geladen. Een van die Duitsers was echter niet tevreden en zei dat er een groter varken moest zijn. Mertien beweerde echter bij hoog en laag dat zij pas geleverd hadden en derhalve niets op stal hadden.

Eén pakje sigaretten
per week of één pakje shag
per twee weken was niet veel
voor mensen die gewend
waren om meestal een pakje
van twintig stuks per dag
in de lucht te paffen.

De ‘Duitser’ (en nu tussen aanhalings-tekens, omdat intussen wel duidelijk zal zijn dat het geen Duitsers waren) wist waar het grote varken zich bevond en ook dit werd met een enorm gekrijs op de wagen geladen. Vervolgens reed de legerwagen weg, waarna het akelig stil werd op straat. Het moet gezegd, we hadden totaal geen medelijden en voelden zelfs een soort van voldoening, want vader zei direct dat het geen Duitsers waren maar wellicht leden van de ‘Witte Bende’, een verzetsgroep. Ook Mertien had dat in de gaten, maar pas toen ze al weg waren met de buit.

Varkensvlees van het verzet

Enige dagen daarna werd er op een avond zachtjes op de deur geklopt. We keken elkaar eens aan en vroegen ons af wie er zo laat nog aan de deur was. Vader deed open en Harie van Mulken (de Ketsj) vroeg of hij even mocht binnenkomen. “Natuurlijk Harie”, zei vader en liet hem binnen. Harie legde een pak op tafel en met een vinger op de mond maakte hij duidelijk dat we hierover niet mochten spreken. Hij lachte eens schalks en verdween weer, erg geheimzinnig. Vol verwachting maakte moeder het pak open, nadat vader eerst de deur op slot gedaan had. Wie schetste onze verbazing toen er een paar kilo varkensvlees tevoorschijn kwam. Vooral moeder werd er stil van. Dezelfde avond nog werd ‘de pan opgezet’ en werd er heerlijk gegeten. Vader keek tijdens de maaltijd opeens mijn moeder aan en begon toen te lachen.

“Mam, ich denk dat ver dat vleisj te danke hōbbe aan die Pruse dees daag.” Later, na de oorlog, heb ik van Harie het hele verhaal als hiervoor beschreven gehoord omdat wij niet alles hadden kunnen verstaan. Op mijn vraag: “Hoe weet jij dat zo goed?”, zei hij: “Toen ik jullie enige dagen daarna vlees bracht heb ik niets gezegd en alleen maar geheimzinnig gelachen. Dat doe ik nu weer, oké?”

Wel gaf hij volmondig toe dat het de ‘Witte Bende’ was geweest, gestoken in Duitse uniformen, die deze levensgevaarlijke strafexpeditie had uitgevoerd. Als de echte Duitsers hen hadden gepakt in die uniformen, waren zij ter plekke doodgeschoten! Ook vertelde hij nog dat meer grote gezinnen in Stein die avond een flinke portie varkensvlees hadden gekregen. Een en ander moest inderdaad gezien worden als een strafexpeditie. Het schijnt dat de oude vrouw M. dit geval nooit heeft kunnen verwerken, waardoor zij niet lang daarna overleed (althans, dat werd verteld door een familie die de familie M. erg toegenegen was).

Burenhulp

In de straat waar wij woonden lagen verschillende kleine boerderijtjes. Mensen, die het ook niet te breed hadden. Hun voordeel was dat zij van hun oogsten nogal het een en ander konden achteroverdrukken, wat dan ook op grote schaal gedaan werd. Als de boeren gingen dorsen, moest er eerst gewacht worden op de reeds eerdergenoemde crisiscontroleur. Deze bleef dan gedurende het dorsen steeds in de buurt, zodat er niet gefraudeerd kon worden en de boeren niets van hun eigen oogst konden stelen. Toch heb ik weleens gezien dat iemand met een heupzwaai een zak koren in het stro deed belanden. Niet alle controleurs waren 'waterdicht' en meerdere malen werd er weleens een oogje dichtgeknepen, soms in eigen voordeel! Het moet gezegd worden dat de boeren geen honger leden. Maar ook dat de kleine boeren heel vaak de helpende hand naar hun medeburgers uitstaken. Menig brood hebben we zodoende gekregen bij Driessen, Bet Bours, Lambrichts en Jean Muris. Bij Lambrichts ging het er altijd heel geheimzinnig aan toe op dit gebied, omdat Willem er niets van mocht weten! In aanmerking genomen dat wij natuurlijk niet de enigen waren die zo af en toe geholpen werden, mogen we stellen dat deze mensen de naastenliefde niet alleen met de mond getoond hebben.

Tabak in de oorlog

Tabak speelde in het leven van de mensen in de oorlogstijd een zeer grote rol. Vrijwel direct na de inval kwam er een groot gebrek aan dit genotsmiddel. In het begin lukte het nogal eens om bij Betje van Sjang Worms een pakje 'Ischmit' op de kop te tikken, maar ook dat hield na enige tijd op. Al gauw kwam tabak op de bon. Eén pakje sigaretten per week of een pakje shag per twee weken was niet veel voor mensen die gewend waren om meestal een pakje van twintig stuks per dag in de lucht te paffen. Er was maar één merk te krijgen, maar wel in drie kwaliteiten, namelijk 'Consi', in het geel, groen en rood. De pakjes in de rode uitvoering waren de 'beste', maar bijna nooit te krijgen. Het meest werd de goedkoopste soort, namelijk de sigaretten in de gele verpakking, verstrekt. Van shag werd eveneens maar één merk verstrekt en wel 'Beka'. Het valt te begrijpen dat er van alles werd geprobeerd om in deze behoefte te voorzien. Gedroogde kersenbladeren, maar vooral de surrogaattabak in de spitse zakjes werden in het begin 'gestookt', want de reuk was ronduit vreselijk. De surrogaattabak was samengesteld uit diverse soorten gedroogde blaadjes van planten. De kleur was geel tot lichtgroen. Lang werd deze rommel niet gebruikt, omdat de meest fervente roker het spul niet de baas kon.

Plotseling zag men overal in de tuinen vreemde planten die we nog nooit gezien hadden, namelijk tabaksplanten en wel de echte.

Pak Consi sigaretten

Beka shag

Appelterre tabak

Tabaksmokkel

Het ligt voor de hand wat de gevolgen waren. De zwarte markt stortte zich massaal op dit product. De Belgische tabak deed op de zwarte markt zijn intrede onder de namen als 'Fleur d'Appelterre', 'Semois' en 'Fleur de Rosin'. Tabak die ook ontzettend stonk, ook zonder dat hij gerookt werd. Op grote schaal werd dit spul vanuit België naar Nederland gesmokkeld. 15 tot 20 gulden moest betaald worden voor zo'n spits 'tuutje'. Ik weet nog goed dat deze tabak altijd zo nat was. Dat was natuurlijk om het gewicht te beïnvloeden. Vrijwel iedereen in Meers en velen in Stein waren direct of indirect bij deze handel betrokken. Er is ontzettend veel geld mee verdiend. Toch loste deze handel het tabaksprobleem niet op. De 'kleine' man kon deze tabak niet kopen, omdat zijn beursinhoud te klein was. Men zocht naar andere oplossingen.

Eigenteelt

Plotseling zag men overal in de tuinen vreemde planten die we nog nooit gezien hadden, namelijk tabaksplanten en wel de echte. Vader kocht ook zo snel mogelijk plantjes en het zelf telen van de tabak was een feit. De tabak, zelf geteeld, werd in de volksmond 'eigenteelt' genoemd. Men kende twee soorten, namelijk de Amersfoorter met de ronde bladeren en de Virginia met de spitse. Het verschil zat voornamelijk in de smaak. De Amersfoortse tabak was vrij zware tabak, terwijl de Virginia nogal licht was. Vader had een voorliefde voor de Virginia-tabak. Met het planten van de tabaksplanten was men er echter nog niet. De bladeren moesten nog de een of andere bewerking ondergaan, alvorens zij in de pijp of sigaret gerookt konden worden. In het geval dat men er sigaretten van wilde draaien, kwam er nog een probleem bij, namelijk het fijnsnijden.

De meeste mensen kwamen in de bereiding van de bladeren niet verder dan deze te drogen op de kachel en goed gedroogd, fijn te wrijven in hun handen. Dit product, meestal groen van kleur, droeg alleen de naam 'tabak' vanwege de plant. Voor de rest hield iedere vergelijking met echte tabak op. Vader besteedde echt veel aandacht aan de nabewerking, maar ook hier moet gezegd worden dat het resultaat, vergeleken met echte tabak, niet al te best was. Als de onderste bladeren geel waren, werden ze geplukt en met de steel in een draad geregen, onder het dak van het zoldertje opgehangen. Hier vond de laatste rijping plaats.

Echt honger heb ik toen echter eigenlijk nooit gehad. Moeder stond haar deel grotendeels af aan mij zonder dat ik daar weet van had.

Hierna werden de bladeren van hun kerf ontdaan en in lagen, goed besprenkeld met water, in een kistje op elkaar gelegd. Daarna werd er een plankje op gelegd, verzwaard met een steen, zodat er als het ware een blok ontstond. Na enige tijd, als dit blok goed droog en compact was, werd dit gesneden in heel fijne sneetjes, die daarna met de handen uit elkaar gewreven werden tot sigarettentabak.

Deze tabak, op deze manier verkregen, was in vergelijking met de in het algemeen geteelde tabak, van een goede kwaliteit. Dit leid ik af uit het feit dat het mij vaak gelukt is om op de ambachtsschool menig boterhammetje binnen te pikken in ruil voor onze eigenteelt. Het snijden van de tabak was, zoals reeds aangehaald, een probleem. Wij hadden daar een zeer eenvoudig werktuig voor. In een U-balkje, afgesloten met een deksel, werd een stuk van het blok tabak gedaan. Aan het eind van het balkje kon met een mes een verticale beweging gemaakt worden.

Met een spindel aan de achterkant werd het blok steeds naar voren geschoven tijdens het snijden. Het resultaat was echt goed. De tabak was zeker niet grover gesneden dan de echte. In ieder geval was het gelukt om het tabaksprobleem vrij goed op te lossen. Ik weet nog goed dat ik naar de ambachtsschool ging met in mijn binnenzak bladeren tabak die ik gepikt had onder het dak van het zoldertje.

Engelse sigaretten

Toch hebben we in de oorlog wel een enkele keer Engelse sigaretten gerookt. Een kompel van vader had een broer in het Duitse leger. De naam van die kompel was Wiel Huck en hij woonde in Geulle. Van oorsprong waren de Hucks Duitsers. De kompel van vader, Wiel Huck, was reeds lang voor de oorlog genaturaliseerd tot Nederlander, terwijl zijn broer Hein Duitser bleef. In 1940 stonden zij dan ook tegenover elkaar, de Duitse Obergefreiter Huck, tegenover de Nederlandse sergeant Huck.

Tijdens de oorlog vocht de Duitse Huck in Afrika onder generaal Rommel. Zijn vader woonde bij Wiel Huck in Geulle. Als hij verlof had, zocht hij steeds zijn vader op in Geulle. Soms bracht hij dan sigaretten mee die afkomstig waren van Engelse krijgsgevangenen. Heerlijk waren die sigaretten! Het duurde dan weer even voordat we weer gewend waren aan onze eigenteelt. Soms werd er ook tabak gefermenteerd. Men moest dan de tabaksbladeren opsturen naar Tegelen om dan tegen een vrij hoge prijs een beetje tabak terug te krijgen! Wij hebben dat echter nooit gedaan. We waren echt tevreden met de tabak zoals vader die bereidde.

Extra lang naar de ambachtsschool

De periode van drie jaar waarin ik de opleiding tot machinebankwerker volgde, viel geheel in de oorlog. Normaal duurde de opleiding twee jaar. De Duitsers en later de Amerikanen, hebben echter enkele malen beslag gelegd op de school, zodat in totaal een jaar verloren ging. Ik zal me deze tijd blijven herinneren als een zeer sombere en droefgeestige tijd.

Op tijd komen lastig

Steeds op tijd op school komen was een levensgroot probleem. Onze fietsen waren van een zeer slechte kwaliteit. Dit kwam voornamelijk omdat er geen luchtbanden meer te krijgen waren en we dus gedwongen werden om onze fietsen uit te rusten met vaste banden. Zo zag men diverse uitvoeringen, zoals repen autobanden, luchtslangen en op elkaar geplakte repen transportbanden. De laatste twee attributen werden met of zonder toestemming geleverd door de mijnbedrijven. In het begin zag men zelfs houten 'banden' waarop een reep transportband was gespijkerd. Het valt goed te begrijpen dat fietsen op een dergelijke wijze uitgedost, zeer zwaar liepen. Toch gingen we op deze wijze al hobbende dagelijks door weer en wind naar Sittard en terug.

Boterhammenhandel

Een ander zeer groot probleem was de voeding. Het brood, uiterst karig bemeten, was natuurlijk op de bon. De kwaliteit was zeer slecht. Het was altijd klef en erg plastisch. De samenstelling van het 'meel' was zeer twijfelachtig, men vond er van alles in, zoals stukjes van erwten en bonen. Van beleg was geen sprake. De boterhammen werden steeds, dag in dag uit, besmeerd met stroop of appelmoes. De sneetjes brood, die van zichzelf al klef waren, gingen dan helemaal hol staan, zodat zij slechts in het midden op elkaar lagen. Echt honger heb ik toen echter eigenlijk nooit gehad.

Hoe dat kwam, heb ik later pas gehoord: moeder stond haar deel grotendeels afaan mij zonder dat ik daar weet van had. Op school was er een levendige handel in boterhammen. Zij werden geruild voor sigaretten. Zo gebeurde het vaker dat jongens hun eten als rook de lucht in bliezen. Ook aan kleren was een groot gebrek, vooral doordat deze zoveel te lijden hadden op de dagelijkse fietstochten. Ik weet dat ik op school een overall had die heel veel op het vel van een gevlekte tijger leek door de vele lappen die erop genaaid waren. Toch kreeg ik midden in de oorlog bij Ties van Meijerke een pakje aangemeten van uitzonderlijk goede stof. De stof hadden we gekregen van nonk Jac en was afkomstig van een Engels vliegenierspak. De vliegenier was ergens in de buurt van Maastricht met zijn parachute naar beneden gekomen en was door verzetsmensen 'verzorgd'. Van de stof van zijn uniform heb ik heel lang plezier gehad.

Schoolmateriaal schaars

Een volgend probleem was het schoolmateriaal, dat ook zeer schaars en slecht was. De schriften waarin we schreven, konden bijna tevens dienstdoen als vloeipapier. De zichtbare schilfertjes hout konden er zo uitgepulkt worden. Pennen en potloden waren zo goed als niet te krijgen. Stukjes oude rubber uit het mijnbedrijf deden dienst als gummi. Kortom, aan alles was er gebrek, ongeacht wat het ook was. Vaak kwamen we te laat doordat tijdens onze tocht naar Sittard het luchtalarm ging.

De Amerikaanse vliegtuigen beschoten geregeld de treinen en grote wegen. Gelukkig heb ik nooit enig ongeval van betekenis meegemaakt (op de vliegtuigen en alles wat ermee samenhang kom ik uitvoerig terug). Op een gegeven moment had ik geluk. Ik kwam in het bezit van een treinkaart van Beek naar Sittard. Ook deze kaarten liepen via een distributiekanaal, zodat het een geluk was als men er een op de kop tikte. Hoe het ook zij, ik had er een en was er reuzeblij mee.

Met de trein naar school

Mijn hobbelpaard, oftewel fiets, kon ik nu laten staan. Voortaan moest ik iedere morgen te voet naar het station te Beek en 's avonds weer te voet naar Stein. De trein waarin we reden was van een heel oud makelij, totaal geen luxe zoals nu. In de winter waren de coupés steenkoud en tochtig. Vele wagons waren vaak beschoten en men kon door de kogelgaten via de wanden in de andere wagons kijken. Heel vaak hebben we door deze gaten onze medepassagiers in de andere wagons gepest. We staken er met onze potloden door en kietelden de mensen op hun rug of hoofd. Ook het blazen van rook door die gaten was een geliefde bezigheid. Hoewel de treinen heel vaak werden beschoten door de Amerikaanse vliegers, heb ik dat zelf nooit meegemaakt. Ook op school heb ik heel vaak luchtalarm meegemaakt.

De vliegers hadden het dan meestal gemunt op de treinen op het station. Als we praktijk hadden, keek ik op de Rijksweg uit. Heel vaak heb ik onverwacht een draai om mijn oren gehad van de praktijkleraar, die Van Zwieten heette, als ik weer eens door het raam naar buiten stond te kijken. Eens zag ik een jongen van onze school van een Duitse legerwagen springen. De chauffeur had hem kennelijk een lift gegeven. Waarschijnlijk was de soldaat de jongen vergeten, want aan de ambachtsschool gekomen stopte hij niet, wat een verschrikkelijk gevolg kreeg. De jongen sprong in volle snelheid van de wagen en was op slag dood. De Duitse soldaat heeft hoogstwaarschijnlijk nooit geweten wat er gebeurd is. Op een gegeven moment zal hij zijn

Het overblijflokaal

Een van de akeligste zaken op de ambachtsschool destijds vond ik het overblijflokaal. Dit was gewoon een hol! Op de vloer lag allerlei rommel en viezigheid. De tafels waren vuil en lagen vol mot, stukjes brood, peukjes en gemorste surrogaatkoffie. De rook van diverse soorten 'tabak' was er te snijden. Ik heb daar nooit een boterham door de keel gekregen. Zelfs in de winter at ik met vele medeleerlingen mijn boterham buiten op de speelplaats op. De middagpauze duurde anderhalf uur zodat we het vaak erg koud hadden en gingen daarom, na de boterham, weleens even naar die ruimte. Maar niet voor lang, het was er niet om uit te houden. Dat beeld heb ik heel lang met de ambachtsschool geassocieerd, wat natuurlijk niet geheel juist is. Nee, alles bij elkaar genomen was de ambachtsschooltijd voor mij een zeer sombere en vervelende periode. Natuurlijk waren er erg negatieve factoren waar de school als zodanig buiten stond, maar die wel in die periode vielen, zodat ze wel degelijk onderdeel uitmaakten van de ambachtsschooltijd.

Nieuws uit de Tweede Wereldoorlog

Houd de weg schoon!

Limburgsch Dagblad, 19-07-1941

Het is juist gezien van het gemeenbestuur er nog eens de aandacht op te vestigen, dat het verboden is scherpe of puntige voorwerpen op den weg te gooien.

Voor in dezen tijd van bandenschaarste kunnen ze veel onheil aanrichten. Ook het laten liggen van dorens bij het knippen van de hagen dient nu toch zeker niet meer voor te komen.

*Deze berichten uit kranten,
dagboeken en andere publicaties
zijn de stille getuigen
van de impact van de oorlog
in de gemeente Stein.*

1942

Bombardementen

1942

Bij de bombardementen tijdens de Tweede Wereldoorlog worden in onze regio fouten gemaakt. Geleën en andere plaatsen worden door de Royal Air Force (RAF) zwaar gebombardeerd. De luchtbescherming wordt georganiseerd en de mensen zoeken hun toevlucht in schuilkelders. In 1942 lijken de Duitsers op alle fronten te winnen. De mensen houden hun hart vast. Iedereen is bang dat de Duitsers de oorlog gaan winnen van de geallieerden.

De bombardementsvluchten worden opgevoerd. Vliegtuigen worden hevig beschoten en diverse storten in en nabij de dorpen neer. Verenigingen moeten zich van de Duitsers aansluiten bij de 'Kultuurkamer'. Gebeurt dit niet dan moet men stoppen met hun activiteiten, met als gevolg steeds minder vormen van amusement. Grondstoffen worden steeds schaarser. Koperen en bronzen klokken dienen te worden ingeleverd. Zeep, fietsbanden, tabak, textiel en dergelijke, zijn niet meer verkrijgbaar.

In de nacht van 30 op 31 mei 1942 stortte een Engelse Vickers Wellington bommenwerper neer in Elsloo op de hoek van de Julianastraat en de Schoolstraat

Bommen vallen op Catsop door Harry Rouvroye

In Catsop zijn in de avond van 5 oktober 1942 (tijdens het bombardement op Geleen) twee zware 1000 kilogram brisantbommen gevallen die beide explodeerden. Verder vallen er een groot aantal brand- en fosforbommen. De bommenwerper kwam uit noordwestelijke richting en wierp eerst de brandbommen af en daarna de twee brisantbommen. De eerste brandbommen vielen vanaf de Heirstraat (nabij de spoorwegovergang) tot het Kempken. Het huis Reubsaet op de hoek (nu café hoek Kaakstraat/Heirstraat) werd getroffen door een brandbom, maar Giel Reubsaet kiepte de brandende bom de straat op. Het huis Thomassen aan het spoor (Kaakstraat naast voormalige overweg) brandde volledig af.

Brandwonden van spelen met bommen

De eerste zware bom viel in de boomgaard van de hof van Catsop (nu de ijsboerderij). Deze veroorzaakte veel schade aan de omliggende huizen. De tweede zware bom viel buiten de bebouwing van Catsop in het veld achter de Daalstraat. De gaten die ze veroorzaakten hadden een diameter van ongeveer 15 meter en een diepte van 5 meter. Het spelen met een fosforbom die niet was geëxplodeerd heeft enkele jongens uit Catsop - een zoon van de familie Tilmans - forse brandwonden opgeleverd.

Veel huizen beschadigd in Catsop door Albert Cremers

In 1942 was er een bombardement in Geleen. Er waren veel lichtkogels boven Catsop. Iedereen moest de schuilkelder in. Er viel een bom in de wei achter de boerderij van de familie Maas. Huizen in de nabijheid van de ontplofte bom waren zeer beschadigd, ook het huis van de familie Cremers. Ook was er in de hele straat brand. De deuren en ramen waren door de ontploffing uit de huizen geblazen. Als de bom op Op de Dries was gevallen, was de ramp niet te overzien geweest.

29

GEMEENTE - POLITIE

E L S L O O
XXXXXXXXXXXXXX

No. 19

ARCHIEF

R A P P O R T
XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Ondergeteekende, Johannes ROUVROYE veldwachter van opgemelde gemeente tevens onbezoldigd rijksveldwachter, heeft de eer U EdelAchtbare beleefd het navolgende te rapporteren:-----

In den avond van Maandag vyf October 1942 te omstreeks 10 uur bevond ik mij ter surveillance in de Dorpstraat alhier. Op dit tydstip was boven deze gemeente motor-geronk hoorbaar van vele vliegtuigen en ongeveer 10 minuten later hadden reeds luchtgevechten plaats. De lucht was hel verlicht van de in deze omgeving hangende lichtkogels. Toen omstreeks 10,15 uur door middel van de sirene luchtalarm geven werd begaf ik mij naar het gemeentehuis, alwaar volgens voorschrift de verzamelplaats is van luchtbeschermingsdienst en orde-politie. Achtereenvolgens verschenen op het gemeentehuis verschillende leden van den luchtbeschermingsdienst en E.H.B.O. Te omstreeks 10,30 waren verschillende hevige ontploffingen waarneembaar van inslaande brisantbommen. Te oordeelen naar de veroorzaakte schokken bleken twee dezer brisantbommen in deze gemeente gevallen te zijn. Ongeveer op het zelfde tydstip werd alhier telefonisch bericht ontvangen dat brand was uitgebroken in de stalling van perceel Stationstraat no. 68. Ik begaf mij onmiddellijk naar de plaats van den brand en constateerde dat de plaatselijke vrijwillige brandweer reeds ter plaatse aanwezig was en het vuur bestreed met twee slangen op de waterleiding. Aldaar werd mij medegedeeld dat eveneens brand was uitgebroken in de woning perceel Kaakstraat no. 18. Ik begaf mij onmiddellijk derwaarts en constateerde dat voormelde woning reeds geheel door het vuur was aangetast. Te omstreeks 10,45 arriveerde de brandweer van Stein ter plaatse die het vuur met twee slangen op de waterleiding bestreed. Ondanks het cordaat optreden van de genoemde brandweeren kon niet voorkomen worden dat beide gebouwen geheel uitbranden. Op mijn verdere surveillance bleek mij dat de bebouwde kom dezer gemeente als het ware met brandbommen bezaaid was en de straten en pleinen vol glasscherven en dakpannen lagen. Voornamelijk het gehucht Catsop bleek het ergste getroffen te zijn door een inslaande brisantbom welke bij onderzoek was ingeslagen in een boomgaard gelegen tusschen Daalstraat en Dries. Bij onderzoek is gebleken dat beide branden veroorzaakt zijn door inslaande brandbommen. Het door brand vernielde gebouw, perceel Kaakstraat no. 18 is het eigendom van de Nederlandsche Spoorwegen en was bewoond door het gezin Thomassen-Hermans, terwijl de uitgebrande gebouw, perceel Stationstraat no. 68 het eigendom is van de familie Pijpers, wonende in deze gemeente.

Waarvan door mij dit ambtseedig rapport is opgemaakt, geteekend en gesloten op 7 October 1942.

Aan den Heer Burgemeester
der gemeente Elsloo.

J. Rouvroye

Dorp weer aan elkaar plakken

Er was geen materiaal om de huizen te repareren. Mensen haalden het glas uit schilderijen en repareerden daar hun ramen mee. Als het glas te klein was, werd er nog een lat of een plank bijgenageld. De huizen die helemaal stuk waren, bleven geruime tijd zo liggen. De molestverzekering gaf wel geld voor de schade, maar er was geen materiaal te koop. De Duitsers vorderden materialen bij de bewoners van Catsop om het dorp weer 'aan elkaar te plakken'.

Geen tweede varken in huis door Wies, Julia en Annie Vranken

Tijdens de oorlogsjaren was het mesten van een varken niet altijd even gemakkelijk. De Duitsers verplichtten de mensen het houden van een varken vooraf op te geven en het slachten moest gemeld worden. Dit gunde men de bezetters niet en daarom werd dit meermalen verzwegen. Zeker wanneer je meer dan één varken had.

Waar men altijd bang voor was, gebeurde bij de familie Vranken. Op een dag kreeg de familie controle. Willemke Vranken was met de melk onderweg en moeder lag net op dat moment ziek in bed. Daarom was tante Tilla in huis om een handje te helpen in het huishouden. Op het moment dat de controleur kwam, wist ze niet dat het tweede varken geheim moest blijven en per ongeluk ging de verkeerde staldeur open. De controleur ging weg om verslag uit te brengen van het 'clandestiene' varken. De schrik zat er goed in.

De kinderen werden eropuit gestuurd om in allerijl Willemke in Elsloo op te speuren. Die handelde meteen toen hij het hoorde en liet het varken direct door Sjeng Houben slachten. Die slachtte het varken en in plaats van het varken weer mee naar Catsop te nemen, werd het bij oma in Elsloo in bed verstopt. De resten van de slacht werden ingegraven in het achter het huis gelegen bietenveld. 's Anderdaags bij terugkomst van de controleur wist natuurlijk niemand iets van een tweede varken.

Pater Leo Pijpers en het verzet door Graadje Kollard Fredrix

In de oorlog, na een vakantie in Catsop, kon pater Leo Pijpers niet meer weg. Hij mocht niet naar het buitenland reizen. In de tijd dat hij in Catsop moest blijven, ging hij in het verzet. De mensen uit de buurt kwamen bij een luchtalarm allemaal in de kelder van de familie Pijpers (Veestraat) bij elkaar. Zij hadden een gewelfde kelder. Een familielid van de familie Kollard moest 'de lien sjouwe'. Hij moest de frontlinie van de vanuit Maastricht oprukkende Amerikanen en de terugtrekkende Duitsers in de gaten houden. Hij vertrok 's avonds om 21.00 uur en liep vanuit Catsop tot in Bunde langs de linie. 's Morgens om 07.00 uur kwam hij dan pas weer terug.

Bij luchtalarm kwam pater Pijpers de buurtbewoners halen. De baby werd snel in een deken gewikkeld en haastig ging iedereen de kelder in. Daar kwamen ze er op een keer achter dat ze de baby de hele tijd ondersteboven hadden gedragen. Vader Pijpers was slecht ter been en had moeite om in de schuilkelder te geraken. Tijdens onveilige periodes kwam Harie van Es elke avond naar de familie Pijpers. Hij droeg de vader de kelder in, bleef bij hen slapen en droeg hem 's ochtends weer naar boven.

Schuilkelder achter schuur familie Smeets,
Kruisstraat 135 in Stein

Ingang van de schuilkelder

In huize Pijpers werden door pater Pijpers, via het verzet mensen verborgen. Pater Leo werkte samen met bakker Mennens uit Beek. Deze had de geweren in zijn bakkerskar verstopt. De vluchtelingen gingen in een kist en dan op de kar. 's Nachts rond 00.00 uur werden die dan in het diepste geheim naar de Maas gebracht. Daar werden ze overgezet en naar het reeds bevrijde deel van België gebracht. Een keer was er zelfs een commissaris van de Koningin bij. Graadje meent zich te herinneren dat hij uit Groningen kwam.

Staan v.l.n.r Sjeng Cremers, Engelse militair, Frits Cremers,
Lies Cremers, Marieke Cremers-Wanten, Engelse militair.
Zittend: Engelse militair, Albert Cremers, Engelse militair Jac Elson.

1942

In het gemeentehuis werkte een vriend van pater Leo Pijpers, Sjaak Odekerken. Die zorgde voor paspoorten, zodat Leo mensen uit Holland van papieren kon voorzien. Leo zat weer een keer in de trein met deze valse paspoorten, toen er controle kwam van de Duitsers. Alle mensen werden gefouilleerd en moesten hun papieren laten zien. De eerwaarde hoefde alleen zijn papieren te laten zien. De valse documenten bleven in zijn toga.

De radio van de familie Pijpers

Moeder Pijpers verzette zich in stilte. In de kamer had ze een groot portret van koningin Wilhelmina opgehangen. Toen de vader een jubileum bij de spoorwegen vierde, werd moeder gewaarschuwd om de foto weg te halen. Ze mochten ook geen radio in huis hebben, maar zoals ook op andere plaatsen gebeurde, had de familie de radio stiekem gehouden en verstopt in het kippenhok. Zo kon Leo 's nachts met andere verzetsmensen naar de radio luisteren. Ook de kinderen zaten weleens samen te vertellen in het kippenhok. Zij waren blij verrast toen ze de radio ontdekten; dit was echter niet de bedoeling. Tijdens de bevrijding kon men vanuit het zolderraam bij Pijpers in de Veestraat kijken tot op 'De Knup' (de heuvel tussen Catsop en Beek). Daar zagen ze de tanks komen die Elsloo kwamen bevrijden.

Pater Leo Pijpers, veldwachter Sjeng Rouvroy en Sjeng Bours (gemeenteopzichter) luisteren in het geheim naar de radio in het gemeentehuis.

Links Sjaak Odekerken (leider verzet en gemeentesecretaris) en rechts Sjeng Rouvroy.

Harie Dassen over het leven tijdens de oorlog

Tabaksplanten telen

Tijdens de oorlog waren boven de 'sjop' van de familie Dassen draden gespannen waaraan tabaksbladeren werden opgehangen om te drogen. Want tijdens de oorlog begon overal een tekort aan te komen, dus ook aan rookartikelen. Om die reden waren veel mensen, onder wie Sjaak Dassen, begonnen met zelf tabaksplanten te telen. Na het plukken werden deze dan thuis op de 'sjop' gedroogd om er daarna tabak van te maken. En omdat Lens Brouns vaker in hun werkplaats vertoefde, wilde hij weleens wat van die gedroogde tabaksbladeren meenemen. Hij stak die in zijn broekszak en iets later haalde hij die in de werkplaats tevoorschijn. "Die stinke waal

Drogen tabaksbladeren

beheerlijk en kiek dao, d'r zit nog get op." Het bleek dat een kat erop had gepoept, en vandaar die vreselijke stank! Natuurlijk werd hier eens hartelijk om gelachen.

'Zeumeren' om eten

Gedurende de oorlog had bijna iedereen een tekort aan eten. Om toch brood op de plank te krijgen, stroopten de kinderen de velden waar het koren reeds gemaaid was af om te 'zeumeren'. Alles wat maar enigszins aren bevatte werd opgeraapt en in kleine bosjes bij elkaar gebonden. Het was vooral tarwe en rogge dat verzameld

werd. Thuis werd het verzamelde graan met een, door de vader van Harie zelf gemaakt, provisorisch dorsmachientje gedorst. Het graan werd daarna bij de 'Ponkert', die getrouwd was met een zus van zijn vader, tot meel gemalen. Thuis maakte de moeder van Harie daar vervolgens brood van, dat daarna over de heg heen aan de buurvrouw, Ida van Finge, werd gegeven. Deze had zelf een bakkerij met oven. Ida gaf dan van tevoren aan hoe laat ze het brood konden brengen, zodat ze dit gelijktijdig met haar eigen brood kon bakken.

Rien Kraus over het leven tijdens de oorlog

Boodschappen doen

In mei 1942 deed ik zelf de Eerste Heilige Communie. Wat heb ik toen een hoop van die gipsen beeldjes gekregen. Of het gekanker over de surrogaatkoffie toen al gewoon was, weet ik niet meer. Het kan ook later zijn geweest. Maar goed. Er werd door de vrouwen wat geklaagd over de slechte koffie. En bij de pap en de andere mannen in onze straat hetzelfde liedje, maar dan over de kwaliteit van de sigaretten en de tabak. Vóór de oorlog scheen alles beter te zijn. Altijd hoorde je dat! Het zal wel, dacht ik, maar erg veel interesseerde het me niet.

Echt vervelend vond ik het boodschappen doen. Moest er meer tegelijk worden gekocht dan heette dat 'de waar hoale'. Dan was je wel even zoet. Iets bijhalen, bijvoorbeeld een pond suiker, was 'nao de winkel goan'. Heeft dat nou iets met de oorlog te maken? Nou en of!! Praktisch alles was op de bon. Distributie heette dat. Op gezette tijden kwamen er nieuwe bonnen. En als dan de pap met de 'voorbetaling' (wekelijks) of de 'afrekening' (maandelijks)

thuis kwam, kon de waar worden gehaald. Voor ieder artikel een ander bonnetje. Wat een gedoe! Eerst thuis de juiste bonnetjes uit de bonkaarten knippen. In de winkel werd dit weer precies nagegaan. Betalen dus met geld en met bonnetjes. Wat duurde dat een eeuwigheid! Je stond dan ook altijd in de rij. Sommige zaken werden 'raar'. Dat betekende dat ze in het begin van de oorlog bijna niet en later helemaal niet meer te krijgen waren. Ik kom hier later in deze herinneringen nog eens op terug.

Tweede distributiekaart van Greetje Muris

Mijnwerkersstaking

Ik zou kunnen opzoeken wanneer dat precies was. In ieder geval waren de mam en ook de pap – al liet hij dat niet zo goed merken – behoorlijk overstuur. Ook buurman Giel Vrancken. Men verwachtte een razzia. Vrancken liep zenuwachtig rond met een klein zakmesje. Zouden de Duitsers dat ook als een wapen beschouwen, vroeg hij zich af.

Maar dat leek de mam wat overdreven. De pap zei natuurlijk dat het meer dan levensgevaarlijk was om met zo'n wapen rond te lopen. Die middag verscheen er een vrachtwagen met Duitsers in de straat. Ze hadden de adressen van iedere mijnwerker die op middagdienst moest. Toevallig was ik bij mijn vriend Jan Heuts. Willem en Marie Heuts-Vranken woonden ook in de Brugstraat. Willem Heuts werd vanuit de keuken over het erf de wagen op geschopt en geslagen.

Alles ging razendsnel. Bang en hevig geschrokken ben ik naar huis gelopen. Marie (Jans moeder) en Nettie (zijn zusje) huilden verschrikkelijk. Bij ons zijn de Duitsers niet geweest. De pap had bijna altijd nachtdienst. En 's avonds zal de staking al wel zijn gebroken. Dit is een van de twee echt trieste herinneringen. De andere is van veel later datum; toen waren we al 3,5 maand bevrijd.

Verduistering

Dat was spannend! Wist ik veel? Er mocht geen streepje licht naar buiten schijnen. Alle ramen moesten daarvoor, voordat het donker werd, worden afgeschermd. Nu hadden de huizen destijds lang niet zoveel en zeker niet zo'n grote ramen als tegenwoordig. Onze keuken had één raam bij het aanrecht en nog een klein raampje voor ventilatie. Voor het keukenraam zat een rol stevig zwart papier, op maat geknipt, dat vóór het donker werd afgerold en vastgezet. Het zal voor het kleine raampje niet anders zijn geweest. Je kunt je niet voorstellen hoe intens donker het toen 's avonds buiten kon zijn. Kwam er nog iemand aan de keukendeur – en dat gebeurde nogal eens omdat men veel meer dan nu bij elkaar ging 'plenken' (buurten) – dan ging dat als volgt:

Klop, klop, klop, klop.

"Ja?"

"Anj, ich ben et. Drejet leech oet."

Klik, licht uit. "Kom maer."

In het donker hoorde je dan de keukendeur opengaan en weer sluiten.

"Drej maer weer aan."

We wisten natuurlijk aan de stem wie het was. Toch vond ik dat 'ritueel' telkens weer spannend en eigenlijk best wel leuk.

**Ze hadden de adressen
van iedere mijnwerker
die op middagdienst moest.
Willem Heuts werd
door de Duitsers vanuit de
keuken over het erf de wagen
op geschopt en geslagen.**

1942

Lei Gubbels over de gevaren tijdens de bezetting

Staking op de Maurits

In ik meen 1942, moesten plotseling weer alle ex-Nederlandse officieren zich melden. De bedoeling was dat zij weer in krijgsgevangenschap gingen. Dit pikte de Nederlandse samenleving niet en men gooide het werk neer. Ook vader kwam naar huis. In het begin, de eerste dag, zag men overal stakende mannen bij elkaar staan. Toen ging er opeens een gerucht dat de Duitsers de stakers zouden komen ophalen, wat zeker niet straffeloos zou verlopen. Nu doken de mannen onder, de meesten in het veld, tussen de gewassen of in de bosjes, die destijds nog ruimschoots aanwezig waren in Stein. Ook vader dook onder in de Koestraat. De Duitsers stelden de zogenaamde spertijd in. Het was verboden om zich na acht uur 's avonds en voor zes uur 's morgens op straat te bevinden. Ik vond het heel spannend om vader zijn eten te brengen. Dat moest uiteraard heel stiekem gebeuren, omdat het gerucht ging dat de Duitsers op jacht waren naar de stakers. Tijdens zo'n foerage-activiteit moest ik nogal lang zoeken voordat ik vader gevonden had, met als resultaat dat ik de spertijd behoorlijk overschreed. Ik ging dwars door het veld naar huis, vooral toen ik in de verte een groepje mensen zag dat het kennelijk op mij begrepen had. Doodsbang zocht ik mijn weg door het koren.

De mannen kwamen echter steeds dichterbij en ik zette het op een lopen waar menig atleet jaloers op kan zijn. Over mijn hele lijf trillend kwam ik thuis en verwachtte ieder moment dat mijn achtervolgers binnen zouden komen. Er gebeurde echter niets. Wellicht was er een hoop verbeelding in het spel; waarschijnlijk waren de mannen ook stakers geweest. Vader had mij een retraitsfoto van Spaubeek meegegeven voor moeder. Op de kaart had hij geschreven wat zijn plannen waren:

“Bertha, zoals je weet zijn ze de mannen aan het ophalen. Waar zij ze naar toe transporteren weet ik niet. Nu heb ik het plan om vannacht niet thuis te komen en morgenvroeg naar de mijn te gaan.”

Kapel bij Krekelsveldweg

Dan zegt hij dat zijn papieren in de kast liggen en dat iemand hem boterhammen moet brengen.

Verder:

“Ik kan jullie geen andere raad geven dan goed te bidden vanavond en kalm te blijven, ik ben het ook. Verder tot ziens, we willen het tenminste hopen. Groet ook de kinderen.

Wiel.

p.s. We slapen vannacht in het schuurke.”

Ik heb die avond dezelfde tocht nog eens gemaakt, maar nu met de gevraagde spullen. Dat moest wel, omdat ik als enige wist waar dat schuurtje stond waarin hij de nacht doorbracht met Sef Theeuwissen.

Judasrol Eric L.

De derde dag van de staking gebeurde er iets heel ergs. Ik zag een Duitse soldaat met het geweer op de schouder door onze straat komen. Naast hem liep Eric L. een jongetje van elf jaar, dat bij ons in de buurt woonde, namelijk in de 'Koel'. Het huis lag inderdaad in een kuil, waardoor het dak van het huis niet boven de straat uitstak. De L.'s waren hoogmoedige volbloed Duitsers, die door de mensen, vanwege hun veelvuldige contacten met de bezetters, erg gehaat en gevreesd werden. De Duitser had een lijstje in de hand waarop waarschijnlijk adressen stonden.

Eric diende als gids van de Duitser wiens taak het was om enkele mannen op te halen. Vol afschuw begreep ik de judasrol van het kereltje dat slechts enkele jaren jonger was dan ik. Wat lagen onze wereldjes toch ver uit elkaar. Ik dacht met angst aan mijn vader!

**De kleine Jeu was
zo overstuur dat
hij de laarzen
van de Duitser
met zijn armpjes
omklemd hield,
zodat deze het
lopen belet werd.
De Duitser was
geen onmens en
was erg onder de
indruk van wat
hij aanrichtte.**

1942

Meerdere mannen opgepakt

Zij sloegen bij het kapelletje de Krekelsveldweg in. Hier woonde in het laatste huis aan de linkerkant de familie Gorissen, ook wel 'die van Duerke' genoemd. Het was om Sjang, de vader, te doen. Eric wees het huis aan en de Duitser deed de rest. Dat ging echter niet zo gemakkelijk, omdat de vrouw van Sjang en vooral een van de kinderen zich hevig tegen het wegvoeren van hun man en vader verzette. De kleine Jeu was zo overstuur dat hij de laarzen van de Duitser met zijn armpjes omklemd hield, zodat deze het lopen belet werd. De Duitser was geen onmens en was erg onder de indruk van wat hij aanrichtte. Hij raadde de vrouw van Sjang aan dat ze vliegensvlug naar de huisarts zou gaan om een briefje te halen waarop deze verklaarde dat Sjang wegens ziekte niet kon werken. Zij moest deze verklaring naar het gemeentehuis brengen, omdat de gevangenen hier bij elkaar gebracht werden, alvorens op transport gesteld te worden. In eerste instantie moest Sjang echter mee. Vervolgens ging het richting Steinderweg. Hier moest Wim Schepers, een jonge, nog ongehuwde man opgehaald worden. Eric kweet zich ook hier weer goed van zijn judasrol en wees luid kwebbelend het huis en daarna ook Wim aan. Dat kon hij met de nodige zekerheid doen, omdat de familie Schepers nagenoeg burens van hem waren. Ik heb beide mannen met verbeterde gezichten zien langskomen, met Eric en de Duitser erachter lopend in een vrolijk en druk gesprek verwickeld. Vol walging heb ik dat tafereel gadeslagen. Hierbij speelde de angst voor mijn vader natuurlijk ook een grote rol.

Toch, hoe duur de staking ook betaald werd, ze had succes. De ex-officiëren behoefden niet in krijgsgevangenschap

Huisarts Arthur Govaert

Staking toch succesvol

Toen het groepje het gemeentehuis bereikte, was de vrouw van Sjang er ook al met het briefje van dokter Govaert, die een fervent tegenstander van de Duitsers was.

Sjang werd toch nog naar Maastricht gebracht. Hier werd hij, volgens zijn eigen zeggen, behoorlijk afgerammeld, om daarna naar huis gejaagd te worden. Wim Schepers werd met nog enkele anderen naar Vught gebracht. En van daaruit waarschijnlijk naar Buchenwald, maar dat weet ik niet zeker. Wel is het zeker dat Wim nooit is teruggekeerd en die staking met zijn leven heeft moeten bekopen. Het valt te begrijpen dat na deze voorvallen, de staking gebroken was en iedereen weer aan het werk ging. Toch, hoe duur de staking ook betaald werd, ze had succes. De ex-officiëren behoefden niet in krijgsgevangenschap.

Behalve Wim Schepers, keerde nog een jonge man uit Stein nooit terug uit het concentratiekamp en wel een zekere Visschers, die ik nooit gekend heb (red. Hub Visschers, geb. 23-04-1922).

Frits L. paradeert trots rond

De familie L. die natuurlijk erg gehaat werden, keerden tegen het einde van de oorlog, maar nog op tijd, terug naar Duitsland, zodat zij de dans van vergelding of afrekening ontsprongen. Frits, de oudste zoon, diende in een tankbataljon onder generaal Rommel in Afrika. Ik weet nog goed hoe hij als hij op verlof was, in Stein met zijn zwarte uniform door het dorp flaneerde. Hij had nogal wat bekijks omdat zijn uniform zo afweek van het gewone fel grauw. Hij was meestal in het gezelschap van meerderen van dat soort en zij hadden de Endsieg al op zak. Maar ja, de Führer had ook zijn offer nodig en ergens in de Libische woestijn is hij voor volk en vaderland gesneuveld.

Niet alle Duitsers boeven

Hoewel het nu volgende niets te maken heeft met die beruchte staking, wil ik toch een familie naar voren halen die ons bewees dat niet alle Duitsers boeven waren. Ik heb het hier over de familie Scharnigg. In feite waren zij Oostenrijkers, maar Oostenrijk stond aan Duitse kant en was reeds met volle instemming van de bevolking in het Groot-Duitse rijk opgenomen.

1942

De familie bestond uit de ouders en zes kinderen; vier jongens en twee meisjes. De vader, Karl, had in de Eerste Wereldoorlog gevochten als artillerist aan het front van onder andere Verdun. Hij was een goede, vriendelijke man, die echter nooit met zijn oorlogsverleden in het reine gekomen was. Vaker heeft hij mij bij een glas bier verteld over de 'Hölle' waarin hij vier jaar had vertoefd. Zijn vrouw was een zeer vlijtig en zorgzaam vrouwtje dat vele krantjes en bladen rondbracht. De oudste zoon Sjors was een grote sterke kerel die als knecht bij Chris de Smeed werkte. Hij was een fijne rondborstige knaap die vele vrienden in Stein had. Ook hij moest in Duitse dienst. Maar als hij verlof had, reed hij met zijn karabijn op zijn rug altijd naar de smidse van Chris de Smeed om vrienden en bekenden te ontmoeten. Kortom, hij was een getapt figuur waar geen kwaad in stak. Sjors sneuvelde in Stalingrad! Josef, die priesterstudent was en reeds de toog droeg, moest deze verwisselen voor het befaamde fel grauw. Josef moest gaan dienen onder generaal Rommel in Afrika. Josef is nooit teruggekeerd! Hij werd als vermist opgegeven. Karl was nog jong, maar dook toch onder. Na de bevrijding kwam hij weer boven water. Siegfried was te jong om aan die waanzin mee te doen. De twee meisjes zijn nooit bij een of andere Blitzmadel-groep geweest. In het kort: deze familie, van wie niemand last had en die zich prima gedroeg, heeft heel zware klappen gehad van deze waanzinnige oorlog. De oude Karl heeft dat allemaal niet kunnen verwerken en zocht heel vaak zijn vergetelheid in een glas bier waarbij hij soms erg emotioneel raakte.

Mevrouw Scharnigg

Deze Oostenrijkse familie, van wie niemand last had en die zich prima gedroeg, heeft heel zware klappen gehad van deze waanzinnige oorlog.

Schuilkelders

De meeste schuilkelders waren achter het huis in de wei of in de tuin aangelegd. Ze waren meestal 1,7 meter diep en 1,5 tot 2 meter breed. De breedte werd zo smal gehouden vanwege de draagkracht. Met zware balken werden de wanden en het dak gesteund. De ruimten tussen de dakbalken werden met takken of ander materiaal opgevuld. Daarna werd er een tapijt van graszoden op gelegd, waarna er weer een laag grond op kwam. In de kelder, langs de wand, was een bank aangebracht waarop de schuilers tijdens het luchtalarm plaatsnamen. De ingang was meestal haaks op het hart van de kelder aangebracht. Meestal waren de kelders kil en vochtig,

reden waarom het al erg moest zijn, wilde men er gebruik van maken. Wij hadden ook zo'n kelder, maar gebruikten hem bijna nooit, omdat wij tijdens luchtalarm in de huiskelder gingen. Deze kelder was erg solide, vooral toen vader hem nog eens met zware balken gestut had. Het nadeel van deze kelders was echter dat de waterleiding ook in de kelder lag, wat bij een explosie in de buurt wellicht tot problemen zou leiden, omdat deze zou kunnen breken. Gelukkig hebben we nooit een bombardement in Stein meegemaakt. Wel zijn tijdens een alarm enkele bommen op de haven gegooid, die echter niet veel schade aanbrachten.

Het bombardement van Geleen

In de nacht van 5 oktober 1942 was er weer alarm en zochten we onze plaatsen op in onze kelder. Vader ging even naar buiten kijken en kwam met een alarmerend bericht terug in de kelder. Er waren heel veel zware vliegtuigen in de lucht en er hingen veel lichtkogels. Het duurde niet lang of we hoorden de eerste inslagen. Daarna volgden de gebeurtenissen zich snel op. De ene zware inslag na de andere, het huis trilde. We hoorden het 'huilen' van de bommen voordat ze insloegen. Onze angst was enorm en er werd veel gebeden. Vader meende dat de Staatsmijn Maurits het doel van de vliegers was. Na enige tijd, ik zou niet meer weten hoelang dit inferno duurde, werd het stil en kwamen we trillend over ons hele lijf, sommigen zacht huilend, uit onze schuilplaats tevoorschijn. Buiten gekomen, zagen we in de buurt van Geleen een vuurgloed aan de hemel. "Ze hebben de Maurits en Geleen te pakken gehad", was de mening van vader. De dag daarna ben ik met hem naar Geleen geweest om te zien wat er gebeurd was. Ik weet dat de Groenstraat er eigenlijk niet meer was, de straat was een grote puinhoop, verschrikkelijk. Dan was er nog een straat, nabij station West, waar het zusterklooster lag, die hetzelfde beeld vertoonde. Naast vele brisantbommen, was er als het ware gestrooid met brandbommen, waarvan vele nog in de straten staken, alsof ze er met een zware hamer waren ingeslagen. Toen ik vier jaar later in de leerlingenwerkplaats van de Maurits werkte, heb ik vaak naar het plafond van die werkplaats gekeken. Verschillende brandbommen staken nog door de balken! Tijdens dit bombardement waren er vele doden te betreuren. Het ergst werd de familie Daemen getroffen, doordat in dit ene gezin vijf doden vielen. Als in een kwade droom zochten we onze weg tussen het puin. Diep onder de indruk gingen we naar huis. Later hoorden we dat het een vergissing van de Engelse luchtmacht was geweest, wat daar in Geleen had plaatsgevonden. Een vergissing, die vele mensen het leven heeft gekost, om van de materiële schade maar niet te spreken.

De mijnwerkers die die nacht in de mijn waren, konden niet via het gewone schachtvervoer naar boven, omdat de stroom voor de ophaalmachines was uitgevallen. Er restte dus niets anders dan dat honderden mijnwerkers door de ladderafdelingen naar boven moesten. Mensen die op de 660-meter-verdieping aan het werk waren, moesten zodoende zo'n tweeduizend treden omhoog.

Om de 3 à 4 meter waren er rustpunten, maar men moest uiteindelijk door omdat er tientallen mannen in de inktzwarte duisternis stonden te schreeuwen om voort te maken. Zo waren honderden mijnwerkers urenlang bezig met het beklimmen van tachtig tot honderdzestig ladders, komende van de verdiepingen 660, 548, 455 en 391 meter. Toen de meesten boven kwamen was het inferno reeds lang achter de rug en de vliegtuigen misschien reeds thuis op hun basis.

Brandplaatjes zoeken

Wat waren brandplaatjes? Nou, ik ben er vijftig jaar na de oorlog nog steeds niet achter. Het zal in 1942 geweest zijn dat plotseling het verhaal de ronde deed dat de Engelse vliegtuigen brandplaatjes uit hun vliegtuigen gedropt hadden die zeer gevaarlijk waren. Aan de zon blootgesteld, kwamen ze spontaan tot ontbranding en konden vreselijk veel schade aanrichten. De meisjesschool werd ingeschakeld om deze plaatjes te zoeken. Het was in de zomer, de kruis- en aalbessen waren rijp. De kinderen gingen, ieder gewapend met een emmer gevuld met wat water, onder begeleiding van de zusters de huizen langs. Vooral in de tuinen die vlak bij de woningen lagen, werd gezocht naar deze brandplaatjes. Ook mijn zuster May heeft meegezocht.

Hoe dat verhaal van
die plaatjes in de
wereld is gekomen,
weet ik niet, maar
het toont wel
aan hoe verward
en impulsief er
destijds soms
gereageerd werd.

Op de vraag van moeder hoe die dingen eruitzagen moest zij het antwoord schuldig blijven. Wel wist ze waar ze de lekkerste kruisbessen hadden. De zusters hadden waarschijnlijk ook geen idee van wat ze zochten, want de actie werd al gauw afgeblazen. Hoe dat verhaal van die plaatjes in de wereld is gekomen, weet ik niet, maar het toont wel aan hoe verward en impulsief er destijds soms gereageerd werd. Nee, ik zocht in die tijd liever andere zaken die van de vliegtuigen afkomstig waren en waarvan de herkomst en het bestaan zeker waren. De vliegtuigen, die 's nachts overvlogen, waren Engelsen. De Amerikanen vlogen overdag. Met honderden zochten zij hun weg door de nacht, op weg naar hun doelen in Duitsland.

Duitse vluchtschriften verzamelen en ruilen

Bombardementen, uitgevoerd door duizend vliegtuigen, waren heel gewoon. Tijdens de vluchten werden boven Duitsland soms duizenden vlugschriften gedropt. Deze vlugschriften waren bestemd voor de Duitse bevolking. Bij ongunstige wind (oostenwind), dreven deze papieren onze kant uit. Wij als kinderen trokken dan vroeg in de morgen (om iedereen voor te zijn) naar het veld om deze vlugschriften te verzamelen. Er werd een behoorlijke ruilhandel in gedreven, hoewel het verzamelen van die papieren streng verboden was. Het valt te begrijpen dat het verbod averechts werkte en een stimulans was om het juist wel te doen. Ik had reeds een hele verzameling bij elkaar, toen mijn vader, uit angst voor de Duitsers, besloot om mijn vlugschriften te verbranden. Hoewel mijn vader anders niet zo bang was uitgevallen en soms grote risico's nam, was zijn vrees in dit geval goed te verklaren. Er was namelijk op zijn werk een zaak lopende die met de verspreiding van Nederlandse vlugschriften uit het verzet tegen de Duitsers te maken had. Ook vader had dergelijke papieren en blaadjes verspreid en doorgegeven. Enkele mannen waren opgepakt en werden door de politie danig aan de tand gevoeld. Vader was bang dat ook hij ondervraagd zou worden en dat er misschien een huiszoeking op zou volgen. Het vinden van mijn verzameling zou beslist niet in zijn voordeel uitvallen.

Vluchtschriften in allerlei soorten en maten

De verscheidenheid tussen de vluchtschriften was nogal groot, tenminste wat de omvang betrof. De meeste exemplaren bestonden uit één pagina. Soms echter hadden we geluk en vonden we vluchtschriften in de vorm van complete boekjes! Enkele kreten die op deze blaadjes voorkwamen kan ik me nog herinneren: "Denk bei jeder Bombe daran Diesen Krieg fing Hitler an." Weer een ander: "Dieses Flugblatt wurde von einem Amerikanischen Bomber abgeworfen." Een bijzonder mooi, lintvormig exemplaar was wat Herman Göring, veldmaarschalk

in de Duitse luchtmacht, liet zien met verschillende gezichtsuitdrukkingen onder elkaar geplaatst. De gezichtsuitdrukkingen behoorden bij bombardementen die de Duitsers, of de geallieerden, op bepaalde steden hadden uitgevoerd.

Vluchtschrift

De eerste uitdrukkingen toonden Göring na de Duitse bombardementen op Warschau, Belgrado, Rotterdam en Londen. Er werden nog meer plaatsen genoemd, maar deze kan ik mij niet meer herinneren. Zijn lach werd steeds voller en bij de stad Londen gekomen, stikte hij er bijna in. Daarna volgden de steden die door de geallieerden waren gebombardeerd, waaronder Lübeck, Dresden, Bremen, Kiel, Keulen en Essen. Naarmate de stad Berlijn naderde, werd zijn gezicht steeds somberder. Bij het bombardement van Berlijn brak hij in tranen uit en vertoonde voor de rest een door zwaar leed getekend gezicht. Vele vluchtschriften heb ik gehad, of gezien, maar nooit een met zo'n diepe achtergrond.

Zilverpapieren linten

Dan waren er nog de zilverpapieren snippers, linten tot zelfs brede banden van 5 tot 8 centimeter breed en vaak meer dan 1 meter lang. Algemeen werd verteld dat deze linten de Duitse radar ontregelden. Het leek wel of dit materiaal met karrenvrachten tegelijk gedropt werd. Dat gebeurde niet alleen boven Duitsland, maar ook boven ons land. Hele wolken van die linten zag men hoog in de lucht die, naarmate de grond meer naderde, uit elkaar gedreven werden. Als verzamelobject waren deze stroken of linten niet geliefd. Men kon er niets mee doen en bovendien waren ze heel moeilijk op te bergen.

Vliegtuigen tellen niet te doen

Het was een fascinerend gezicht, die honderden zilveren vliegtuigen hoog in de lucht. In het begin probeerden we ze te tellen, maar dat was onmogelijk omdat de vele formaties van meestal zo'n 72 stuks het hele luchtruim vulden. Bovendien kwam de ene golf na de andere overgevlogen. De vliegtuigen maakten samen een zwaar dreigend geluid dat alles op de grond overstemde. In het begin liet het Duitse Flak (een afkorting van Flugabwehrkanone, het Duitse luchtafweergeschut) zich niet onbetuigd en de tientallen zwarte wolkjes gaven de explosies aan van de luchtdoelgranaten. Ik vond dat het succes van de luchtdoelartillerie minimaal was. Slechts hier en daar begon een van de vliegtuigen te roken, wat op een voltreffer wees. Deze toestellen verlieten dan meestal de formatie om te proberen de thuishaven te bereiken, nadat ze hun bommenlast kwijt waren. Maar in het algemeen lukte dat niet en zagen we het brandende toestel al cirkelende naar beneden komen. We waren dan altijd erg met de bemanning begaan, want het was bekend dat als ze met hun parachute in Duitsland landden en in handen van de burgerbevolking vielen, hun leven niet veel meer waard was.

1942

Duits afweergeschut bij Centraal Lab

Naarmate de oorlog vorderde en de bombardementen op Duitsland heviger werden, probeerden de Duitsers zoveel mogelijk vliegtuigen te onderscheppen en te vernietigen voordat ze Duitsland bereikten. Hiertoe werden op de meest gunstige plaatsen in ons land schijnwerpers en luchtdoelgeschut geplaatst. Bij het Centraal Laboratorium werd langs de Napoleonsbaan een grote houten toren gebouwd, waarop het afweergeschut een plaats kreeg. Het Centraal Lab, zoals wij het noemden, bestond toen nog enkel uit één gebouw, namelijk dat met het torentje. Voor de rest bestond het gehele gebied nog uit korenvelden en bos. Ik heb daar vele uren al zeumerend doorgebracht. De Duitse soldaten verveelden zich stierlijk, er was geen enkele actie op militair gebied. De acties die zij uitvoerden speelden zich af in de bosjes die langs het veld gelegen waren. Er waren namelijk enkele Nederlandse vrouwen die zich ook verveelden en bijna dagelijks hun tijd met die Duitsers doorbrachten.

Schoensmeer (in het Steins 'wix')

Schoensmeer wordt in het Steinse dialect uitgesproken als 'wix', zodat deze vrouw vanaf dat moment met deze naam door het leven ging.

Nederlandse vrouwen amuseren de Duitsers

Een van die vrouwen woonde bij ons in de straat en heette Trinke. Trinke liep mank. Zij deed altijd haar best om dat mank lopen te verhullen, maar zij kon haar ene been, dat centimeters korter was dan het andere, nu eenmaal niet langer maken, zodat haar pogingen soms een beetje lachwekkend overkwamen. Trinke hield van soldaten, ongeacht het uniform dat ze droegen. Zij had ervaring met soldaten. Reeds eerder was zij bevriend geweest met Nederlandse soldaten, wat haar een bijnaam had opgeleverd. Enkele soldaten, die niet erg gecharmeerd waren van haar optreden, hadden haar op een gegeven moment op een tafel vastgebonden.

Vervolgens kwam een doos schoensmeer op de proppen waarmee Trinke goed en degelijk op een bepaalde plaats ingesmeerd werd. Het moge genoeg zijn om te vermelden dat het niet haar schoenen waren die deze behandeling kregen. Schoensmeer wordt in het Steinse dialect uitgesproken als 'wix', zodat ze vanaf dat moment met deze naam door het leven ging.

Duits afweergeschut op steenberg Maurits

Een andere stelling was gelegen boven op de steenberg van de mijn Maurits. Het hier opgestelde stuk geschut had natuurlijk een enorm schootsveld, maar was ook goed te bereiken door de vliegers, die op hun beurt dergelijke stellingen trachtten te vernietigen.

Duitse soldaat bij afweergeschut op steenberg Maurits

1942

Op een keer, het was tegen de middag op een zaterdag, kwamen honderden zware Amerikaanse vliegtuigen overgevlogen, op weg naar Duitsland. Het Duitse afweergeschut blafte voortdurend en zwarte rookwolkjes in de lucht gaven aan waar de granaten van het afweergeschut explodeerden. Plotseling was er een oorverdovend lawaai. Een van de vliegtuigen was geraakt en kwam laag over onze hoofden gevlogen. Het toestel kwam niet verder dan Neerbeek en stortte hier brandend neer. De bemanning was er reeds eerder uitgesprongen, want we zagen een parachutist die richting Maurits dreef. Wat er nu gebeurde hebben wij niet gezien, omdat de afstand te groot was. Vader echter, die in de Electricische Centrale werkte, vlak bij de steenberg, heeft de nu volgende zaken met eigen ogen gezien. Hij vertelde: "Wij stonden te kijken naar de vliegtuigen en hadden plezier dat het afweergeschut op de berg geen succes had. Er verscheen plotseling een heel groot vliegtuig dat reeds brandde en dus kennelijk zwaar getroffen was. Opeens zagen we een parachutist naar beneden komen. De Duitsers op de steenberg zagen hem ook en begonnen als waanzinnigen met hun mitrailleur op de man te schieten. Zijn parachute werd aan flarden geschoten, waarna de ongelukkige soldaat naar beneden stortte. Op de weg, die langs de centrale loopt, kwam hij met een vreselijke klap neer. Wij renden met een paar man naar de soldaat toe, maar werden teruggejaagd door de Duitse soldaten die net iets eerder ter plaatse waren. De zwaargewonde soldaat werd overgebracht naar de verbandkamer van de mijn, alwaar hij even later aan zijn verwondingen bezweek. We zijn nog in de verbandkamer geweest om de gewonde soldaat te zien, maar hij was inmiddels overleden."

Jachtbommenwerpers op missie

1942

Duits luchtafweergeschut

Neergestort vliegtuig bij Neerbeek

Het vliegtuig, dat zoals gezegd in Neerbeek was neergestort, trok heel veel bekijks. Het was een zeer groot viermotorig toestel van het type dat 'Vliegend Fort' genoemd werd. De nog rokende brokstukken van het vliegtuig lagen over een grote oppervlakte verspreid. Ik werd er heel stil van. Duitse soldaten waren in de romp, die nog vrij gaaf was, bezig met hun onderzoek. Verschillende zaken droegen zij naar buiten. Wat het was, konden wij niet zien. Een Duitse wachtpost liep voortdurend de mensen te porren om door te lopen met de woorden: "Nicht stehen bleiben, immer weiter gehen."

De Duitse soldaten die het drama van de vliegenier op hun geweten hadden, kregen niet lang daarna

hun trekken thuis. Toen zij enige dagen later weer op de vliegtuigen aan het knallen waren, verschenen er opeens enkele Thunderbolts (jachtbommenwerpers), die hen behoorlijk onder vuur namen. De rollen waren nu omgekeerd en verschillende dode soldaten werden de berg afgevoerd. Zij werden niet naar de verbandkamer gebracht, omdat er zo weinig mogelijk ruchtbaarheid aan gegeven werd. Maar feit is dat het verwrongen stuk afweer nog lang als een stille getuige van een soort afrekening op de steenberg gestaan heeft.

Jacht op Engelse bommenwerpers

Dichter bij huis, namelijk goed 150 meter van ons huis verwijderd, stond ook een stuk luchtdoelgeschut midden in het veld. Bij dat geschut stond ook een grote schijnwerper opgesteld. Vrijwel iedere nacht zocht de schijnwerper de hemel af met zijn grote, felle lichtbundel. Het viel mij altijd op dat zijn kleur zo blauwgetint was. Waarschijnlijk kwam dat omdat de schijnwerper zo dichtbij stond.

Vrijwel iedere nacht klonk het zware geronk en gedreun van de honderden vliegtuigen die op grote hoogte over ons land trokken. Samen met tientallen andere schijnwerpers, verspreid over grote afstanden, werd de jacht op de Engelse bommenwerpers voortdurend en met de grootste ijver uitgevoerd. De bedoeling was om de toestellen in het snijpunt van hun lichtbundels te krijgen en ook te houden. Geraakte een toestel in een schijnwerper, dan richtten direct de dichtstbij geplaatste schijnwerpers hun bundels op dat punt, waarna het vliegtuig meestal verloren was. Immers, het Duitse jachttoestel dat meteen als een spin op het verblinde toestel toeschoot, kon zijn prooi bijna niet missen en haalde vrijwel altijd het toestel neer. Was de jager niet gauw ter plaatse, dan kwam het luchtdoelgeschut in actie.

Lichtsporen van vuurwerk

Voortdurend hoorde men in de verte het doffe dreunen van de zware kanonnen. De vele lichtsporen gaven aan het hele gebeuren vaak een sfeer van een soort vuurwerk. Alleen als een toestel geraakt werd en het meestal brandend nog een tijdje rondcirkelde, kreeg het 'vuurwerk' een andere dimensie. Vol medelijden met de inzittenden van het toestel hoopten wij dan dat zij met hun parachutes behouden de grond zouden bereiken.

Het moet gezegd worden dat er soms toestellen waren die plotseling op de een of andere manier tot onze grote blijdschap, uit de lichtbundels verdwenen.

De schijnwerper die in onze buurt stond, werd uiteraard goed door ons gevolgd. Hij stond zoals gezegd midden in het veld achter het huis van Lei van Pitje Brouns. Als de schijnwerper in de lucht was, konden we de commando's bij ons achter het huis bijna woord voor woord volgen, door de schreeuwerige manier van uitdrukken van de Duitsers. In het algemeen moet ik zeggen dat er altijd heel veel geschreeuwd, maar weinig bereikt werd door deze groep. Meestal viel hun lichtbundel bij, wanneer een toestel in een van de tientallen bundels gevangen werd. Maar op een avond hadden ze succes. In hun bundel verscheen zo op het oog een klein glinsterend vliegtuigje. Het geschreeuw van de Duitsers was niet van de lucht. Vele schijnwerpers vanuit alle richtingen schoten te hulp en hielden het toestel gevangen. Doordat de Duitse jager niet direct ter plaatse was, begon ook het bijgeplaatste Flak te knallen. Aan de lichtsporen die van alle kanten naar dat bewuste snijpunt wezen, zagen we dat verschillende kanonnen het toestel onder vuur namen.

Schijnwerpers beschoten

Plotseling was het toestel uit de lichtbundels verdwenen. Wij schreeuwden het uit van plezier. We konden dat rustig doen, omdat de Duitsers toch geen tijd hadden voor ons. Direct nadat het toestel uit die lichtbundels was ontsnapt, schreeuwden de Duitsers weer, ze hadden het namelijk voor de tweede keer gevangen. Maar nu gebeurde er iets angstaanjagends. Brullend kwam het toestel naar beneden, en schoot met zijn mitrailleurs op de schijnwerper. Deze doofde daarna onmiddellijk. Ook werden er enkele brisantbommen gegooid, maar deze troffen geen doel. Hemelsbreed gemeten vielen zij enkele honderden meters naast de stelling. Dit alles was gebeurd voordat de andere schijnwerpers het vliegtuig ook in hun bundels hadden. Met donderend geraas kwam het vliegtuig zeer laag over ons heen. Wij wierpen ons op de grond. Er gebeurde echter verder niets. Verschillende Duitse soldaten werden in die nacht gedood en de schijnwerper was vernietigd. Hiermee kwam een einde aan de 'post' op het Keerend. Vlak na deze gebeurtenis waren de Duitsers op een morgen verdwenen. Een door hun voertuigen omgewoeld stukje veld herinnerde nog slechts aan hun korte aanwezigheid.

Zoeken naar scherven

Natuurlijk zijn we de dag daarna scherven gaan zoeken bij de inslagen. Het waren drie vrij grote kraters. Ik weet nog goed dat de meesten scherven vonden, maar ik had natuurlijk pech; ik vond er geen een. Later, na enige dagen, zijn we met ons gezin nog eens gaan zoeken, maar weer vond ik niets. Ik had er danig de smoor in, maar wilde dat niet laten blijken. Op weg naar huis moest ik even een plasje plegen en ging even in de struiken langs de Koestraat. Toen ik daar zo stond te plassen werden mijn ogen opeens richting een groot stuk ijzer getrokken dat afkomstig was van een van de bommen. Het scherfje woog liefst 1200 gram! Toen werd me duidelijk dat we te dicht bij de inslagen hadden gezocht, wat eigenlijk wel logisch was.

Engelse jagers in de lucht

Zoals reeds eerder gezegd, bombardeerden de Engelsen de Duitse doelen 's nachts. Dat kwam voornamelijk omdat de Duitse luchtmacht en het afweergeschut in het begin van de oorlog overdag absoluut heer en meester in de lucht waren. Later, toen de Amerikanen ook aan die bombardementen gingen meedoen, konden ze dat bij daglicht doen, omdat de Luftwaffe niet meer zo sterk was.

Bovendien werden de Amerikaanse toestellen begeleid door enkele honderden jagers die een prima bescherming boden voor de zwaarbeladen vliegtuigen. Nog een poosje later raasden deze jagers bijna voortdurend door het luchtruim op zoek naar alles wat Duits, of voor de Duitsers in het voordeel was. Het was een erg zenuwslopende tijd. Men hoorde die vliegtuigen praktisch niet aankomen. Plotseling waren zij er en schoten er driftig op los. Op een keer was ik in de tuin bezig. Opeens raasden Amerikaanse toestellen erg laag door het luchtruim. Ik zag duidelijk de Amerikaanse sterren op de vleugels en romp. Het waren Thunderbolts. Zij vlogen richting Maurits. Ik hoorde een mitrailleur, maar kon niets zien.

Ik kroop in een appelboom en had toen vrij goed zicht op het in de verte liggende bedrijf. Opeens zag ik lichtspoormunitie richting de gasketel van Cokesfabriek Maurits gaan. Ondanks dat ik ontzettend bang was dat de met gas gevulde ketel zou exploderen, bleef ik gefascineerd vanuit mijn boom het schouwspel volgen. De vliegtuigen roffelden het ene salvo na het andere op de ketel af, die weldra begon te branden. Van een explosie was echter gelukkig geen sprake, zodat het bij in brand staan van de ketel bleef. De vliegtuigen hadden weer eens hun taak volbracht en verdwenen weer in westelijke richting.

Mijn ogen gingen opeens richting een groot stuk ijzer dat afkomstig was van een van de bommen. Het scherfje woog liefst 1200 gram!

De gashouder van de S.M. Maurits werd op 1 september 1944
door een Amerikaanse jachtbommenwerper in brand geschoten.

1942

Nipt aan de dood ontsnapt

Niet lang na dit voorval fietste ik op een zondagmorgen naar Geleen. Ik had de weg gekozen die langs het bos liep. Bijna was ik bij de Mauritsweg gekomen toen de Amerikaanse jagers weer verschenen. Het was nogal bewolkt en bovendien hingen de wolken erg laag, zodat de toestellen niet te zien waren. Blijkbaar waren ze in gevecht met een of meerdere Duitsers, want er werd erg intensief geschoten. Plotseling hoorde ik op enkele honderden meters afstand een paar lichte brisantbommen inslaan. Zoals gewoonlijk werd het daarna stil alsof alles maar verbeelding was geweest. Ik haastte mij naar de plaats waar de bommen waren gevallen. In een wei, vlak naast de weg bij de boerderij van Hennekens, zag ik drie grote gaten in de grond. Er stonden nogal wat mensen, die toevallig uit de kerk kwamen, te kijken. Twee kerkgangers werden hier gedood. Een van de slachtoffers was Riet Schrou, die ik goed kende. Zij was twee jaar ouder dan ik, namelijk achttien jaar. Een scherf sneed haar halsslagader door waarna ze doodbloedde. Men heeft de slachtoffers direct ter verzorging naar de boerderij van Hennekens gebracht, maar het mocht niet meer baten. Het zoveelste drama was een feit. Reeds voordat de bommen vielen was ik van de fiets gesprongen en in de bosrand gedoken. Vlak daarna vielen de bommen. Ik heb, alvorens verder te gaan, een tijdje in die bosrand doorgebracht. Later besepte ik dat, als ik iets harder gefietst had of twee minuten eerder thuis was weggegaan, ik ook wellicht een van de slachtoffers was geweest. Als ik me deze feiten na zoveel jaren nog eens voor de geest haal, moet ik zeggen dat, ondanks dat wij nooit spectaculaire dingen hebben meegemaakt, wij toch ook heel vaak geluk hebben gehad. Het volgende voorval toont dit nog eens goed aan.

Lachen van de schrik

Op een keer kwam ik met Nic, mijn broer, aan de hand door onze straat. Het was zoals steeds erg rommelig in de lucht. Hier en daar hoorde men in de verte de Duitse kanonnen op de vliegtuigen schieten. Er kon niets gebeuren, want het was immers nog ver weg? Ik was met mijn broertje gaan kijken naar enkele granaatinslagen die eerder in de vroege morgen hadden plaatsgevonden. Dat was gebeurd in de Kruisstraat. Ter hoogte van de 'Panhuuskes' gekomen hoorden we plotseling het gehuil van een granaat. Ik drukte me met mijn broertje tegen de muur van het huis, waar later Antje van de Kleuter, die gehuwd was met Louis Houben, gewoond heeft. Het flodderend geluid na het fluiten van de granaat gaf aan dat zij dichtbij zou inslaan.

Die wijsheid hadden wij in de oorlogsjaren wel opgedaan, al of niet zelf ervaren. Een dreunende, krakende slag, gevolgd door een enorme stofwolk, gaf aan dat ik gelijk had. Bij Jean Muris was in de muur van de koestal, die aan de straat was gelegen, de granaat ingeslagen. Ik weet dat ik na de eerste schrik, misschien van de zenuwen, moest lachen. Ik realiseerde mij dat ik met Nic een heel stuk had gelopen om een paar gaten te zien, terwijl ik op 30 meter afstand gezien had hoe ze gemaakt werden. Het mag een wonder heten dat er geen ongelukken waren gebeurd, want er liepen vlak voor de inslag verschillende mensen op straat. Nadat het stof opgetrokken was, kon de schade bekeken worden. Die viel mee. Het kostte Jean Muris, behalve een zwaar beschadigde gevel, een koe die tijdens de inslag in de stal verbleef.

Bij Jean Muris was in de muur van de koestal, die aan de straat was gelegen, de granaat ingeslagen.

Nieuws uit de Tweede Wereldoorlog

Nieuwe regeling schoenendistributie

Limburgsch Dagblad, 01-07-1942

Alleen de gezinshoofden en zelfstandige personen kunnen de aanvraagformulieren indienen. Bij het afhalen van een aanvraagformulier voor een der volgende soorten bonnen: Bon I (A en B), Bon Werkschoenen, Bon Beroepsschoenen, wordt de stamkaart van de betreffende persoon afgekruist in vakje H 4. Hij ontvangt dan binnen zes maanden na deze afkruising geen aanvraagformulier meer voor eenzelfde soort bon.

Degenen, wier aanvraag afgewezen wordt, ontvangen hiervan bericht binnen een week, na inlevering van het formulier. Al de andere aanvragen zijn toegewezen. Ook hiervan ontvangt men bericht, waar en wanneer de bonnen moeten worden afgehaald. Men dient er echter rekening mee te houden, dat een gedeelte van de aanvragen eerst enkele maanden, na inlevering der formulieren, kan worden behandeld. Nogmaals wordt er nadrukkelijk op gewezen, dat alle vragen op het formulier nauwkeurig en duidelijk met inkt moeten worden ingevuld. Onvolledig of onduidelijk ingevulde formulieren worden afgewezen.

In beslag genomen

Limburger Koerier, 02-01-1942

Rijks- en gemeentepolitie hebben bij de winkeliers o. d. C en J. alhier een paar honderd kg peulvruchten in beslag genomen wegens overtreding van het prijsbeheersingsbesluit.

Deze berichten uit kranten, dagboeken en andere publicaties zijn de stille getuigen van de impact van de oorlog in de gemeente Stein.

Oorlogsslachtoffers in 1942

Alberigs, M.G.	Demandt, W.H. (Wil)
25-06-1924, Elsloo 05-10-1942, Geleen	25-05-1923, Berg a/d Maas 05-10-1942, Geleen
Omgekomen bij bombardement op Geleen op 5-10-1942. Aldaar begraven op 9-10-1942.	Omgekomen bij bombardement op de cokesfabriek Maurits te Geleen.

1943

Overleven

Joden en anderen worden opgepakt en naar concentratiekampen afgevoerd. Radio's worden verboden en dienen ingeleverd te worden. Zonder persoonsbewijs kan men niet in de maatschappij functioneren.

Het verzet tegen de Duitsers wordt steeds groter. Stakingen worden brutaal onderdrukt. Razzia's worden uitgevoerd om onderduikers op te sporen. Verklikkers maken slachtoffers. Enkele belangrijke figuren in de Westelijke Mijnstreek gaven leiding bij het verzet tegen de Duitse bezetter. De sympathie voor het verzet was groot bij de bevolking, maar dit was niet altijd zo. Want, bij sommige acties van het verzet werden ook wel vraagtekens gezet. Bijvoorbeeld als het verzet voor een verdwenen, gedode of gewonde kameraad een Duitse soldaat als gijzelaar gevangennam, die soms werd geëxecuteerd.

In Duitsland ontstaat een nijpend tekort aan arbeiders. In eerste instantie probeert men vrijwilligers te werven, later wordt er jacht op beschikbare mannen gemaakt die gedwongen in Duitsland moeten gaan werken. Velen dorpsbewoners duiken onder. De bevolking leeft in angst. Er is schaarste op alle gebieden.

Strenger optreden tegen luisteren naar verboden zenders UITERSTE WAARSCHUWING

Het Duitse Landgerecht heeft in de afgelopen week weer een aantal vonnissen uitgesproken betreffende het luisteren naar verboden zenders. De opgelegde straffen wisselen tusschen een gevangenisstraf van drie of vier maanden, al of niet verbonden met het betalen van een geldboete; de in beslag genomen radiotoestellen werden verbeurd verklaard. Vergeleken met de in de betreffende verordening aangegeven straffen kan men deze vonnissen mild noemen, doch van Duitse zijde wordt er op gewezen, dat genoeg geduld is betracht en dat in het vervolg zwaarder straffen zullen worden opgelegd.

Deze waarschuwing dient — zoo merkt men van die zijde verder op — men ernstig ter harte te nemen. Aan het aantal overtredingen moet paal en perk worden gesteld, nu men jaarlijks tijd genoeg heeft gehad, aan dit luisterverbod te wennen. Immers, de „Verordening tot bescherming van de Nederlandsche bevolking tegen onjuiste berichtgeving” werd afgekondigd in het Verordnungsblad van 6 Juli 1940. Sedert dien is meer dan een half jaar verlopen, zoodat niemand meer kan voorwenden, dat hij van het bestaan dier Verordening niet afwist. Daar bovendien de betreffende strafzaken uitvoerig in de bladen zijn gepubliceerd, heeft men eveneens kunnen zien, dat uitvluchten, als zou men niet weten een verboden station te hebben aanstaan, omdat men meende, een wel geoorloofd station in vreemde taal te hooren, niet meer opgaan.

Deze laatste milde vonnissen zijn dan ook bedoeld als een uiterste waarschuwing. In het vervolg, zoo verklaart men van Duitse zijde, zal men veel strenger gaan optreden, daar het voor de juiste oriëntering van het Nederlandsche volk noodzakelijk is dat het wordt gevrijwaard tegen de schadelijke gevolgen van een bewuste, leugenachtige voorstelling van feiten. Daarom zou men zich wel eens genoodzaakt kunnen zien, de straffen niet te beperken tot individueele personen, doch deze op te leggen aan bepaalde groepen of deelen der gemeenschap.

Het is dus in het belang van het algemeen, dat ieder door eigen handelwijze zorgt te voorkomen, dat anderen te lijden krijgen tengevolge van strafbare feiten, waaraan die anderen part noch deel hebben. De bezettende macht heeft daartoe het recht en de burgers van het bezette land hebben de plicht, door loyaal optreden hun medeburgers zulke straffen te besparen.

Zij dienen dit met den meesten ernst te overwegen.

Eigenlijk ten overvloede zij er dus nogmaals aan herinnerd, dat het alleen geoorloofd is, te luisteren naar radiostations in Duitschland, de bezette gebieden, waaronder dus vallen Nederland, België, het bezette deel van Frankrijk, Noorwegen, Denemarken, het Generaal Gouvernement waaronder Polen te rekenen is, en het protectoraat Bohemen en Moravië.

Verboden is het te luisteren naar zenders in alle andere landen, zooals het niet bezette deel van Frankrijk, de oorlogvoerende vijandelijke landen en Italië, Spanje, Rusland, Zwitserland, Amerika enz.

Harie van Mulken over het groeiende verzet

Stein was tijdens de oorlog een forensendorpje met zo'n zesduizend inwoners. Er woonden veel mijnwerkers en fabrieksarbeiders. Harie van Mulken is 26 wanneer het einde van de oorlog nadert. Hij werkt als baas op de losvloer van Staatsmijn Maurits en heeft als zodanig niet alleen acties tegen de bezetter meegemaakt, maar ook mee op poten gezet. Harie neemt ons in zijn verslag mee naar zijn tijd bij het verzet.

“We hebben het gemeentehuis van Stein overvallen, omdat we radio's en persoonsbewijzen nodig hadden.”

1943

“Ik kwam in contact met het verzetswerk via Zef Ronden, die ook op de Maurits werkte. Ik was lid van verschillende organisaties, waaronder die van 'meesterke' Meyers uit Meers, Elsloo. Daarnaast deed ik mee aan de knokploeg van Zef Ronden uit Sittard. We wilden zoveel mogelijk helpen, zonder aanzien des persoons. We onderhielden goede contacten met een stempelmaker, die heel goed de Duitse stempels kon namaken. Dat kwam goed uit bij het vervalsen van documenten.

Ik haalde Ausweisen op bij de ambtenaar van de burgerlijke stand. Met vervalste persoonsbewijzen kon je je vrijelijk bewegen; een eerste voorwaarde om in het verzet nuttig werk te kunnen verrichten. Via een contact in Duitsland konden we vele mensen, die daar tewerkgesteld waren, terughalen. Ze kregen een valse Sonderausweis en vluchtten. Dan werden ze hier opgevangen en kregen ze een onderduikadres via het verzet.

Het verzet zocht adressen, regelde voedselbonnen en onderhield contact. Ons Duitse contactpersoon, George Scharnich, werd eind 1944 door de Duitsers opgepakt.

Zef Ronden had bij vliegalarm altijd een vaste plek, buiten de schuilkelder. Hij hield in de gaten of en waar een parachutist terechtkwam. Hij zocht dan contact met die piloot en probeerde hem te redden. Daarvoor was snelle actie geboden, want als de Duitsers eerder ter plekke waren, schoten ze piloten onherroepelijk neer. Vanaf 1943 begonnen we ons te organiseren.

Mijnwerkers kregen boter als ze op zondag werkten. De transportwagen kwam altijd bij het werkverstrekkingbureau aan. We overvielen die gewoon, namen de wagen over en laadden de boter af bij het lijkenhuisje in Meers. De boter werd later over de onderduikadressen verdeeld. De mijnwerkers kregen hun boter toch wel, alleen later.

In de mijn zelf probeerden we zoveel mogelijk de boel te saboteren. Dat kon niet al te opvallend, want dan werd je gepakt. Maar stonden de treinen met vetkolen bijvoorbeeld opgesteld voor vertrek naar het Roergebied, waar de staalfabrieken wapens produceerden, dan trokken wij de schuiven open en kwamen de kolen op de rails terecht. Het was niet zo spectaculair, maar de treinen liepen wel vertragingen op. Alles wat vertraging veroorzaakte,

Oude gemeentehuis in de Kelderstraat

werd als sabotagewerk uitgelegd. Dat ging in de mijn zelfs zo ver, dat er een aparte directeur werd aangesteld om vertragingen te voorkomen.

Een NSB'er klaagde mij zelfs aan als saboteur. Maar mijn chef, een NSDAP'er, redde me. De SA-man wilde er werk van maken, maar mijn chef zei: "Zulke varkentjes was ik zelf." Ik kreeg een preek van hem, maar ik antwoordde hem: "Chef, mijn ouders zouden sterk genoeg zijn om het nieuws van mijn verzetswerk te overleven, maar u bent niet sterk genoeg om deze oorlog te overleven."

Zef Ronden had bij vliegalarm altijd een vaste plek, buiten de schuilkelder. Hij hield in de gaten of en waar een parachutist terechtkwam.

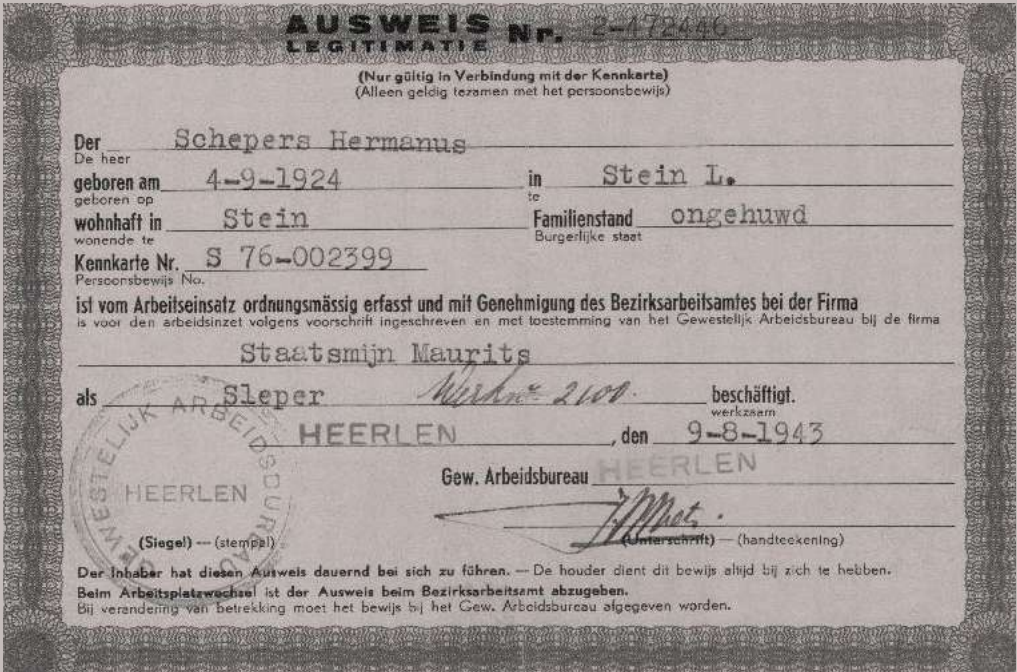
Hij maakte er verder geen werk van. In 1943 trouwde ik en uiteraard moest ik mijn vrouw Til op de hoogte stellen van mijn illegale werk. Zij had er niet alleen begrip voor, zij steunde mij zelfs. Zef Ronden moest een tijdje onderduiken en heeft toen bij ons gewoond.

De knokploeg beschikte over wapens. “Alle verzet was geoorloofd”, zei Wilhelmina. De mijnpolitie droeg wapens en bewaakte onder andere de seinhuisjes. We maakten de seinhuisjes regelmatig onklaar en namen de agenten mee. Ze werkten niet tegen, al moesten ze tegen hun superieuren natuurlijk volhouden dat ze in verzet waren gegaan. De wapens gebruikten we om iets af te dwingen bij een volgende overval.

Zo hebben we onder andere het gemeentehuis van Stein overvallen. We hadden radio’s en persoonsbewijzen nodig. Met zeven bewapende mannen hebben we op een nacht de stoute schoenen aangetrokken. Twee auto’s hadden we geleend van een Hongaar in Sittard, die altijd alles kon leveren. Natuurlijk werd het gemeentehuis bewaakt, maar dat stelde niet al te veel voor. De burgemeester, die we hadden opgehaald om de safe te openen, maakte van de telefoon in de kluis gebruik om de Sicherheitsdienst te bellen. De overval duurde nog geen vijftien minuten. Daarna hebben we de bemachtigde zaken zo snel mogelijk verdeeld en de wagens naar de Hongaar teruggebracht.”

Tegen het einde van de oorlog werd de rol van de verzetsmensen steeds groter. “In Maasmechelen werd de Zuid-Willemsvaart door de Duitsers bewaakt, onder wie Heinz en Ludwig, die wilden deserteren. Ze hadden maar liefst 113 collega-soldaten ‘opgepakt’ en leverden de wapens in. Ze gaven zich aan ons over, maar natuurlijk konden we ze niet herbergen. We waren nog steeds bezet gebied. We besloten hen met het veer over de Maas te zetten en naar het hoofdkwartier van de Amerikanen te brengen.”

Mijnwerkerspas
Herman Schepers

H. Scheepers uit ElsloO werd op 18 augustus 1944 door Mevr. Zeguers uit Maastricht aan de S.D. verraden en in Meerssen doodgeschoten.

Portret H. Scheepers

1943

Deportatie Wim Schepers door Mart Claassen

Het verhaal achter het bidprentje

Het winkelpand op de hoek van de Kruisstraat en de Julianaweg (nu Electro Waayen en Kapelaan Berixstraat) werd door Mathieu Buschmann gebouwd, als werkplaats voor de kleermaker en als winkel voor een detailhandel in stoffen. Als vriend van de oudste zoon Pie Buschmann was ik (Mart Claassen) in het huis (werkplaats, keuken) bij Buschmann aanwezig op de eerste maandag in mei van het jaar 1943. De mijnwerkers staakten tijdens deze dagen als protest tegen de jodenvervolgung.

Tegen ongeveer 18.30 uur op die maandag stopten op de hoek voor Buschmann verschillende militaire overvalauto's waarin Duitse SS-soldaten zaten. Iedere man die op dat moment langsliep werd aangehouden en zonder pardon tegen de muur gezet, zonder enig bericht naar huis. Protesteren was gelijk aan gefusileerd worden.

Vader Buschmann sloot de deuren en zei: "Niemand gaat hier meer de deur uit!" Vanachter het raam in de werkplaats Buschmann konden wij namelijk alles zien wat er gebeurde.

Onder de mannen die tegen de muur stonden, bevond zich ook een oudere reeds gebrekkige man: vader Schepers

van de Steinderweg. Vermoedelijk werd het bij de familie Schepers op de Steinderweg al snel bekend dat ook hun vader tegen de muur was gezet.

De enige zoon uit het gezin kwam met zijn fiets naar de aanhoudingsplaats en vroeg de Duitse Feldwebel of hij vrijwillig de plaats mocht innemen van zijn oude, gebrekkige vader. Dit verzoek werd door de Feldwebel ingewilligd.

Alle tegen de muur geplaatste personen, onder wie Geurt Meijers, Wim Schepers en Hub Visschers (van de Steskenstraat) zijn naar Duitsland gedeporteerd en verschillenden zijn niet meer teruggekomen, zo ook de enige zoon uit het gezin Schepers: Johannes Wilhelmus Schepers, geboren op 11 december 1919.

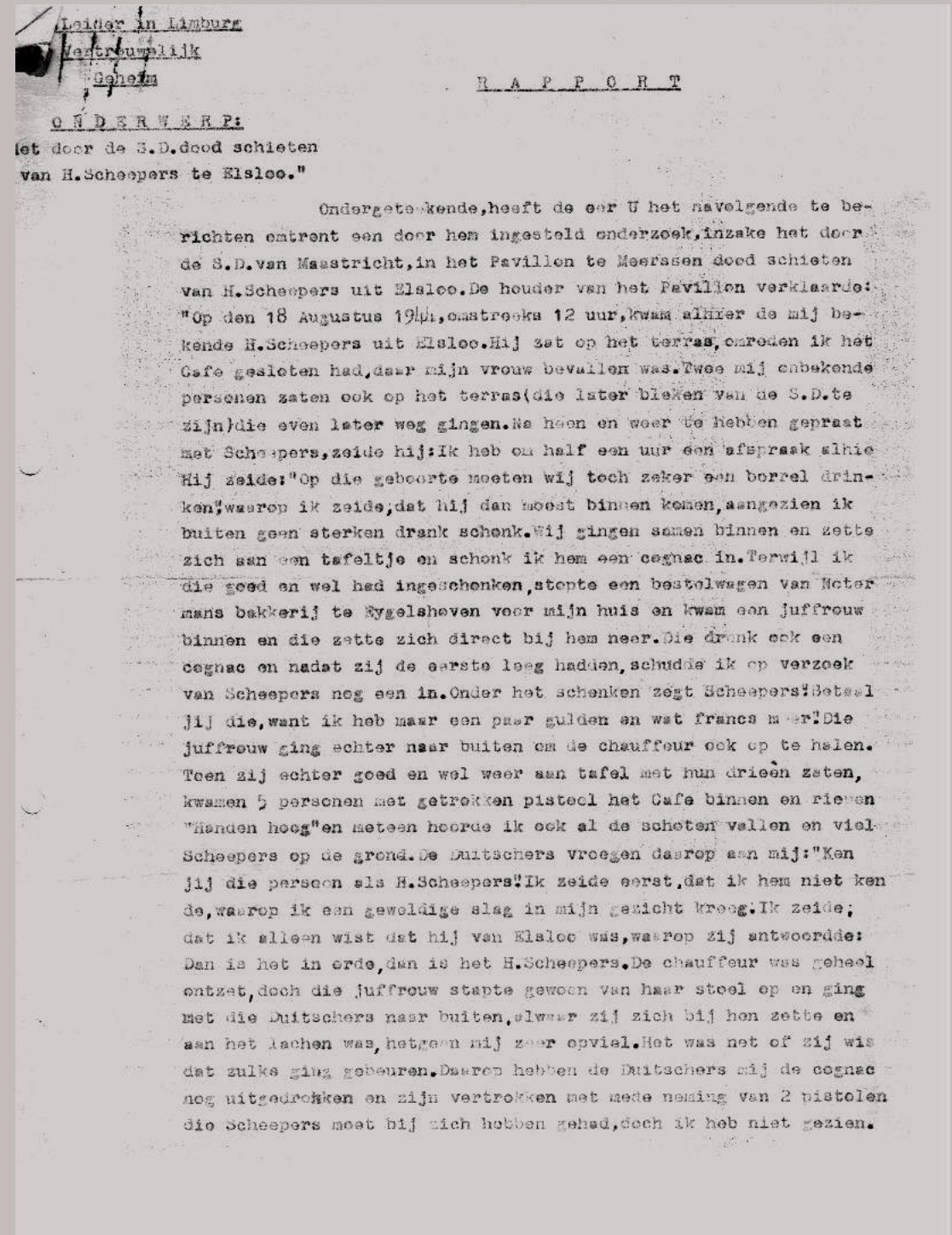

Bidprentje Joannes Schepers

1943

De enige zoon uit het gezin kwam met zijn fiets naar de aanhoudingsplaats en vroeg de Duitse Feldwebel of hij vrijwillig de plaats mocht innemen van zijn oude, gebrekkige vader. Dit verzoek werd door de Feldwebel ingewilligd.

Vertrouwelijk rapport
fusillade H. Scheepers

Rien Kraus over overleven tijdens de oorlog

Anti-nazileuzen

Het moet in 1943 zijn geweest. Op de wanden van de tunnel in de Brugstraat stond in grote vlammend rode blokletters:

**OZO LEVE WILHELMINA
WEG MET MUSSERT OZO**

OZO = Oranje Zal Overwinnen

Mussert = leider der Nationaal Socialistische Beweging in Nederland

De pap en de mam en ook de burens zaten een beetje in hun rats. Waarom begreep ik niet. Zij hadden het immers niet gedaan. Van represailles had ik natuurlijk nog geen notie. Gevolgen heeft het nooit gehad voor de buurt. De leuzen waren ook vrij snel overgeschilderd met teer. Ik heb nooit gehoord wie die leuzen daar toen heeft aangebracht.

Bombardement

Al hoorden we vaker 's nachts het indringende gebrom van een groep bommenwerpers op weg naar of terugkomend van Duitsland, angst hadden we daar niet voor. Als er maar goed werd verduisterd. Er werd verteld dat de bemanning in de bommenwerpers zelfs een brandende sigaret kon zien en daar dan ook onmiddellijk een of meer bommen op zou gooien. Maar die angst zou nog komen!!!

Op een zekere nacht – de pap had weer nachtdienst – was het lawaai zo hevig dat de mam ons uit bed haalde en naar de kelder van ons huis (in 1959 afgebroken) trommelde. Terwijl we daar angstig bij elkaar zaten, werden de keldertrap en het portaaltje bovenaan de trap via een zeer klein raampje in de voorgevel van ons huis helder verlicht. Langduriger dan bij een bliksemschicht, maar zonder donderslag. Je had het idee dat je in de kelder de krant kon lezen!

Opeens hoorden we gestommel in huis en iemand riep: “Anj. Anj, wo zitste?”

Viaduct over de Brugstraat in Stein.

Het was nonk Tjeu, de jongste broer van de mam. Grootvader had hem gevraagd om eens bij ons te gaan kijken, ook omdat de pap nachtdienst had en het lawaai buiten toch wel angstaanjagend was. Nonk Tjeu vertelde dat hij hevig was geschrokken toen hij vlak bij ons huis aankwam. Een paar huizen verder, midden op straat voor 'den Hoaf' in de Brugstraat, viel een staafbrandbom. Daar kwam dus dat felle licht vandaan. Enkele mannen die zoals zo vaak ook 's nachts op de stoep voor 'den Hoaf' zaten te kletsen, schrokken zich te pletter. Ze lagen in twee sprongen in de beek die daar loopt.

's Middags kwamen er allemaal 'Zwarte Pieten' voorbij. Het waren mijnwerkers terugkerend van nachtdienst. De lift had het niet gedaan omdat Geleen-Lutterade en dus ook een gedeelte van de Staatsmijn Maurits was gebombardeerd. Ook hadden ze zich niet kunnen wassen.

De pap werkte toen nog op het SBB ('boavenop'). Hij had een niet ontplofte staafbrandbom opgeraapt en mee naar huis genomen, in de Korenwiër hebben ze die later tot ontbranden gebracht. Zo'n bom ontploft namelijk niet, maar begint een regen van vonken te spuiten als hij ontbrandt. Wat heeft de mam toen gescholden op pap. Het bombardement van Geleen-Lutterade vond plaats in de nacht van 5 op 6 oktober 1942. Het bleek achteraf een tragische vergissing te zijn van de Engelse luchtmacht, de RAF.

1943

Toeschouwers bij neergestort RAF vliegtuig
op de hoek van de Julianastraat en Schoolstraat, Elsloo.

**Slaapdronken zijn wij
's nachts vaker naar die
schuilkelder gegaan.
Hoe vaak?
Ik weet het niet meer.**

Alarmsysteem

Op school was er een alarmsysteem. Afen toe zette meester Meijers – het hoofd van de school – dat in werking. In iedere klas klonk dan een soort deurbel. Dan moest je onder de bank kruipen. Altijd prijs!!!! Veel ruimte had je niet onder de bank. Vooral de minder lenigen zoals Hans Nix hadden daar moeite mee. En meer van die grotere jongens pasten slechts met moeite. Maar meester Janssen – dé legendarische meester Janssen van Stein – 'hielp' dan wel een handje of voetje. Dan werd er net zolang geduwd en gescholden tot iedereen onder zijn bank zat. Daarna was het voor de leerkrachten een hele toer om de klas weer rustig te krijgen. Erg vaak heeft zo'n oefening dan ook niet plaatsgevonden.

Schuilkelder

Vanaf die nacht was het gedaan met de nachtrust. Tenminste, als er vliegtuigen overvlogen. Buurtbewoners, allemaal mijnwerkers, dolven een schuilkelder in de steile helling achter in de tuin van de familie Dassen die in de Hoolstraat woonde. Boven op die helling was de 'Omkamp'. Tegenwoordig heet dat gebied de 'Beelenberg'. Toentertijd stonden er nog geen huizen.

De schuilkelder verdiende die naam met recht. Hij was dan ook door vakmensen gemaakt, naar ik meen met materiaal ter beschikking gesteld door de Staatsmijn Maurits en onder

leiding van de oude heer Dassen (de lange Harie). Aan beide zijden stonden houten banken en bij de ingang lagen kaarsen en lucifers. De ingang was gemetseld en verliep hoekig zodat bomscherven niemand binnen konden raken. Alleen een voltreffer zou fataal zijn volgens een van de bouwers. Ter geruststelling vertelde onze buurvrouw dat de Engelsen geen voltreffers hadden. Waarom de toehoorders zo lachten, begreep ik toen niet. De buurvrouw ook niet.

De schuilkelder was zowat zes meter lang (zes meter diep in de berg gedreven) en hoog genoeg om rechtop in te staan. Aan het eind was een schuin omhoog lopende, vrij steile ongestutte nooduitgang. Een 'opbraak' noemden ze dat. Vlak daarbij zat ik het liefst. Je zat dan in het donker, ver van de voorbiddende oma's. Er werd wat afgebeden in die schuilkelder. Als ik mijn kans schoon zag, kroop ik stiekem door die opbraak omhoog. Dat ging best, zo steil was die ook weer niet. Rondom de uitgang boven lagen de mannen in het gras. Was de pap erbij en kreeg hij mij in de smiezen, dan was het uit met de pret en moest ik weer naar beneden. Had hij maar altijd nachtdienst, dacht ik wel vaker.

Eens zag ik zo vier brandende vliegtuigen, terugkomend van Duitsland, aan de nachtelijke sterrenhemel. Ook de lichtstralen van de Duitse schijnwerpers tegen de sterrenhemel vond ik sensationeel.

Slaapdronken zijn wij 's nachts vaker naar die schuilkelder gegaan. Hoe vaak? Ik weet het niet meer. Echter zeker niet tot aan de bevrijding. Men begreep gaandeweg dat het bombardement van Geleen-Lutterade een tragische vergissing was geweest.

Brutale smokkelaar

Als de voetbalvereniging De Ster een uitwedstrijd had, liep ik naar Meers om naar de voetbalvereniging Havantia te kijken. Op een keer liepen alle toeschouwers tijdens de rust van de wedstrijd de Hoge Maasdijk op die aan het voetbalveld grensde. (Dat lag toen tussen de Rabobank Meers en de Maas.) “t Kumpke” noemde men het voetbalveld. Daar was kennelijk wat bijzonders aan de hand. En jawel hoor! Een paar honderd meter stroomopwaarts roeide iemand op zijn dooie gemak naar de overkant (naar België dus en dat in oorlogstijd!). Een wel heel erg brutale smokkelaar.

Op het weggetje langs de Maas stond politieagent Hochstenbach uit Stein met getrokken pistool. Hij heeft ook enkele schoten gelost, maar ze misten hun doel ver. Dat konden we zien door het opspattende water van de inslaande kogels. Opzet? Onkunde? Wie zal het nog weten? De smokkelaar lachte erom. Dat was een sensationele voetbalmiddag.

Naar de molen voor meel

Een enkele keer moest ik met een zak koren of tarwe naar de molen. Die was op het Keerend nabij de T-splitsing Keerend - Reekstraat. Ik meen dat de molenaar Sjang Worms heette. Met de zak koren op zo'n lange, platte kruiwagen was de route als volgt: Brugstraat - aan 'den Hoaf' - links op de Hoolstraat tot helemaal bovenaan de Kruisstraat (vlak bij het begin van de Nieuwstraat) - stukje Kruisstraat en voorbij Café Vaessen (nu Café Pieke Backhuis) links een klein smal pad in dat uitkwam op de Keerenderkerkweg - rechtsaf tot aan de driesprong Keerenderkerkweg - Noelweg - Vuilsteeg (die laatste weg heet nu ook Keerenderkerkweg). Vanaf daar liep binnendoor een klein paadje tot achter de molen. Daar werd de zak gewogen, gevuld met eenzelfde gewicht meel, en dan weer terug langs dezelfde weg. Clandestien heette dat. Ik vond het wel spannend omdat het niet mocht van de Duitsers. Maar van het gewicht van de zak had ik meer last dan van de Duitsers!

Zwijgplicht

Met Giel Salden en Jacq Goossen speelde ik vaker boven op de Omkamp (nu Beelenberg). Het struikgewas groeide tot aan het huis van de familie Marchal. Daarin woonde aan de straatzijde Harie Marchal, de latere parlevinker in de haven van Stein. Achter woonde zijn broer Jan. Harie is al lang dood; Jan de Schaker leeft nu (in 1996) nog en is nog heel kras. Het dak van het huis kwam ongeveer ter hoogte van de Omkamp; het huis ligt aan de Hoolstraat, de bekendste holle weg van Stein. En daar hoorden wij een vreemd geluid. Roekoe! Roekoe! Roekoe! Jacq wist meteen van wanten. “Verrek”, zei hij verrast, “Jan Marchal heeft nog duiven! En dat mag niet van de Pruuse. Daar staat de doodstraf op.” Thuis vertelde ik het grote nieuws aan de mam. Die nam mij toen, nogal geschrokken, even apart. En nooit heb ik tijdens de oorlog met iemand erover gesproken. Dat kostte me eigenaardig genoeg helemaal geen moeite. En dat zonder dat me een stevig pak slaag was beloofd.

Frontontwikkelingen

Op een zekere dag – ik denk dat het in 1943, dus na de Slag bij Leningrad was, waar de Duitsers hun eerste meebeslissende nederlaag opliepen – kocht de pap bij Drogisterij Brouns in de Kruisstraat een landkaart van Europa. Die kaart hing hij aan de wand in de keuken. Het was een behoorlijke joekel van een kaart; wel bijna een vierkante meter! En de landen stonden er gekleurd op. Ook de neutrale landen zoals Ierland, Portugal, Spanje, Zwitserland en Zweden.

Duitsland was heel wat groter dan nu en Rusland ook. Wat heb ik daar vaak op zitten turen! Ik leerde alle landen van Europa spelenderwijs vanbuiten met hun hoofdsteden. Van toen af heeft mij aardrijkskunde en kaartlezen geïnteresseerd. Met kopselden hield de pap bij hoe het front liep in Rusland. De plaatsnamen haalde hij uit de Limburger Koerier. Rusland inderdaad, want de invasie zou nog lang op zich laten wachten. En Noord-Afrika zei me niet veel; dat was te ver van mijn bed. Toch waren de namen Rommel en Montgomery wel bekend. Ik vond het mooie namen. Rusland dus. Wat heb ik mijn tong gebroken bij het uitspreken van namen als Dnjepetrovsk. Die kopselden kwamen, zij het langzaam, steeds meer onze kant op. Weliswaar nog heel ver weg, maar toch. De pap zag die kopselden liever in Frankrijk, of nog beter: in Nederland. Want de Pruus was erg, maar Stalin en consorten leek toch nog een graadje erger. Dat waren communisten en die waren het toppunt van slechtheid! Ze waren zelfs tegen het katholieke geloof!

In voorjaar van 1943 kwamen Tjeu (mijn broer) en ik in het kerkkoor in de St. Martinusparochie te Stein. In het lof werd toen vaak het lied gezongen waarvan het refrein luidde: “Edel Limburg. Edel lot. Moskou moet door U naar God. Edel Limburg. Edel lot. Moskou moet door U naar God.” Bij de herhalingen werd ‘Moskou’ vervangen door ‘Troelstra’ (klonk Nederlands en zou dus wel een protestant zijn, dacht ik) en door ‘Sjanghai’.

1943

Postduif met berichtenkokertje.

Wielersport

Op paasmaandag van het jaar 1943 was de wielerronde van Stein; de A van Stein. Voor het eerst hoorde ik namen als Gerrit Schulte, Kees Pellenaers en John Braspennix. Schulte won bij de profs. Er was ook een liedje gemaakt door Geurt Pepels (Geurt de Bil). Dat schalde gedurende de hele dag uit de luidsprekers die aan enkele lantarenpalen hingen. Ik kan me absoluut niet voorstellen dat er een grammofoonplaat van is gemaakt. Maar dan moet een orkestje van bijvoorbeeld accordeon, saxofoon en drumstel dit deuntje die dag tot in den treure hebben herhaald! Wie zou dat nog weten? Wie bij de amateurs won, weet ik niet meer. René Janssen uit Stein – Né van Peter de Sjoester – was de plaatselijke favoriet. Die van de Sjoester woonden toen al niet meer vlak bij ons in de Hoolstraat.

Foto wielerronde
met aantekening
op achterzijde

Vakantiewerk Steinerbos

In augustus 1943 deed ik als enige jongen van de lagere school mee aan het vakantiewerk in het Steinerbos. Daar heb ik me toen prima geamuseerd. Omdat ik goed kon zwemmen, haalde ik weleens geintjes uit tijdens het roeien. Ik lachte me dan kapot en had niet in de gaten waarom de leidsters op de kant zo angstig tekeergingen. Op een keer gingen we steltlopen. Plots moesten we afstappen en de stelten op de grond leggen. De leidsters zeiden dat er vliegtuigen overvlogen en dat die onze stelten voor geweren zouden kunnen aanzien. Dat leek me lichtelijk overdreven. In de lucht was heel hoog een aantal witte condensstrepen te zien. Je hoorde de vliegtuigen niet eens, zo hoog vlogen die.

Slechte zeep en geen schoenen

Zeep!!! Dat was een ellende. Want de zeep werd, naarmate de oorlog wat langer duurde, alsmaar slechter. Voor de was gebruikte de mam potas. Sneeuwwit zal de was niet zijn geweest. Ook schoenen waren bijna niet meer te krijgen. Wat nog enigszins te lappen was werd naar de schoenmaker gebracht. Het duurde minstens enkele weken voor de schoenen hersteld waren. Tenminste, als er leer was. Canvas werd meen ik ook wel, bij gebrek aan leer, gebruikt. Door de week liepen we op klompen. En 's zomers barrevuets. Maar 's zondags naar de kerk moest je toch schoenen aan. Op 't laatst had ik nog slechts houten sandalen, plankjes met linten eraan om ze onder je voeten te binden.

Veel ruimte had je niet onder de bank. Vooral de minder lenigen zoals Hans Nix hadden daar moeite mee. En meer van die grotere jongens pasten slechts met moeite.

Een bal van elastiekjes

Wat werd er allemaal niet ‘raar’? Fietsbanden bijvoorbeeld. Op de fiets van de mam kwamen dikke massieve rubberslangen. Dat liep van geen kant! Jawel, ze liepen regelmatig van de velg. Een bal hebben we gedurende de oorlog nooit gehad en die werd dus veruit het meest gemist. Iemand die toen een tennisbal had, was koning. We knoopten zo veel elastiekjes om een prop papier dat het product mocht meedoen als bal. Het leek op niets, maar we hadden niets beters.

Oorlogsslachtoffers in 1943

Bergevoet, B.J. 15-03-1889, Urmond 04-02-1943, Batavia KNIL en Indisch verzet.	Claessen, B. 24-09-1896, Urmond 11-6-1943, Sobibor Vermoord in vernietigingskamp Sobibór in Oost-Polen.	Schreur, R. 10-03-1926, Haarlem 07-11-1943, Kerensheide Omgekomen bij bombardement op Kerensheide op 7-11-1943.
Van Haren – Wolf, E. 12-02-1883, Urmond 07-05-1943, Sobibor Vermoord in vernietigingskamp Sobibór in Oost-Polen	Verleng, J. 03-05-1916, Leerdam 19-10-1943, Amahai Vermoord in jappenkamp Amahai op eiland Ceram, Nederlands-Indië. Lichaam in waterput.	Wiermans, W. 15-02-1930, Sevenum 07-11-1943, Kerensheide Omgekomen bij bombardement op Kerensheide op 7-11-1943.
Wolf, J. 13-02-1870, Urmond 14-05-1943, Sobibor Vermoord in vernietigingskamp Sobibór in Oost-Polen	Wolff, A. 03-12-1868, Urmond 14-05-1943, Sobibor Vermoord in vernietigingskamp Sobibór in Oost-Polen	

1944

Opmars geallieerden
& bevrijding

De Amerikaanse landing van de geallieerden in Normandië (Frankrijk) doet velen opgelucht ademhalen. De successen van de geallieerden worden op de voet gevolgd. De Duitsers raken op de vlucht. Iedereen hoopt dat tegen Kerst 1944 de oorlog afgelopen is.

Medio september bereiken de Amerikanen Maastricht. De bevrijding hoort men letterlijk naderen. De Duitsers brengen nog snel onnodig grote vernielingen aan. Vluchtende, oververmoeide en hypernerveuze Duitsers steken de Maas over en trekken via onze dorpen richting Sittard. Menig inwoner ervaart angstige momenten en velen raken hun fiets kwijt.

De bevrijders worden op 18 september in de gemeente Stein uitbundig verwelkomd. Het front stabiliseert ten noorden van Sittard. Zuid-Limburg wordt de uitvalsbasis voor het Amerikaanse leger voor operaties in Duitsland. Amerikaanse soldaten worden in de dorpen gelegerd, later vergezeld door Engelse legeronderdelen. Zuid-Limburg is een grote opslagplaats en *Rest Center* voor de soldaten aan het front die tegen hevige weerstand stuiten rond Aken en in het Hürtgenwald.

Eind 1944 vallen de Duitsers voor de laatste keer vanuit de Ardennen aan. Velen vrezen voor hun terugkeer.

1944

Bom op het KJV-gebouw in Stein door Pie op den Camp

De laatste Duitse luchtslag boven onze streken was op 1 januari 1945. In de Nieuwjaarsnacht en -ochtend van 31 december op 1 januari 1945 ontketenden de Duitsers nog een luchtoffensief boven bevrijd gebied. Het was de opzet van deze laatste wanhoopsdaad van de Luftwaffe om nog zoveel mogelijk geallieerde, militaire doelen te treffen en te vernietigen. Zo werd in die bewuste Nieuwjaarsnacht ook in Stein een bom geworpen, met de bedoeling het KJV-gebouw aan de Kruisstraat te treffen, waarin toen de staf van het Engelse leger was ondergebracht.

De Duitsers die hiervan lucht hadden gekregen, kenden overigens de situatie ter plaatse op hun duimpje. Want, bij de bezetting van Nederland in 1940 zat in hetzelfde gebouw ook de Duitse legerleiding. Het vliegtuig werd nog nader bij zijn doel gebracht door een Engelse officier die in die nacht ter plaatse kwam aangereden in een legervoertuig, een Dodge Beep, waarop hij onvoldoende of geen verduisterde verlichting voerde. Hij werd daarmee zelf een doelwit en was op slag gedood.

In het gebouw kwamen twee soldaten om en raakten andere soldaten gewond. De bom viel op circa 7 meter afstand van het legervoertuig en op 25 meter afstand van het KJV-gebouw, boven op een woning die totaal vernield werd. Drie andere woningen en het KJV-gebouw aan de straatzijde werden zwaar beschadigd, terwijl enkele aangrenzende panden ook nog licht gehavend werden. Het vliegtuig cirkelde, alvorens zijn bom af te werpen, eerst nog enige tijd had rond boven Stein en voerde daarbij herhaaldelijk scheervluchten uit. Hierdoor waren vele bewoners tijdig gewaarschuwd en hadden hun schuilplaatsen opgezocht. Vandaar dat ook geen van de bewoners van de overige getroffen huizen ook maar enig letsel opliep. Ook wijzelf hadden tijdig onze (schuil)kelder opgezocht. De twee Engelsen die we destijds in huis hadden, sliepen daarentegen gewoon door. Ze werden pas wakker toen de bom viel en er door de luchtdruk een raam openvloog en hun veldbedden van hun plaats schoven.

Een Engelse officier die
in die nacht ter plaatse
kwam aangereden in een
legervoertuig, een Dodge Beep,
waarop hij onvoldoende of geen
verduisterde verlichting voerde,
werd daarmee zelf een doelwit
en was op slag gedood.

Legervoertuig Dodge Beep WC 51

Pie op den Camp over soldaten in huis

Omdat in het najaar van 1944 de opmars van de geallieerde legers in West-Europa sterk vertraagde en plaatselijk min of meer tot stilstand kwam (ook in Limburg), bleven er in de gebieden in de naaste omgeving van de frontlijn gedurende het grootste deel van de winter nog geallieerde troepen gelegerd, voornamelijk om uit te rusten. Zo kwamen in Stein omstreeks eind oktober de eerste militairen aan. Het waren de Engelsen.

In Stein kwamen omstreeks eind oktober de eerste militairen aan. Het waren de Engelsen.

1944

Kleine Meers bij nr 1, momenteel Lindendriesstraat

Ze werden aanvankelijk ondergebracht in zalen en andere gebouwen, onder andere in zaal Hermans aan de haven, de fanfarezaal, het KJV-gebouw enzovoort, maar later ook bij gezinnen. De maand december werd een drukke maand met deze soldaten. Omstreeks Sinterklaas kregen we vier Schotten in huis. Ze bleven slechts voor vier dagen en maakten weer plaats voor twee Engelsen. Zij bleven tot kort voor Kerstmis.

Op Kerstavond 24 december, precies om 23.00 uur arriveerde via de Molendijk weer opnieuw een Engels onderdeel met carrier, waarvan we vier soldaten ter inkwartiering kregen. Ze vertrokken vlak vóór Nieuwjaar, omdat ook zij op hun beurt weer plaats moesten maken voor twee nieuwe Engelsen. Dit waren de laatsten die we in huis kregen voor nog ongeveer een week.

Het was een komen en gaan van soldaten. Aan de fronten werd nog wel geregeld gevochten, maar er werden geen noemenswaardige vorderingen gemaakt, althans ... door de geallieerden, gedurende de winterperiode. Deze soort ingetreden rusttoestand kon dan ook gezien worden als stilte voor de storm; het grote voorjaars- of lenteoffensief van de geallieerden, geheel gericht op de overgang van de Rijn, om daarna samen met de Russen vanuit het oosten Duitsland in korte tijd ten val te brengen.

Miel Visschers over zijn opgepakte broer Hub

Herinnering van Miel Visschers, Elsloo (geboren in Stein in de Steskensstraat). Miel is een jonger broertje van de in de Tweede Wereldoorlog in een werkkamp van de Duitsers omgekomen Hub Visschers (geb. 23-04-1922).

“Ik was acht jaar. Hub was een stuk ouder (toen eenentwintig jaar). Hub was bij ons thuis ondergedoken. In een aanbouw achter de keuken van ons huis was in de vloer een speciaal luik gemaakt waardoor Hub bij een razzia door de tuin kon ontsnappen. Hub was al eerder opgepakt en twee keer ontsnapt. De reden voor het oppakken was dat de mijnwerkers verplicht werden op zondag te gaan werken. Hij werd in 1942 ontslagen wegens sabotage en onttrok zich aan de gedwongen arbeidsdienst door onder te duiken.”

Miel herinnert zich dat Hub rijmpjes zong over dat de mijnwerkers die niet van plan waren op zondag te gaan werken. Hij was een vrijgevochten type en niet bang.

Miel vertelde dat Hub zijn grote broer en vriend was. Hij sleepte de kleine Miel overal mee naar toe. Hij hield het thuis natuurlijk ook niet uit en dan zwierf hij rond in Stein.

De Führer heeft bevolen, Dat 's zondags wordt gewerkt. Maar wat er ook geschiedt, 's Zondags werken doen we niet.

Bidprentje
Hub Visschers

1944

Op een goede dag ging hij met de kleine Miel vissen in de Reebeek bij het kasteel van Stein. Plots kwam Frans Jetten uit Stein aanlopen en waarschuwde Hub dat hij weg moest zien te komen. De Duitsers waren hem aan het zoeken. Hij was verraden door iemand van de Noelweg (toen afgelegen mijnwerkerskolonie waar ook Duitsers woonden).

Hub was niet erg onder de indruk en zei tegen zijn broertje dat hij met de vishengel en fiets maar naar huis moest gaan. Hij zou zich wel redden. Dat was de laatste keer dat Miel zijn broer heeft gezien en gehoord. Voordat hij afgevoerd werd, werd hij gevangengehouden in een kiezelkuil in het Meeldert (links van de Reekstraat, naast de huidige autoweg).

Hij had klompen aan en An, een zus van Miel, heeft hem nog schoenen gebracht. Uit een verslag van Thei Hanssen, die tegelijk met Hub op het Keerend werd opgepakt, weten we dat ook hij naar de betreffende kiezelkuil werd gebracht vanwaar ze zijn afgevoerd. Hub is in Keulen bij een bombardement van het werkkamp dood gebleven. Hij leed aan difterie en lag in de ziekenbarak. Miel vertelde dat hun gezinsleven nooit meer hetzelfde is geweest.

Hun moeder heeft haar leven lang getreurd om Hub. Dat heeft haar leven en gezin kapot gemaakt. Miel denkt nog iedere dag aan zijn broer en heeft hem altijd gemist.

Hub Visschers zou zich wel redden. Het was echter de laatste keer dat Miel zijn broer heeft gezien en gehoord.

1944

Gevangengenomen Duitse Wehrmacht officier Rolf Schoch

*Verslagen tekeningen Rolf Schoch,
inleiding en vertaling Rien Kraus.*

Toen ik onlangs de website Meers.nl bezocht en ook het gastenboek eens bekeek, benieuwd naar wat daar allemaal voor reacties stonden, kwam ik onderstaand verhaal tegen. Mijn interesse was direct gewekt. Reactie in gastenboek website *www.meers.nl*:

Ik nam contact op met mijn schoonbroer Sjeng Vaessen uit Elsloo die eveneens verrast reageerde. Hij herinnerde zich verhalen van zijn vader Sef Vaessen – mijn schoonvader – die indertijd nog deel had uitgemaakt van de groep mensen die de Duitse soldaat hadden gevangengenomen.

Ik ging ook naar Pie Meijers in Meers, zoon van de heer Hubert Meijers ('t Meisterke zoals hij in Meers werd genoemd). Deze laatste speelt in onderstaand verhaal wel de hoofdrol. Van Pie kreeg ik het hele relaas dat de Duitse soldaat hem in 1997 toestuurde.

Het verhaal van de Duitse soldaat was uiteraard in het Duits. Daarom heb ik het naar beste vermogen vertaald in het Nederlands (de tekst cursief gedrukt, waren voetnoten in het Duitse verhaal).

Eerste twee weken van september 1944

“Westelijk front. Onze batterij had na voortdurende terugtrekkingen de westelijke Maasoever bereikt, die hier de grens tussen België en Nederland vormt. Bij het kerkdorp

Berg aan de Maas gaan we met het veer over de rivier en gaan ten zuiden van het buurdorp Urmond – tussen de Maas en het Julianakanaal – in stelling.

Als hoofdgevechtsslinie die moet worden gehouden, is de ten westen van de Maas liggende Zuid-Willemsvaart aangegeven. Daar was het Luchtwapen Regiment 22 in stelling gegaan. Het bestond uit een eenheid jonge Luchtmacht-soldaten die hier in een infanteriegevecht werden ingezet.

Lichtmasten langs de Ur aan de westzijde
van de Staatsmijnhaven

Daar nog geen bevel voor de inzet is gegeven, ga ik op zoek naar een geschikte uitkijkpost. Kort bij onze stellingpositie wordt het Julianakanaal in zuidelijke richting gevormd door dijken. Buiten deze dijken staan hoge betonnen torens waaraan de verlichtingskabels van de Steinse haven zijn opgehangen.

Als ik merk dat de torens langs de binnenkant via trappen zijn te bestijgen, zoek ik er eentje uit, klim de trappen op en installeer me boven op de toren. Omdat voor een tweede man boven geen plaats is, blijft de verbindingsonderofficier beneden binnen in de toren. Ik roep hem de vuurcommando's van boven toe waarbij de betonnen toren als een klankkast werkt."

Zaterdag 16 september 1944

"Het Luchtmachtbataljon aan de Zuid-Willemsvaart verlangt een naar voren geschoven uitkijkpost met verbindingsonderofficier. Dat werd ik. Ik verlaat daarop mijn uitstekende uitkijkpost op de toren en ga met een gevorderde fiets op weg naar voren. Een sergeant van onze batterij, die mijn batterijchef kapitein Heiß mij heeft meegegeven, gaat mee. Aan de Maas laten wij ons overzetten naar de Belgische kant. Onderweg valt ons een bijtende stank op; in de verte horen wij dat gasalarm wordt gegeven. Wij zetten ons gasmasker op en rijden verder. Later wordt bekend dat het een gebombardeerde chemische fabriek in de omgeving betreft met beperkte uitstoot van giftig gas.

De batterijcommandant van de Luchtmachteenheid heeft zijn commandopost gekozen in een steenoven nabij het grensdorp Mechelen. Hij beveelt twee man van de verbindingstroepen de verbinding weer te herstellen. Deze functioneert nog steeds niet.

Op zoek naar een geschikte uitkijkpost kom ik bij een alleenstaand huis omgeven door een tuin. Het is door zijn bewoners verlaten. Op de bovenverdieping heb ik een goed zicht op de Zuid-Willemsvaart. Voor me zie ik de eerste huizen van Mechelen met daarboven uitstekend een kerktoren. Dit wordt mijn uitkijkpost. Aan de overzijde van de Zuid-Willemsvaart is het nog rustig. Ik kan nergens troepenbewegingen opmerken. De mij begeleidente sergeant stuur ik weer terug naar onze batterij."

Zondag 17 september 1944

"Wat ik op deze dag nog niet weet, is dat zich circa 100 kilometer noordelijk een buitengewone gebeurtenis afspeelt: het begin van de Slag om Arnhem. Hier vindt onder de deknaam Market Garden de grootste geallieerde luchtlandingsoperatie van de Tweede Wereldoorlog plaats, met als doel de belangrijke bruggen over de Maas en de Rijn bij Arnhem in een klap te veroveren en zo de Duitse troepen te verhinderen deze bruggen op te blazen. Tegelijkertijd breken circa 8 kilometer zuidelijk van mij Amerikaanse tanks van de 2e US-Divisie door onze Duitse linies en zij beginnen onze stellingen tussen de Zuid-Willemsvaart en de Maas op te rollen. Zeker bedoeld om de luchtlandingstroepen bij Arnhem te hulp te snellen.

Al snel is zuidelijk van mij gevechtswaai te horen dat steeds dichterbij komt.

Ook vijandig artillerievuur nadert steeds meer. Tegen de middag wordt de compagnie waar ik bij ingedeeld ben voor een tegenaanval ingezet.

Beide telefoons gaan mee omdat ik toch geen verbinding meer heb; de leidingen zijn al uren geleden stuk geschoten.

Toen ik het motorengeronk van de tanks hoorde, die nu met hun kanonnen en machinegeweren onze infanteriestellingen bereiken, verlaat ik mijn uitkijkpost. Ik kan zonder verbinding met mijn batterij toch niets doen. Mijn bewapening bestaat slechts uit een Tsjechisch pistool kaliber 7,65 millimeter. Onder benutting van alles wat mogelijkweris dekking biedt, daar het terrein voor mij reeds onder vuur ligt, ga ik te voet op weg in noordelijke richting om mijn vroegere stelling bij Urmond weer op te zoeken, om vandaaruit weer terug te keren met nieuwe verbindingskabels.

Onderweg tref ik enkele verdwaalde Duitse Luchtmacht-soldaten aan, zonder leiding, die klaarblijkelijk hier hun gevangename afwachten. Achter het steenoverterrein passeer ik een bosje dat mij enigermate dekking biedt, terwijl het vuur van de Amerikanen alsmaar toeneemt. In dit bosje heeft zich eveneens de bataljons-gevechtspost teruggetrokken. Daarbij zijn nog meerdere gewonden die apathisch op de grond hurken.

De commandant, majoor Page, heeft een doorbloed verband om het hoofd en maakt een gedemoraliseerde indruk. Hij vraagt mij om een verslag van zijn naar voren liggende stellingen. Zijn eenheid is voor het gevecht met de Amerikaanse tanks

absoluut ontoereikend bewapend; alleen voor nabij-gevechten kunnen enige pantservuisten worden ingezet. Intussen komen de Amerikaanse tanks steeds dichterbij. Ik vervolg mijn weg en als ik weer uit het bosje kom, zie ik rechts van mij op een afstand van circa 100 meter meerdere Sherman-tanks die op alles vuren wat beweegt.

De open rivieroever waarop ik mij thans bevind, biedt nauwelijks dekking. Zo kom ik niet ver en kan blij zijn dat ik wat struikgewas bereik waarin ik ten minste enige zichtdekking vind. Hier lig ik lange tijd plat ter aarde terwijl het gevechtswaai rondom mij aanzwelt en nu en dan een vuurstoot uit de machinegeweren het struikgewas doorzeeft zodat takjes en bladeren op mij neer dwarrelen.

De Duitse weerstand schijnt nu nog alleen aan de Zuid-Willemsvaart in actie te zijn. In mijn omgeving is geen enkele Duitse soldaat meer te zien. Toch trilt de grond rondom mij van het gedreun van de tanks en van het inslaan van granaten. Boven mij gonzen onophoudelijk de zogenoemde koffiemolens, langzaam vliegende kleine vliegtuigen,

De Duitse weerstand schijnt nu nog alleen aan de Zuid-Willemsvaart in actie te zijn. In mijn omgeving is geen enkele Duitse soldaat meer te zien.

die ieder verdekt opgesteld weerstandsnest dat ze zien doorgeven aan de naar achter liggende artillerie, die hen dan onder vuur neemt. Door mijn verrekijker observeer ik voortdurend de bewegingen van de Shermans die langzaam en naar alle kanten spiedend voorbij denderen. Als dan de eerste US-infanterietroepen uit een bosje stormen en recht op mij afkomen, geloof ik dat mijn ontdekking onvermijdelijk is. Maar plots veranderen ze van richting en verwijderen zij zich, de tanks volgend, in noordelijke richting. Het afnemende gevechtswaai duidt erop dat de Duitse weerstand steeds zwakker wordt. Spoedig zie ik ook de eerste groep Duitse soldaten die zich aan de Amerikanen hebben overgegeven. Ik heb niet het voornemen hun voorbeeld te volgen en blijf in mijn schamele dekking om de schemering af te wachten. Steeds mijn best doende om iedere opvallende beweging te

vermijden, inspecteer ik de inhoud van mijn kaartentas en verwijder ik alles wat ik genoteerd heb, zoals de positie van mijn batterij. Omdat het in mijn directe omgeving nog altijd wemelt van tanks en infanterie, heb ik geen mogelijkheid mijn positie te veranderen. Ik volhard urenlang in liggende positie, lees wat in mijn zakbijbel en probeer wat te slapen.

Als de beginnende motregen mij langzaam doornat maakt, dek ik mij toe met mijn jas, die ik gelukkig nog bij mij heb. Pas als eindelijk de vurig verlangde schemering aanbreekt en mij bescherming biedt tijdens mijn vertrek, kan ik het wagen mijn schuilplaats te verlaten en beweeg ik mij soms kruipend, dan weer gebukt lopend, steeds naar alle kanten spiedend, in de richting van de Maasoever die nog ongeveer 150 meter van mij is verwijderd.

De Amerikanen hebben op enige afstand hun tanks en Jeeps in een cirkel opgesteld en in het midden een vuurtje aangelegd. Zelfs muziek, die wel uit een draagbare kofferradio moet komen, is te horen. De Maas bereik ik zonder incident. Als ik de hellende oever omlaagglijd en op een grindbed beland, ben ik voor de Amerikanen voorlopig uit het zicht. Ik besluit de Maas over te zwemmen en vooreerst het belangrijkste mee te nemen. En vervolgens, als het gaat, bij een tweede poging de Maas overzwemmend, de rest op te halen. Dus blijven mijn jas, mijn gevechtstenue en de laarzen, waarin ik mijn niet waterdichte horloge droog opberg, achter. Dan glijd ik zo geluidloos mogelijk het water in en zwem naar de Nederlandse oever. Op mijn hoofd de officiersmuts en in mijn nek, met mijn koppel samengebonden, de kleine rugzak, verrekijker en pistoolholster met pistool.

Ieder geluid van de nabije wachtposten doet mij stoppen en in dekking gaan.

De stroming in de Maas is sterker dan ik vermoedde. Ik word heftig met de stroom meegevoerd en drijfsnel af. Daarbij bemoeilijkt mij de last in mijn nek de worsteling met de meesleurende stroom aanzienlijk. Steeds houd ik de Belgische Maasoever in het oog, om bij een eventuele ontdekking door een Amerikaanse wachtpost, te kunnen onderduiken.

Dan bereik ik ongeveer 200 meter stroomafwaarts uitgeput de Nederlandse oever. Het is mij duidelijk dat aan een herhaling niet valt te denken en dat ik mijn zaken aan de overkant moet opgeven. Een rustpauze kan ik mij, in volledig doornatte toestand, niet veroorloven. Daarom klim ik de glibberige Maasoever op en ga meteen op weg, om de Nederlandse zijde van de Maasoever te doorkruisen; het pistool schietklaar in de hand. Mijn weg voert mij voornamelijk door lege, afzonderlijk met bomen begroeide weiden en akkers en over talloze prikkeldraadomheiningen. Onderweg kom ik niemand tegen.

Ik heb geen zin om op het laatste ogenblik door een vuurstoot uit een mitrailleur te worden getroffen.

Ik ben niet zeker of deze zijde van de Maas nog in Duitse handen is, want ik heb gedurende de tankaanval, ook aan de overzijde van de Maas, tanks zien vuren. (Later begreep ik dat dat kwam door de zeer bochtige loop van de Maas. Het vuren was dus toch aan de Belgische kant van de Maas.)

Door de zenuwachtige spanning waarin ik verkeerde en gezien mijn doornatte en koude lichamelijke toestand, vergat ik me met mijn kompas te oriënteren. Daardoor komt het dat ik de richting van mijn batterijstelling in Urmond heb gemist. Volgens mijn gevoel van tijd (ik mis mijn horloge zeer) moet het al gauw weer tegen de morgen lopen als ik een typisch Nederlands dorp bereik: Meers.

Ook hier is geen mens te zien; in de Dorpsstraat is het doodstil. Slechts uit een van de huizen valt een smalle streep licht. Als ik naderbij kom, hoor ik een kind huilen. Hier, waar blijkbaar burgers nog op zijn, wil ik me informeren over de dichtstbijzijnde Duitse stelling.

Ik ga door de voortuin, benader op mijn hoede de voordeur, klop met de kolf van mijn pistool aan en ik roep met een barse stem:

*“Aufmachen!
Deutsche
Wehrmacht!”*

Even later doet een circa veertigjarige man in burgerkleding aarzelend open en hij kijkt mij verbluft aan. De ‘Deutsche Wehrmacht’ staat voor hem in de gedaante van een, niet precies groot van stuk zijnde, piepjonge knaap, veldmuts op zijn hoofd, gekleed in een kletsnatte rijbroek en hemd, zonder laarzen, maar behangen met een rugzak, verrekijker en een pistool in de hand dat hij dreigend op de huiseigenaar richt. “Waar is het dichtstbijzijnde Duitse troepenonderdeel?” vraag ik met een zo vast mogelijk klinkende stem.

De Nederlander reageert aarzelend en zichtbaar geïrriteerd: “Kort in de buurt”, antwoordt hij in het Duits. (Zoals later blijkt in strijd met de waarheid, want de Duitsers hebben hun stellingen inmiddels verlaten.) Als ik hem verzoek mij erheen te brengen, vraagt hij of ik alleen ben. Na mijn bevestiging (eerst later vroeg ik mij af of dit geen fout was, maar mijn ongewone doornatte vóórkomen duidde er toch al op dat ik alleen was) verklaart hij zich bereid me te begeleiden. Eerst nodigt hij me uit binnen te komen, wijzend op mijn doornatte toestand. Ik bespeur wantrouwen, wijs de uitnodiging af en dring aan op een spoedig vertrek. De Nederlander, zienderogen zekerder wordend, maakt me opmerkzaam op een wond aan mijn rechtervoet. De broekspijp is roodgekleurd, maar ik had dat tot nu toe niet opgemerkt. Uiteindelijk ga ik op zijn voorstel in om eerst de wond te laten verzorgen en daarna te vertrekken.

Ik volg de man in zijn woning, het pistool altijd nog tot schieten bereid in de hand. In de keuken is zijn vrouw, met een kind van ongeveer drie jaar op haar arm. Op tafel staat gebruikt eetbestek (naderhand realiseer ik mij dat er meer bestek is dan nodig voor zo’n klein gezin). De man legt zijn vrouw de situatie uit en wijst op mijn gewonde voet. Zij reageert meteen en komt even later met een kom heet water en een handdoek. Dan echter bemerkt zij mijn natte kleding en biedt mij een droog hemd aan. Ik ben nog steeds argwanend en aarzel. Ten slotte overwint de vriendelijke indruk

die beiden op mij maken (nauwelijks passend bij mijn aangekweekte vijandbeeld) en ik overweeg dat na de voorbije natte en koude uren, een droog hemd zeker een weldaad zou zijn.

Na nog eens waakzaam te hebben rondgekeken, zeker ik mijn pistool en leg het voor mij op tafel. Dan trek ik het natte, aan mijn lijf klevende hemd uit. Terwijl ik dat doe hoor ik een alarmerend geruis dat mij schichtig maakt; ik trek mijn hemd weer naar beneden en wil mijn wapen grijpen!

Maar de Nederlander heeft het nu zelf – ontzekerd – in de hand, richt het op mij en roept:

“Die Hände hoch!”

Dan roept hij iets in het Nederlands en gaat er een deur open. Ik ben onthutst en voel mij terneergeslagen om zo, op deze wijze overrompeld te zijn. Nadat ik op eventuele verdere wapens doorzocht was, kon ik mijn handen weer laten zakken. Een van de partizanen oppert het zowel boosaardig als dreigend klinkende vermoeden dat ik misschien wel lid zou zijn van de SS-divisie Hitlerjugend, waarvan ik overigens ook had gehoord dat die in deze omgeving zou zijn ingezet. Met nadruk verklaar ik dat ik een Wehrmacht Offizier ben. Men gelooft mij pas als ik mijn militair zakboek toon waaruit mijn rang blijkt.

Dan reageert men met merkbaar respect. Ik werp op mijn beurt de mannen voor dat zij niet in overeenstemming met de Conventie van Genève handelen, daar zij als burgers deelnemen aan de gewapende strijd.

Een partizaan trekt een rood-wit-blauwe armband uit zijn zak waarop, naast het teken van een draak (leeuw?), het woord ‘Oranje’ staat. Als zij dit dragen tijdens een gevecht is hun deelname wel legaal, zegt hij.

De vrouw verzorgt nu mijn wond en ik trek het droge hemd aan. Zij brengt me zelfs een paar droge sokken en later nog een paar lage bruine schoenen. ‘s Morgens krijg ik ook nog een in goede staat verkerend Duits Wehrmacht-tenu dat me wel een paar maten te groot is!

Er komt een groep
zwaarbewapende mannen
in burger binnen, met Duitse
legerkarabijnen, Britse
machinepistolen en andere
handvuurwapens in de aanslag.

Woonhuis familie Meijers
Pastoor Erckensstraat 24 in 2019

Hun humane houding maakt dat ik mij een beetje beschaamd voel. Ik ben nog kortgeleden bereid geweest mij in geval van nood een vluchtweg vrij te schieten als ik daar de kans toe had gekregen. De rest van de nacht (het is nog lang geen morgen zoals ik had vermoed) blijf ik in de woning waar men mij op een bord warme soep trakteert! Ik heb bijna 24 uur niets gegeten. Intussen heeft de Nederlander mijn rugzak doorzocht en mijn zakbijbel gevonden. Hij wil amper geloven dat een Duitse soldaat zijn eigen bijbel op het slagveld bij zich draagt. Als ik

hem evenwel de opdracht van mijn persoonlijke (jeugd)dominee in de zakbijbel aanwijs, schijnt hij mij te geloven. Verder vindt hij mijn zakagenda waarin ik (wat aan het front is verboden) met steekwoorden en eigen afkortingen een soort logboek bijhoud. Dan maakt hij mij duidelijk dat de Amerikanen, aan wie ik de volgende dag zal worden uitgeleverd, die zakagenda ongetwijfeld in beslag zullen nemen. Hij doet mij dan het verbazingwekkende

voorstel de zakagenda óf meteen te verbranden óf het aan hem over te laten, zodat hij deze na afloop van de oorlog aan mijn ouders in Duitsland (hun adres staat voorin) kan opsturen. Ik ben uiterst geïrriteerd en kan niet aannemen dat zijn aanbod ernstig gemeend is. Mijn zakagenda is immers al in zijn bezit zodat hij mijn instemming helemaal niet nodig heeft. Ik laat mijn zakagenda aan hem over, maar plaats de opmerking dat de oorlog nog lang niet voorbij is en het nog lang niet zeker is dat Duitsland de oorlog zal verliezen!

(Mijn – in het oorlogsjaar 1944 – moeilijk te begrijpen geloof van een negentienjarige, in de ‘Endsieg’, heeft echter niets te maken met de nationaalsocialistische wil, door te vechten en nooit te capituleren. Een seiner/telegrafist heeft me namelijk enige dagen geleden gezegd,

dat hij een radiotoespraak van rijksminister Goebbels had beluisterd, waarin deze de spoedige inzet van een nieuw wonderwapen aankondigde. Hierbij zouden onze vijanden ‘in een zee van bloed verdrinken’.) Sef Vaessen schijnt toen geantwoord te hebben: “Het nieuwe wonderwapen van jullie is die weiße Fahne.”

De ontdekking van mijn bijbel wordt gevolgd door een andere episode. Na enige tijd verschijnt een katholieke priester om mij ‘geestelijke bijstand’ te bieden. De magere man in zijn zwarte soutane blijkt een Waal te zijn die uitsluitend Frans spreekt.

Wij onderhouden ons in het Frans terwijl wij voor het krieken van de dag nog een partij schaken. Helaas komt aan deze vreedzame idylle een abrupt einde als ik hem ertoe bewegen wil mij als ‘broeder in Christus’ aan een vluchtmogelijkheid te helpen. Hij staat dan kwaad op, stoot het schaakbord om en gaat zichtbaar gekrenkt weg, nadat hij zich bij de heer Meijers over mijn ondankbaarheid heeft beklagd. Deze probeert mij aan het verstand te brengen dat ik het als een geluk moet zien gevangengenomen te zijn. De oorlog is voor mij immers voorbij en ik zal hem gezond overleven. Mijn naar voren gebrachte overtuiging dat ik als Duitse soldaat de plicht heb mijn vaderland te dienen en als soldaat te vechten, leidt slechts tot een meewarig hoofdschudden.

Gedurende de afgelopen uren is mij een voortdurend komen en gaan van de partizanen opgevallen. Naar het mij schijnt hebben ze verlaten Duitse stellingen doorzocht en ze slepen de nu buitgemaakte wapens aan. Ik herken de karabijnen 98k en de mitrailleur MG 42. Een Duitse deserteur is er ook bij. Die herken ik ondanks zijn burgerkleding aan zijn Saksisch dialect, alsook aan zijn ‘dobbelsbekers’ (halfhoge Wehrmacht-laarzen) en aan zijn vlieger-koppelriem!

Gedurende de hele tijd word ik door een partizaan bewaakt, die op een stoel naast de deur zit met zijn machinepistool op zijn knieën. Later kan ik enkele uren op de sofa slapen. Tegen de morgen wordt mij verteld dat de ‘Oranje weerstandsgroep’ juist een bespreking ten huize Meijers had toen ik met de kolf van mijn pistool op de deur bonsde en ik met mijn krijgshaftige: “Aufmachen! Deutsche Wehrmacht!” hun binnen de doodschrik op het lijf had gejaagd. Men ging ervan uit dat een Duitse razziaploeg op het punt stond hen te arresteren, hetgeen zeer waarschijnlijk hun dood had betekend. Toen echter bleek dat het slechts een negentien jaar oude Duitse Wehrmacht-officier was, haalden zij zeer opgelucht adem!”

Maandag 18 september 1944

“Toen het dag werd, reed buiten een grote luxe auto voor waarin ik onder bewaking plaats moest nemen. Een groep dorpsbewoners kijkt geïnteresseerd naar dit spektakel. We rijden naar de Maasoever waar een roeiboot ons over de Maas brengt. Aan de overkant is niet ver weg een Amerikaanse gevechtspost waar ik door de Nederlanders wordt overgegeven. Nu ben ik krijgsgevangene van de Amerikanen (POW = Prisoner Of War). Ten afscheid druk ik de heer Meijers de hand en bedank hem voor zijn menselijk gedrag.”

Drieënhalf jaar krijgsgevangene

Na mijn overgave aan de Amerikanen werd ik in de loop van de volgende drie weken, deels met vrachtwagens, deels per spoor, naar Cherbourg (Frankrijk) vervoerd. Daar werden wij (de groep gevangenen was intussen voortdurend in aantal toegenomen) per boot over het Kanaal naar Engeland gebracht. Daar verbleef ik de volgende drieënhalf jaar in verschillende krijgsgevangenenkampen. In april 1945 ondernam ik nog een dwaze vluchtpoging, die na een vijfdaagse treinreis, als verstekeling op goederentreinen, in Birmingham eindigde met mijn arrestatie. In maart 1948 kon ik weer naar Duitsland terugkeren.”

“Daar ik in een kamp kwam voor officieren, die volgens de Conventie van Genève niet tot lichamelijke arbeid kunnen worden verplicht, nam ik de gelegenheid te baat aan de ‘Kamp-universiteit’ te studeren. Onder andere behaalde ik hier mijn leraarsakte, die bij mijn latere studie in Duitsland meetelde. Mijn tijd in gevangenschap kan dus niet als verloren worden beschouwd.”

Zakagenda terug en weer verloren

“In de zomer van 1951, net toen ik op vakantie was, bezocht de heer Meijers, die als Nederlands (reserve) verbindingsofficier direct na de oorlog meerdere malen in Duitsland was gestationeerd,

daadwerkelijk mijn ouders in Essen (Oost-Duitsland). Hij had hun nieuwe adres nu pas kunnen achterhalen. Het adres dat in mijn zakagenda stond, bestond niet meer. Mijn ouderlijk huis was geheel door bommen verwoest. Hij overhandigde hun zoals beloofd mijn zakagenda en nodigde mij nadrukkelijk uit hem in Meers te bezoeken.”

“Mijn moeder schreef mij destijds een brief over het bezoek van Meijers. “Jou heeft hij geprezen als een fijn mens en een goede officier. Hij zei verder dat we trots konden zijn op onze zoon!” Ik vermeld deze verklaring van de heer Hubert Meijers speciaal, omdat zij wonderlijk genoeg van een tegenstander in deze oorlog kwam, die ik als lid van de bezettingsmacht met mijn wapen had bedreigd. In zoverre spreekt deze uitspraak meer voor hem dan voor mij.”

“Terug van mijn vakantie hoorde ik van dit verrassende bezoek en hield na bijna zeven jaar mijn zakagenda weer in mijn handen. Nadat ik het de volgende dag mijn schoolhoofd had laten zien, die mijn verhaal met zeer veel belangstelling aanhoorde, verloor ik het nog diezelfde dag. Mijn jasje had ik, toen ik naar huis ging, over het stuur van mijn fiets gelegd, omdat het zo warm was. Mijn zakagenda zat erin. Bij het afrijden van de Steeler Berg verloor ik het jasje zonder dat ik het direct opmerkte.

Even later reed ik terug, maar het jasje met inhoud was reeds verdwenen! Al mijn pogingen om het terug te krijgen waren vergeefs.”

Op bezoek in Meers

“Het bezoek aan Meers volgde in januari 1952. Daar zaten wij in een kring tezamen – de hele weerstandsgroep van destijds (met hun echtgenotes) was erbij en we hoorden opnieuw het door de heer Meijers gesproken verhaal aan. Midden in zijn, in het Nederlands vertelde verhaal, klonk nog eens het krijgshaftige: “Aufmachen! Deutsche Wehrmacht!” en iedereen keek verholen lachend naar de Duitse gast. Naderhand heb ik met de heer Meijers nog regelmatig schriftelijk contact gehouden.

Ik bezocht tijdens een fietstocht in 1972 door Limburg in Nederland samen met mijn vrouw Erika en mijn dertien jaar oude zoon Stefan het dorp Meers, maar ik trof de heer Hubert Meijers niet meer aan. Hij was dodelijk verongelukt bij een verkeersongeval in 1967. In plaats daarvan waren we te gast bij de buurman, de heer Josef Vaessen, een zwager van de heer Meijers. Hij maakte destijds deel uit van de ‘Oranje weerstandsgroep’. Ter herinnering schonk hij Stefan zijn rood-wit-blauwe armband.”

(PS: Rolf is nog vaker bij Hub (van An van Jantje) Vaessen geweest als hij kampeerde op de camping in Geulle.)

Reactie in gastenboek website “Meers.nl”

Schoch, Rolf

Locatie
Duitsland

Geplaatst: 24.11.2003 19:09

Am 17. September 1944 wurde ich (ein von meiner Wehrmachts-Einheit getrennter Artillerie-Leutnant) in Meers von der lokalen Oranje-Gruppe gefangen genommen.

Anführer war H.H.A. MEIJERS (Pastoor-Erckens-Straat). Diesem Umstand verdanke ich wahrscheinlich mein Leben. Ich wurde fair und human behandelt, bevor ich den US-Truppen Übergeben wurde.

1944

Over luitenant Rolf Schoch

In september 1944 was Rolf waarnemer bij Artillerie Batterij 5/176 ondergebracht bij Luftwaffe Regiment 22. Op 17 september 1944 (begin operatie Market Garden) heeft Rolf hulp gezocht in de plaats Meers (Limburg) nadat er geen verbinding meer was met zijn afdeling. Daarvoor heeft Rolf ook nog de Maas overgezwommen. Rolf klopte aan bij een huis met de vraag waar de Duitsers waren. Omdat Rolf licht gewond was en natte kleding aanhad (zonder laarzen) is hij binnengelaten om hem te verzorgen. Tijdens het verzorgen is Rolf ontwapend en is hij onder schot gehouden. Dit alles terwijl het verzet, dat in het huis een bijeenkomst had, de kamer binnenviel. Na enkele dagen is hij aan de Amerikanen overgedragen en is hij in Groot-Brittannië in krijgsgevangenschap geweest. Op 5 maart 1948 was Rolf Schoch weer in Essen.

De kleine rugzak van Rolf Schoch is gevonden op een rommelmarkt in Zwolle. In de rugzak zat naast een oud label ook een nieuw adreslabel, beide met dezelfde naam. Er is contact gezocht en gevonden! Van Rolf is een uitgebreid verslag van zijn ervaringen rond de oorlog ontvangen. Een enerverend verhaal, dat hierboven beschreven is.

Jan Pijpers over de laatste dagen van de oorlog

Mijn naam is Jan Pijpers, geboren op 23 maart 1938. Tijdens de bevrijding woonde ik op de Dorpstraat nummer 14 in Elsloo. Mijn ouders hadden daar een winkel in huishoudelijke artikelen.

Aangehouden door de Duitsers

Mijn vader was op 10 mei 1944 in het gemeentehuis van Elsloo om te registreren welke vliegtuigen overkwamen. Die gegevens moest hij doorgeven aan de Rijksdienst. Toen het Duitse leger door de Raadhuisstraat en Dorpstraat trok, is hij van het gemeentehuis naar huis gegaan. Bij de kapel in de Dorpstraat werd hij door een Duitse officier met pistool aangehouden en tegen de muur gezet, waar thans het restaurant De Coninx is. Dat kwam omdat hij nog de armband van de luchtvaartbewaking om had. De officier begon vragen te stellen, maar plotseling kwam er een soldaat op een motor die de officier vroeg om onmiddellijk naar zijn soldaten te gaan voor een of andere reden. Mijn vader stond plotseling alleen en vluchtte onmiddellijk de tuin in van het huis dat nu het restaurant De Coninx is. Langs de Slakbeek kwam hij achterom in onze tuin. Gelukkig hebben de Duitse militairen geen onderzoek naar mijn vader gedaan.

Naar de kelder om te schuilen

Begin september 1944 kwam het Amerikaanse leger steeds dichterbij Elsloo. Maastricht werd op 14 september 1944 bevrijd. Mijn ouders hadden met onze overbuurman, de heer Sjaak Hendrix, afgesproken dat zij in zijn betonnen kelder in de schuur vanaf begin september konden overnachten met de grootouders en de kinderen. Ook diverse burens kwamen in deze kelder overnachten.

Overdag als het rustig was, gingen we even buiten op straat spelen. Ook gingen mijn broers met dorpsvrienden in de wei achter de boerderij Hendrix spelen. Toen er vliegtuigen overkwamen gingen zij met een stok omhoog zogenaamd schieten. Een van de piloten zag dat en hij dook met zijn toestel naar beneden en begon echt te schieten. In paniek zijn mijn broers en vrienden de kelder ingestormd. Gelukkig vielen er geen gewonden.

Terugtrekkende Duitsers

Gedurende enige dagen kwamen Duitse soldaten met en zonder wapens te voet door de Dorpstraat om zich terug te trekken. Ik kan me nog herinneren dat de buurtbewoners hen stiekem uitlachten. Een paar Duitsers waren ons huis binnengegaan en stalen al ons brood en beleg. En ook nog een paar voorwerpen die ze wilden hebben. Mijn vader was aanwezig, maar maakte maar geen ruzie met de gewapende Duitsers!

Fiets niet meegenomen

Tijdens de dagen dat de Duitsers zich terugtrokken (begin september 1944), moest ik bij mijn vader achterop de fiets naar huisarts Govaert in Stein. Toen we terugkwamen naar Elsloo stopte mijn vader om samen bij het Julianakanaal te kijken naar de gezonken schepen. De Duitsers hadden die laten ontploffen. Toen we stonden te kijken, kwamen er plotseling twee Duitse militairen naar mijn vader. Ze wilden zijn herenfiets. Zij hadden zelf twee damesfietsen. Mijn vader zei tegen hen dat hij zijn fiets nodig had om naar zijn werk te gaan. Daar trokken ze zich niets van aan, totdat ze zagen dat de herenfiets massieve banden had. Hun gestolen damesfietsen hadden rubberen luchtbanden. Toen vertrokken ze zonder zijn fiets mee te nemen. Toen we bij het café De Dikke Stein kwamen, stonden er bewoners die aan mijn vader vroegen of de Duitsers zijn fiets niet hadden afgenomen. Van hen hadden de Duitsers de damesfietsen in beslag genomen.

Mijn vader vertelde hun hoe het hem vergaan was. We zijn ongeveer veertien dagen in de kelder geweest om te overnachten. Tijdens die weken ging mijn moeder melk halen bij de meisjesschool. Op een van die dagen werden door de Amerikanen granaten geschoten, waarvan er een ontplofte voor de muren van het gemeentehuis. Toen het rustig was kwam mijn moeder in paniek terug naar de kelder. Ze was hevig geschrokken.

Duitse gevangenen in de kelder van school

Op de Bevrijdingsdag van Elsloo (18 september 1944) kwamen Amerikaanse tanks de Maasberg op en stopten bij ons voor het huis. De overbuurvrouw van café Dobbels kon Engels praten en vroeg iets aan de Amerikaanse militair die boven op de tank zat. Hij gooide een pakje sigaretten naar haar!

Toen ik na de bevrijding naar de Sint Augustinusschool ging, werd ik door de hoofdonderwijzer Janssen, die ook in de Dorpstraat woonde, onmiddellijk naar huis gestuurd met de mededeling dat in de kelder van de school circa 30 Duitsers gevangen waren. De OD (Ordedienst) had hen daar opgesloten.

Kerstmis met de Amerikanen

Na de bevrijding nodigden de Amerikanen, omdat het Kerstmis was, de schoolkinderen uit in de zaal van het café De Dikke Stein op de Julianastraat. We kregen allemaal iets lekkers.

Voor de oprukkende Amerikanen uit trok een Duits "sprengcommando" langs het Julianakanaal naar het Noorden en bliezen de Duitsers alle bruggen op. De 17e september bliezen ze een aantal schepen op die in de bocht van Elsloo lagen. Het verkeer op het kanaal lag stop en ze voelden zich in haven van Stein niet meer veilig. Een schip hadden de Duitsers in de voorafgaande dagen dwars gelegd om als brug te dienen. Ook was er een Duitse gedeserteerde soldaat op een van de schepen die mee opgeblazen werd.

1944

De sleper de Assistent werd ook door de Duitsers opgeblazen. Die was eigendom van de weduwe Hensen-Vranken uit Elsloo. De schipper was haar zoon Jac. Vranken.

Toen we binnenkwamen in de zaal stond er een grote dennenboom versierd. Voor mij en mijn schoolvrienden onbekend. We kregen te horen dat het een kerstboom was. In die tijd hadden we daar nog nooit van gehoord.

Gedurende enige dagen kwamen Duitse soldaten met en zonder wapens te voet door de Dorpstraat om zich terug te trekken. Ik kan me nog herinneren dat de buurtbewoners hen stiekem uitlachten.

Amerikaanse soldaten in huis

Van 27 december 1944 tot 11 januari 1945 zijn bij ons zes Britse militairen gebracht om te logeren. In onze lege winkel waren ze steeds aan het praten en spelletjes aan het doen. Ik ging hen regelmatig bezoeken. In heel Elsloo waren in alle huizen soldaten en officieren gebracht om te overnachten. In januari vertrokken ze allemaal in verband met de Duitse aanval in de Ardennen.

1944

Optocht over de oorlog

Na de winter zijn de Britse militairen de bezette gebieden van Limburg boven Sittard gaan bevrijden. Op 5 mei 1945 was Nederland officieel bevrijd van het Duitse leger. Op 12 augustus 1945 werd een grote optocht over de oorlog gehouden. In Elsloo waren er 42 wagens en groepen over de Tweede Wereldoorlog. Een optocht waar ik lang naar heb gekeken.

Nr. 147, Sonntag,
10. September 1944

NACHRICHTEN FÜR DIE TRUPPE

Amerikaner 20 km von Eupen

Aber an der Mosel werden sie gehalten

Seit dem Fall von Lüttich sind amerikanische Verbände bis in den Raum von Verviers vorgestoßen und waren gestern Abend knapp 20 km von Eupen und der Reichsgrenze.

Andere amerikanische Verbände, die südlich von Lüttich die Maas überquert hatten, werden im Anmarsch auf Malmédy und das nördliche Luxemburg gemeldet. Auf das nördliche Luxemburg stossen auch amerikanische Panzer vor, die im Anmarsch von Sedan St. Aubert, 35 km von der luxemburgischen Grenze, passiert haben.

Gleichzeitig wird bekannt, dass die Engländer, die am Freitag den Albert-Kanal überquerten, gestern in Südholland eingebrochen sind, die Eisenbahnlinie Düsseldorf-Antwerpen durchschnitten haben und in zwei Kolonnen auf Venlo und auf Eindhoven in Holland marschieren. Venlo ist nur 25 km von Krefeld entfernt.

Nur an der Mosel südlich Metz, dem dritten Kampfabschnitt, an dem die Alliierten jetzt die Reichsgrenze bedrohen, haben deutsche Truppen eine neue Ausweitung der fünf anglo-amerikanischen Brückenköpfe über die Mosel bisher verhindert.

Clerval gefallen

Im Vormarsch auf das südliche Elsass sind die Alliierten trotz der Gegenwehr von Resten der 11. Panzer-Division bis auf 40 km an Clerval herangerückt und haben die Stadt Clerval genommen.

Immer kleiner wird jetzt der Strom von deutschen Soldaten, die sich noch von den alliierten Verbänden absetzen können, um das Reichsgebiet zu erreichen.

Alle Reste von Infanterie-Divisionen, die den Westwall erreichen, werden gleich am Ort und Stelle mit Marschbataillonen oder Luftwaffen-Felddivisionen neu eingeteilt und wieder in den Kampf geworfen.

Nur noch 450 Panzer

Die Divisionen bestehen nur aus 2 Infanterie-Regimenten mit 3 Bataillonen zu je drei Kompanien von 120 Mann.

Beim Stab des Ob-West liegt jetzt ein Überblick vor über die Verluste, die die Abwehr im Westen bisher gefordert hat.

Von 2.400 Panzern, die im Westen seit Beginn der Invasion eingesetzt waren, sind nur noch 450 panzerbereit. Und von den 198.000 Panzergründlern und Panzerführern haben sich nur 75.000 bis ins Reich zurückgekauft.

Von den 39 eingesetzten Infanterie-Divisionen sind 18 vernichtet und aufgelöst worden. Die Verluste der 221.000 eingesetzten Grenadiere betragen bisher 281.000 Mann. Die Gesamtverluste im Westen betragen somit bisher 404.000 Mann.

Sowjetvorstoss nach der Slowakei

Die Sowjets haben im Raum von Prezmysl und Krosno neue Angriffe begonnen, die als Aufruf für eine Offensive gegen die Beskid-Pässe angesehen werden. Im ersten Angriff gelang es Sowjetpanzern ostwärts Krosno in die deutschen Stellungen einzudringen.

Krosno liegt nur 30 km von den Beskiden die bereits von slowakischen Freischärlern und der aufständischen slowakischen Wehrmacht gehalten werden.

Von deutscher Seite wird jetzt alles zu Gegenangriffen eingesetzt, um die Russen nicht zu den Slowaken durchlassen zu lassen.

Jeder Bodengewinn der Sowjets an dieser Stelle ist eine schwere Gefahr für das luftwaffenmännliche Industriegebiet und verstärkt zugleich den Flankendruck auf die Abwehr von Obersiebenbrunn.

An der übrigen Ostfront hält die Stille vor dem Sturm noch an. Der OKW-Bericht meldet nur größere Kämpfe vom unteren Narva und in Südost-Siebenbrunn, wo russische und ukrainische Truppen Kardsburg und Tergu besetzt haben und weiter nach Osten vorzuschieben.

Aber die verstärkte Stosstruppentätigkeit an der ostpreussischen Grenze, wo Sowjettruppen der Sowjet über den Ost-Fluss in die deutschen Stellungen in Ostpreussen eindringen, scheint darauf hinzudeuten, dass auch an der ostpreussischen Grenze die Kampfpause zu Ende geht.

Eichenlaubträger

Der Führer verleiht das Eichenlaub zum Ritterkreuz den beiden Kreuzen an Generalleutnant Heinrich Freiherr von Lüttichow, Kommandeur einer Panzer-Division, als 371. Soldaten der deutschen Wehrmacht.

Hafeninfahrt offen

Am Abend griffen die Flieger noch einmal an und zerstörten 66 Treffer.

Das brennende Wrack des Ozean-Riesen „Rex“ liegt jetzt Capodistria, und den Alliierten bleibt die Hafeninfahrt von Triest offen.

Führerbefehl an die Südost-Truppen: Durchhalten

Ein neuer Durchhaltebefehl des Führers wurde gestern an alle Wehrmachteinheiten auf dem Balkan durchgegeben, soweit sie noch in Befehlsverbindung mit dem Hauptquartier des Ob-Südost stehen.

Der Führerbefehl verlangt nochmals von allen Einheiten zu kämpfen und auszuhalten, wo sie stehen, bis zur letzten Patrone.

Die Lage der deutschen Truppen wird immer kritischer. Nachschub bekommen sie keinen mehr, die Besände gehen ihnen aus, und sie werden von allen Seiten von feindlichen Streitkräften angegriffen, die jetzt im Begriff sind, alle ihre Kräfte an einer Front zu vereinen, von der Adria bis zur Donau.

Die deutschen Truppen sind in kleine Kampfgruppen aufgesplittet, die sich nicht gegenseitig helfen können. Immer mehr Soldaten ergeben sich.

Typisch an der Front einer Kampfgruppe der 104. Jäger-Division. Sie wurde von Mazedonien nach Bulgarien geschickt, um isolierte Wehrmachteinheiten im Lager Ishtim zu befreien. Die Kampfgruppe wurde halbwegs zwischen Sofia und Plewdiva von bulgarischen Truppen umzingelt und gab sich nach kurzem Widerstand geling.

Partisanen nehmen Eisenwerke

Auch in der Slowakei gewinnt die Aufstandsbewegung weiter Boden. Eine Anzahl kleiner aber wichtiger Kämpfe ereignen sich in der mittleren und östlichen Slowakei, darunter die Eisenwerke in Poprad, sind von den Partisanen besetzt worden und liefern jetzt Munition für die Aufständischen.

Neu übergeben zu den Aufständischen ist der ehemalige slowakische Transportminister Dr. Jozef Vies, der jetzt die Verkehrswesen der Partisanen in Neuhošť organisiert, sowie der ehemalige Befehlshaber der Hlinka-Garden, Dr. Daniel.

Mussolinis Ozeanriesen „Rex“ in Brand gebombt

Seit Freitag liegt einer der größten Dampfer der Welt, Mussolinis 43.000 Tonnen-Fahrgastschiff „Rex“ mit 30 Grad Schlagseite brennend in der nördlichen Adria.

Am Freitag früh lief der Ozeanriesen „Rex“ aus, um in der Hafeneinfahrt von Triest als Blockschiff versenkt zu werden.

Die „Rex“ wurde aber fast sofort von britischen Booten angegriffen und zum Stopp gezwungen.

Am Freitag früh lief der Ozeanriesen „Rex“ aus, um in der Hafeneinfahrt von Triest als Blockschiff versenkt zu werden.

Die „Rex“ wurde aber fast sofort von britischen Booten angegriffen und zum Stopp gezwungen.

Weiterer Rückzug im Adria-Abschnitt

Im Adria-Abschnitt müssen die deutschen Truppen nach wiederholten Angriffen der Alliierten auf neue Stellungen nördlich Capodistria, wo sie sich verschanzen, zurückgehen. Weitere Einbrüche wurden vereitelt.

Fliegerort

Im Osten fiel als Staffelführer der Oberleutnant Hans Joachim Fabian, ein mit dem Ritterkreuz des Eisernen Kreuzes ausgezeichnet, der erfolgreich Schlachtflieger.

Nachrichten für die Truppe Nr.197.
Maandag 30 oktober 1944.

278

Opmars geallieerden & bevrijding • 279

Engelse soldaat Chaim Herzog en later president van Israël ingekwartierd in Stein

In het voorjaar van 1945 was de Britse soldaat Chaim Herzog een aantal maanden in Stein gelegerd. Hij werd in mei 1983 beëdigd als de zesde president van Israël.

Chaim Herzog werd op 17 september 1918 geboren in Belfast. Hij emigreerde in 1935 naar het toenmalige Britse mandaatgebied Palestina. Tijdens de Tweede Wereldoorlog bracht hij het tot leider van de Britse militaire inlichtingendienst in Noord-Duitsland. Hij behoorde tot het team ondervragers van de SS'er Heinrich Himmler. Nederland nam een warm plaatsje in zijn hart in. Hij herinnerde zich Nederlandse woorden uit de oorlogstijd toen hij in het Limburgse Stein was ingekwartierd.

Tijdens een interview in 1983 doet het hem duidelijk genoeg herinneringen aan de oorlog op te halen. De pantserdivisie van Herzog kon in de Slag om Arnhem niet veel verder oprukken, aangezien de brug over de Waal bij Nijmegen nog niet in geallieerde handen was gevallen. Herzog kon Arnhem dus niet bereiken. "Als u de film Een brug te ver hebt gezien: wij waren diegenen die niet over die brug te ver konden komen. Naderhand was ik bijna drie maanden in Zuid-Limburg gelegerd in Stein. Ik woonde in het huis van de opperwachtmeester aan de Kruisstraat 112 in Stein bij wie ik was ingekwartierd. Ik had veel contact met de plaatselijke bevolking. Ik was in Limburg toen de Duitsers op 1 januari 1945 tijdens het Von Rundstedt-offensief in de Ardennen ook Limburg aanvielen."

Vanuit Sittard trok de eenheid van Herzog Duitsland binnen waar hij deelnam aan de bevrijding van concentratiekampen. De voormalige Israëlische president Chaim Herzog is op 17 april 1997 op 78-jarige leeftijd overleden.

1944

**“Nederland nam een warm
plaatsje in zijn hart in.
Hij herinnerde zich zelfs
enkele Nederlandse
woorden van zijn
tijd in Stein.”**

Frans Heyens over de vlucht van de Duitsers in september 1944

Frans Heyens is geboren op 4 oktober 1929. Hij is de zoon van Ferdinand Heyens en Justine Driessen die een zagerij bezaten in Kotem (België) nabij de jongensschool. Frans was toen bijna vijftien jaar oud. Hij is later militair geworden en was adjudant-chef in de Belgische kazerne van Stolberg in Duitsland. Het huis van de familie Heyens was tegen ons huis (Merlo) aangebouwd, een klein 'getske' lag tussen hun huis en de schuur van de familie Penders.

“De terugtrekking en de vlucht van de Duitsers in september 1944 verliep chaotisch. Alle bewoners van de Hal hadden het bevel gekregen om in hun huizen te blijven. De Duitsers wilden niet dat we zagen hoe chaotisch de toestand was en dat zij op de vlucht waren voor de geallieerden.”

De Duitsers bevonden zich toen nog aan de andere kant van het kanaal – de Zuid-Willemsvaart – waarschijnlijk hoger op het Kempisch plateau (80 à 90 meter hoog) in de heidegebieden van Mechelen-aan-de Maas, Opgrimbie, Rekem en Lanaken.

Hij herinnert zich goed dat onder hun *sjop* (= open overdekt schuurgedeelte achter hun huis) veel Duitse soldaten zaten of lagen, mogelijk ook bij ons onder de sjop. Daar waren zij veilig verscholen voor overvliegende vliegtuigen en voor andere Duitsers; de *Obersten* die hen terug naar het front wilden sturen. Velen daarvan waren lichtgewond en vuil. Daar wachtten zij om de Maas over te steken of totdat de *Obersten* op de Nederlandse kant vertrokken waren. Blijkbaar stonden die daar om de vluchtende soldaten die niet gewond waren, terug te sturen naar het front.

De vluchtende soldaten gebruikten voor de overtocht de houten veerboot, die het vroegere grote veer verving. Dat grote veer is na 10 mei 1940 naar Stokkem afgevoerd omdat de weg Sittard-Stokkem-Hasselt belangrijker was dan het wegje langs de Hal.

De vluchtende soldaten gebruikten voor de overtocht de houten veerboot, die het vroegere grote veer verving.

Over de kasseistraat kwamen soldaten aangestrompeld vanuit Kotem, sommigen lelijk gekwetst met bloedende armen of benen. Af en toe reed ook de ambulance op en aan waar op een soort brancard gelegen gewonde soldaten werden uitgeladen en zo via de veerboot naar Nederland getransporteerd werden. Hij wist zeker te vertellen dat de veerboot niet bediend werd door mijn pa of grootvader – Harie of Colke Merlo – en ook niet door een andere inwoner van de Hal. Dat deden de Duitsers zelf.

Jeanne Wintraecken over de terugtocht van de Duitsers

Van de terugtrekking van de Duitsers weet Jeanne nog dat een officier zijn manschappen verzamelde onder de poort bij Voncken en dat hij zijn manschappen telde. Tijdens de doortocht van de Duitsers zaten Jeanne met haar moeder drie dagen in de kelder bij Voncken. Haar moeder en zijzelf gingen tijdens een veilig moment even naar huis om haar kinderen te verzorgen.

Vanuit België werden granaten geschoten, waarvan de beschadigingen door splinters nog lang in de gevel van het gemeentehuis waren te zien. Hiervoor moesten ze weer vluchten. De hond van de burens Odekerken is toen doodgebleven. “We hebben drie dagen de gevechten gehoord van Maastricht tot Bunde. Wij waren een dag bevrijd en toen zijn Willem Voncken en Hub Wintraecken (haar man) naar Bunde gefietst naar het ouderlijk huis van Hub. Ze hebben toen nog twee dode Duitsers zien liggen. Met de vader van Hub was alles goed.”

“Na de bevrijding hebben nog vier Engelse soldaten bij ons in de kamer geslapen. Ze zouden naar een feestmiddag (kerstviering) gaan. Toen kregen ze bericht dat de Duitsers de Ardennen waren binnengevallen.

Een soldaat wilde niet weg bij de box waarin Ria van 9 maanden lag! Hij had ook een baby-zoon thuis. De volgende dag kwamen ze hem halen. Nooit meer iets van hen vernomen. Ze waren nog een deken vergeten en een stuk leer om schoenen te lappen. Er zijn twee Amerikanen in Elsloo gebleven.”

De zussen Vranken kunnen het zogenaamde oorlogsgebedje dat regelmatig gebeden werd nog zo uit hun hoofd opzeggen.

Wies, Julia en Annie Vranken over oorlogsgebedje

Tijdens de laatste dagen van de oorlog waren er op verschillende adressen in Catsop soldaten ingekwartierd. Zo ook in het café ‘Bie Willemke’, want daar was meer plaats. De familie Vranken heeft met meerdere Engelse soldaten ook na de oorlog nog lang contact gehouden. Zo is er in 1985 nog een Engelse soldaat op bezoek geweest en is er nu nog contact met een 94-jarige oud-strijder. Kort voor de bevrijding hebben verschillende inwoners van Catsop jonge Duitse soldaten geholpen om te vluchten. Er waren jongens vanuit Selfkant bij die al bijna thuis waren. De moeders hadden zelf jonge zonen en deden wat ze konden. De zussen Vranken kunnen het zogenaamde oorlogsgebedje dat regelmatig gebeden werd nog zo uit hun hoofd opzeggen.

1944

Harry Rouvroye over bombardement trein bij Terhagen

Op 1 september 1944 werden ongeveer tweehonderd Amerikaanse jachtbommenwerpers vanaf hun bases in Midden-Frankrijk uitgestuurd op een actie om al het spoor- en wegverkeer tussen Luik en Nijmegen aan te vallen. Dat betekende voor onze omgeving dat vier Amerikaanse vliegtuigen gewapend met acht zware mitrailleurs en vier bommen begonnen met een aanval op de trein tussen Sittard en Maastricht die tussen de helling van het Armsterveld en de Kniensheuvel (bosgebied ten zuiden van Terhagen, langs spoor) werd stilgelegd om niet ontdekt te worden.

Van de zestien bommen belandden er veertien in het lage bos en twee in de boomgaard direct zuidelijk van Terhagen. Ze veroorzaakten nogal wat schade aan de huizen. Van die veertien ontploften er vijf in het bos en de andere werden blindgangers. Ze werden beneden in het Maasdal bij de Kromme dijk verzameld en op elkaar gestapeld. Ze hebben daar ongeveer een jaar gelegen.

De trein had maar lichte schade en kon zijn weg vervolgen. Met uitzondering van een onbekende passagier die een hartaanval kreeg en stierf. Hij werd door mensen van de luchtbescherming van Elsloo afgevoerd. Zijn voeten staken onder de deken uit en bewogen bij elke stap.

De trein werd gebombardeerd met zestien bommen van 100 kilogram en beschoten.

Louis, Huub en Marieke Notten over het bombardement op de trein bij Terhagen

De oorlog was voor de kinderen vooral sensatie. De jongens gingen in de Eykskensweg en de Horsterweg liggen om naar de beschietingen te kijken. In de oorlog werd een trein beschoten in Terhagen. Er vielen geen doden, maar de treinreizigers moesten opgevangen worden en te voet verder, omdat de trein niet meer verder kon. Sjeng Cremers had een café op de hoek van de Kaakstraat en Terhagen. Hij bekommerde zich over een Duitse vrouw die in de trein zat.

Die mevrouw is nooit meer weggegaan en met Sjeng getrouwd.
De machinist overleed aan een hartaanval. De kinderen die in de kerk zaten, werden door de pastoor naar huis gebracht. Ze zagen dat de bommen achter de Mariaberg (Catsopperstraat) waren neergekomen. Er was een flink gat geslagen en de elektrische bedrading lag over de straat. Enkele kinderen van Tilmans gingen spelen met een fosforbom die niet was geëxplodeerd. Het leverde Harie Tilmans forse brandwonden op.

Harry Rouvroye over de bevrijding

Na de bevrijding van Elsloo en Catsop op 18 september 1944 door de Amerikaanse 1st Reconnaissance Company, 67th Armored Regiment, 2nd Armored Division (Hell on Wheels), XIX Army Corps, zijn in Elsloo eind september van dat jaar Amerikanen van de 29th Infantry Division gelegerd geweest. Ze waren ondergebracht in de school, het kasteel en diverse zalen. Het duurde tot 12 november voordat er weer beweging kwam. De Engelsen van het XXX Corps namen de sector Maas-Brunssum over van de Amerikanen. Het hoofdkwartier werd in Beek in de villa Hoefer gevestigd. In tegenstelling tot de Amerikanen, werden de Britten bij de burgers ingekwartierd. Bijna iedereen kreeg wel een of meer soldaten toebedeeld die behoorden tot de Guards Armored Division.

Wilde taferelen

Boerderijen hadden vaker de voorkeur omdat het leger in de schuren auto's kon onderbrengen. Het Corps bestond uit verschillende onderdelen. De afdeling Field Security zat in het kasteel samen met een afdeling parachutisten die bij Arnhem hadden gevochten. Het ging er soms wild aan toe. Zo schoten soldaten de zwanen in de vijver dood met hun mitrailleurs. De afdeling Field Security werd geleid door captain Exel die met een kompaan bij de familie Eussen was ingekwartierd. Zij ondervroegen verdachte Duitse krijgsgevangenen. Albert Cremers heeft hierbij als tolk gewerkt tot midden december 1944.

Captain Exel (links) van HQ.XXXth Corps.
Field Security, Kasteel Elsloo

**In het patronaat hadden de
geallieerden een wasserij
en vrouwen uit Catsop en
Elsloo repareerden
hun kleding.**

Schotten in Elsloo

Toen het Corps vertrok, werd het vervangen door het XII Corps dat zijn hoofdkwartier in Belgisch Eisden opzette, met het oog op de latere oefeningen bij de Maas. Een bataljon Schotten, dat net van het front kwam, werd drie dagen ingekwartierd van 22 tot en met 25 december. Ze dronken erg veel en moesten op Kerstavond alweer vertrekken naar de Ardennen. De officieren moesten traditioneel het kerstmaal opdienen voor de soldaten. Er werd al vroeg in de ochtend gedronken, hetgeen begeleid werd door doedelzakspelers die de hele dag rondtrokken in hun kilt. Beschonken als ze waren, zijn ze in de avond naar Luik vertrokken.

Stro voor vliegveld Beek

In Beek werd het vliegveld begin februari 1945 gevestigd. Dat bracht de Amerikanen ertoe bij de boeren in de wijde omtrek stro te vorderen om ervoor te zorgen dat de startbaan een beetje veerde bij de start en landing. Boven de Horst en onder de Eikskensweg verscheen luchtafweergeschut. Op het hoogste punt van de Eikskensweg werd een radar geplaatst waarvan pas later het gebruik duidelijk werd. Het vliegveld werd eind mei 1945 verlaten, waarna alles verdween.

Aantrekkingskracht op de meisjes

Verschillende Engelse eenheden bleven tot eind februari 1945, waarna de Amerikanen weer terugkwamen. Dit waren met name vervoerstroepen die hoofdzakelijk uit zwarte soldaten bestonden met blanke officieren. Ze bleven tot eind maart. Door de aantrekkingskracht die de soldaten uitoefenden op de meisjes, werd er menigmaal zwaar gepreekt in de kerk.

Ingebroken in schuur Catsop

Bij de kapel in Catsop lag een oude schuur die door de Britten van de Duke of Cornwall werd gevorderd. Kerstpakketten en persoonlijke spullen van gesneuvelde soldaten aan het front bij Geilenkirchen lagen er opgeslagen. In de schuur is ingebroken, waar de Britten logischerwijs niet blij mee waren.

Negenhonderd soldaten in Elsloo en Catsop

Op 26 december verscheen het 1st Battalion of The Duke of Cornwall's Light Infantry. Hun hoofdkwartier werd gevestigd in het café van Willemke van Wis Vranken. De ruim negenhonderd soldaten werden

in Elsloo en Catsop ondergebracht, waar ze tot 13 januari 1945 verbleven en van waaruit ze rechtstreeks naar het front bij Geilenkirchen vertrokken. In het patronaat hadden ze een wasserij en vrouwen uit Catsop en Elsloo repareerden hun kleding. Door de wasserij konden ze elke dag warm water gebruiken om zich te wassen.

Jo Cobben over de bevrijding

Jo Cobben (geboren 20-8-1938) woonde tijdens de bevrijding in 1944 aan de Steinderweg nabij de Koolweg. Gezien mijn leeftijd van zes jaar, was ik emotioneel weinig betrokken bij de gebeurtenissen van die tijd. Ellende hebben wij in Elsloo, bij wijze van spreken, bijna niet gekend gedurende de oorlog. Er zullen echter toch wel mensen zijn die het hiermee niet eens zijn.

Duitse familie Gutserman

“Als ik aan het einde van de Tweede Wereldoorlog denk, denk ik als eerste aan de familie Gutserman. Deze familie was van Duitse afkomst en woonde op circa 200 meter afstand van ons huis. Op een dag in juli is deze familie halsoverkop naar Duitsland vertrokken. Deze familie was dus wel Duits, maar naar later bleek niet Duitsgezind. Volgens ingewonnen inlichtingen heeft de familie niet anti-Nederlands gehandeld.

Huis geplunderd

Nadat deze familie vertrokken was, werd door verschillende mensen het huis geplunderd. Ook ik heb er een houten blokkenbouwdoos aan overgehouden. Later in het jaar werd in dit huis de familie Van der Horst ondergebracht. Deze schippersfamilie was in Elsloo gestrand omdat hun binnenschip op 17 september 1944 door de Duitsers tot zinken was gebracht in het Julianakanaal. Omdat het schip niet meer te herstellen was, bleef de familie in Elsloo. De man is op de Staatsmijn Maurits gaan werken.

Zooitje ongeregeld vertrekt

Begin september 1944 kwamen er regelmatig Duitse legerstroepen, variërend van twintig tot honderd man vanuit de richting Stein aan ons huis voorbij. Ze trokken richting Beek verder. Soms keerden ze na enkele uren terug, weer richting Stein. Het was een zooitje ongeregeld met karren, fietsen, oude kinderwagens enzovoort.

Veldkeuken in de schuur

Op 18 september 1944 kwam 's morgens rond 09.00 uur een colonne van circa tien Amerikaanse tanks vanaf het station Beek. Bij het kruispunt aan de Koolweg sloegen ze rechtsaf richting Staatsmijn Maurits. Na circa 300 meter gingen ze linksaf door de velden richting Koestraat-Meigat-Steinerbos. Deze gebeurtenis is nog altijd in mijn geheugen gegrift.

Later die dag werd de veldkeuken van de Amerikanen ingericht in de schuur van het huis waar ik woonde. Toen de Amerikanen in oktober vertrokken en de Engelse troepen kwamen, vestigden ook de Engelsen hun veldkeuken bij ons in de schuur. Gedurende de tijd dat deze keukens bij ons gevestigd waren, had ik een luizenleventje. Ik hoefde namelijk de ketel met varkensvoer niet meer te vullen en te stoken. Alle voedsel dat over was, werd aan de varkens gevoerd. Ik geloof dat deze varkens in korte tijd aan gewicht waren. Met emmers vol werden soep, aardappelen, vlees enzovoort in de varkenstrog gegoooid.

Enkele dagen voor Kerstmis 1944 mocht ik in een Engelse vrachtauto met mijn vader mee naar het Steinerbos om een kerstboom ‘op te halen’.

Kerstboom

Enkele dagen voor Kerstmis 1944 mocht ik in een Engelse vrachtauto met mijn vader mee naar het Steinerbos om een kerstboom ‘op te halen’. Deze werd in de schuur gezet en versierd door de mensen uit de buurt. Hij was wel een meter of zeven groot.

Bren-carriers

Op 24 december 1944 kregen de Engelsen het bevel om naar de Ardennen te vertrekken. Maar op 25 december 1944 was er in de schuur en in de vertrekken van ons huis nog een groot middagmaal. De manschappen werden door de officieren bediend. Dit was en is nog steeds een gewoonte bij de Engelsen. Tegen 17.00 uur die avond vertrokken de Engelsen met hun Bren-carriers naar de Ardennen.

Ze waren, zoals ik later hoorde, flink in de olie. In deze Bren-carriers heb ik heel wat ritjes mogen maken met de Engelsen. Dat was echt spannend, vooral als ze om hun as begonnen rond te draaien.

Pollepel en schuimspaen terug
Rond mei 1945 stopte er plotseling een Engelse legervrachtauto voor ons huis. Er stapten twee Engelse soldaten uit. Deze kwamen een pollepel en een schuimspaen terugbrengen. Die hadden ze per ongeluk meegenomen toen ze halsoverkop moesten vertrekken met de Kerstmis. Ze kwamen dan ook excuses aanbieden van hun meerderen!

Voetballen tijdens de bevrijding
Van de bevrijdingsfeesten, later in 1945, kan ik me nog herinneren dat er voetbalwedstrijden waren tussen de verschillende buurten van Elsloo. Dit gebeurde niet op het voetbalveld (dat lag in de beemden richting Geulle), maar op een gewone akker waar koren of tarwe geoogst was. De doelen werden aangegeven met twee stokken die in de grond geslagen waren. Van uniformiteit was geen sprake. Iedereen droeg wat hij thuis gevonden had. De samenstelling van de elftallen was bij wijze van spreken ‘van twaalf jaar tot zeventig jaar’. De een droeg laarzen, de ander klompen en een ander deed blootsvoets mee. De keeper van een van de elftallen was gewapend met een grote mand om de ballen tegen te houden. Grote pret was er wel.

Gesneuvelde Lambert Martens uit Elsloo

Wilhelmus Lambertus Martens werd geboren op 20 november 1922 in Elsloo. Zijn ouders waren: Hendrik Hubertus Christiaan Martens, geboren op 11 december 1886 in Elsloo en Maria Hubertina Sijbilla Driessen, eveneens geboren in Elsloo en wel op 21 december 1887. Zij zijn op 24 november 1909 in Elsloo in het huwelijk getreden. Het stel kreeg acht kinderen, die allen in deze gemeente werden geboren, van wie Wilhelmus Lambertus de jongste was. Hendrik Hubertus Christiaan Martens, de vader, was van beroep arbeider. Later werd hij winkelier en ten slotte mijnwerker. Het gezin heeft in Elsloo op verschillende adressen gewoond. Ten tijde van de Tweede Wereldoorlog woonde men op Stationsstraat 20. De gezinsleden bezaten de Nederlandse nationaliteit.

Wilhelmus Lambertus Martens, de zoon, was ongehuwd en woonde bij zijn ouders op Stationsstraat 20 in Elsloo. Men noemde hem ‘Lam van Bel’. Zijn moeder, Maria Hubertina Sijbilla Driessen, genoemd ‘Bel’, had een modezaak in Elsloo.

Sedert haar oprichting op 1 augustus 1941, was Wilhelmus Lambertus Martens lid van de voetbalvereniging Haslou. In het tweede en derde elftal bezette hij de linksback of links-halfplaats.

Ook werd hij meermalen als reserve voor het eerste elftal opgesteld. In 1943 dook Wilhelmus Lambertus Martens onder om aan de *Arbeitseinsatz*, oftewel de verplichte tewerkstelling in Duitsland, te ontkomen.

Bij de stoottroepen

Na de bevrijding van Zuid-Limburg in september 1944, kwam Wilhelmus Lambertus Martens bij de Stoottroepen Nederlandse

Binnenlandse Strijdkrachten (B.S.), waar hij in oktober 1944 officieel in dienst trad. Hij kwam terecht bij de 1^e Compagnie, IIe Bataljon Stoottroepen.

De Stoottroepen zijn op 21 september 1944 opgericht. Begin oktober 1944 waren de eerste troepen na veel improvisatie gereed voor inzet aan het front. Vanaf 7 oktober 1944 werd een aantal compagnieën als ondersteuning ingezet bij de Amerikaanse 29th Infantry Division die in de lijn Roosteren-Gangelt-Gillrath-Geilenkirchen opereerde. De Amerikanen hadden een gebrek aan infanteristen. De Stoottroepen konden hierin uitkomst bieden.

Omdat de Stoottroepen deel uitmaakten van het 9th US Army

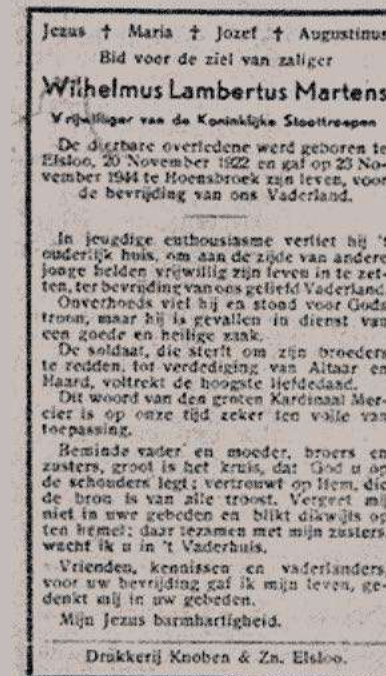
hadden zij de Amerikaanse organisatievorm aanvaard. De stoottroepen werden vooral belast met patrouilleactiviteiten. Begin november 1944 werden de Stoottroepen overgeheveld naar de *provost marshal* van het 9th US Army. Deze zette de Nederlanders in waar hij dat nodig achtte. In de praktijk kwam het er voornamelijk op neer dat zij patrouillediensten gingen verrichten achter het front, in de meeste gevallen in de lijn Geilenkirchen-Aken. Soms werden zij belast met veiligheidsopdrachten en de afvoer van krijgsgevangenen. Daarnaast bewaakten de Stoottroepen de grote benzinedepots en munitieopslagplaatsen, die met het oog op verdere operaties, in Zuid-Limburg waren aangelegd.

Stoottroeper Wilhelmus Lambertus Martens in Amerikaans uniform.

1944

Lambert zou tijdens de wacht zijn stengun hebben laten vallen, waarbij het wapen, dat niet voorzien was van een veiligheidspal, onbedoeld is afgegaan.

Bidprentje van Wilhelmus Lambertus Martens.

Noodlottig ongeval

In de avond van 23 november 1944 werd Wilhelmus Lambertus Martens door het Amerikaanse commando in Valkenburg, waar hij op dat moment gelegerd was, naar Hoensbroek gezonden voor het begeleiden en bewaken van een munitietransport. Bij het uitvoeren van die opdracht kwam hij dezelfde avond, omstreeks 21.30 uur, ten gevolge van een noodlottig ongeval in Hoensbroek om het leven. Over het ongeval gaan twee verhalen. Zo zou hij tijdens de wacht zijn stengun hebben laten vallen, waarbij het wapen, dat niet voorzien was van een veiligheidspal, onbedoeld is afgegaan. Een ander verhaal vertelt dat hij bij het schoonmaken van het wapen zichzelf per ongeluk in de buik heeft geschoten.

In de overlijdensakte, die op 25 november 1944 werd opgemaakt aan de hand van een verklaring van een legeraalmoezenier, staat dat hij is overleden op Hoofdstraat 2. In die tijd bevonden zich op dat adres de Sint Jansschool en het zusterklooster. Het complex werd na de bevrijding gebruikt als hoofdkwartier van het XIII US Army Corps. Op deze plek vinden wij tegenwoordig het Gebrookerplein.

Met militaire eer begraven

Wilhelmus Lambertus Martens werd in zijn uniform opgebaard in de modezaak van zijn moeder. Op 27 november 1944 vond in Elsloo de plechtige uitvaartdienst plaats die geleid werd door pastoor J.J.E. Helgers. Hij werd met militaire eer begraven op de rooms-katholieke begraafplaats bij de Sint Augustinuskerk in Elsloo. Op zijn grafsteen lag zijn helm, een Amerikaans model, maar die werd later gestolen. Zijn graf is te vinden in rij 2, nummer 1. Wilhelmus Lambertus Martens bereikte de leeftijd van 22 jaar.

Oorlogsmonument

Op de Kapelaan J.W. Berixstraat in Stein-Meers, bij de driesprong vlak langs het Julianakanaal, werd in 1956 een oorlogsmonument onthuld. Het monument bestaat uit een gemetseld voetstuk waarop het borstbeeld geplaatst is van kapelaan J.W. Berix, een van de slachtoffers uit de gemeente Stein die door oorlogsgeweld om het leven is gekomen. Op de grond bevindt zich een marmeren plaat met daarop de namen van de slachtoffers, waaronder die van Wilhelmus Lambertus Martens. Elk jaar vindt hier op 4 mei de dodenherdenking van de gemeente Stein plaats.

Onbekende auteur over oud en nieuw in Elsloo

De overgang van 1944 naar 1945 kreeg een heel ander aanzien dan we hadden gehoopt. De voedselsituatie was zeer slecht; we hadden dan wel brood en aardappelen, maar de rest was ver te zoeken. Onder druk van een staking kregen de mensen die op de mijn werkten enkele blikken vlees en vis. Het Ardennenoffensief van de Duitsers woeëde nog steeds en de mogelijkheid dat door de Duitsers vanaf Susteren een aanval zou worden gelanceerd, was nog levensgroot aanwezig.

6-kilometer-zone

We waren plaatsgebonden door de 6-kilometer-zone waarin we leefden; voor de mensen die op de mijnen of elders werkten werden pasjes uitgegeven die toelieten dat de 6-kilometer-zone werd overschreden. De controle was zeer streng; uiteindelijk lag de frontlinie bij Susteren nauwelijks 10 kilometer verderop. We kregen dus alle geluiden en het erbij behorende vuurwerk volledig mee.

Neergestort Duits vliegtuig

Het was de tweede helft van december 1944 bijzonder onrustig aan het front en ook in de lucht. Op 17 december stortte in Elsloo een Duitse ME-110 neer die enkele ogenblikken eerder zijn bommenlast had gedeponneerd op een opslagplaats van lege

jerrycans van het Britse XII Corps dat net het XXX Corps had afgelost. De Britten hadden in november de Amerikaanse bevrijders afgelost.

Artillerievuur op oudjaarsdag

De laatste dag van 1944, zondag 31 december, begon al zeer vroeg met artillerievuur dat vanaf 05.30 uur 's morgens tot 21.00 uur duurde. Dit was niet bepaald geruststellend, want ook in de lucht was het vuren van de Britse Luchtdoelartillerie, die in onze omgeving stond, meer dan eens hoorbaar. Het nieuwe jaar verwelkomden we samen met onze Britse huisgenoten die bij ons waren ingekwartierd. Dit gebeurde op traditionele Britse manier onder de *mistletoe* die we uit het bos hadden gehaald. Lang heeft dit rustmoment niet geduurd, want vanaf 00.30 uur tot 04.00 uur vlogen er continu Duitse bombardementsvliegtuigen boven ons die nu eens hier, dan weer verderop enkele bommen of brandbommen dropten. Sittard, Maastricht, Heerlen, Stein, Elsloo en vele andere plaatsen werden getroffen. Er viel een aantal slachtoffers te betreuren.

Voltreffer op nieuwjaarsdag

In Stein vernielde een (toevals)voltreffer het KJV-gebouw waarin de complete staf van het Britse 50th Light Anti-Aircraft Brigade (lichte luchtafweer) zat en werd uitgeschakeld. De aanvallen hadden duidelijk tot doel de Britten en de burgerbevolking onrustig te houden of te maken.

Na een bijzonder korte nachtrust moesten we traditioneel naar de Nieuwjaarsmis. De pastoor had de vroege mis (Dageraadsmis) en de Dagmis gecombineerd tot een enkele mis in verband met de onzekere en gevaarlijke toestand. Deze dienst begon om 9.00 uur. Om 9.15 uur werden we opgeschrikt door enorm luchtafweervuur en het geluid van vele vliegtuigmotoren en het geknetter van boordwapens. Velen doken van angst onder de banken in de kerk. De pastoor beëindigde de mis met de algemene zegen en de moedigsten gingen naar buiten. Het was nog wat heilig en we konden meteen constateren dat er een Duitse aanval gaande was op het nabijgelegen vliegveld van Asch (Y29) in België. De startbaan van dit veld lag precies in het verlengde van onze kerk op een afstand van 3 à 4 kilometer. Wat we zagen was een van de aanvallen op de vijftien geallieerde frontvliegvelden gelegen tussen de Belgische kust (Brugge) en Metz in Frankrijk.

Thei Hanssen opgepakt tijdens razzia

Thei Hanssen is geboren in Beek op 2 juni 1924 en overleden op 3 februari 2012. Van 1952 tot 1986 hadden hij en zijn vrouw Mia Voncken een groente- en levensmiddelenwinkel 'In de blauwe druiventros'. Tot 1955 aan de Stationsstraat (waar nu Heijthuijsen Touringcars is gevestigd) en vanaf 1955 in hun nieuwe pand aan het Dorine Verschureplein in Elsloo. Thei Hanssen zat in een werkkamp tussen augustus 1944 en april 1945.

Koffers vervoeren

Vroeger werden in het Missiehuis in Stein op 15 augustus priesters gewijd. Uit het hele land kwamen daarvoor familieleden om de plechtigheid bij te wonen. Zo ook op 10 augustus 1944. Er kwamen verschillende personen met de trein, die uiteraard koffers bij zich hadden. Ze kwamen bij ons thuis vragen of er een mogelijkheid was om met de koffers naar Stein vervoerd te worden. Mijn familie woonde tegenover het station Beek-Elsloo en we hadden een café, groentehandel en fietsenstalling.

In Stein 'op 't Keerend' op de hoek bij bakkerij Gübbels, kwamen er plotseling Duitse soldaten met geweren vanachter de muren vandaan.

Opgepakt tijdens razzia

Met paard en wagen, waarop de mensen met de koffers plaatsnamen, werd aan de reis begonnen door een buurjongen (Jan Laumen, zoon van de stationschef) en ikzelf. In Stein 'op 't Keerend' op de hoek bij bakkerij Gübbels, kwamen er plotseling Duitse soldaten met geweren vanachter de muren vandaan. Ik moest van de wagen af komen en meegaan. Jan Laumen is met kar en paard naar huis gegaan en heeft thuis bericht dat ik bij een razzia was opgepikt.

Naar de grindkuil

Ik werd naar een nabijgelegen grindkuil gebracht waar militaire wagens en verschillende soldaten stonden. In een hoekje zat nog een opgepakt persoon, daar kwam ik dus bij te zitten. Het was Hub Visschers uit Stein; hij had niet veel te missen want hij was al in Duitsland geweest en gevlucht. (Hub was bij de beek achter het kasteel in Stein tijdens

een uitje opgepakt. Waarschijnlijk was hij verraden. Toevoeging GP). Hij zei maar steeds: "Hier komen wij niet levend uit." Ik probeerde hem moed in te spreken, maar dat hielp niets. Hij wist blijkbaar wel beter.

Boterhammen van vader

Mijn gewaarschuwde vader kwam met de fiets aan, maar was net te laat. Wij werden door een militaire vrachtwagen opgehaald en naar Elsloo gebracht, waarbij bij het gemeentehuis nog iemand werd opgeladen, dat bleek Jan Hoeveler te zijn. En toen kwam mijn vader weer aanfietsen, maar de wagen vertrok weer, dus weer te laat. Vervolgens ging het naar Beek, daar werd nog iemand opgeladen, Lei Hendriks. Hij was wielrenner en gehuwd met mejuffouw Pepels uit Stein (zus van wielrenner Lei Pepels). Vader kwam weer aan op de fiets en kon nu een pak boterhammen op de wagen gooien.

Slecht aan toe

Jan Hoeveler heb ik nog meerdere malen gezien in de gevangenis en later in de kampen. Ik zag hem voor 't laatst toen ik vanuit het ziekenhuis terugkwam in het werkkamp in Keulen. Lei Hendriks heb ik alleen nog in Maastricht bij de ondervraging en in de gevangenis gezien, daarna ben ik hem uit het oog verloren. Hij moet wel nog meegegaan zijn naar Duitsland, want hij vertelde na zijn thuiskomst dat hij mij nog had gezien een paar maanden daarvoor in het kamp in Keulen en dat ik er zeer slecht aan toe was. Hij vertelde bij mij thuis dat ik waarschijnlijk niet meer leefde. Hij was toen al een hele tijd thuis. Hij is later met zijn vrouw geëmigreerd.

Bij de ondervraging ging
het er nogal ruw aan toe.
Als je niet vlug wat zei als er
iets gevraagd werd, kreeg je
een stomp in je maagstreek
of een slag in je gezicht.

Ondervraging

In Maastricht aangekomen werden we ondervraagd in het Witte Huis, het hoofdkwartier van de Gestapo met aan het hoofd Nitsch, een beruchte SD'er en de SD-commandant Ströbel. Bij de ondervraging ging het er nogal ruw aan toe. Als je niet vlug wat zei als er iets gevraagd werd, kreeg je een stomp in je maagstreek of een slag in je gezicht. Er waren een stuk of vijf SD'ers in die kamer, maar Nitsch deed het woord. Ze zaten met twee man achter een tafel en er stonden drie man aan de deuren. Er waren ook nog een paar soldaten met geweren, die in de gang en buiten liepen.

Hendriks werd het eerst verhoord. Ze vroegen hem waar hij werkte. Hij zei 'op de Cokesfabriek Maurits', waar hij ook ingeschreven was. Op de tweede vraag kon hij niet zo gauw antwoorden, hij kreeg toen van zo'n mof een slag in zijn gezicht. Toen kwamen Jan Hoeveler en ik aan de beurt. Ik was groenteboer en had een *Ausweis* dat ik kostwinner was van een groot gezin (tien kinderen). Daar hadden ze niets mee te maken, want dat was niet *kriegswichtig*. Alleen de heer Delbressine uit Kerensheide had geluk. Hij kon naar huis, want hij had papieren dat hij op de mijn Maurits werkte en dat was wel *kriegswichtig*.

Pool zonder afkomst

Wij werden op een open vrachtwagen geduwd, waarbij ik over verschillende mensen heen moest kruipen, die al in deze wagen zaten. Ik kwam boven op iemand terecht, die mijn naam noemde. Dat bleek de knecht te zijn van mijn oom en tante uit Hoensbroek. Hij werkte bij hen in de limonadefabriek. Vroeger als ik daar op vakantie was, mocht ik met hun paard en wagen (limonadekar) mee om de klanten te bevoorraden. Dus die 'Stannes' kende ik goed. Zijn naam was Stannislaus Makowsky; hij was van Poolse afkomst, maar staatloos. Ik heb hem daarna nooit meer gezien en hij is ook nooit meer teruggekomen.

Naar het Huis van Bewaring in Maastricht

Wij werden naar het Huis van Bewaring in Maastricht gebracht en ik kwam met

nog twee andere gevangenen in een cel terecht. De volgende dag kwamen wij op een zolder terecht waar circa dertig tot veertig personen zaten. Er waren er ook een paar die ik kende, onder anderen Hub Visschers. Bij het luchten trof ik een van gezicht bekende man uit Beek (zijn naam weet ik niet meer), die geregeld bezoek kreeg van thuis. Via hem en zijn bezoekers wisten ze bij mij thuis waar ik zat. Zodoende kwam er nu en dan een pakje boterhammen naar binnen. De bewaker die dat naar mij doorsluisde, had de groentebonnen die ik nog bij mij had van mij gekregen en ook van thuis uit hadden ze hem nog wat gegeven. Achteraf, toen ik thuiskwam, hoorde ik dat ik maar een klein beetje heb ontvangen; de rest had hij zelf gehouden.

Geallieerden dichtbij

Toen ik in de gevangenis kwam, had ik nog een beurs met circa 350 gulden bij me van het venten. Daar heb ik niets van teruggekregen, thuis ook niet. Op zolder kregen we ieder een paar dekens, één voor op de houten vloer en één om op te liggen. Het eten was niet veel bijzonders, maar hadden we dat maar later in de kampen gekregen... We kregen ook een pakket van het Rode Kruis met levensmiddelen. Tijdens ons verblijf hoorden wij bommen vallen en tamelijk dichtbij. Later hoorden we dat deze op de wijk Blauwdorp in Maastricht waren gevallen en dat er veel doden en gewonden waren. Ook hoorden wij van andere gevangenen, die wij bij het luchten troffen, dat de geallieerden reeds dichtbij waren, dus wij kregen weer hoop.

Wc in brand

Op een nacht brak er brand uit op een wc. Deze was aangestoken door Hub Visschers en iemand uit Elsloo (naam is mij bekend, maar die noem ik niet omdat hij daar was opgesloten voor een gepleegde misdaad). Zij hadden boeken en kranten bijeengebracht en met een binnengesmokkelde lucifer aangestoken. Een niet geheel verbrand boek van de Elsloonaar met zijn naam erin wees de dader aan. Wij hadden allemaal levend kunnen verbranden. Het was hun bedoeling om in de paniek die zou ontstaan, over de daken te vluchten. Dit mislukte dus omdat de brand werd ontdekt en snel geblust werd. De twee kwamen in de dwangbuis en in de strafcel terecht.

Naar het werkkamp in Duitsland

Na circa veertien dagen kregen wij het bevel (alleen diegenen die door de SD waren opgepakt) om ons klaar te maken voor transport, vermoedelijk naar Amersfoort. Dat had ik op een papiertje geschreven en meegegeven aan de persoon uit Beek. Thuis meende men dat dus ook. Maar in werkelijkheid gingen wij naar Duitsland ...

*A.P.M. Cammaert
over het verborgen verzet
in Stein*

Volgens Cammaert is niet zeker wie aan het hoofd stond van het verzet in Elsloo. Uit de gebeurtenissen omstreeks 7 juli 1944, een poging tot inbraak in het gemeentehuis, het onderduiken van twee mannen en het leeghalen en verzegelen van een woning, zou men kunnen afleiden dat het de gemeenteambtenaren J. Odekerken en L. Driessen waren. Eigen onderzoek, door middel van een interview met de heer Harie Rouvroye en gebruikmakend van zijn archief, bevestigt dat J. Odekerken onderduikhoofd was in Elsloo. Als hoofd van de burgerlijke stand heeft Odekerken veel mensen een nieuwe identiteit bezorgd. Verder zorgden zijn vervalsingen ervoor dat het verzet voldoende voedsel had voor de vijftien Joodse onderduikers in Elsloo.

Tot aan zijn dood in 1942 bleef burgemeester Eussen op zijn post. Zijn vervanger NSB'er Pisters was niet al te fanatiek en stond onder druk van veldwachter Rouvroye, die de burgemeester dreigde “zijn mond te houden anders ...”

Actief verzet

Een aantal voorbeelden van verzet, gepleegd door verzetsmensen in Elsloo, tonen aan dat het verzet in Elsloo zeer actief was en aansloot op het Provinciale Netwerk. Daarbij is van belang rekening te houden met de omstandigheden in Elsloo die het plegen van verzet 'makkelijker' maakten: vanaf juni 1940 was er geen permanente vestiging van de Duitse bezetter in het dorp. Tot aan zijn dood in 1942 bleef burgemeester Eussen op zijn post. Zijn vervanger NSB'er Pisters was niet al te fanatiek en stond onder druk van veldwachter Rouvroye, die de burgemeester dreigde "zijn mond te houden anders ...". Verder heeft ook de geografische situatie, de geïsoleerde ligging van de Maaskant en het karakter van de Maaskanter (het met achterdocht benaderen van 'vreemdelingen' en daardoor een gesloten front vormen) een rol gespeeld.

Geheime informatie onderscheppen

Het feit dat politieagent J. Rouvroye in het gemeentehuis woonde, maakte het makkelijker om via de telefoon snel verbindingen te leggen en geheime informatie te onderscheppen. Een voorbeeld hiervan is de actie die men moet ondernemen als dorpsgenoot Scheepers, werkzaam voor het Belgische verzet, in de val wordt gelokt door een met de Duitsers collaborerende vrouw uit Maastricht en bij het casino in Meerssen wordt doodgeschoten. In zijn stropdas bevond zich geheime informatie. Door het snel waarschuwen van contactpersoon Adam in Meerssen, schuilnaam voor een politieagent, kon de geheime informatie onderschept worden.

Kleine brandbommen

Als brisant- en fosforbommen op 5 oktober 1942 door Engelse vliegtuigen boven Aken en zijn industriegebieden gedropt moeten worden, vallen er door gebrekkige navigatietechnieken van de Britten, honderden bommen op bijna elk dorp tussen Stein en Brunssum. De gevolgen zijn dramatisch: alleen in Geleen al vallen 84 doden. In Elsloo brandden twee panden volledig uit. De volgende dag moeten politie en brandweer de bommen die niet zijn ontploft, opruimen. Veldwachter Rouvroye en andere mensen van het verzet houden een aantal bommen achter. Met behulp van frisdrankflessen maken ze kleine brandbommen, die ze met regelmaat vanaf de spoorbrug bij Terhagen dropen op open Duitse goederenwagons.

Meers schakel in internationale ontsnappingsroute

Het duikhoofd van Meers-Stein H. Meijers vormde een schakel in de Tweede Zwitserse Weg; een ontsnappingsroute voor onderduikers via België en Frankrijk naar Zwitserland en Engeland. Deze route kan gezien worden als een voortzetting van een vluchtroute voor Duitse Joodse families, die al voor de oorlog bestond. Een onderzoek van de Rijksrecherche dienst heeft nooit bewijs voor deze route geleverd, omdat de Hollanders die de zaak in Meers kwamen onderzoeken, stuitten op een muur van wantrouwen.

Overal gemeentehuis Stein

Meijers werkte nauw samen met het duikhoofd van Stein, kapelaan W. Spauwen. Toen de illegale activiteiten van enkele ambtenaren bekend dreigden te worden, werd het gemeentehuis van Stein in de nacht van 25 op 26 juli 1944 overvallen door KP'ers uit Sittard. Ze gebruikten een buitgemaakte gepantserde brandweervagen uit Geleen en droegen Duitse uniformen. Hun buit was aanzienlijk: een compleet bevolkingsregister, een groot aantal gemeentestempels, een groot aantal TD-zegels en blanco persoonsbewijzen, een aantal typemachines, radio's en een geldbedrag van ongeveer 3000 gulden. Alles werd verstoep in een boerderij in Susteren. De volgende dag arresteerde de Sicherheitspolizei een aantal daders

en enkele gemeenteambtenaren.

Ze werden overgebracht naar het Huis van Bewaring in Maastricht waar ze enkele dagen later bevrijd werden.

De Sicherheitspolizei wist de buit, behalve het geld, te lokaliseren.

De Duitse
militairen
gaven zich
over en werden
krijgsgevangen
gemaakt.

Vuurgevecht met Duitse militairen

In september 1944 kwam het in Meers bij de brug tot een vuurgevecht tussen Duitse militairen en de verzetsgroep van H. Meijers. Daarbij viel een dode aan Duitse kant. De Duitse militairen gaven zich over en werden krijgsgevangen gemaakt.

“Een monument tussen de Maas en het Julianakanaal in Meers herinnert aan de moedige daden van kapelaan Berix.”

Oorlogsmonument voor kapelaan Berix

Kapelaan Berix dook op 24 maart 1944 onder in een woning in Klimmen. Op 24 juni sloeg het noodlot toe. Berix nam deel aan een vergadering van districtsleiders van het L.O. in het klooster St. Louis van de Broeders van de Onbevleete Ontvangenis te Weert. De SD was door verraad van deze vergadering op de hoogte en arresteerde de aanwezigen. De kapelaan werd met zijn kameraden naar het kamp Vught gebracht. Ook hier was hij een steun voor zijn medegevangenen. Via de luchtkoker wist hij met zijn lotgenoten in contact te blijven. De verhoren en zware mishandelingen hadden geen uitwerking: Kapelaan Berix bleef zwijgen. Op 6 september 1944 werd hij per trein naar Oranienburg vervoerd. In dit kamp raakte hij besmet met dysenterie, welke ziekte hij ternauwernood overleefde. Lichamelijk een wrak, werd hij in oktober via Sachsenhausen naar Bergen-Belsen gebracht. In dit laatste kamp heerste door de onhygiënische toestanden vlektyfus. Aan deze ziekte is Berix vermoedelijk op 13 maart 1945 overleden. Een monument tussen de Maas en het Julianakanaal in Meers herinnert aan zijn moedige daden.

Actief verzet in de Maastreek

Samenvattend kan men concluderen dat er ook in Limburg en de gemeente Stein wel degelijk sprake is geweest van verzet tegen de Duitsers. Vooral Meers heeft in de persoon van kapelaan Berix en de Zwitserse Weg een zichtbaar aandeel in het verzet gehad. In Elsloo was er sprake van een goed georganiseerde afdeling van de L.O. onder leiding van J. Odekerken en een actieve rol van het gezin van J. Rouvroye. Dit verzet was minder zichtbaar, maar zeer effectief. In ieder geval voldoet het verzet in de Maastreek aan de definitie die De Jong eraan geeft en het is vreemd dat hij concludeert dat er in Limburg een ondervertegenwoordiging is geweest.

Harie van Mulken over het verzet

“In de vroege ochtend van 18 september kwamen de Amerikanen vanaf Beek het dorp ingereden. Het volk reageerde uitgelaten, vooral de jonge meisjes. Die zaten boven op de tank. De Duitsers hadden zich tot achter de grens teruggetrokken. Maar een groep van 32 had zich tussen de Maas en het kanaal verschanst. De groep gedeserteerden, met name Heinz, bewees toen hun waarde. Er werd over en weer wat geschoten. De knokploeg was inmiddels een stoottroep geworden, waarbij wij ons hadden aangesloten. Heinz lag naast me in een greppel met een heuveltje voor zich. Bewust of onbewust heeft hij toen de aanvoerder van de Fallschirmjäger doodgeschoten. Daarna gaf de rest zich over en die werden ook naar het Amerikaanse hoofdkwartier gebracht.

Op 25 september bereikte ons het verzoek om naar kasteel Mariënwaard te komen, waar Prins Bernhard en Bep van Kooten een regiment stoottroepen kwamen oprichten. We werden ingelijfd en naar Overbunde gebracht. Daar leerden we stozakken te vullen en kregen we instructies voor het gebruik van stenguns en geweren. We werden ingedeeld in het 9th US Army onder generaal Simpson. We begonnen met zuiveringsacties tegen de zogenaamde snipers (sluipschutters) aan het stilliggende

front in Duitsland. Eerst hier over de grens, richting Würselen, later onder luitenant Rongen in Mönchengladbach en Remagen. Ik kwam thuis op 31 december 1945. Op het laatst was ik gelegerd in Nederland, in Ede.”

Prins Bernhard met commandant Bep van Kooten in Limburg

Harie van Mulken kijkt niet graag terug: “Ik ga niet graag naar de dodenherdenking. Ik ben 76. Natuurlijk heb ik ook prettige herinneringen, aan de samenwerking onderling en hoe we allemaal iets voor elkaar wisten te betekenen. Maar vijftig jaar na de bevrijding is de hoop op een betere wereld toch omgeslagen in desillusie. Ik verwachtte een rechtsstaat, heb als raadslid, wethouder en locoburgemeester veel voor de gemeenschap kunnen betekenen, maar ik voel dat het systeem niet meer werkt. We kunnen dus niet zeggen dat we veel van de oorlog hebben geleerd.”

Harie Dassen over het laatste jaar van de oorlog

Brug Stein opgeblazen door de Duitsers

Harie kan zich nog herinneren dat de brug van Stein aan het eind van de oorlog werd opgeblazen door de zich terugtrekkende Duitsers. De verschillende luide knallen waren in het hele dorp te horen. En omdat zowel de brug van Elsloo als die van Stein er niet meer was, was Meers op dat moment niet meer gemakkelijk te bereiken.

Julianakanaal met verdwenen brug
Stein 3 december 1944

Baileybrug

Daarvoor werd door de Amerikanen in eerste instantie een baileybrug even ten noorden van de kapotgeschoten brug aangelegd. Harie weet nog dat deze brug zó laag boven het water lag dat de banden van de auto's die eroverheen reden, nat werden. Bij het aanleggen van deze tijdelijke brug gebeurde er nog een ongeluk.

Een bulldozer die werd gebruikt om vanaf de weg bij de brug een tijdelijke weg te maken tot bij de baileybrug, kwam helemaal vast te zitten in de modder. Schijnbaar was de machinist niet zo ervaren.

Op de weg stonden heel wat vrachtauto's met lading te wachten om via de baileybrug naar Meers te gaan. Wat ze precies hadden geladen wist Harie niet, omdat alles goed was afgedekt. In ieder geval probeerden de Amerikanen met vrachtauto's en een staalkabel de bulldozer vrij te trekken. Op dat moment waarschuwde Harie andere nieuwsgierige

toeschouwers om hier weg te gaan voordat er met de kabel iets mis zou kunnen gaan.

Wat hij gedacht had, gebeurde: de haak waarmee de kabel aan de bulldozer was bevestigd begaf het en de kabel schoot met hoge snelheid weg en doorsneed daarbij de twee stalen steunpalen van de leuning voor de brug! Dat was voor iedereen schrikken.

Fietsen op het platte dak

Van het terugtrekken van de Duitsers kan Harie zich nog herinneren dat hun gezin hun fietsen boven op het platte dak naast het huis legden om zo te voorkomen dat deze werden meegenomen door de Duitsers. Praten met de Duitsers tijdens het terugtrekken was nagenoeg niet mogelijk, omdat zij wel andere dingen aan hun hoofd hadden en duidelijk vermoeid waren door alles wat ze blijkbaar hadden meegemaakt.

De bevrijding: witbrood en chocolade

De dag van de bevrijding, 18 september 1944, was bijzonder. Zowel Amerikaanse als Engelse soldaten kwamen met hun voertuigen in de Kruisstraat voorbij. Het hele gezin Dassen stond buiten te kijken, evenals het gezin van Pierre, de broer van zijn vader. De soldaten zwaaiden uitbundig naar de omstaanders, en vooral naar de meisjes. Die liepen naar de wagens toe en kregen van de soldaten, vooral

de Amerikaanse, lekkere chocolade. Iets wat natuurlijk heel bijzonder was tijdens de oorlog. De soldaten hadden zelfs witbrood bij zich. Dat was heel bijzonder, want de hele oorlog had hun gezin dat niet meer gezien.

Eerst wilde een
aantal soldaten
in de legertruck
slapen, maar de
moeder van Harie
nodigde hen uit
om in huis te
komen slapen.

Een aantal soldaten verbleef in Stein en kreeg onderdak bij verschillende families. Zo ook bij de familie Dassen. Eerst wilde een aantal soldaten in de legertruck slapen, maar de moeder van Harie nodigde hen uit om in huis te komen slapen. Zodoende werden er stoelen in het grote kantoor verschoven en konden de soldaten hun veldbedden in de grote warme ruimte opzetten.

Rien Kraus over het laatste jaar van de oorlog

Samen één zuigfles

In mei 1944 werd oom Koos geboren. En de baby kreeg na enige tijd de zuigfles. Tenminste, als die er zou zijn. Maar die was er niet! Waarschijnlijk kapot gevallen. En een nieuwe was nergens te krijgen. Gelukkig was de zuigspen van rubber. Die kon niet kapot vallen. Ze waren overigens ook nergens te koop. Op het Sleutje boven woonde Mie van Ties de Spiekert. Ze werd ook wel Dolly Dot genoemd. En die had niet alleen een baby, maar ook een zuigfles. En daarmee werden de zuigelingen uit de hele buurt gevoed. Ik ben die vaker gaan lenen, ook nog na de bevrijding. Alsof het een schat van goud was, zo voorzichtig werd ermee omgegaan.

Invasie

Ja, natuurlijk weet ik nu dat dit op 6 juni 1944 was. 's Morgens al hoorde ik de pap en de mam, ja zeg maar iedereen, opgewonden nergens anders over praten. En vooral: het scheen iets goeds te zijn! Op de landkaart verschenen de kopselden nu aan de andere kant bij namen als Caen, Bayeux, Arromanches en Cherbourg. Dat was dus aan de goede kant op de kaart. Allengs temperde de vreugde wat. Ook al omdat men begreep dat 'het front' vooraf zou gaan aan de bevrijding. De foto's in de krant waarop zwaar beschadigde huizen te zien waren, stemden ook al niet vrolijk.

Het lag voor de hand, dacht buurman Piet Akkerman (Co van de Gastel!), dat de Engelsen en Amerikanen van west naar oost zouden komen en dat dan de Duitsers in de vorm van de Maas en het Julianakanaal een uitstekende verdedigingslinie zouden bezitten. Dan zou Stein weleens midden in de frontlinie kunnen komen te liggen. Ik lag er zelf niet wakker van en bovendien was de schuilkelder er ook nog. We waren er al een poos niet meer in geweest, maar hij was nog volledig intact.

Watersport

Die zomer was de beek die onderaan de kanaaldijk stroomt, veel belangrijker voor ons. Wat was dat water toen nog helder en zuiver!! In de duiker onder de weg naar de brug over het kanaal plaatsten de grotere jongens kruislings enkele weidepalen. Uit de heggen werden takken afgebroken en ervoor gezet. En passant ratsten ze in de boomgaarden vlakbij nog wat sneeuwappels. Je kreeg er wel 'sleetanden' van ('slee' is 'sneeuw' in ons dialect)!

Dat was een onprettig gevoel aan je tanden, maar het ging gauw weer over. Wij, de kleineren, trokken waterplanten los en lieten die tegen de versperring aan drijven. En dan steeg het peil in de beek.

Wat hebben we daar lekker in geplonsd. En zwemmen geleerd! Zwemmen in het kanaal hadden ons de pap en de mam zeer streng verboden. Je kreeg kramp in dat diepe water en dan was je verloren. De Maas was voor ons veel te ver weg. Bovendien zat die vol draaikolken, zei de mam en die zogen je onherroepelijk naar beneden. Enge gedachte hoor! Ach ja, wisten de pap en de mam veel.

Oorlogsgeweld? Vliegtuigen?

Ik herinner me daar weinig van. Tenminste, niet vóór pakweg midden augustus 1944. Eerst evenwel nog een voorval dat op een drama had kunnen uitlopen. En dat had niets met de oorlog te maken, maar alles met mijn, toen nog, jongste broer Koos.

Koos was in mei 1944 geboren. Het zal in augustus zijn geweest dat ik van de mam met Koos in de kinderwagen een straatje om moest. Wat had ik daar de pest aan!! Maar ja, ik was de oudste van

het stel en dus de klos. Nabij 'den Hoaf' was ook een beek waarlangs een stoep van pakweg een meter hoog was aangebracht. Daar trof ik mijn vriendjes die trots

vertelden dat het water in die andere, hiervoor genoemde beek al flink begon te stijgen. Ze gingen erin zwemmen. En ik met hen mee.

Ik vergat op slag alles: kinderwagen en baby. Uren later kwam ik thuis. Ik had helemaal niet gelet op de kinderwagen die op ons erf stond. Binnen vroeg de mam – quasi ongerust – waar ik met Koos en de kinderwagen was gebleven. Ik verstijfde van schrik. Ik schrok me werkelijk kapot! De mam zag mijn reactie en stelde me gerust. Wat was er gebeurd? Over een Engelbewaarder gesproken! De kinderwagen was langzaam richting beek gesukkeld (de weg loopt ter plaatse iets af naar de beek), over de kop geslagen en in de beek gekieperd. Die was ter plaatse maar 15-20 centimeter diep. Koos lag er echter in; hij was dus uit de kinderwagen geschoten. Lies Stijnen, de vrouw van Pie Stijnen (Pie de Klomp), die toen op de hoek Brugstraat – Steenwegstraat woonde, had het zien gebeuren en Koos plus kinderwagen uit de beek gehaald en thuisgebracht. Naderhand, en zelfs nu nog, huiverde ik bij de gedachte van wat had kunnen gebeuren. "Uiles", zei de mam en dat was alles. Toen we ouder waren kwam daar een W voor; dat klonk toch veel negatiever.

Het einde nadert

Vanaf midden augustus 1944 werd het drukker in de lucht. Toch heb ik slechts twee vliegtuigtypen in herinnering, namelijk de Thunderbolt met zijn stompe neus en de Lockheed Lightning met zijn dubbele romp.

Op een avond klonk ver weg uit de richting van België, een nauwelijks hoorbaar, dof aanhoudend regelmatig gerommel. Onweer was gezien het mooie weer erg onwaarschijnlijk. Dat moest kanongebulder zijn. De naderende bevrijders!?

Hij kwam terug met een groene geribbelde bus waarin een Duits gasmasker zat. Onder tegen het deksel ervan stond geschreven “Konrad”.

Er verschenen Duitse soldaten bij de brug over het Julianakanaal. Die zouden de brug de lucht injagen, zei de mam. En ze kreeg gelijk. De klap was enorm! Het was al donker toen het gebeurde. In de stilte van de nacht hoorden we een motorfiets boven over de tunnel richting Kruisstraat rijden. “Pas op,” riep de mam, “de brug vliegt in de lucht!” En jawel hoor. Zoals gezegd hiervoor, de klap was enorm.

‘s Morgens ging de pap met nog enkelen uit de buurt kijken. Hij kwam terug met een groene geribbelde bus waarin een Duits gasmasker zat. Onder tegen het deksel ervan stond geschreven “Konrad”. Wellicht nog meer, maar dat herinner ik me niet meer. De voornaam van een Duitse soldaat? Wie zal het weten.

Op zaterdag 16 september ‘s avonds opende onze overbuurvrouw Tina het raam van haar slaapkamer en stak daaruit een piepklein papieren rood-wit-blauw vlaggetje. “Ich dénk dat het is aafgeloupe”, zei ze. “De Pruuse zin vort.”

En net op dat moment verschenen er, in het gelid marcherend, een tiental Duitse soldaten onder de tunnel, komend vanaf de brug. Ze marcheerden in onze richting. Tina, en wij ook natuurlijk, verstijfden van schrik. De bevelvoerende onderofficier zei dat ze nog enkele dagen te vroeg was en liep door met zijn soldaten. Tina haalde het vlaggetje toch maar snel naar binnen. Verder gebeurde er niets. Inderdaad niets! De stilte die er in die dagen heerste is niet in woorden uit te drukken. Er was ook nooit iemand op straat, leek het.

Uitgehongerde Duitse soldaat

Op zondagmorgen 17 september 1944 waren er achter ons huis, waar het ook steil omhoogging, bovenop in het (toen nog) weiland, soldaten in Duitse uniformen. Enkelen praatten met de pap. Hollands! Het bleken Hollandse SS'ers te zijn. Ze groeven zich daar in. Na het eten zei de mam: “Straks gaan we allemaal samen naar grootmoeder aan het eind van de straat. Het gaat nu toch wel gebeuren. En als er iets met ons moet gebeuren, laat het dan maar ons allen samen treffen.” De pap ging echter niet mee.

“Zolang die kloodzakken van de Hollandse SS hier zijn, blijf ik ook. Ik vertrouw ze voor geen cent. We hebben wel niet veel in huis, maar dat laat ik ze toch niet stelen”, zei hij. Wat later, tijdens het vallen van de avond, kwam hij ook naar grootmoeder. “Ze zijn weg”, zei hij. En dat klonk geruststellend.

Grootmoeder ging voor ons aardappelen bakken waarna we onze paljas in de kelder zouden opzoeken. Schitterend vooruitzicht! Spannend, nou! Net toen de pan met de gebakken aardappelen op tafel stond, hoorden we gerucht op de ‘neare’. (Nu zou men dat de gang of nog chiquer, de hal noemen. Maar die woorden zijn voor een ‘neare’ toch wat overdreven.) De keukendeur ging open en tot ieders angstige verbazing stapte er een Duitse soldaat naar binnen. Hij had een soort pistool in de hand, echter zo dat dat niets bedreigends in zich had. Hij wilde dat graag ruilen voor et was essen. “Eet die kartoffelen maar”, zei grootmoeder. “En hou vooral dat wapen bij je.” Eerst wilde hij niet; hij wou niet het eten van de kinderen opeten. Toen grootmoeder hem zei dat wij onze portie nog kregen, viel hij aan. Op die gloeiend hete aardappelen. De man moet uitgehongerd zijn geweest en daarbij een maag van asbest hebben gehad. Razendsnel was de pan leeg.

De pap was intussen stilletjes naar buiten geslopen. Opgewonden kwam hij terug. “Die verrekkeling heeft mijn fiets gepikt”, fluisterde hij. “De fiets staat verdomme buiten tegen de poort.” “Laat staan en hou je mond”, zei de mam. “Laat die vent vertrekken. Fiets of geen fiets, als hij maar vertrekt!” De Duitse soldaat vertrok, uitvoerig dankend, met wapen en fiets. Het was een fiets van het merk Cyrus met een ontegenwoordig groot verzet. Opgewonden aten wij en daarna de kelder in. Slapen op de strozakken naast de grote hoop aardappelen.

Maandagmorgen 18 september 1944: de bevrijding!

Voorzichtig opende ik de kleine poort bij grootvader aan de straatzijde. De nacht was heel erg rustig geweest. Ook op straat was het nog doodstil. En het zal toch rond 09.00 uur zijn geweest. Toen hoorde ik iemand opgewonden schreeuwen; het geluid kwam uit de richting Tatersteen, onderaan de Kelderstraat. Die grote kei lag toen nog aan de andere zijde van de straat. En daar kwam grootvaders buurman Mettes de Zeem, ook wel den Oostganger genoemd, aangesprongen. Luidkeels schreeuwde hij:

*“Weer zin bevried! Weer zin bevried!”
“Kiek maer op de Kirktaore.”*

En jawel hoor, daar wapperde reeds het rood-wit-blauw. Ik, eerst, roetste naar binnen en na toestemming van de mam meteen naar ‘de Hal’ in Stein. Zo noemde men toen de Kruisstraat nabij de huidige Friture Harry. En daar stonden twee Bren-carriers (Reconnaissance-tanks) met elk een witte ster erop. Op de voorste zat Nol Driessen zwaaiend met een fles drank. De Amerikanen deelden snedes wittebrood uit met dik boter erop. Wat was dat brood, ik zou bijna zeggen, oogverblindend wit. Onderwijzer Harry Driessen (van de vijfde klas lagere school) stond er ook bij en sprak Engels met hen. Wat een geluksvogel, dacht ik. Waar al dat volk zo snel vandaan kwam, was mij een raadsel. Bomvol waren de straten in Oud-Stein.

Fiets terug

Enkele dagen later stonden er fietsen tegen de gevel van het gemeentehuis in de Kelderstraat. De fiets van de pap was er ook bij; hoe hij daar achter was gekomen weet ik niet. Mogelijk doordat zijn werknummer bij de Staatsmijn Maurits voor op het stuur was aangebracht (ik weet het nummer nog: 404). Piet Groeneveld, die naast dat gemeentehuis woonde, marcheerde op en neer voor de fietsen. Al in vol ornaat: blauwe overall, oranje armband, helm (van het Nederlandsexleger) op en jawel, het geweer over de schouder. Piet maakte een martiale indruk. Tenminste, op mij! De pap en Piet kenden elkaar natuurlijk heel goed. En de pap wilde zijn fiets terug. Doodgemoedereerd begon hij wat fietsen die voor de zijne stonden, te verplaatsen.

Toen ging het als volgt:

“Kees,” zei Piet Groeneveld, “laat die fietsen staan!”
“Piet, dit is mijn fiets en die moet ik terug hebben.”
“Kees, laat die fiets staan!!”, klonk het al een stuk luider.
“Piet, loop naar de kloten!!”, zei de pap en ging rustig door.

Er waren natuurlijk ondertussen nogal wat omstanders bij gekomen, allemaal benieuwd naar de afloop. Daarom waarschijnlijk wou Piet Groeneveld zijn gezicht redden. Hij nam het geweer van de schouder en sprak, richtend op de pap, de onsterfelijke woorden:

“Kees, ga weg of ik ken je niet meer!!!”

Maar Kees had zijn fiets te pakken, zette mij achterop en peddelde naar huis. Nu kan ik ermee lachen, maar toen was ik toch wel even geschrokken, ondanks het gelach van de omstanders.

Engelse taal stoer

Eens stond ik tussen de soldaten in de rij. Een jachtvliegtuig cirkelde boven het tegenwoordige Oud-Stein en dook opeens omlaag naar die lange rij soldaten. Die bleven rustig pratend omhoogkijken. Ik begon ‘m echter zo te knippen dat ik angstig plat langs een laag muurtje dook waar ik dekking zocht.

Scheldend op het Engelse vliegtuig raapten enkele soldaten me op. Ik verstond enkele woorden, omdat die nogal wat keertjes werden herhaald.

Voor al de woordenreeks “Fucking bloody bastard” ging er bij mij in als koek. Ik vond het verrekte stoer klinken, al had ik geen notie van de betekenis. Ik ging natuurlijk ruig doen en die woorden herhalen, vooral als er Engelse soldaten in de buurt waren. Hun verbazing zag ik als bewondering voor mijn Engels! Maar van die gedachte hebben ze mij met een flinke wats om mijn oren afgeholpen.

Legerkeuken in de schuur

Van de Amerikanen herinner ik mij bijna niets. Ze waren er ook maar enkele dagen, toen kwamen de Engelsen. Tommies!!! Die zouden blijven tot midden december. Maar dat wisten we toen nog niet. De pap slaagde erin om de legerkeuken van de Engelsen achter in onze schuur te krijgen. Wij – de kinderen – mochten ook mee in de rij tussen de soldaten als het etenstijd was. De soldaten vonden dat prachtig en wij natuurlijk ook. En die legerkost was niet mis!!! Wij hadden echter geen messtins, maar onze gewone borden; dat was eigenlijk maar niks, vonden wij. Alle resten kwamen in de voertrog van ons varken. Dat slobberde zich naar hartenlust rond en vet.

Amerikaanse Sherman tank

Engelse soldaten in huis

We hadden twee Engelse soldaten in huis. Tom en Joe. Vaak moesten ze 's nachts wacht kloppen in de straat, die vol stond met Engelse vrachtwagens (Bedfords, met die typische stompe neus). In de keuken stonden overdag hun geweren. Die vervulden ons met ontzag. Voor geen goud zouden we ze hebben aangeraakt. Als ze op wacht stonden, kregen ze de ijsmutsen van Tjeu en mij. Die droegen ze onder de helm.

Soms gingen ze dansen in de fanfarezaal in Stein. Dan smeerden ze hun legerkistjes dik in met schoensmeer en hielden daar een brandende lucifer aan. Na uitwrijven blonken die kistjes dan als spiegels. Ze maakten ook toast. Voor ons iets totaal nieuws. Dan gingen enkele ringen van het fornuis en werden sneetjes wittebrood, geprikt aan een vork, vlak bij de gloeiende kolen gehouden.

Grootvader had nog van die heerlijke ham ('sjènk'). Daar sneed hij een dikke plak vanaf en maakte er 'krepkes' van. Die bood hij aan enkele Engelse soldaten aan. Maar die gruwden ervan. Rauw vlees eten vonden ze kennelijk walgelijk. Grootvader was er een beetje beduusd van. Een Engelse soldaat gooide een keer een net aangestoken sigaret in de asla van het fornuis bij ons in de keuken. Oom Fried die toevallig bij ons was, zag dat. Maar hij geneerde zich om die kostelijke sigaret uit de asla te vissen. Met argusogen zag hij de sigaret nog branden. Op het moment dat de soldaat zijn rug naar hem draaide, viste oom Fried de sigaret uit de asla. En merkte toen dat de soldaat hem bezig had gezien.

Met een rode kop gooide hij de sigaret weer in de asla. En kreeg toen een heel pakje sigaretten van de soldaat.

Sigaretten bietsen

De pap had een linke manier om sigaretten te bietsen. Hij legde een sigaret op tafel en duwde dan zijn duim van de sigaret af over de tafel. En de sigaret volgde zijn duim tot verbazing van de Engelsen! Natuurlijk blies hij stiekem de sigaret achter zijn duim aan. Hij bukte zich natuurlijk niet voor niets zwaar kreunend diep over de sigaret heen. Eerst hadden de soldaten het niet door. Die hebben wat 'geduimd' op de keukentafel. En telkens kreeg de pap de sigaret. Tot ze hem in de smiezen kregen.

Lus you corned beef?

In de Molendijk woonde Pie Smeets (Pie van Chris van Tieske), die getrouwd was met Marie (Marie van Nètte uit Meers). Marie kwam vaker 'plenke' bij ons; de mam en Marie konden goed met elkaar overweg. Marie vertelde dat ze Engels had gesproken. Jawel hoor!

Want, een Engelsman had gevraagd: "Lus you corned beef?" ('corbief' zei ze) en ze had geantwoord: "Yes!" Een heel blik cornedbeef (een lekkernij vonden we allemaal) was haar deel.

Op een bepaald moment waren de Amerikanen er weer. Het moet zowat november zijn geweest. Die sloegen een brug over de molenvijver (Meulewiërt). Wij boden appels aan en daarvoor kregen we limonadepoeder van de

Amerikanen. Onze overbuurman bood een negersoldaat ook appels aan, zeggend: "You kundens nog meer haben."

Bacon in blik

Achter in onze schuur stonden ook de keukenvorraden (in blik) van de Engelsen, opgestapeld op een dikke laag stro. Algauw hadden we door wat er in die grote groene tweeliterblikken, met het woord 'bacon' erop, zat. In een onbewaakt ogenblik heb ik vier van die blikken onder het stro dat op de grond lag, verstopt. Zouden ze worden gevonden door de Engelsen: jammer dan!! Zo niet, dan kwamen die nog weleens van pas. Maar ik vergat die blikken. Tenminste, een hele tijd.

Het eten werd natuurlijk beter in de zin van: voedzamer. Vooral geconcentreerd eigeelpoeder. Knalgeel. Eggpowder stond er op die bussen. En de mam maakte eierkoeken, eiersmeer voor op de boterham en wat al niet. Tot het eipoeder ons de neus en de oren uitkwam. Op een morgen kregen we weer eierkoek. We walgden ervan. En de mam begreep dat wel. Maar ze had niets anders en zeker niets voedzamers. Toen herinnerde ik mij die bussen met bacon. Ik zei niets, want ik wist niet of ze er nog zouden liggen. De Engelse keuken was allang vertrokken. Ik sloop stiekem naar de schuur en voelde hoopvol in het stro. En jawel hoor!!! Ze waren er nog. Trots als een pauw liep ik naar binnen met mijn schat. En toen kwam de pan op tafel. Vergeten was de eierkoek. Voor een paar dagen.

Vliegende bommen (VI)

Hoog vlogen ze niet; we konden ze goed zien en ook het typische motorgepruttel was duidelijk te horen. Zolang ze te horen waren was er geen gevaar, zei men. Maar als je er een zag die geen geluid meer gaf, dan werd het bloedlink. Want die zou vlak in de buurt neerkomen. Dan moest je geknield op de grond gaan liggen met de handen in de nek. Waarom? Geen idee. Nu weet ik dat ze richting Antwerpen vlogen. Kennelijk waren ze ergens in de Eifel gelanceerd. We wonden eraan. Zover ik weet, is er in de omgeving geen gevallen.

De Schot

Slechts enkele dagen is er een Schot bij ons thuis geweest. Hij heette Arthur Scott en kwam uit Edinburgh. Op de mouw van zijn jack stond een soort bruine vos of zoiets. Hij had gevochten in Afrika en noemde iets van 'Desert Rats'. Hij hoorde ook niet bij de andere Engelsen. Hij speelde graag met ons. Toen hij na slechts enkele dagen weer vertrok, verblijdde hij de mam met een zak aardappelen. Ze bleken finaal bevroren en dus niet meer eetbaar. Maar dat heeft die Schot niet in de gaten gehad. Het gebaar was ontroerend en we zijn die Schot nooit vergeten. Zijn foto hebben we nog lang bewaard.

Het Ardennenoffensief

Nu wordt het weer even spannend. Want opeens kwam er hevige beroering onder onze bevrijders. In een vloek en een zucht waren de Engelsen met hun trucks en hun hele verdere hebben en houden vertrokken. De 'oorlogsspanning' was plotseling weer terug. Het was toen midden december 1944. Het Ardennenoffensief van de Duitsers! "Mijn God, begint het nu weer opnieuw", zei de mam ongerust. Kerstmis 1944 verliep rustig. In de St. Martinuskerk zong een Engelse militair enkele kerstliederen. Ben Wolters de organist begeleidde hem. Wat was dat indrukwekkend voor ons, leden van het jongenskoor, die ook op het oksaal stonden vlak bij de zingende Engelse militair.

Oudjaar 1944

Er lag sneeuw. En het was vollemaan. Tegen bedtijd werd het rumoerig in de lucht. Dat waren we niet meer gewend. Het lawaai nam angstaanjagend toe en de lichtspoorgranaten van de luchtafweer vormden een mooi maar griezelig vuurwerk. Het geronk van vliegtuigen – niet veel – was goed hoorbaar.

Halsoverkop zijn we de kelder in gevlucht. Dekens over ons heen en maar bibberen; van kou en van angst. En toen, het is niet te beschrijven, door merg en been gaand gehuil van een bom!! De klap was niet hard vond ik. De pap dacht dat de bom toch in Stein moest zijn terechtgekomen. 's Morgens – nieuwjaarsdag 1945 – hoorden we dat de bom op het KJV-huis bij het zusterklooster in de Kruisstraat was gevallen. Er zouden acht Engelse militairen zijn gedood.

**'s Morgens –
nieuwjaarsdag
1945 – hoorden
we dat de bom
op het KJV-
gebouw bij het
zusterklooster
in de Kruisstraat
was gevallen.
Er zouden
acht Engelse
militairen zijn
gedood.**

Zusterklooster met vernieuwd KJV-gebouw

Lei Gubbels over het einde van de bezetting is in zicht

Aan vele, soms kleine dingen was te merken dat het einde van de bezetting in zicht kwam. De mensen bewogen zich een heel stuk vrijer en het leek alsof de Duitsers zich niet meer zo druk maakten. Het bombastische gedoe in de kranten was ongemerkt tot nog wat korte berichtgevingen geslonken en de NSB'ers gedroegen zich heel kalm, zonder kapsones. Hier en daar herinnerden reeds vergelende affiches nog aan betere tijden voor het 'Herrenvolk'.

Het luchtruim werd nu totaal beheerst door de geallieerden. De Russen in Stalingrad en de Engelsen in Afrika hadden het hautaine Duitsland, ten koste van vele duizenden doden, bewezen dat de Duitse legers niet onoverwinnelijk waren. We kregen hoop dat het gauw met hun heerschappij afgelopen zou zijn. Toen dan ook nog de invasie op 6 juni 1944 in Frankrijk een feit werd, was het nog maar een kwestie van afwachten.

Toen de Duitsers de brug van Stein lieten springen, wist ik zeker dat het niet lang meer zou duren, want dat hadden we al eens meegemaakt. De methode van laten springen was anders dan de Nederlandse. De brug lag in het midden geknikt in het water. Zij was niet van de pijlers weggeslagen. Later zou blijken dat deze methode op iets langere termijn niet afdoende was, want later werd er door de Engelse Genie over de resten van de brug tijdelijk een nieuw wegdek aangelegd. Schepen bij Elsloo in het kanaal werden tot zinken gebracht, zodat er geen scheepvaart meer mogelijk was.

Rozenkrans bidden in het kapelletje

Vanwege de spanning en de angst voor de dingen die komen gingen, werd iedere avond in het kapelletje op het Keerend de rozenkrans gebeden. Chris Blonden bad altijd voor. Het aantal mensen dat de rozenkrans meebad was zo groot, dat het grootste gedeelte geen plaats kreeg in de kapel en dus met de oprit naar de kapel genoeg moest nemen. Ik weet nog goed dat we op een avond elkaar aankeken omdat we in de verte een zacht gerommel hoorden.

Ze komen, zag je iedereen denken. Naarmate de dagen verstreken na de invasie werd dit gerommel steeds duidelijker en soms stopte Chris even het gebed om te zeggen: "Luuj, ze zin ongerweag", waarna hij weer het ene weesgegroetje na het andere afratelde.

Kapel Maria in de Nood

Duitse gewonde soldaten in de wei

Op een van die dagen stopten enige Duitse legerwagens bij Martien Muris en reden vervolgens naar de grote huisweide, die geheel afgesloten achter het huis lag. De soldaten waren erg nerveus en schermden de wagens zeer goed af. Vanuit de naastliggende wei lukte het echter om een en ander te zien van wat zij zo angstvallig voor de mensen verborgen trachtten te houden. Op de wagens bevonden zich vele gewonden die allen zeer voorzichtig in het gras werden gelegd en daarna hun verzorging kregen. Een militair, waarschijnlijk een arts, was voortdurend bezig met het bekijken van de wonden, waarna deze door anderen weer opnieuw verbonden werden. De reden van de afscherming van die soldaten werd ons duidelijk toen we enkele soldaten in het gras zagen zitten die nogal raar deden. Enkel deden niets dan wiegen met hun hoofd. Weer anderen zaten maar steeds voor zich uit te praten. De situatie werd al heel duidelijk toen een van die soldaten plotseling even aan de aandacht van zijn kameraden ontsnapte en naar de straat kwam gelopen. Hij sloeg met zijn armen en riep steeds dezelfde woorden: "Caen, Caen, boem, boem". Geschrokken leidden enkele soldaten hem terug naar de wei, terwijl de in shocktoestand verkerende soldaat telkens de zojuist genoemde woorden bleef herhalen.

Duitse soldaten op de terugtocht

1944

Uit de berichten die ondanks de strenge censuur waren doorgesijpeld, wisten we dat er in Caen vreselijk gevochten was tijdens de invasie en er zware bombardementen waren uitgevoerd door de geallieerden. De woorden 'boem, boem' duiden op die bombardementen. Na dit incident werd een permanente wachtpost ingesteld aan de poort van de wei, waarna de rust terugkeerde. Ook het gluren door de heg van de naastliggende wei werd streng verboden, waardoor de afzondering weer hersteld was. Ondanks dat het Duitsers waren, hadden we een gevoel van medelijden met deze soldaten.

Duitse humor

Toch waren er nog soldaten die er een bepaalde humor op na hielden. Ik stond naar de wachtpost te kijken toen een motorfiets met hoge snelheid door de straat kwam gereden. Bij de wachtpost gekomen, remde hij zo plotseling dat zijn motor nagenoeg onder hem uit schoof. De berijder was een zeer jonge man die met zijn volle gezicht lachend

tegen de wachtpost zei:

"Wir haben immer mehr Kraft!", waarna de wachtpost hem hard lachend doorliet. De morgen hierop volgend waren de Duitsers verdwenen. Het gerucht ging opeens dat België aan de overkant van de Maas bevrijd was en dat in Mechelen de vlaggen uithingen. Vol spanning togen we met enkele mensen naar de Scharberg. Iemand van ons gezelschap had een kijker bij zich. Het was een scheepskijker die uit elkaar geschoven kon worden. De eigenaar was Henk van Karen, de havenmeester van Stein. Bij de Scharberg aangekomen, wachtte ons een teleurstelling.

Er was geen vlag te zien, wel Duitsers en nog wel met het blote oog. Aan de overkant van de Maas, op Belgisch gebied, zagen we een motor met zijspan over de weg langs de Maas rijden. Op een gegeven moment stopte de motor en beide soldaten stonden naar ons te kijken. Ze namen het geweer van de schouder en knalden verschillende malen over onze hoofden. Bij de eerste schoten hadden we ons op de grond gegooid, zodat we voor de soldaten niet meer te zien waren.

Achteraf moet ik zeggen dat deze soldaten ons niet hebben willen raken. Mooiere schietschijven hebben zij misschien nooit gehad. Ook het duiken na de schoten had geen zin. Door het grote aantal mensen dat op de rand van de Scharberg stond te kijken, waren zij van succes verzekerd geweest indien zij dat gewild hadden.

Volop kijkstof

De nu komende dagen, die vervuld waren van onophoudelijk gerommel dat steeds meer op zwaar kanongebulder ging lijken, brachten weer kijkstof. We beleefden weer een Duitse doortocht, maar nu in een andere richting dan we vroeger gezien hadden. Bovendien was het een lachwekkende situatie die we daar voorgeschoteld kregen. Van enige leiding of discipline was geen sprake meer. Het was alsof een horde carnavalsgekken op hol was geslagen. Op gestolen fietsen, al of niet voorzien van banden, met handkarretjes met of zonder bomen, kinderkarretjes voortgetrokken met een touw. Alles, maar dan ook alles wat wielen had was voor deze soldaten goed genoeg. Vele mensen hadden hun fietsen als het ware onklaar gemaakt, zodat ze niet meegenomen zouden worden door het 'Herrenvolk'. Uit het voorgaande blijkt dat diefstal alleen voorkomen kon worden door de wielen te demonteren.

Gek op alles met wielen

Met grote hilariteit hebben we gekeken naar een soldaat die het, wat het vervoer betrof, wel heel bont maakte. Van de fiets waarop hij zich voortbewoog ontbrak het stuur. Waarschijnlijk had de eigenaar gedacht dat de Duitsers een fiets zonder stuur niet zouden kunnen gebruiken. Maar Duitsers bezitten zoals bekend een technische knobbel die ook hier de oplossing bracht. Door de lampenhaak stak een soldaat zijn bajonet en gebruikte die als stuur! Het moet gezegd worden dat de soldaten ook wel het belachelijke van hun optreden inzagen, want er werd ontzettend veel gelachen onder de zo afnokkende soldaten. Aan deze uittocht, met alles wat eraan vastzat, hielden de Duitsers een verandering van spreuk over die algemeen ingang kreeg. Vóór de Tweede Wereldoorlog luidde de spreuk: "De beste Duitser heeft nog een paard gestolen." Het woord paard werd vervangen door fiets en de spreuk voldeed weer aan de werkelijkheid.

Duitse soldaat met "gevorderde" fietsen

Weg richting het oosten

Toen na enkele dagen die grote meute gepasseerd was, werd het een stuk rustiger. Het moet voor de Duitse gezindten een verschrikkelijk beeld geweest zijn dat zij dit moesten beleven en aanzien. Velen zagen het niet meer zitten en maakten dat zij eveneens wegwamen, richting oosten. Maar ook hier zat men als regel niet te wachten op hun soort en velen gingen een echt zorgelijke toekomst tegemoet. Maar ja, dat was hun eigen schuld, een gevolg van hun keuze aan welke kant zij waren gaan staan. Zoals gezegd, was er van leiding of discipline vrijwel geen sprake meer.

Correct gedragen

Toch zag ik de laatste dagen van de oorlog nog iets dat op de bekende kadaverdiscipline van de Duitsers leek. Bij het kapelletje op het Keerend, aan de Krekelsveldweg, verzamelden zich een dertigtal soldaten. Een officier brulde zijn commando's, waarop de mannen in twee rijen gingen staan. Ieder moest nu zijn wapens tonen die hem nog restte. De officier gebood hun om alles netjes, soort bij soort op hoopjes te leggen. Hierna riep hij namen af, waarop de geroepen het wapentuig namen dat hij hun toedacht. Het viel me op dat er nog zoveel wapens en munitie aanwezig was. Vooral de lange steelhandgranaten waren nog behoorlijk voorhanden. Deze werden veelal in hun laarzen meedragen. Nadat de wapens verdeeld waren, sprak de officier zijn mannen toe.

Jammer genoeg kon ik dat niet verstaan. Tijdens zijn toespraakje liep hij voor de troep op en neer. Hierdoor, toen hij in mijn buurt kwam, hoorde ik hem een beroep op de soldaten doen om zich correct te blijven gedragen tegenover de burgers.

Laatste dag van de bezetting

Ten slotte brak de laatste dag van de 'bezetting' aan. Het was 17 september 1944. Verschillende groepjes zeer jonge soldaten, die amper zestien of zeventien jaar waren, kwamen slenterend door de straat. Wij stonden voor ons huis aan de straat. De soldaten spraken voortdurend zacht tegen elkaar. Een van hen kwam op ons toe en vroeg om wat water. Vader haalde een kan water. Verschillende soldaten kwamen nu ook heel aarzelend naar ons toe. Ze dronken bijna niets en waren kennelijk iets van plan. Er werd nu gefluisterd en ze zetten zich weer in beweging, na mijn vader bedankt en ons gegroet te hebben. We werden er echt stil van. Zo voorkomend en beleefd waren de Duitsers anders nooit. Vader zei dat hij wel wist waar hun gesprek over ging toen ze zo fluisterden. "Deze jongens, want soldaten zijn het niet, wilden gegarandeerd de Amerikanen afwachten, om dan in krijgsgevangenschap te gaan", was zijn mening. Om de een of andere reden durfden ze blijkbaar niet met hun bedoelingen naar buiten te komen. Hoe het ook zij, het waren trieste groepjes die soms nog door de straat kwamen. Alle bravoure was verdwenen.

Later in de middag leek het alsof alle Duitse soldaten waren verdwenen. Wel werd hier en daar nog geschoten, maar er was totaal niets te zien. Ieder moment dachten we dat de Amerikanen zouden komen, maar dat was vooralsnog een vergissing.

Duitse soldaten met de geweren in de aanslag

Twee schietende soldaten

Plotseling kwamen twee Duitse soldaten nog goed bewapend door onze straat. Ze liepen heel langzaam richting Steinderweg. Toen ze ons huis voorbij waren, liepen vader en ik dezelfde richting uit, een stuk achter de soldaten aan. Bij het huis van Aarts gekomen, bleven zij staan en wij gingen naar het huis van de familie Goossens, die er tegenover woonde. Vanuit de voorkamer, goed achter de gordijnen verscholen, gluurden wij naar de soldaten, die we nu goed konden observeren, omdat ze in feite slechts 6 meter van ons verwijderd waren. Beiden staken een sigaret op en leunden vermoeid tegen de muur van het huis. Ze waren in een druk gesprek verwickeld waarbij we een van de soldaten steeds met zijn hand zagen wuiven alsof hij wilde zeggen: maak je niet zo dik, man. In tegenstelling tot de soldaten die we ongeveer de gehele dag gezien hadden, waren dit nog echte soldaten, die in de kracht van hun leven waren. Plotseling gooide een soldaat zijn sigaret weg en knielde op de grond, waarbij hij zijn geweer

schouderde. Zijn collega bleef onverschillig tegen de muur hangen en vroeg wat er aan de hand was. Ik hoorde de geknielde soldaat heel duidelijk zeggen: “Mensch, die Civilisten schiessen.” De ander bleef onbewogen zijn sigaret roken.

Pas toen zijn kameraad richting Brouns begon te knallen, kwam hij traag in beweging en maande de schietende soldaat op te houden en hun weg te vervolgen. Even wachtten wij. Heel voorzichtig waagden we ons buiten om te zien waar de soldaten gebleven waren.

We zagen echter niets en vluchtten de weg over naar het huis van Aarts, om via hun tuin in het veld te belanden, waarna we weer gauw thuis waren. De volgende dag ben ik de hulzen gaan zoeken van de geweerkogels die ik uit het geweer had zien springen. Toen ik mijn vader vertelde dat de hulzen verdwenen waren, lachte hij eens voor zich uit en haalde ze uit zijn zak; hij was mij dus voor geweest.

Te gevaarlijk op straat

Na dit avontuur vond vader het beter dat we ons voorlopig niet meer op straat zouden vertonen, omdat het te gevaarlijk was. Vanachter de gordijnen werd ook nu weer voortdurend de straat in de gaten gehouden. Opeens verschenen er een paar Duitse soldaten die een licht veldgeschut trokken. Zij maakten aanstalten om het stuk op te stellen. “Verdomme, goat mit dea pröl ein deur wiejer”, zei vader zacht. Hij was bang dat als de Duitsers gingen schieten, zij wellicht antwoord zouden krijgen. We hadden dat al een paar keer meegemaakt. Maar zo ver kwam het echter gelukkig niet, want net zo plotseling als ze verschenen waren, verdwenen ze ook weer. Het bleef nu weer een poosje rustig.

Dan zagen we opeens weer twee soldaten, geweer aan de schouder, langskomen. Opeens bleven ze staan en keken om richting Biesmans.

Wij schoven heel voorzichtig de gordijnen wat opzij, zodat we meer van de straat konden zien.

Daar stond Sjo Pepels, ook wel Sjo van Nolle genoemd, met een melkkannetje in de hand op straat. Blijkbaar had hij bij Bet Bours wat melk kunnen lospeuteren en hij wilde naar huis gaan. “Wat maakt dea sjtomme klwoat dan noe”, zei vader. De Duitsers riepen iets naar Sjo, schouderden hun geweren en richtten op hem. Deze stamelde iets terug. Wij verstijfden toen we dat zagen. Ieder moment verwachtten we dat Sjo geëxecuteerd zou worden. Er gebeurde echter gelukkig niets. De Duitsers lieten hun geweren zakken en liepen weer door. Even bleef Sjo nog staan, alsof hij alle moed moest verzamelen en rende als een haas naar zijn huis, dat bij Biesmans achter de poort lag. “Dea sjtomme klwoat auch”, was het commentaar van vader, waarbij hij echter vergat dat wij reeds enkele dagen, maar vooral deze dag, zeker niet slimmer waren geweest.

De eerste bevrijders zijn in zicht

Laat in de middag voelden we als het ware aan alles dat we nu in niemandsland waren. Duitsers hadden we al een paar uur niet meer gezien. Geschoten werd er nog nauwelijks. Een met vreselijke spanning gevulde periode brak thans aan. Opeens hoorden we in de verte zwaar motorengeronk en ook weer mitrailleurvuur. Er was echter niets te zien. Vervolgens renden we naar de zolder om te kijken of er misschien via de dakramen iets te zien was. Plotseling zagen we heel in de verte iets bewegen.

Sherman tank

Ook zagen we lichtspoor munitie. Door de grote afstand, maar ook omdat het al begon te schemeren, konden we niet bepalen wat er aan de hand was. Toch gingen we met een blij gemoed naar beneden, wetende dat we die dag nog, of zeker de dag daarna, bevrijd zouden worden. Het werd een heel spannende avond. Heel vaak gingen we voorzichtig naar buiten om poolshoogte te nemen over wat zich ongetwijfeld bezig was te voltrekken. We waren uitermate nieuwsgierig, vooral toen Pjeer Bours, die op de Steinderweg nabij Elsloo woonde, door de straat kwam op weg naar zijn moeder Bet Bours en reeds vanuit de verte riep: “Doa kump get door de leenj aaf wie meskarre. Wat et is weit ich neet, mea et shut waal.” Hiermee gaf Pjeer in eigen bewoordingen aan dat hij de eerste Amerikaanse tanks had gezien.

Stein niet belangrijk voor bevrijders

Wij moesten echter tot de volgende morgen wachten voordat we de eerste bevrijders zagen. Ook moesten wij ze zelf gaan opzoeken, omdat Stein voor hen niet belangrijk was. Ik weet nog goed dat ons dat toch wel een beetje tegenviel. Maar ja, wisten wij dat het de bevrijders in eerste instantie ging om de grote wegen in handen te krijgen? Later beseften we dat ook en we kwamen echt niets tekort! Dit was dan wat ik mij kan herinneren uit de jaren 1940 1944.

Lei Gubbels over de bevrijding

In de morgen van 18 september 1944 werd ons duidelijk dat we bevrijd waren. Toen wij op straat verschenen, kwamen er al verschillende mensen terug van Beek, alwaar zij de Amerikanen gezien hadden. Snel renden we naar binnen om moeder het goede nieuws te vertellen. Ik weet dat we elkaar om de hals vielen alsof het Nieuwjaar was. We huilden van blijdschap! Gauw namen vader en ik onze fietsen en reden naar Beek. Onderweg kwamen we steeds opgewonden mensen tegen die heel druk praatten. Eindelijk waren we in Beek!

Enkele honderden meters voorbij de overweg, waren er aan de rechterkant van de weg verschillende boomgaarden. Hier waren de Amerikanen met hun tanks en andere voertuigen ‘neergestreken’. Een van de eerste dingen die mijn vader opviel was het materiaal van deze soldaten. Ook de soldaten zagen er zeer goed en doorvoed uit, dit in tegenstelling tot de Duitse soldaten die er zeer slecht uitzagen. De transportmiddelen die deze soldaten ter beschikking hadden, waren enorm.

Kortom, dit leger straalde een overvloed uit. We zagen ook al direct soldaten met verschillende huidskleuren.

Dat alleen al was een bijzondere ervaring. Ik schaam me nu nog als ik eraan denk hoe wij die soldaten stonden aan te staren alsof zij van een andere planeet kwamen. Contact was er niet, omdat wij hen niet verstonden. Verder dan: “Hitler kaput” kwamen wij niet.

Amerikaanse sigaretten

Ik geloof echter niet dat dat zo belangrijk was; de soldaten begrepen ons wel, getuige het feit dat zij ons direct een sigaret aanboden. Alleen de geur al van die sigaretten maakte ons gek. Ik weet dat ik, alvorens mijn Chesterfield op te steken, erg lang de geur in mij opnam. Vervolgens inhaleerde ik zeer diep en sloeg bijna tegen de grond, zo duizelig werd ik. De Amerikaan lachte mij uit en gaf mij nog enkele sigaretten. Nu lachte ik inwendig, want dat was het mij wel waard geweest. Ik rookte mijn sigaret nu voorzichtig en met heel veel smaak op. Zalig!

Verschillende Amerikaanse sigarettensoorten

Gedoe om een pijp

In ons groepje, dat naar de soldaten stond te kijken, stond een oude man die aan zijn pijpje lurkte. Een van de soldaten keek even op om te kijken wie de man was die die stank veroorzaakte. Inderdaad moet gezegd worden dat onze eigenteelt, vergeleken bij de Amerikaanse tabak, stonk als de ziekte. De oude man rookte inderdaad eigenteelt en niet zo'n slechte. De Amerikaan kwam nu op hem toe en nam 'm zijn pijp af. Nadat hij ze uitgeklopt had gaf hij ze terug. De man keek ons eens vreemd aan en stopte zijn pijpje weer. Hij stak zijn pijpje weer aan en stopte vergenoegd zijn tabaksdoos weer op zak. Nu deed de Amerikaan alsof hij boos was en kwam weer naar de man toe en nam niet alleen zijn pijpje, maar ook zijn tabak in beslag. Hij opende de doos en strooide de inhoud over de grond, klopte het pijpje weer uit en gaf beide voorwerpen weer terug. Nu werd het de oude man toch wat te gortig en zichtbaar aangeslagen wilde hij weggaan. De soldaat begon nu te lachen en troonde de oude man mee naar zijn wagentje, dat later een jeep bleek te zijn geweest. Vervolgens haalde hij een witte zak tevoorschijn en liet de man eens ruiken.

1944

Bevrijders delen chocolade uit.

Deze glunderde. De soldaat stopte de pijp met de goede tabak en gaf het oudje vuur. Toen vulde hij de tabaksdoos en gaf de rest van de zak aan het oudje. Deze straalde en de Amerikanen hadden er gegarandeerd een bondgenoot bij.

Amerikanen niet gierig

Na zoveel jaar lijken deze kleine gebeurtenissen zo onbelangrijk. In wezen zijn ze dat ook, maar destijds maakten zij een zeer grote indruk op mij. We zijn die morgen nog in verschillende andere boomgaarden geweest om eigenlijk wat sigaretten op de kop te tikken. Ik moet zeggen dat de Amerikanen niet gierig waren en ons mensen, die pas vier jaar bezetting achter de rug hadden, op een geweldige manier van hun overvloed lieten meegenieten. Toen we thuiskwamen werden de sigaretten dan ook trots getoond, alsof zij de bevrijding betekenden. In die korte tijd dat we met de Amerikanen in contact waren geweest, hadden we, al waren het ook maar losse sigaretten, toch al verschillende merken op zak: Chesterfield, Raleigh, Camel en Lucky Strike.

Zuivering

Ondertussen waren de Amerikaanse soldaten met de 'zuivering' bezig die eigenlijk geheel aan ons is voorbijgegaan. Soms zagen we kleine groepjes Duitse krijgsgevangenen die hier of daar nog in het veld waren opgepakt.

Deze gevangenen zagen er erg slecht uit. Ze waren ondervoed en ontredderd. Zij leken niet meer op de trotse sterke soldaten die zij zo kort geleden nog waren geweest. Toch was op vele gezichten duidelijk te zien dat ze blij waren dat voor hen die waanzin voorbij was. De Amerikaanse soldaten hebben heel vaak hun ogen uitgewreven bij de aanblik van vele gevangenen. 'Soldaten' van zestien en zeventien jaar, kinderen nog, maar zeer fanatiek. Jarenlang waren deze jongens vergiftigd door propaganda en opleidingen die geënt waren op onvoorwaardelijke trouw aan hun idool: Adolf Hitler.

Kleuter gered door de Amerikanen

Een keer ben ik toch echt geschrokken in die turbulente dagen. Een heel grote colonne tanks stond op de rijksweg. De torens waren open en de Amerikanen bevonden zich tussen de mensen die maar steeds op hetzelfde uit waren, namelijk sigaretten. Plotseling klonk er een geweldig motorengeluid: Duitse vliegtuigen! In een tijd van niets was de rijksweg schoongeveegd, alle mensen waren verdwenen achter muren enzovoort. De Amerikanen waren in hun tanks gedoken en de Duitse munitie ratelde over de rijksweg. Ook ik lag achter een muur te bibberen van de angst. Plotseling hoorden we een klein kind van een jaar of drie huilen. Deze peuter was door zijn ouders op de rijksweg achtergelaten en stond nu moederziel alleen tussen die tanks. Het duurde maar even, want voordat de tweede aanvalsgolf van de Messerschmits kwam opdagen, vloog van een tank de koepel open. Een Amerikaan greep de kleuter en plofte met het kind in de tank. Later kwamen de beschaamde ouders hun kind weer ophalen.

Ordedienst

Toch waren er, ondanks de vreugde over onze bevrijding, zaken die een smet wierpen op het hele gebeuren. Het bleek namelijk dat in Stein ontzettend veel mensen bij het ondergrondse verzet waren geweest, tenminste als men de dragers met de witte band, waarop een draak stond afgebeeld, moest geloven. Deze mensen hadden het plotseling voor het zeggen en de meest domme en soms ontorende zaken werden bedreven. Dit was de reden dat enkele echte verzetsmensen hun band van de mouw trokken en niets meer met de OD te maken wilden hebben. OD is een afkorting van Ordedienst. Ik weet dat mensen met deze band om hun mouw liepen, waarvan wij zeker wisten dat het op zijn minst raadselachtig was dat deze mensen deze met recht droegen. Ik heb met eigen ogen zaken gezien die menonwaardig waren, uitgevoerd door dit soort.

Landverraders opgepakt

Zo was er het geval van het ophalen van de NSB'ers. Zij werden op open vrachtwagens geduwd en daarna naar de speelplaats van de St. Jansschool gebracht. Er werd absoluut geen uitzondering gemaakt tussen landverraders en zij die weliswaar van Duitse afkomst waren, maar zich tijdens de oorlogsjaren correct gedragen hadden. De chef van mijn vader op de Maurits, Fox, was een NSB'er. Maar ook was hij een man die nooit iemand zou verraden. Vader zei altijd: "Fox is ene NSB'er, toch is hea te vertroewe, tot en met. Es dea wol spreake, ginge der van oos vól de bak in."

Natuurlijk waren er ook genoeg gevallen waarvan wij echt genoten dat zij op die wagen zaten. Maar hoe het ook zij, goed of slecht, alle vrouwen kregen de hoofden kaalgeknipt en werden daarna met veel hilariteit aan het volk getoond. Ik ben hier niet naar gaan kijken, omdat ik het niet eens was met het oppikken van verschillende personen. Zo woonde op het Keerend, dicht bij ons huis, de familie Lichtenfeld. Zeer correcte mensen, maar de dag na de bevrijding werden ze op een hoop geveegd met het schorem landverraders. Dat heeft vele mensen pijn gedaan. Gelukkig is de familie Lichtenfeld later in ere hersteld, maar ze heeft wel de wrange smaak van de 'Ordendienst' geproefd.

Buik vol van OD schorem

Ik ben getuige geweest van het 'gevangennemen' van de reeds eerdergenoemde Trinke L. De vrachtwagen stopte bij het huis van de familie L. en het hoofd van de school, meester M., stapte uit. In de hand had hij een revolver. Driftig stapte hij naar de deur. Daarna sommeerde hij Trinke om naar buiten te komen. Natuurlijk werd er in eerste instantie geen gehoor gegeven aan dit bevel. De meester, ook getooid met zijn witte band, begon op de deur te slaan en schreeuwde dat hij de deur zou intrappen als er niet werd opengedaan. Op een gegeven moment ging de deur open, waarna de meester met getrokken pistool naar binnen ging. Even daarna kwam hij trots, Trinke voor zich uit duwend, naar buiten. Toch had hij schijnbaar een beetje angst voor Trinke, want het pistool bleef in haar rug prikken.

Onder luid gejoel van de menigte werd Trinke op de wagen gegooid en samen met de Foxen en Lichtenfelds afgevoerd. Ik vond dat een zeer laffe vertoning en bovendien zaten er, zoals reeds gezegd, mensen op die wagen die er absoluut niet thuishoorden. Maar ja, het 'recht' had zijn loop gehad. Nog erger werd de zaak toen men enige weken na dit voorval een ondergedoken Duitse officier bij meester M. ontdekte. Het was de bedoeling geweest om de officier zolang verborgen te houden totdat de tijden rustiger waren en hij, zonder in krijgsgevangenschap te komen, naar de Heimat kon terugkeren. Voor straf moest M. zich toen wekenlang iedere morgen melden op het kantoor van de OD. Ook zijn band met de draak moest hij inleveren. Het moge duidelijk zijn dat we na enige tijd de buik vol hadden van dat schorem, of ze nu schoolmeester waren of wat dan ook.

Een jonge vrouw wordt kaal geknipt.

Zef de kapper weigerde te knippen

Voor één man had ik die dag respect en dat was Zef de kapper uit de Kelderstraat, die vlak bij het schoolplein woonde waar het knippen van de haren zou plaatsvinden. Zef weigerde pertinent en bleef dat ook volhouden, ook toen men hem begon te dreigen. Ten slotte hebben de 'heren' van de Ordedienst zelf de schaar ter hand genomen om zich te kwijten van deze belangrijke taak.

Duitse soldaten in Meers

Ja, het waren woelige dagen. Zo speelde zich in Meers het volgende af. Op een gegeven moment kwam de OD ter ore dat er nog een groepje Duitse soldaten aanwezig zou zijn in een wei in Meers. Gauw werden verschillende OD'ers bij elkaar getrommeld en men trok op naar Meers. Een deelnemer, een ex-sergeant van het Nederlandse leger, heeft mij dit verhaal verteld, hoewel het algemeen bekend is.

In de buurt van de wei aangekomen, zagen ze al gauw dat de soldaten een mitrailleur opgesteld hadden, die dreigend hun richting uit wees. De ex-militair maande zijn collega's tot voorzichtigheid en stelde voor om een omtrekkende beweging te maken. Hij werd echter uitgelachen en voor lafaard uitgemaakt. Inderdaad, verschillende van zijn collega's liepen rechtstreeks de wei in naar de Duitsers toe.

De Duitsers waren stomverbaasd over zoveel domheid en riepen hun belagers een halt toe, de mitrailleur op hen gericht. Een Duitse soldaat trad naar voren en zei dat zij zich wel wilden overgeven, maar alleen aan soldaten. Er werd behoorlijk de draak gestoken met de soldaat. Deze ging terug en na enig overleg gooiden de Duitsers hun wapens neer en gaven zich over. Toen ze daar zo stonden met de handen in de hoogte, richtte een van de 'helden' zijn geweer op de eerdergenoemde soldaat en schoot hem mordsdood. "Vol schaamte heb ik stilletjes mijn witte band afgedaan en ben naar huis gegaan. Zelf krijgsgevangen geweest, durfde ik de Duitsers niet aan te kijken. Natuurlijk werd er geprotesteerd door de andere OD'ers, maar toch was er ook een grondtoontje van: 'Het zijn toch maar moffen.' Niemand van de hufters realiseerde zich echter dat diezelfde moffen ons hadden kunnen neermaaien met hun mitrailleur, als ze dat gewild hadden." Op mijn vraag hoe het mogelijk is dat deze man nooit vervolgd werd, antwoordde hij: "Dergelijke zaken waren onbelangrijk en gingen de doofpot in." Hij had er achteraf toch wel spijt van dat hij deze moord nooit aan de kaak gesteld had.

Duitse soldaten hebben zich overgegeven

Nieuws uit de Tweede Wereldoorlog

Ondergedoken in Stein

De vrije gedachte, 02-08-1944

23 juli zijn hier 2 marechaussees met huisgezin ondergedoken met medeneming van + 40 radiotoestellen.

Overval gemeentehuis Stein

Uit: Hilversum III, 17-08-1944

Er heeft op 23 juli een overval plaats gehad op het gemeentehuis te Stein door een aantal gewapende mannen, die gedeeltelijk in het uniform van de Nederlandse politie waren en gedeeltelijk in het uniform der Duitse weermacht. Zij kwamen aanrijden met een overvalwagen en een personenauto. Alle overvallers droegen helmen. Uit de kluis werd meegenomen: alle blanco persoonsbewijzen en TD-zegels, het hele bevolkingsregister, fl. 3.000, 10 radio-ontvangtoestellen en een pistool met 16 patronen. De dienstdoende wachtmeester werd meegenomen en een eind verder ontdaan van zijn uniform, legitimatiebewijzen en zijn pistool.

De Duitsers trekken zich terug

17-09-1944/18-09-1944

De bevrijding door de ogen van Arend Jan van den Berg, geboren op 10 oktober 1933 te Lindenheuvel-Geleen.

Zondagmiddag, 17 september 1944, over de Oude Postbaan komende uit de richting Beek komt een lange colonne voertuigen en lopende soldaten; vrachtauto's, trekkers met kanonnen erachter, tanks en ander materieel. Ze maken bij ons in de buurt halt. De voertuigen worden in de bosrand geparkeerd en afgedekt met gekapte boompjes en takken in de hoop dat de Amerikaanse en Engelse vliegtuigen hen niet zouden waarnemen. Soldaten, behangen met aaneengeschakelde patronen met kogels, liepen af en aan. Ze zagen er moe en afgetobd uit.

Die nacht hebben we voor het eerst in de oorlog in onze kelder geslapen. Vader zei, dat er die nacht weleens zwaar gevochten zou kunnen worden, als de Amerikanen zouden aanvallen. Door het kelderraam konden we schuin omhoogkijkend die nacht lichtspoor zien. Er werd kennelijk toch op vliegtuigen geschoten. Verder bleef het rustig die nacht.

De volgende morgen bleken de Duitsers te zijn vertrokken, een vernielde bosrand achterlatend. In de boerderij verderop in ons weggetje had een Duitse eenheid (6 of 7 personen) wel de nacht willen doorbrengen in de hooischuur. 's Nachts rond 03.00 uur zijn zij echter in de slaap verrast, overvallen en overmeesterd door een plaatselijk verzetscommando onder leiding van een zekere Thei Dautzenberg uit Stein. (Die Dautzenberg is later op 11 november 1944 gesneuveld in Nieuwstadt, nadat hij zich

had aangemeld bij het Amerikaanse leger!). Rond 08.00 uur die maandagmorgen werden zij één-voor-één opgebracht, waarbij zij ons huis voorbij kwamen lopen.

De laatste gevangengenomen Duitse militair, waarschijnlijk de commandant, want hij droeg een platte pet in tegenstelling tot de overigen, had nog een steelhandgranaat in een van zijn laarzen steken. Mijn vader maakte de begeleider, een geüniformeerde veldwachter uit die tijd, daar nog op attent. Maar deze antwoordde bars: "Bemoei je daar maar niet mee."

Iets verder, op een kruising, had zich een aantal buurtbewoners verzameld, onder wie ook kinderen. De Duitse militair, die blijkbaar niet kon verkroppen door een niet-militaire verzetsgroep te zijn gevangengenomen, trok toen die steelhandgranaat en wilde die tussen het publiek gooien. Zover kwam het echter niet, want hij werd met een ijzeren stuk gereedschap hard op zijn hoofd geslagen, waardoor hij het bewustzijn verloor. Later is hij door Amerikaanse soldaten, die rond 09.00 uur arriveerden, verbonden en afgevoerd. 's Middags heb ik in de brandnetels langs de weg nog zijn zwarte lederen koppelriem met patroontassen en een bajonet gevonden.

Bevrijding van Stein

Limburgsch Dagblad, 28-09-1944

Na enige dagen van angst, kwam voor ons dorp plotseling de vrijheid. Woensdag 13 september kwamen alhier Duitse soldaten aan met de bedoeling verdedigingslinies aan te leggen. Donderdagnacht werd door de Duitsers de kanaalbrug opgeblazen. Donderdag en vrijdag kregen de Duitsers aanzienlijke versterkingen, ook met zwaar geschut; woningen moesten worden ontruimd, maar toen men 't leger der geallieerden, dat in België streed, wilde beschieten, kwam gelukkig het bericht, dat de zware artillerie nog verder moest terugtrekken. Vrijdag moesten schoppen en bijlen geleverd worden. Waar dit niet goedschiks ging, werden deze met geweld gevorderd, evenals rijwielen en begonnen de Duitsers zich in westelijke richting, aan kanaal en Maas, in te graven. Vrijdagnacht werden de bewoners opgeschrikt door het ontploffen van granaten. Gelukkig werd slechts materiële schade aangericht. Stein zou volgens de Duitse en Hollandse SS hardnekkig verdedigd worden, zelfs verwachtte men straatgevechten. Vrijdag en zaterdag werd de straat zoveel mogelijk vermeden door jonge mensen in verband met graafwerk. Zondags kwamen nog meer versterkingen en kwam het kanongebulder steeds korter bij, wat een bewijs was, dat de geallieerden naderden. Zondagnamiddag omstreeks 06.30 uur waren de Amerikaanse tankwagens in Beek gezien en werd met angst de komende nacht tegemoetgezien.

Nieuws uit de Tweede Wereldoorlog

Er werd met kanonnen en mitrailleurs geschoten. Om 11.00 uur had het schieten opgehouden en begon de terugtocht der Duitsers en maandagmorgen waren de Duitsers verdwenen. Wat zij nog hadden kunnen roven hadden zij meegenomen.

's Morgens om 07.00 uur werd de vlag op het gemeentehuis gehesen en even later wapperden de vlaggen van de huizen en tooide zich ieder met oranje; er heerste vreugde. Om 09.00 uur trokken de Amerikaanse tankwagens door het veld in de richting Steinderbos, alwaar zich zondag Duitsers hadden genesteld. Deze waren behoudens enkelen vertrokken, welke dan ook krijgsgevangen werden gemaakt.

Burgemeester Corten, die reeds 5 weken gevangen werd gehouden door de Sicherheitspolizei (hij was evenwel de laatste dagen bevrijd en te Maastricht ondergedoken) had zijn functie op het gemeentehuis weder hervat. De Ordedienst was reeds spoedig bezig met het ophalen van NSB'ers; eveneens werden Duitse krijgsgevangenen binnengebracht.

De vreugde steeg evenwel ten top toen omstreeks half 12 een drietal Amerikaanse gevechtswagens opdaagden. Deze werden met groot gejuich ontvangen. Stein was weer vrij. Na een angstige zondag volgde een blijde maandag, alles was Oranje. Portretten van het koninklijk gezin sierden niet alleen de winkelramen, maar ook de andere huizen.

Woensdag 20 september werd in de parochiekerk een plechtige Hoogmis met assistentie opgedragen door pastoor Alberts uit dankbaarheid. Het kerkgebouw bleek te klein te zijn. Stein kan ook dankbaar zijn. Geen enkel slachtoffer was gedurende de oorlog hier te betreuren geweest.

De fanfare St. Martinus herleefd

Veritas katholiek blad voor Maastricht, 3-10-1944

Reeds op de dag der bevrijding, 18 september, staken die oude bestuursleden der fanfare de hoofden bijeen en de volgende dag vond reeds de eerste bijeenkomst plaats van bestuur en leden. De repetities zijn reeds begonnen.

Oorlogsslachtoffer

Limburgsch Dagblad, Stein, 14-10-1944

Onze dorpsgenoot uit Stein Th. Dautzenberg heeft te Nieuwstadt als vrijwilliger zijn leven gelaten voor het vaderland. In 1940 deed hij dienst als sergeant in het Nederlands leger en werd hij bij de capitulatie krijgsgevangene. Dadelijk na de bevrijding ging hij als vrijwilliger in dienst en vond als een held de dood. Tragisch is het geval ook, daar hij over een paar weken in het huwelijk zou treden.

Theo Dautzenberg

Limburgsch Dagblad, 19-10-1944

Maandag had onder enorme deelneming met militaire eer de begrafenis plaats van wijlen Theo Dautzenberg, sergeant van de Koninklijke Stoottroepen en oud lid van de OD.

Onder de aanwezigen merkten wij op de commandant van de compagnie waarbij Dautzenberg diende, de geestelijke en wereldlijke autoriteiten, de arbeiders der Stm. Maurits, schutterij St. Jozef, de OD van Stein, Elsloo en Nieuwstadt in welke laatstgenoemde plaats Dautzenberg sneuvelde.

OD'ers van Stein droegen de baar en vormden het vuurpeloton. De erewacht was ook gevormd door OD'ers onder leiding van de commandant der K.S. Vele kransen o.a. van de K.S., OD, gemeente, van de afdeling S7 van de mijn, van burens en vele anderen werden megedragen. Aan de groeve werd gesproken door de commandant der K.S.

De plechtige H. Mis van requiem werd opgedragen door de pastoor der parochie Kerensheide, terwijl pastoor Alberts van de parochie St. Martinus de absoute verrichtte. Hij ruste in vrede.

Weer in het vaderland terug

Limburgsch Dagblad, 14-10-1944

Twee onzer dorpsgenoten de heren P. Goossen en H. Hendriks zijn na 4,5 jaar weer terug in het vaderland. Na de krijgsverrichtingen in 1940 zijn zij als militair in Engeland aangekomen en zijn ze weer bij het Nederlandse leger in ons land aangekomen.

Landing Amerikaanse parachutisten

Uit het dagboek van Rie op den Camp

Woensdag 18 oktober 1944

In de nacht van zaterdag op zondag zijn in de omgeving van Stein een aantal Amerikaanse parachutisten geland van wie het vliegtuig was neer geschoten.

Het vliegtuig was boven Duisburg in brand geschoten. Hoewel de brand was geblust, dreigde het vliegtuig toch neer te storten. De bemanning bleef zolang mogelijk aan boord om niet in bezet gebied te belanden.

Uiteindelijk (niets vermoedend boven Stein) moesten ze dan toch springen. Een der piloten werd door een boer aangetroffen in een boomgaard. Kerkgangers uit de Maasband ontdekten een andere piloot achter een stromijt. De Maasbanders hebben hem op een stevige boerenmaaltijd onthaald.

Nieuws uit de Tweede Wereldoorlog

De marconist werd laat op de dag door een student dood aan getroffen in een wei te Meers.

Zijn parachute werd niet gevonden. Ook van het vliegtuig weet men niet waar het terecht gekomen is.

Herman Gelissen

Limburgsch Dagblad, 04-11-1944

Zondag viel ergens in Nederland de 21-jarige Herman Gelissen. Dit is de tweede gesneuvelde in ons dorp Stein.

Begrafenis soldaat Herman Gelissen

Veritas katholiekblad voor Maastricht, 08-11-1944

Zaterdag had onder grote belangstelling de begrafenis plaats van de voor 't vaderland gestorven soldaat H. Gelissen. Om 10.00 uur werd 't stoffelijk overschot afgehaald door de geestelijkheid. Hij werd gedragen door zijn mede-strijdmakkers. In de stoet merkten wij op de wereldlijke en geestelijke autoriteiten uit de gemeente, de staf van zijn troep, de fanfare St. Martinus, de supportersclub "de Ster", de wielerclub en vele honderden personen, die de overledene de laatste eer wilden bewijzen.

Nadat in de parochiekerk de requiemmis was opgedragen door pastoor Alberts,

met assistentie van een tweetal geestelijken werd 't stoffelijk overschot naar het kerkhof gedragen. Aan 't graf bewees 't vuurpeloton Herman de laatste eer.

Toen werd vervolgens het woord gevoerd door de voorzitter der fanfare en een lid van de staf. Een zwager van de overledene dankte voor de blijken van belangstelling. Verder moet nog gemeld worden, dat de heren H. Hendriks en F. Goossens, leden van de Prinses Irene-brigade, die juist met verlof waren, Herman de laatste eer bewezen, door hem naar zijn laatste rustplaats te begeleiden.

Bekendmakingen gemeente Stein

*Officiële berichten der gemeente Stein,
10 november 1944.*

De Burgemeester van Stein maakt bekend, woonruimten. In verband met het thans verschenen „Verorderingsbesluit Woonruimten” bestaat de mogelijkheid tot beschikbaarstelling van woonruimten ten behoeve van de burgerbevolking, welke daaraan dringend behoefte heeft. Degenen, die voor beschikbaarstelling van woonruimten in aanmerking wensen te komen, dienen daartoe een aanvraagformulier in te vullen dat verkrijgbaar is ter gemeentesecretarie en dit uiterlijk tot 22 november a.s. in te zenden.

Alle reeds eerder gedane aanvragen om woonruimten, hetzij mondeling of schriftelijk, worden als vervallen beschouwd. Men bedenke, dat het aantal beschikbare woningen slechts gering is. De Burgemeester voornoemd R.V.H.M. Corten.

Schandpaal

Aan den schandpaal iets nieuws onder de zon. In Stein heeft men een schandpaal opgericht en wel daar, waar hij het meest in het oog valt: n.l. aan de kerk. Dezer dagen hing aan dien schandpaal een aankondiging met naam en toenaam van „jonge dames”, die zich afgeven met militairen. Eerst waren het moffen, toen kwamen de Amerikanen. Om met deze jongens, die onze vrienden zijn, eens te praten, is niet erg, maar flirten is uit den boze. Hoeveel verlovingsen zijn er al niet verbroken, omdat de „dames” zich afgeven met de Amerikanen. Onze Engelse vrienden zijn nog nauwelijks in ons dorp, of hetzelfde spelletje is al aan den gang. Schande, drierwef schande over die meisjes, die zich lenen voor die flirtpartijen, die hun eigen verloofde aan den kant zetten om een paar dagen met vreemden zich te amuseren. Eer kennen zij niet meer en hun eigen zielenzaligheid zetten ze op het spel. Ouders, laat gij uw dochter verkopen voor een stukje chocolade? Moge spoedig door de overheid ingegrepen worden. Dat de namen van dergelijke meisjes aan den schandpaal openbaar worden gemaakt is een verdiende openbaarmaking.

Met militaire eer begraven

Ook de begrafenis van het K.S.-lid H. Gelissen, donderdag d.av. op het veld van eer gevallen, had onder enorme deelneming der Steinder burgerij plaats. De begrafenis geschiedde met militaire eer, terwijl de Kon. Fanfare St. Martinus – waarvan de gevallene lid was – den droevige stoet opluisterde met treurmuziek. Verder waren aanwezig militaire en burgerlijke autoriteiten, politie en personeel van de Stm. Maurits, waar de overledene vroeger werkzaam was. In den lijkstoet merkten wij nog op den Staf van Gelissen's troep, de Supportersclub „De Ster” en de Wielerclub. De Steinder Engelandvaarders H. Hendriks en F. Goossens, leden van de Prinses Irene-Brigade, brachten mede de laatste eer aan hun wapenbroeder. In de kerk werd een plechtige Requiemmis opgedragen, waarna bij de geopende groeve de heer Op den Camp, voorzitter der fanfare, een afscheidswoord sprak. Saluutschoten weerklonken, terwijl de fanfare passende muziek speelde. Een familielid dankte voor de bewezen deelneming. Hij ruste in vrede.

Pie Goossens was thuis

Sinds de beruchte meidagen was ook onze dorpsgenoot Pie Goossens over Brabant en Zeeland door België naar Frankrijk meegetrokken. Via Cherbourg werd hij op 17 juli 1940 met nog een 6-tal kameraden naar Engeland ingescheept om daar bij de Prinses Irene-Brigade te worden ingedeeld.

Nieuws uit de Tweede Wereldoorlog

Veel maakte hij mee als vrijwilliger voor Suriname. Zelfs was hij in de Verenigde Staten. Thans behoort hij tot onze „liberators” en zijn eerste verlof gebruikte hij om ouders, familie en vrienden te bezoeken, die over zijn thuiskomst zeer verblijd waren en met bloemen en geschenken hem welkom heetten. Na enkele dagen van rust vertrok hij weer naar zijn onderdeel.

Aangeven duiven

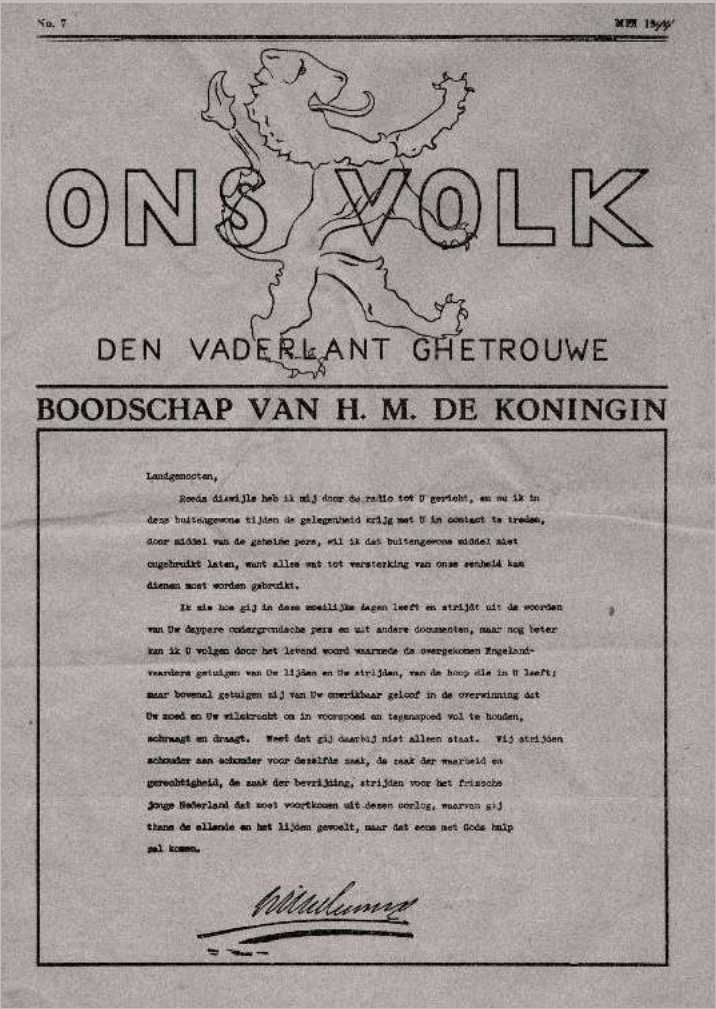
De Nieuwe Mijnstreek, 15-12-1944

De Burgemeester der gemeente Stein maakt op last van de geallieerde autoriteiten bekend: Alle houders van duiven in de gemeente zijn verplicht hun duiven voor 19 december 1944 ten politieburele aan te geven. Formulieren hiervoor zijn aldaar verkrijgbaar. Alle duiven moeten ingaande heden op de hokken worden vastgehouden. Het is ten strengste verboden duiven te laten uitvliegen. Stein, 13 december 1944
De Burgemeester vnd. R.V.H.M. Corten.

Deze berichten uit kranten, dagboeken en andere publicaties zijn de stille getuigen van de impact van de oorlog in de gemeente Stein.

Duits vliegtuig neergestort in Terhagen 17-12-1944

Een Messerschmitt, een Duits gevechts-vliegtuig, had op 17 december 1944 ter hoogte van Nieuwdorp bommen gedropt op loodsen van het Engelse leger. Het vliegtuig werd ter hoogte van het Steinerbos onder vuur genomen door het afweergeschut wat was opgesteld op de hoge steenberg van de staatsmijn Maurits in Geleen en werd gelijk in brand geschoten. Als één grote vuurbal scheerde het vliegtuig in glijvlucht naar beneden over Terhagen en stortte met een daverende knal neer, enkele honderden meters ten zuiden van de brug over de spoorlijn ter plaatse bekend als “de Kniensheuvel”. Het was toen rond tien uur in de avond. De hele nacht was er een groot vuurwerk te zien in het bos als gevolg van ontploffende munitie. De volgende dag trof men een grote ravage aan. Van vliegtuig en bemanning was niets meer over dan diep ingegraven, ondefinieerbare restanten.

Ons Volk, Nr.7 mei 1944 (illegale pers)

Oorlogsslachtoffers in 1944

Beckers, M. 14-03-1935, Elsloo 16-12-1944, niet bekend Ongeval. Overreden door Engelse jeep.	Coumans, Christiaan 23-12-1929, Stein 20-09-1944, Geulle Slachtoffer van ontploffing landmijn op 20-9-1944 bij de Geuldertoren. (zoon)	Coumans, Lei 24-10-1903, Stein 20-09-1944, Geulle Slachtoffer van ontploffing landmijn op 20-9-1944 bij de Geuldertoren. (vader)	Martens, W.L. 20-11-1922, Elsloo 23-11-1944, Hoensbroek Stoottroeper.	Muris, J.M. 08-08-1906, Stein 02-06-1944, Tarakan (Indonesië) Bezweken in Jappenkamp.	Scheepers, H.H. 21-12-1914, Elsloo 18-08-1944, Meerssen Verzetsman. In de val gelokt en doodgeschoten in Meerssen. Begraven (overgebracht) naar Ereveld Loenen.
Cox, M. 21-01-1920, Geleen 08-12-1944, Koedjie (Thailand) Om het leven gekomen door geallieerd bombardement op een trein met krijgsgevangenen. Begraven op Kanchanaburi War Cemetery in Thailand.	Dautzenberg, J.T. 09-08-1918, Stein 12-10-1944, Nieuwstadt Stoottroeper.	Frencken, J.P.H. 07-11-1921, Urmond 10-06-1944, Overveen Verzetsman. Gedood in de duinen bij Overveen.	Thomas, F.H. 10-08-1922, Elsloo 12-05-1944, Atlantische Oceaan Bediende in de koopvaardij. Omgekomen op St. Lawrence River, Canada a/b s.s. Leto.	Visschers, J.M.H. 23-04-1922, Elsloo 20-10-1944, Keulen Als onderduiker gegrepen en naar Duitsland gevoerd. In Keulen omgekomen bij bombardement.	Worms, J.W. 21-06-1915, Urmond 15-11-1944, Birmingham
Gelissen, H.E. 08-01-1923, Stein 01-11-1944, Born Stoottroeper.	Groeneveld, J.M. 26-07-1923, niet bekend 25-05-1944, Maastricht Gesneuveld tijdens bombardement.	Houben, G.M. 03-08-1931, Elsloo 05-11-1944, Beek Slachtoffer van explosie onontplofte granaat op 5-11-1944 op terrein Ringoven, steenfabriek aan de Stationstraat in Beek.			

1945

Evacuatie Meers

Geallieerden oefenen bij de Maas als voorbereiding op het Rijnoffensief

Na de mislukking van de operatie Market Garden en de daarna volgende zware gevechten aan alle fronten werd duidelijk dat men de optimistische versie van de beëindiging van de oorlog voor Kerstmis 1944 moest verlaten. Er werd zware tegenstand verwacht bij het oversteken van de Rijn die moest worden overwonnen om Duitsland te kunnen veroveren.

Voordat men bij de Rijn was, moest eerst de Rur (Roer) in Duitsland overgestoken worden door het 9th US Army. Vanaf oktober 1944 werd dit leger in Zuid-Limburg en directe omgeving geformeerd. De oversteek van de Roer was een hachelijke zaak omdat de Duitsers de grote stuwdammen in deze rivier beheersten en de Amerikanen er niet in slaagden deze dammen te veroveren. Voor de oversteek van de Roer moesten verse eenheden uit Amerika worden aangevoerd. Hiertoe behoorden onder andere de 102nd Infantry Division waaraan het 327th Engineer Combat Battalion was toegevoegd. De divisie was eind oktober in de frontlinie geplaatst en nam deel aan het Novemberoffensief richting de Roer.

De Engineers hadden in Amerika geoefend met het bouwen van bruggen. De oefeningen werden daar uitgevoerd in 'kalm' water. De Roer was daarentegen snelstromend en werd bij het doorsteken van de stuwdammen een kolkende watermassa.

Derhalve werd het 327th op 12 november 1944 naar de Maas gestuurd bij Meers om als voorbereiding op de oversteek van de Roer een brug over de Maas te bouwen, inclusief een 'boom'; dit was een versperring die stroomopwaarts werd gemaakt ter bestrijding van drijvende mijnen.

Het waterpeil van de Maas was flink opgelopen door de doorlopende herfstregens; dit was dus voor de Amerikanen een grote verandering. De eerste poging mislukte dan ook faliekant. De tweede lukte wel. Om het echt te laten lijken, testten ze hun wapens. Dit waren lichte en zware mitrailleurs, mortieren en raketten. In de aantekeningen van Harry Rouvroye de 12^e november 1944 staat: "Vandaag zware schietpartij met allerlei wapens aan de Maas."

Een maand later, van 16 tot en met 20 december, werd deze oefening in groter verband nog meermalen herhaald op de Maas bij Heugem, Maastricht.

De Buffalo in het water zal een demonstratie geven hoe men uit het water via de gladde oever weer te land komt. Men trok een 'carpet' van stokken over de voorkant van de Buffalo onder de 'tracks' door en reed hierover naar de kant. De hoofdoorofficiëren kijken toe vanaf de oever.

1945

Vorbereidingen voor de oversteek van de Rijn

De staf van het Britse 2nd Army was al in november begonnen met de uitwerking van de plannen voor de Rijnovergang in de noord-sector. In de voorlopige planning was voor de Amerikanen van het 9th US Army een bijrol weggelegd; op de rechterflank zouden twee Amerikaanse infanteriedivisies aan de gevechten deelnemen. Maar dan wel onder Brits commando!

De Amerikanen van het 9th US Army dat onder bevel stond van generaal Simpson, gingen tot en met generaal Eisenhower om deze belediging ongedaan te maken; ze wilden onder eigen verantwoordelijkheid aan de Rijnoversteek en de daaropvolgende omsingeling van het Ruhrgebied deelnemen. Verder verzocht generaal Simpson aan generaal Eisenhower hem verder te sparen van samenwerking met generaal Montgomery. Hij moest tot aan de omsingeling van het Ruhrgebied wachten toen het 15th US Army onder generaal Gerow tussen Montgomery en Simpson werd geplaatst.

Het was niet vreemd dat generaal Simpson om deze tussenkomst en 'verplaatsing' vroeg. Generaal Hodges van het 1st US Army had dit eerder al gedaan omdat met Montgomery werken voor de Amerikanen een crime was. Bovendien leverden zij de grootste legermacht in Europa. Uiteindelijk kregen de Amerikanen hun eigen oversteekplaats bij Wesel waar ze met twee divisies naast elkaar konden oversteken. Bovendien konden ze met twee divisies door de Britse sector trekken om samen met de anderen een zo breed mogelijk front te krijgen voor de ontplooiing van het XVI US Army Corps onder generaal Anderson.

Het was niet vreemd dat generaal Simpson om deze tussenkomst en 'verplaatsing' vroeg. Generaal Hodges van het 1st US Army had dit eerder al gedaan omdat met Montgomery werken voor de Amerikanen een crime was.

LCVP's in het Albertkanaal op weg naar Maastricht

De voorbereidingen van de Amerikanen

Dit XVI Corps – met het hoofdkwartier in Sittard – dat de oversteek zou maken, werd voor deze gelegenheid uitgebreid naar vijf infanteriedivisies (de 30th en 79th Division voor de Rijnoversteek), en verder de 35th, 75th, 95th Infantry Division, en één Armored Division: de 8th.

Maas in Limburg geschikt oefenterrein

Voordat men aan de oversteek toe was, moest eerst gepland worden hoe men het karwei zou klaren. Er werd gekozen voor de inzet van een infanteriebataljon van elk regiment van de twee divisies in de eerste golf. Na een geslaagde snelle overtocht en vorming van een bruggenhoofd, moest de follow-up ook zo snel mogelijk gebeuren zodat een zo groot mogelijke troepenmacht op de oostelijke oever was voordat de vijand zich kon herstellen van de voorgaande zeer zware en langdurige artilleriebeschieting en de bombardementen van de luchtmacht. Met dit plan kon men aan de slag en op 12 februari 1945 vond de eerste bespreking plaats tussen de engineers van het XVI US Army Corps en de commandanten en de staven van de 1148th en 1153rd Engineer Combat Groups die waren aangewezen voor de uitvoering van de overtochtwerkzaamheden ten behoeve van de infanteristen en de constructie van een drietal bruggen in elke divisiezone. Er werd besloten om landingsoefeningen te houden op daarvoor geschikte plaatsen. Men ontdekte dat de Maas in Limburg uitstekend voldeed aan de wens vanwege de ongeveer gelijke stroomsnelheid en de oevers die net als aan de Rijn bestonden uit vette klei en dezelfde hoogte hadden.

Trainingsschool Broeksittard

De 1148th Engineer Combat Group richtte vervolgens in Broeksittard een trainingsschool in, en de 1153rd in Echt. Vanaf bases in Engeland werd Naval Landing Unit No. 3 met landingsschepen naar de kust voor Oostende getransporteerd. Een mijl uit de kust werd de eenheid te water gelaten waarna ze naar de haven van Oostende voer. Vanaf daar via het kanaal naar Antwerpen en dan via het Albertkanaal naar Maastricht.

DD tank varend in de Maas. De commandant stond op de geschuttoren en gaf de chauffeur aanwijzingen via de boordradio. Op de achtergrond het "karpel" voor de aanlanding.

Men ontdekte dat de Maas in Limburg uitstekend voldeed aan de wens vanwege de ongeveer gelijke stroomsnelheid en de oevers die net als aan de Rijn bestonden uit vette klei en dezelfde hoogte hadden.

Materieel van de Amerikanen

Naval Landing Unit No. 3 bezat 24 LCVP's en 24 LCM's (LCVP = Landing Craft Vehicle Personnel, LCM = Landing Craft Mechanized voor zwaarder materieel en meer manschappen). De LCVP was een landingsvaartuig dat 11,05 meter lang en 3 meter breed was. Het had een diepgang van 0,5 tot 0,7 meter, beschikte over twee motoren van 130 pk, en de waterverplaatsing vol was 13 ton. Het maakte beladen een snelheid van 9,5 km/u en vervoerde 35 infanteristen. De bemanning bestond uit vier man.

De LCM3 was een landingsvaartuig dat 15 meter lang en 4,3 meter breed was. Het had een diepgang van 1 tot 1,3 meter, beschikte over twee motoren van elk 225 pk, en de waterverplaatsing vol was 52 ton. Het kon een lading van 29 ton met een snelheid van 8,5 km/u verplaatsen. De belading kon bestaan uit een lichtere tank met een vijftiental infanteristen, of alleen zestig infanteristen. De bemanning bestond uit vier man.

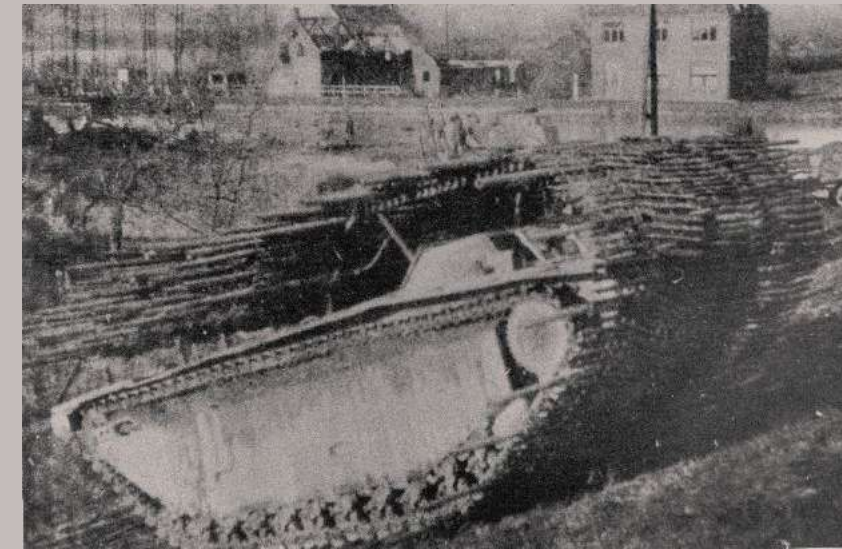

Assault boat zonder motor

LCM3's tijdens transport naar de Rijn

De *Buffalo* kruipt over het 'carpet' aan land; op de achtergrond de huizen van Genhout.

Men ging een en ander ook vanuit het water bekijken; hiervoor werd een DUKW gebruikt. Dit was een drijvende vrachtauto voor transport te land en te water.

Van links naar rechts
Luitenant kolonel Trotter, generaal Ritchie, G.O.C. 79 Armoured Division, generaal Barber, luitenant kolonel Lever.

Verder beschikte men over het volgende materieel:

1. 150 storm boats. Deze waren van hout vervaardigd en hadden een 55-pk-motor wat ze snel maakte. Ze waren geschikt voor transport van acht infanteristen.
2. 500 assault boats. Ook de assault boats waren van hout. De helft ervan had een motor van 22 pk. Men kon ze ook voortbewegen door roeien. Ze waren geschikt voor transport van acht infanteristen. De assault boats werden aan elkaar gekoppeld waardoor combinaties ontstonden die zeventien man konden transporteren en bestuurd werden door 200 powerboat operators die hiervoor waren aangevoerd.
3. Voor extra transporten beschikte men over 150 LVT's. (LVT = Landing Vehicle Tracked; de populaire naam bij de Britten was *Buffalo*; de Amerikanen noemden ze *Alligator*). De LVT was een groot pantservaartuig dat op eigen kracht kon varen. De afmetingen waren: lengte 8,2 meter, hoogte 3,33 meter, breedte 3,2 meter. Het vaartuig was veelal bewapend met enkele machinegeweren en kon ook tot 35 man vervoeren over water met een snelheid van 10 km/u. Het gewicht varieerde tussen 13 en 15 ton.
4. Voor het versneld bouwen van de bruggen werd een havencompagnie met twaalf Sea Mule Tugs aangevoerd. De Sea Mule was een sleep-/duwvaartuig met twee motoren van elk 143 pk en twee schroeven. Door de twee motoren met onafhankelijke schroeven waren de vaartuigen van 12 x 3 x 3 meter zeer wendbaar. Men kon deze slepers ook gebruiken voor het overvaren van zware tanks op vloten.

Materieel over het kanaal naar Maasbracht

De LCV's en de LCM's werden vanaf Antwerpen via het Albertkanaal naar Maastricht gevaren en van daar per oplegger via de Rijksweg naar Maasbracht gebracht en daar gelost voor de oefeningen. De Rijksweg werd daarom voor alle burgerverkeer afgesloten. De overige vaartuigen werden over de weg vanaf Antwerpen aangevoerd, en ook via Maastricht naar Maasbracht gebracht. Beide Engineer Combat Groups plaatsten observatieposten aan de Rijn die dag en nacht bezet waren en die alle omstandigheden aan de rivier noteerden en in beeld vastlegden. Zodoende beschikte men over de meest betrouwbare informatie die verkrijgbaar was.

Van boven naar beneden

· Een LVT-2 wordt tijdens een operatie langs de Roer bij Roermond van een M25 Dragon Wagon-tankwagen gereden

· Transport van Alligators naar Maasbracht

· Ook *Weasels* klein amfibie voertuigen werden in de Maas beproefd en gebruikt

· Sea Mule Tug tijdens de vaart

Evacuatie Meers • 357

Snelle oversteek met krachtig materieel

In Limburg kon men aan de slag en beide scholen ontvingen de eerste infanteriebataljons van de 30th en 79th Infantry Divisions voor de oefeningen die na korte theorielessen tussen Obbicht en Roermond in de praktijk aan de Maas werden getoetst. De 30th Division had zijn hoofdkwartier gevestigd in Echt en de 79th in Hoensbroek. Alles was dus gericht op een snelle oversteek met zo sterk mogelijke krachten. Los hiervan werden dezelfde oefeningen uitgevoerd met twee bataljons lichte tanks van de 8th Armored Division die net van hun verouderde lichte Stuart-tanks M5 waren overgestapt op de nieuwe zwaardere en snellere M24 tanks. Alle vaartuigen werden beproefd en al doende kon men de samenstelling van de eerste golf 'vloot' en de follow-up bepalen. De oefeningen werden dag en nacht gehouden en iedere man wist precies wat van hem werd verlangd tijdens de oversteek van de Rijn. Begin maart waren de twee infanteriedivisies in Zuid-Limburg.

Infanterie oefening op de Maas bij Echt

Amerikanen blij weer in Limburg te zijn

De mannen van de 30th Division waren blij weer in Limburg te zijn. Ze bewaarden bijzonder prettige herinneringen aan de septemberdagen van 1944 toen ze het zuidoostelijke deel van de provincie bevrijdden. Op 11 maart werd het 2nd Battalion, 117th Regiment naar Maastricht vervoerd waar het op de markt werd opgesteld en de dank van Maastrichtse burgers mocht ontvangen voor de bevrijding een halfjaar eerder. Omstreeks 20 maart waren alle eenheden geïnstrueerd en vertrok men richting Rijn waar de oversteek zou gebeuren tussen Wesel en Dinslaken.

Lossen van
M24 tanks uit
LCM's

Opstelling 2nd Battalion op
de Markt van Maastricht

Infanteristen van de 30th US- Infantry Div.
verlaten het LCV landingvaartuig

Op naar de Rijn

De verplaatsingen werden bij nacht uitgevoerd zonder verlichting van de trucks. De oefening verliep zonder dodelijke ongelukken. Het enige ongeval dat gebeurde was het kapseizen van een assault boat. De hele bezetting van achttien man raakte te water en moest worden gered. Twee bemanningsleden van de assault boat redden een vijftal kameraden en kregen hiervoor een onderscheiding.

Vernielde oever van de Maas

Men liet een deels vernield oeverland van de Maas achter. Geen van de vaar-/voertuigen werd gebruikt voor de oversteek van de Roer. De totale operatie was de enige waarbij US Marine Detachments werden ingezet bij het 9th US Army. De drie tweedelijnsdivisies oefenden enkele dagen in Noord-Limburg.

Zo oefenden
de Britten en
Amerikanen samen
aan de Maas, slechts
enkele kilometers van
elkaar verwijderd,
naast elkaar, maar
ook zonder elkaar.

De voorbereidingen van de Engelsen

Parallel met de Amerikanen koesterden de Britten ook de wens om een aantal experimenten uit te voeren naar aanleiding van de gevechten die ze eerder in Zeeland hadden gevoerd. Hierbij was gebleken dat onder andere de DD-tanks wel te water konden gaan, maar door de gladde ondergrond niet meer terug aan wal konden komen. Datzelfde gold ook voor de LVT's, zij het in mindere mate.

Bocht bij Meers meest geschikte oefenterrein

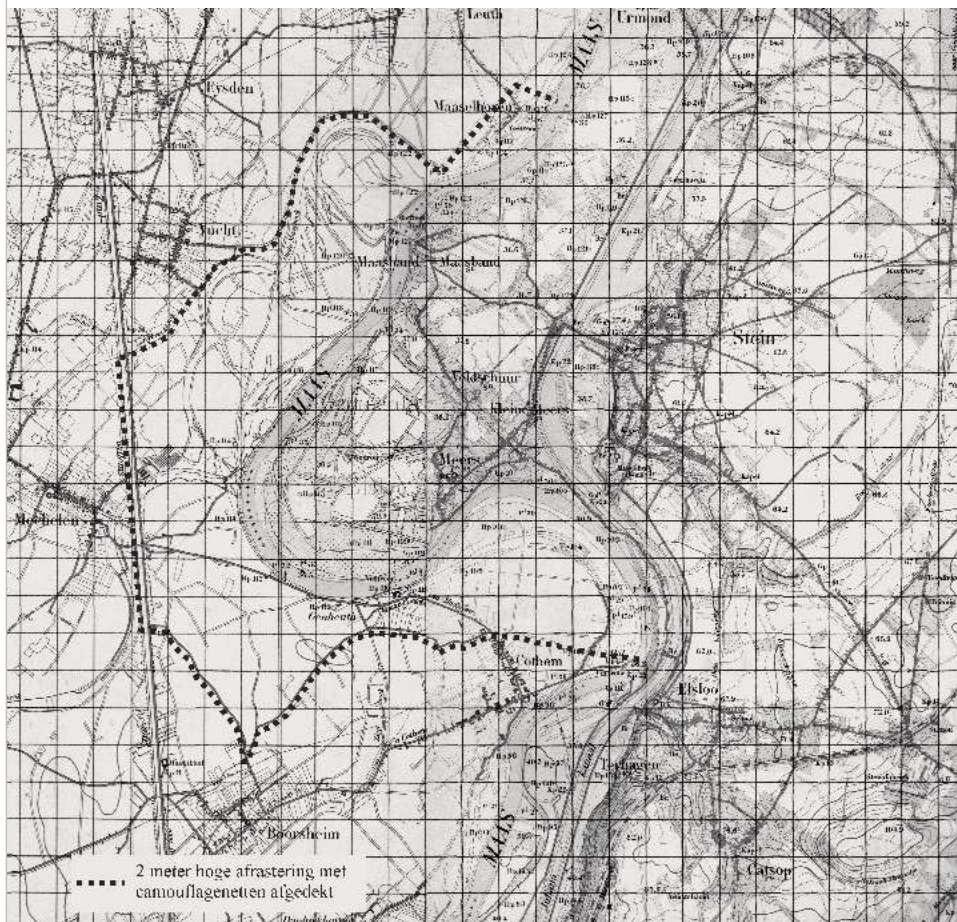
Verder moesten de uitgewerkte plannen van de oversteek van de Rijn worden beproefd. Zij zochten dus een plek en kwamen net als de Amerikanen bij de Maas terecht. De bocht bij Elsloo-Stein-Maasmechelen was uitstekend geschikt en dus besloot men om de oefeningen in dit gebied uit te voeren. Zo oefenden de Britten en Amerikanen samen aan de Maas, slechts enkele kilometers van elkaar verwijderd, naast elkaar, maar ook zonder elkaar. In november 1944 werd een luchtfotoverkenning van het hele gebied gemaakt en kon men beschikken over de meest recente informatie.

Generaal N.M. Ritchie

De gehele operatie zou worden uitgevoerd onder commando van het Britse XII Corps onder generaal N.M. Ritchie. Dit korps arriveerde tussen 13 en 18 december 1944. Het verving het Britse XXX Corps en moest eerst de operatie Blackcock uitvoeren. Dit was de bevrijding van de Roerdriehoek. Het hoofdkwartier van het korps werd gevestigd in de meisjesschool van de tuinwijk in Eisden (België). Generaal Ritchie logeerde in de pastorie. In de jongensschool werd een veldhospitaal ingericht.

De gevechtstroepen lagen aan de oostzijde van het Julianakanaal op Nederlands gebied en de operatie Blackcock werd uitgevoerd tussen 16 en 30 januari 1945. De komst van het korps was de opmaat voor de volgende gebeurtenissen die een grote impact zouden hebben in het stuk Maasland dat was gekozen voor de oefeningen die zouden volgen.

De merkwaardig vorm van het afgezette terrein werd bepaald doordat men continu wenste te patrouilleren langs de afrastering.

Grenzen oefenterrein

De grenzen van het oefenterrein werden bepaald. Aan Belgische zijde was de Zuid-Willemsvaart de westelijke grens en bij Elsloo lag de oostelijke grens aan de oostelijke oever van het Julianakanaal. De zuidgrens werd gevormd door het Belgische dorp Cothem-Boorseem. De noordgrens was gelegen tussen Urmond aan Nederlandse kant en Maaselhove aan Belgische zijde. Het hele terrein werd afgebakend met een 2 meter hoge afrastering met prikkeldraad en bedekt met camouflagedoek. Inkijk was dus onmogelijk. Omdat Elsloo 25 meter hoger ligt, werden op de westelijke dijk van het Julianakanaal een tiental grote rookpotten geplaatst. Die zorgden voor een zware nevelmassa over het gebied.

Vergaderingen met hooggeplaatste officieren

Uit de aan de oversteek van de Rijn deelnemende eenheden van het Britse XII Corps en de 31st Armoured Brigade van de 79th Armoured Division (*Hobo's* en *Funnies*) werd een staf van specialisten gevormd die onder bevel kwam van kolonel H.D. Drew van de 31st Armoured Brigade. De staf vestigde zich in het Heilig-Hartinstituut in Maasmechelen. Hier werden vele vergaderingen gehouden en regelmatig kwamen hooggeplaatste officieren onder wie Montgomery voor inspectie en controle op de voortgang van de voorbereidingen van de Rijnoversteek. De staf opereerde onder bevel van generaal N.M. Ritchie,

commandant van het Britse XII Corps. De werkplaatsen van de Royal Electrical and Mechanical Engineers (REME) werden ook in Eisden gevestigd. Verder werd de G-vleugel van de 79th Armoured Division naar Maasmechelen en omliggende plaatsen overgebracht.

Geen pottenkijkers

De eenheid die een groot deel van de experimenten moest uitvoeren, was uitgerust met LVT's en werd ondergebracht in Meers, gelegen tussen de Maas en het Julianakanaal. De Britten tolereerden hierbij geen pottenkijkers en het gehele kerkdorp met ruim 800 inwoners moest evacueren. Hetzelfde gold voor de bewoners aan de Belgische kant van de Maas.

Speciale staf voor het Heilig-Hart instituut in Maasmechelen. Zittend op de eerste rij 6e van links: kolonel H.D. Drew, vervolgens maarschalk B. en generaal M. Dempsey, commandant British 2nd Army.

Evacuatie van Meers

Op woensdag 3 januari 1945 werden de burgemeesters van Stein en Elsloo op het gemeentehuis van Stein ontboden door een Britse officier van het 2nd Army die zich voorstelde als majoor Coock. Kort en bondig kregen de heren te horen dat de bevolking van Meers in haar totaliteit geëvacueerd moest worden. De Britten hadden Meers nodig voor militaire doeleinden.

Er werden de volgende afspraken gemaakt:

1. De gemeenten moesten straatnaamborden aanbrengen.
2. De huizen moesten duidelijk worden genummerd, desnoods met krijt.
3. Er moest een post komen voor hulpkrachten bij de evacuatie. De post moest herkenbaar zijn door een vlag en bij de toegang tot het dorp liggen. In dit geval het huis Lambrichts. Men wilde bij de evacuatie met eenrichtingsverkeer werken zodat vanaf Urmond waar de kanaalbrug nog aanwezig was, de Engelse vrachtauto's naar Meers reden, om vervolgens naar de laadadressen te rijden en beladen naar de kanaalweg te gaan, om dan vanaf daar weer naar beneden te rijden en via de heenweg langs het kanaal naar Urmond. Omdat er veel legerverkeer was dat van en naar de Maasbrug bij Berg – die door de Engelse genie was aangelegd – plaatsvond, had dit voorrang op het evacuatieverkeer. Dit zou wachttijden met zich meebrengen. Bovendien werd verkeer van particulieren die zelf evacueerden, verbannen naar de vroege morgen tot 08.00 uur en vanaf 19.00 uur 's avonds.
4. Er moest een lijst in viervoud worden overhandigd aan de Britten waarop de gezinssterkte en het huisadres waren aangegeven, alsmede het evacuatieadres.

5. De sleutel van café Lemmens moest aan majoor Coock worden overhandigd. Dit werd zijn hoofdkwartier.
6. Er moest een landkaart van Meers worden overhandigd met daarop aangegeven de straatnamen.
7. De Britten verzorgden de afvoer van zittende en liggende zieken. Er zouden twee ambulances ter beschikking worden gesteld.
8. Er moesten lijm en kwasten worden verzorgd voor het aanplakken van Britse verbodsbekendmakingen die op de deuren werden aangebracht van de kamer die per huis kon worden gebruikt voor niet noodzakelijke voorwerpen voor evacuatie, zoals meubelen enzovoort. Deze kamer werd verzegeld.
9. Na de ontruiming werd Meers gecontroleerd door de Britten, samen met voedselcommissaris Jeurissen, op de aanwezigheid van voedingsmiddelen enzovoort.
10. Bij vertrek moesten alle standen van de water- en elektriciteitsmeters worden opgenomen.
11. Na de sleuteloverdracht van de woningen en andere gebouwen waren de Britten ervoor verantwoordelijk.
12. Kwartiergeld zou achteraf aan de burgers worden uitbetaald, na door de Britten verstrekte gegevens. De burgers konden voor elke soldaat die in hun huis 'woonde' 75 cent per dag claimen.
13. De woningen zouden elke veertien dagen door de Britse officieren worden gecontroleerd.
14. De mensen die evacués in huis namen, konden bij de elektriciteitsmaatschappij verhoging van het elektriciteitsrantsoen aanvragen (er was nog een zeer strenge rantsoenering van elektriciteit).

De bevolking van Meers werd met haast en goed geëvacueerd.
Dit gebeurde met behulp van de Engelsen die auto's ter beschikking stelden.
Een aantal mensen ging echter op eigen houtje op weg zoals hier met het veerpontje
over het Julianakanaal. Een triest aanzicht in barre winterse omstandigheden.

1945

Opladen van de gehele huisraad van de familie Monfils 'ut Straatje 3' en verhuisd tijdens de evacuatie naar Veestraat 26 te Elsloo.

Zwaar karwei

De operatie zou beginnen op 8 januari 1945 om 08.00 uur 's morgens. Op 4 januari werden de bekendmakingen opgehangen. Hierin werd medegedeeld dat men ook al eerder op eigen gelegenheid kon vertrekken. De gemeenteambtenaren hadden een zwaar karwei aan het samenstellen van lijsten, en niet alleen voor de Britten.

Er moesten ook lijsten worden verzorgd voor:

- de postkantoren met de adressen van de evacués;
- de inspecteur der Directe Belastingen te Sittard en Beek;
- het Rijksbureau voor Voedselvoorziening in Oorlogstijd (distributie);
- het Centraal Ziekenfonds te Sittard;
- pastoor Leesens.

Maasmechelen ook deels geëvacueerd

Aan de overkant van de Maas in Maasmechelen gebeurde hetzelfde, alleen op kleinere schaal. De inwoners aan de oostkant van de Zuid-Willemsvaart moesten hun huizen verlaten met medeneming van de noodzakelijke huisraad en voorraden. Ook de bewoners van Genheuth, enkele Vuchtenaren en de bewoners van Mazenhoven moesten hun woningen verlaten. De mensen hoefden niet zo ver te gaan. In Cothem-Boorseem, Maasmechelen en Leuth lagen de evacuatieadressen.

De ellende waar ze in terecht kwamen was echter hetzelfde als in Meers.

E V A C U A T I E M E E R S

Aanwijzingen voor de bevolking.

De militaire transporten beginnen maandag 8 Januari e.k. om 9 uur voormiddag

de evacuatie moet uiterlijk donderdagavond voltooid zijn.

1- van

Aan elk gezin zal tijdig worden bekend gemaakt:

- op welke dag het gezin moet evacueeren.
- het aantal ritten waarover ieder gezin mag beschikken.

Indien ingekuild veevoeder zich bevindt op een plaats welke niet voor militaire auto's bereikbaar is moet dit aan de verharde weg worden gebracht.

Graan moet vervoerd worden in zakken, overige voorraden zoveel mogelijk verpakt. Alle op te laden goederen moeten gelijkvloers gedeponneerd worden. Met de militaire auto's worden niet vervoerd:

- meubelen
- stroo en hooi
- vee
- personen (uitgezonderd zieken en gebrekkigen en dogenen, die evacueeren naar een gemeente verder dan 6 K.M. van Meers verwijderd.

Het vervoer met karren kan ook tijdens de militaire transporten doorgaan volgens de aanwijzingen van de Militaire Politie (aansluiten achter de militaire colonnes)

Vee moet tijdens de transporten over de kanaaldijk worden vervoerd. Wanneer een geladen wagen vertrekt naar de plaats van bestemming moet een eigen werkkraacht als gids meegaan. Het afladen van den wagen op de plaats van bestemming moet zoo snel mogelijk geschieden. De gids keert met de lege wagen terug, indien nog niet alles is overgebracht.

De zieken en gebrekkigen worden maandag vervoerd. Bezittingen welke achterblijven moeten op één kamer worden opgeslagen, welke bij vertrek moet worden afgesloten. Deze kamer wordt van gemeentewege verzorgd. Van de in deze kamer opgeslagen goederen kan de eigenaar desgewenscht een inventaris in twee-vol opmaken en deze ter controle zending aanbieden op de centrale post, waartoe Lemmens

De overige vertrekken van de woningen zullen in gebruik worden genomen door militairen; deze mogen dus niet worden afgesloten.

De hoofddeur van de woningen mag alleen worden afgesloten, wanneer de sleutel daarvan gedeponneerd wordt op de centrale post, voorzien van een label, waarop is aangegeven naam en adres van den bewoner en het adres van het afgesloten pand. De labels werden van gemeentewege verstrekt. Niet-verzegelde woonruimten welke afgesloten zijn en afgesloten hoofddeuren, waarvan de sleutel niet is gedeponneerd, zullen zoo noodig door de militairen geforceerd worden. Het juiste evacuatieadres moet aan het Gemeentebestuur van Elsloo worden bekend gemaakt. Dienstpostkaarten worden daartoe van gemeentewege verstrekt.

Elsloo, 7 Januari 1945.

Koude winter

Na de natte, donkere herfst was op 24 december 1944 de winter ingevallen. Het weer klaarde op en het ging vriezen. Op 27 december werd de vorst iets minder en stak er een sneeuwstorm op, wat resulteerde in een dikke sneeuwlaag. Hierna werd het echt koud en werden overdag temperaturen gemeten tot -10 graden Celsius bij een strakke noordoostenwind. Deze periode duurde tot 14 januari 1945. De ergste kou werd verdreven en het ging regenen. Dat leverde een dikke ijzellaag op waarbij normaal verkeer onmogelijk was. De dagen daarna voor het weer licht en vielen er meermalen sneeuw- en regenbuien.

Inwoners vertrekken onder erbarmelijke toestand

Onder deze erbarmelijke toestand moest men vanaf 8 januari 1945 de huizen verlaten en vertrekken naar het evacuatieadres. Gelukkig voor de mensen van Meers vertrokken de meeste Britse militairen die in de hele westelijke mijnstreek ingekwartierd waren voor de uitvoering van de operatie Blackcock die beoogde de Roerdriehoek te bevrijden, zodat er woonruimte was te vinden in de omliggende plaatsen. Stein en Elsloo herbergden de meeste evacués; maar ook andere plaatsen namen mensen op. Het ging vaak om familierelaties. In Maasmechelen, Vucht, Genheuth en Mazonhoven speelde hetzelfde in kleinere omvang; de bewoners vertrokken met hun hebben en houden naar familie of bekenden.

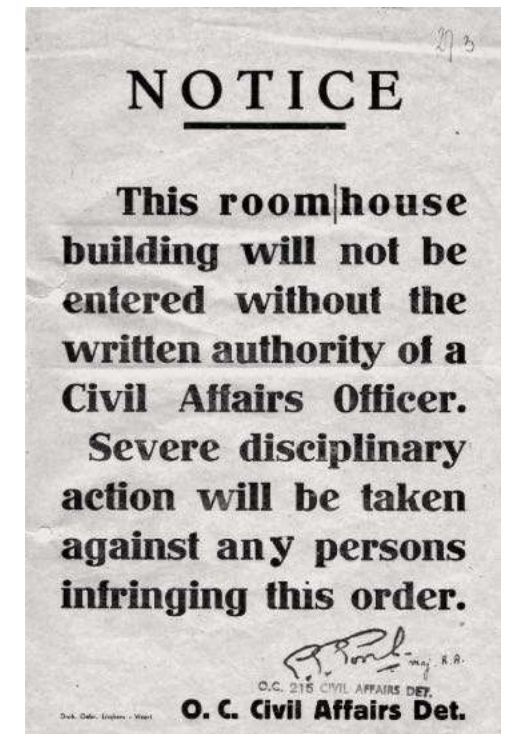
Het waren de donderende artillerie-beschietingen van de Engelsen in de richting Susteren en Echt die de evacuatie begeleidden en een extra onrustbarende factor vormden.

Evacuatie duurde acht dagen

De evacuatie begon op 8 januari 1945 en duurde tot en met 15 januari. In die periode werden door de Britten vanaf Meers meer dan 500 ritten uitgevoerd. Door de gladheid van de wegen raakten meerdere tientallen Britse legerauto's van de weg. Ze waren minder geschikt voor het winterweer. Dat leverde weer extra vertragingen op. Het aantal particuliere ritten is niet helemaal bekend, maar zal zeker meer dan honderd hebben bedragen; afgezien nog van degenen die met handkarren via het voetveer in Stein en Elsloo over het Julianakanaal gingen. Er werd een veertigtal zittende en liggende zieken en ouderen met Britse ambulances vervoerd.

Wat moest men meenemen naar het evacuatieadres?

Voor de landbouwers betekende dat, buiten alle vee, ook het wintervoer voor dit vee, de wintervoorraad voor eigen gebruik en natuurlijk de kolen en hout voor verwarming. Daarbij alles wat nodig was voor een langdurig verblijf bij de gastfamilie. Het betekende veelal dat er bedden moesten worden meegenomen en enkele keuken- of kamermeubels, al of niet met een kachel. En verder lijfgoed, en niet te vergeten alle documenten.

Voor alle anderen gold in principe hetzelfde, alleen moest men hier kleinvee meenemen en de wintervoorraad aan inmaak en aardappelen, alsmede de aanwezige kolen- en houtvoorraad. Dat wat men niet kon meenemen werd in een kamer bij elkaar geplaatst, waarna deze kamer werd verzegeld en er een Britse bekendmaking op de deur werd geplakt met een verbod voor betreden van die kamer.

Lange tocht naar het evacuatieadres

Als alles was geregeld kon men op de Britse vrachtauto stappen en beginnen aan de lange tocht naar het evacuatieadres. Door de vaak lange wachttijden bij de kanaalbrug in Urmond konden deze ritten vele uren duren. Vanwege de bittere kou was dat voor de passagiers geen goede oplossing en velen maakten de voettocht via de veerpontjes bij Stein en Elsloo op het Julianakanaal. Ook dit was geen sinecure, want goede schoenen waren vaak niet meer voorradig en er restten alleen nog de klompen. Sommigen stookten op de evacuatie dag de kachel nog eens op, en bij vertrek werd deze nog warm op de auto geladen en kon men zich nog een tijd een beetje warm houden. De tochten per paard en kar konden 8 tot 12 uren duren en waren een kwelling voor mens en dier.

Velen troffen het met de woonruimte bij de gastfamilie, maar er waren ook uitzonderingen. Op meerdere plaatsen kon men bijvoorbeeld wel slapen, maar niet overdag verblijven wegens plaatsgebrek. Of men had alleen één kamertje waar men moest wonen en slapen, en de kinderen en het vee moesten ergens anders worden ondergebracht. Bij aankomst van het meubilair en de voorraden bleek nagenoeg altijd dat de wintervoorraad aardappelen bevroren was. Bij de landbouwers bleek dat ook de hele voorraad voederbieten en aardappelen was bevroren. De hoeveelheid voederbieten van de landbouwers van Meers die waren bevroren, bedroeg meer dan 42 ton, de aardappelen ruim 3 ton. De scholen waren gesloten omdat daar militairen ingekwartierd waren, dus de kinderen zaten 'thuis'.

Bij de evacuatie gingen door gebrek aan taalkennis weleens dingen fout. Zo werden twee nonnen van het klooster in Meers naar dat in Beek gebracht. Vele uren na vertrek kwamen ze in Beek aan. Uiteindelijk bleken ze in Maastricht terecht te zijn gekomen. Elk van de getroffen families heeft haar eigen verhaal; het zou echter te ver voeren om deze allemaal op te schrijven.

**Twee nonnen van
het klooster in Meers
werden naar dat in Beek
gebracht. Vele uren na
vertrek kwamen ze in
Beek aan. Uiteindelijk
bleken ze in Maastricht
terecht te zijn gekomen.**

Start linksboven, met de klok mee

Foto Meers genomen vanuit
Kerktoeren St. Jozefkerk.

Engelse soldaten strooien zand op weg,
Kruisstraat Stein

Officieel transport van diverse huisraad
vanuit Meers. Het convooi bevindt zich
'in de Laak' ter hoogte van het huis van
de familie Stijnen op weg naar Urmond.

Kinderen spelen met Engelse
soldaten in de sneeuw,
kruising Kapelbergweg
Keerend in Stein.

1945

1945

De oefeningen bij Meers

De laatste evacuatie dag was 15 januari 1945 en de oefeningen van de Engelsen konden beginnen. In de nacht van 16 op 17 januari arriveerde in Elsloo en Stein een colonne van tanktransporteurs waarop *Buffalo's* (LVT's) werden aangevoerd. Voordat het licht was, waren ze via de brug van Urmond naar Meers gebracht. De woningen werden vanaf deze dag bewoond door deze militairen.

Aan de Belgische kant van de Maas is hetzelfde gebeurd. De woningen binnen de afsterking werden meteen in gebruik genomen. Verder werd een groot deel van de Engelsen ingekwartierd bij de burgers en in grotere gebouwen. Van de werkplaatsen van de mijn en de badgelegenheden hier aanwezig, werd gretig gebruik gemaakt door de Britse engineers van de 79th Armoured Division.

DD-tank met ingeklapte kap boven de rupswielen.

Gebruikt materieel en tactiek

Omdat bij de oversteek van de Rijn op uitgebreide schaal gebruik zou worden gemaakt van LVT's (Landing Vehicle Tracked) en DD-tanks (Duplex Drive) werd hieraan grote zorg besteed.

Tijdens de bevrijding van Walcheren in november 1944 waren beide types gebruikt en was gebleken dat de DD-tanks wel goed te water konden gaan, maar bijzonder moeilijk weer konden aanlanden. Hieraan moest dus meteen worden gewerkt. De LVT had hier minder moeite mee. De LVT – de Britten noemden het *Buffalo* – was een speciaal voor landingen ontworpen gepantserd vaartuig met een lengte van 8,2 meter, een hoogte van 3,33 meter en een breedte van 3,2 meter en woog 16 ton.

Het was veelal bewapend met enkele mitrailleurs en kon tot 35 man met bewapening over water en land vervoeren met een snelheid van 10 km/u.

De DD-tank was een Sherman-tank van 32 ton, met een lengte van 5,9 meter, een breedte van 2,6 meter en een hoogte van 2,74 meter. Hij was waterdicht gemaakt, voorzien van een waterdicht neerklapbaar 'schort' en twee scheepsschroeven. Met ingeklapt schort was de tank gevechtsklaar, en met uitgeklappt schort kon hij varen. Door de smalle en betrekkelijk gladde rupsbanden gleed hij terug het water in bij het aanlanden. Dit probleem moest allereerst worden opgelost. De staf en de engineers gingen aan de slag en kwamen tot de conclusie dat alleen een karpert van houten palen op de rand van en in het water, het voor de DD-tanks mogelijk zou maken om aan land te komen.

Omdat dit moest geschieden onder vijandelijk vuur, werd besloten dat er *Buffalo's* (LVT's) moesten worden gebruikt bij het leggen van deze karpetten. Er werd een constructie van buizen boven de bestuurdersruimte gemaakt. Achter op de LVT werd een opgerold karpert gemonteerd met een lengte van 20 meter, gemaakt van houten palen van ruim 4 meter lang en met om de 60 centimeter een stellingpijp van 5 meter.

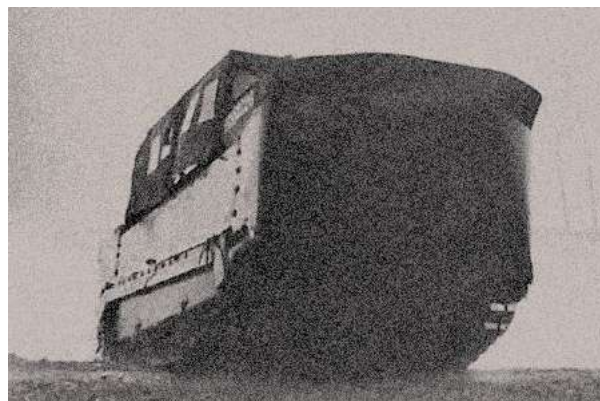
Op de achtergrond een DD-tank met uitgeklapte kap.

Het karpet werd met kabels aan een lier bevestigd die het bij het aanlanden onder de LVT door kon trekken en zo de 'vaste' bodem voor de zware DD-tanks of LVT's vormde. Andere nieuwe toepassingen waren het plaatsen van kanonnen op de LVT en het beladen met Bren-carriers en andere voertuigen.

Laden en lossen van een Bren-carrier

Laden en lossen van een Jeep

Weasel

Aan de zijkanten werden strippen gelast waar men op kon staan voor het snel in en of uitstappen. Het materiaal werd gevorderd bij de Firma Lommaert in Elsloo

Ambulances werden anders beladen wegens hun extra lengte.

Ook het in- en uitstappen van de manschappen was een punt van onderzoek, want dit moest in de kortst mogelijke tijd gebeuren. Een groot actiepoint was ook het transport van voertuigen door de LVT. Kortom, alle vragen die uit de staven voortkwamen, werden proefondervindelijk getoetst en van passende oplossingen voorzien door de engineers.

Het testen van de karpetten en andere voorzieningen betekende geen al te zware belasting van het terrein. Dit werd anders na de komst op 17 januari van de Staffordshire Yeomanry (de 4th Armoured Brigade) met hun DD-tanks, en op 29 januari de 33rd Armoured Brigade. Zij waren oorspronkelijk cavaleristen die tijdens de oorlog werden overgeplaatst op tanks. Die moesten ze inleveren en ervoor in de plaats werden ze hier omgeschoold op de LVT's. Op 1 maart kwam hier het Britse 44th Royal Tank Regiment bij. Deze eenheid werd in nauwelijks drie weken omgeschoold op de LVT. Verder werd in deze periode ook nog het Amerikaanse 737th

Tank Battalion omgeschoold op de M29 Weasel. Ook Britse eenheden werden omgeschoold op de Weasel. De Weasel was een amfibische tractor op rupsbanden. Er was ook een Weasel-versie voor gebruik op het land.

Rookpotten voorkomen pottenkijkers

In de regio werd ook nog het 7th Royal Tank Regiment omgeschoold op *Crocodiles* (vlammenwerpende variant van Churchill-tanks). De aanwezigheid van zoveel zware pantservoertuigen die werden bestuurd door 'leerling'-chauffeurs leverde de engineers een enorme massa reparatiewerk op; bovendien moesten ze meerdere gezonken DD-tanks uit het ijskoude Maaswater bergen. Na de oefeningen kregen ze een zeer goede aantekening inzake de hele operatie van generaal Ritchie. De oefeningen werden aan Elsloose kant aan het oog onttrokken door rookpotten op de kanaaldijk, die het terrein bedekten met een dikke mistlaag. Hetzelfde gebeurde aan de kant van Urmond.

De oefeningen
werden aan
Elsloose kant
aan het oog
onttrokken door
rookpotten op de
kanaaldijk, die het
terrein bedekten
met een dikke
mistlaag.

1945

Tank verongelukt op de Maas

Op 5 maart 1945 – in het nachtelijke donker – verongelukte een LVT; twee man van de bemanning verdronk. Eén van hen is nu nog steeds vermist. In 1977 werd de LVT door duikers ontdekt. In Kotem werd een 'tankcomité' opgericht dat resulteerde in de berging van de LVT op 5 juni 1977. De LVT werd schoongespoeld, gezandstraald, voorzien van een nieuwe verflaag, en op 3 september 1977 op een sokkel geplaatst bij de Maasbrug aan de E76.

Slotstuk

Het slotstuk van de oefeningen waren een dag- en een nachtoefening op 14 en 15 maart 1945 (genaamd operation Plosh) waarbij de oversteek van de Rijn, zoals die was gepland, zou worden uitgevoerd. Op 8 maart werden de 1st Commando Brigade en de 44th en 227th Infantry Brigade van de 15th (Scottish) Division aangevoerd. Deze commando's en twee brigades zouden samen met de 152nd en 153rd Infantry Brigade van de 51st (Scottish) Division de eerste landingen uitvoeren. Tussen 8 en 13 maart 1945 werden de manschappen van deze drie eenheden getraind in het in- en uitstappen van de LVT's. Een deel van de commando's oefende met stormboten. Het aantal deelnemende manschappen bedroeg circa 10.000.

Voor controle van de gehele operatie werden honderd officieren van andere eenheden aangetrokken voor het bemannen van de controleposten.

Alle vaar- en voertuigen die nodig waren volgens de planning, werden aangevoerd. En op 14 maart volgde de opstelling aan de Belgische Maaskant. Alle bevelhebbers van het Britse 2nd Army die met de operatie te maken hadden, waren aanwezig.

De operatie werd in gang gezet en Meers was de te bezetten plaats. Precies op de geplande tijdstippen kwamen de ruim 10.000 man in beweging en de operatie verliep succesvol. De nachtoefening op 15 maart startte op dezelfde manier als de dag ervoor. Alleen was de nacht pikdonker en hing er een zware mist over de Maas. Het gevolg was een grote chaos en een totale mislukking. Er was geen tijd meer voor een tweede poging en dus werden door de staf de gevolgen geëvalueerd en waar mogelijk verbeteringen in de planning aangebracht. De staf werd op 20 maart opgeheven en het personeel defileerde voor het laatst voor generaal Ritchie, die een podium bemande voor de jongensschool in Eisden waar zijn hoofdkwartier gevestigd was.

Defilé voor Generaal Ritchie

Van links naar rechts
 Generaal M. Dempsey CO.2nd Army, Maarschalk B. Montgomery,
 op eerbiedige afstand Colonel Drew Staf Chef en
 generaal 'Tiny' H. Barber Co Scottish 51th Division.

Engelsen vertrekken richting Rijn

De oefeningen waren voorbij en al de Britse eenheden vertrokken naar hun bestemmingen bij Rees aan de Rijn. Na de oversteek van de Rijn op 24 maart schreef de legerstaf dat de eenheden met de DD-tanks en de LVT's van onschatbare waarde waren geweest bij de oversteek van de Rijn.

Veel schade na de evacuatie

Op vrijdag 23 maart meldde majoor Cooch zich weer bij de burgemeesters van Elsloo en Stein met de mededeling dat het gevorderde terrein werd vrijgegeven op 25 maart.

Hetzelfde gebeurde – naar we aannemen – ook aan de overkant van de Maas, hoewel mevrouw Cosemans van Maaselhove ons vertelde dat de pastoor op paaszondag 1 april vanaf de kansel mededeelde dat de burgers weer naar hun woningen konden terugkeren. De burgemeesters van Stein en Elsloo – en naar we aannemen ook die van Boorseme en Maasmechelen – gingen de situatie ter plaatse opnemen en kwamen onthutst terug. De woningen waren zwaar vervuild en hadden allemaal zware beschadigingen opgelopen. De wegen, landerijen en boomgaarden waren geheel omgeploegd tot een diepte van 75 centimeter door de rupsbanden van de LVT's en DD-tanks die er ruim twee maanden geïmproviseerd hadden. In Meers waren de riolering en waterleidingen vernield en de ruim dertig aanwezige pompen waren allemaal stuk. De woningen waren zonder enige uitzondering door de militairen 'bewoond' en verkeerden in een erbarmelijke staat. Er waren kachels gemetseld in woonkamers met afvoer door een raam naar

buiten. Men had alles opgestookt wat brandbaar was, van schoolboeken tot vloeren uit slaapkamers, raamblinden, schuurpoorten, ladders, een vissersboot, een roeiboot en de muziekkiosk, en zelfs huisdeuren die men niet 'gebruikte'. Alle balken boven de deel in de schuren waren verdwenen en in Meers waren de drie bakovens die nog bij de boerderijen in gebruik waren, gewoon platgereden. In de school waren alle banken en stoeltjes verdwenen en in de meeste huizen waren de lampendraden met fittingen, de lichtschakelaars en de stopcontacten verdwenen. Er ontbrak 700 meter elektrische kabel en de meeste regenwater-afvoerpijpen waren tot een hoogte van 3 meter verdwenen. Bovendien waren meerdere verzegelde kamers opengebroken en waren er goederen 'geleend'. Er was geen enkele afrastering over en de palen waren verdwenen. In de boomgaarden waren vooral de jongere bomen kennelijk het doelwit geweest, want veel waren er eenvoudig omvergereden. De wc's in de woningen waren totaal vervuild en de tuinen waren als open toilet gebruikt.

Terugkeer werd uitgesteld

Het was duidelijk dat men de burgers in die omstandigheden niet direct kon laten terugkeren en er werd besloten eerst met enige mensen uit Meers de situatie in ogenschouw te nemen en dan een repatriëringschema op te stellen. Dit gebeurde op 28 maart. Voor terugkeer van de burgers werden alle gebouwen ontsmet, want het hele dorp was vergeven van de luizen. Hierna gingen men mondjesmaat terug naar de woningen die nog enigermate bruikbaar waren en het geleidelijke herstel kon beginnen. Woningen die zwaarder waren beschadigd werden eerst provisorisch gerepareerd en daarna pas weer bewoond. Bij de terugkeer, die de eerste drie dagen door Engelse trucks werd begeleid, kon het gebeuren dat ouders met opgroeiende dochters en/of zonen terecht kwamen in hun huis en toen zagen dat het volgeplakt was met levensgrote platen van pin-upgirls, toen een novum. De dochters werden buitenshuis gebracht en konden pas terug als het huis gezuiverd was.

Herstelwerkzaamheden duren lang

Bij het herstel van de wegen moest meermalen de hulp van het kadaster worden ingeroepen om in ieder geval zo goed als mogelijk de begrenzing van terreinen en wegen vast te leggen. Alle grensstenen waren verdwenen. Gespecialiseerde firma's werden te hulp geroepen voor het buitengebied en de wegen in het hele dorp. Alles bij elkaar heeft het ruim drie jaar gekost om de situatie te normaliseren. Naar huidige waarde omgerekend bedroeg de schade circa 5 miljoen euro. Dit alles exclusief de duizenden uren die de burgers hebben besteed aan de wederopbouw.

Na het vertrek van de Engelsen bleek dat de kolenvoorraad van 25 ton was opgestookt en dat op meerdere plaatsen waterleidingen waren gesloopt en dat lampen, kasten en zelfs kachels verdwenen waren.

Uitgewoonde woningen ook aan Belgische kant

Aan de Belgische kant van de Maas was de situatie niets beter, ook hier waren er vernielde wegen en velden. Ook de woningen binnen het gebied waren door de Engelsen 'bewoond', dat wil zeggen: volledig uitgewoond. Ook hier had men enige jaren nodig voor het afwikkelen van de geleden schade en het herstel van het hele buitengebied. Bijkomende factor was de vordering van gebouwen buiten het oefenterrein. Ook deze waren compleet uitgewoond.

Heilig-Hartcollege Maasmechelen zwaar vernield

Het beste voorbeeld is het Heilig-Hartcollege in Maasmechelen. Dit werd vanaf half november 1944 deels gevorderd voor het Engelse leger. Er werden velddienstroepen van het Britse XXX Corps ondergebracht. Omstreeks 15 december vertrokken deze troepen en werden opgevolgd door eenheden van het XII Corps die maar een week bleven. Op 1 januari 1945 werd het college totaal gevorderd en moesten zelfs de vaste bewoners vertrekken. Dit alles had te maken met de komst van de staf die de oefeningen van de oversteek van de Rijn onder strikte geheimhouding ging voorbereiden en uitvoeren. Met enige regelmaat namen de commanderende generaals deel aan de stafvergaderingen die werden gehouden in de bibliotheek. Maarschalk Montgomery verbleef in de Bisschopskamer die onder normale omstandigheden bestemd was voor de bezoekende bisschop. Hij bezocht meermalen de staf. De staf gebruikte meerdere lokalen. De stafleden zullen geen vernielingen hebben aangericht. Dit moet

gebeurd zijn door de eenheden die de rest van de gebouwen hebben bewoond. Na het vertrek van de Engelsen bleek dat de kolenvoorraad van 25 ton was opgestookt en dat op meerdere plaatsen waterleidingen waren gesloopt en dat lampen, kasten en zelfs kachels verdwenen waren. De schade bedroeg toen naar schatting 500.000 BEF. Op 11 augustus 1945 werd de totale schade berekend en werd aangifte gedaan van schade aan tafels, de waterleiding, en materialen in keukens, bakkerij, eetzaal, pianozalen en didactisch materiaal, voor 480.578,16 BEF; de technische school diende een schadeclaim in van 155.000 BEF. Dit leverde in 1957 – twaalf jaar na de eerste weigering van het voorstel – een bedrag op van 565.630 BEF.

Vergoeding geleden schade duurt lang

Na jaren van vele brieven en telefoongesprekken kon eindelijk een punt worden gezet achter een periode van ellende en ook wel ergernis over de trage gang van zaken betreffende de vergoeding van de geleden schade aan beide zijden van de Maas. Bedrogen werd men toch, want van de Engelse toezegging over de vergoeding van 75 cent (14 BEF) per dag, per ingekwartierde soldaat, kwam niets terecht. Ze hadden schriftelijk beloofd per woning een lijst bij te houden van de ingekwartierde soldaten, maar die is nooit ergens opgedoken. Zodoende kon ook niets worden vergoed. De militairen waren minimaal twee maanden aanwezig, zodat elke man 60 x 75 cent (14 BEF) = 45 gulden (840 BEF) moest opbrengen. In elke woning zullen minimaal tien man zijn ondergebracht (dit is een lage schatting) zodat er bedragen van 450 gulden of 8400 BEF hadden moeten worden uitgekeerd.

Pie op den Camp over de evacuatie van Meers

Dag 1 evacuatie van Meers

In de eerste dagen van januari 1945 werd bekend dat de inwoners van het kerkdorp Meers, alsmede die van de nabijgelegen gehuchten Veldschuur en Maasband, hun woningen moesten verlaten. Aan Belgische zijde waren dit slechts de inwoners van het, net aan de Maas en tegenover Meers gelegen buurtschap, Geneuth.

Een heel gebied, zich uitstrekkend van Kotem tot Urmond, moest aan weerszijden van de Maas (zowel aan Nederlandse als aan Belgische zijde) worden vrijgemaakt, omdat de geallieerden dit deel van de rivier, alsmede een brede strook hierlangs, tijdelijk nodig hadden voor het houden van legeroefeningen, als voorbereiding op het komende Rijnoffensief. Het ging hier misschien niet zozeer om de streek, maar veel meer om de oevers van de Maas, die hier ter plaatse een grote overeenkomst vertoonden met die van de Rijn, daar waar de overgang gepland was.

Op 8 januari was de ontruiming van het hele gebied in volle gang en moesten alle inwoners hun huis voor onbepaalde tijd verlaten. Onmiddellijk na voltooiing van de evacuatie werd de streek door de geallieerden ingenomen en zouden hier de legeroefeningen aan weerszijden van de Maas, alsook op de rivier zelf, beginnen.

Daarom moesten alle inwoners van de voornoemde plaatsen hun woningen achterlaten en met al hun have en goed vóór 11 januari 1945 verdwenen zijn. Omdat er weinig tijd was, begon de evacuatie onmiddellijk. De geallieerden, in dit geval de Engelsen, zouden met behulp van hun legerwagens zorgen voor het vervoer van het vee en alle goederen.

Ook stelden vele andere inwoners uit de omringende dorpen Stein, Elsloo en Urmond zich beschikbaar om te helpen en evacués onder te brengen. Zelf was ik toen vijftien jaar en maakte deze ontruiming ook grotendeels mee, in die zin dat ik betrokken raakte bij het laden en vervoeren van de goederen. Op donderdag 4 januari, toen de ontruiming begon, zouden de Engelsen (die niet uit Stein, maar vermoedelijk van Geleen kwamen), omstreeks 08.00 uur in Meers arriveren met hun lege wagens.

Velen uit Stein, onder wie ikzelf, stapten die morgen over de met sneeuw en ijs bedekte wegen te voet naar Meers. We konden de brug over het Julianakanaal niet oversteken, omdat de terugtrekkende Duitsers deze in september, kort vóór de bevrijding, hadden opgeblazen. De verbinding met Meers werd nadien onderhouden met behulp van een roeiboot, en later met een soort veerpontje opgebouwd uit drie aan elkaar gekoppelde roeiboten (sloepen, afkomstig van enkele schepen uit de haven) die samen voorzien van een bovendekje, één geheel vormden.

De overtocht werd door enige schippers onderhouden, althans voorlopig. Na een tijdje wachten werden we met een groepje overgezet en ging onze tocht aan de overzijde weer verder. Binnen een kwartier kwamen we bij de eerste huizen van Meers. Hoe verder we het dorp in liepen, hoe kleiner ons groepje werd, want iedereen moest natuurlijk op zijn afgesproken plaats zijn, om vervolgens aan de slag te gaan.

De Engelsen met hun legerwagens waren al in groten getale aanwezig. Zelf moest ik helemaal door het dorp heen lopen totdat ik aan de rand bij de familie Vaessen op de Koeweide was.

Toen ik er tegen 08.30 uur aankwam, kon ik onmiddellijk aan de slag met het helpen inladen van voederbieten in een gereedstaande Bedford. Tegen 10.30 uur was deze wagen geladen en vertrok korte tijd later. Zelf mocht ik als bijrijder mee om de weg te wijzen. Voor mij nogal gemakkelijk, want Peter Vaessen was onze vroegere buurman en kwam voor de duur van de

evacuatie met zijn gezin terug in zijn ouderlijk huis, dat naast het onze stond. Toen we even later in de Grotestraat kwamen, voegde zich nog een andere legerwagen die gelijktijdig geladen was, vóór ons. Ook op de doorgaande hoofdweg en in enige zijstraten stonden nog meer wagens klaar om te vertrekken. Een derde wagen sloot zich aan en we reden nu allen richting Urmond.

Omdat de brugverbinding met Stein en Elsloo verbroken was, was verkeer van en naar Meers nog slechts mogelijk over de verbindingsweg via Urmond-Berg. Deze lijnrechte, maar overigens smalle weg, die ter hoogte van de brug van Stein bij de boerderij van de familie Stijnen begint, loopt beneden langs de westzijde van het Julianakanaal, evenwijdig daaraan tot de grens met Urmond en wordt aan de rechterzijde over zijn volle lengte begrensd door het riviertje de Ur, een nogal brede beek hier.

We waren inmiddels op deze weg aangekomen, maar nog voor we halverwege waren moesten we plotseling stoppen. Omdat we achter een andere wagen reden, zagen we pas toen we uitstapten dat zich voor ons tot aan Urmond een stilstaande file had gevormd. Wat er precies aan de hand was wisten we niet, want we zagen niets anders dan een aaneengesloten rij wagens zo ver het oog reikte. Het werd in ieder geval wachten, ook voor ons. De meeste wagens die er al langer stonden, waren vanwege de kou, door de Engelsen en ook door hun bijrijders, verlaten.

De soldaten hadden op verschillende plaatsen, een eindje van de weg in de weilanden, op de sneeuw een vuurtje aangelegd van gesprokkeld hout uit de bosjes en dit met benzine overgoten. Dit deden ze om op deze manier hun voeten te verwarmen.

Nadat we meer dan een halfuur gewacht hadden, kwam de lange sliert eindelijk weer in beweging. Ook achter ons hadden zich intussen nog heel wat wagens aangesloten. Over de oorzaak van het wachten kregen we pas later, in de namiddag, iets te horen. We naderden nu langzaam Urmond, reden het dorp binnen, maar konden ook hier de brug niet over, omdat deze ten dele was beschadigd als gevolg van oorlogshandelingen. Toen de door de Duitsers daarop aangebrachte springlading tot explosie kwam, werd de brug aan één zijde beschadigd, zakte daardoor voor een gedeelte in en kwam zodoende scheefboven het water te hangen. Verkeer over deze brug was slechts in beperkte mate mogelijk.

De betonnen brugverbinding over het mijnspoor in Urmond een eind verderop, dicht bij de grens met Stein, kwam al evenmin ongeschonden uit de oorlog. Deze werd door de Duitsers totaal vernield.

Zo zagen we dat de bruggen het extra moesten ontgelden. Het hele transport, behalve de wagens die in Urmond moesten zijn, bewoog zich intussen verder voort in de richting van Berg. De Engelsen hadden namelijk halverwege Urmond-Berg, ter hoogte van de zand- en grindexploitatie 'Juliana', een baileybrug over het Julianakanaal aangelegd, die aan de overzijde onmiddellijk aansloot aan de Louisgroeveweg, waardoor er een rechtstreekse verbinding ontstond met de Oude Postbaan.

De ongeasfalteerde weg langs de Ur in 1942 met in het gras E.P. Beelen-Jakobs 1907-1998

De met het kanaal evenwijdig lopende Molenweg diende alleen nog gekruist te worden. Vervolgens reden we de baileybrug over en kwamen zo op de Louisgroeveweg. Ook op deze met sneeuw bedekte landweg, was het rustig rijden geboden. Na enige tijd naderden we de Oude Postbaan en konden we vanaf het laatste gedeelte van de Louisgroeveweg de file zien die bestond uit wagens beladen met hooi, stro, bieten, aardappelen, werktuigen, meubels en ander huisraad. De stilstaande file die aan de overzijde van het kanaal was ontstaan, was als rijdende file nog altijd redelijk goed gevormd. We kwamen zo in de nabijheid van het Steinerbos op de Mauritsweg en reden vervolgens Stein binnen, waar de file zich langzaam begon te ontbinden, omdat de meeste wagens Stein als einddoel hadden en een aantal anderen zich nog afsplitsten in de richting van Elsloo, om daar hun lading af te leveren.

Luchtopname Baileybrug over Julianakanaal bij "Juliana" in Bergaan de Maas

We arriveerden rond het middaguur op onze plaats van bestemming bij de familie Vaessen aan de Brugstraat in Stein. De soldaat reed hier eerst zijn wagen de schuur binnen, waarna we gingen eten. In die tijd begonnen anderen alvast met het lossen van de lading, want de bedoeling was om in de namiddag nog een tweede vracht te doen. Omstreeks 14.15 uur waren we dan zover gereed en konden we vertrekken.

Naast de Engelse militair als chauffeur, reden we met

zijn drieën mee. Omdat als gevolg van de vernielde bruggen de hoofdverbindingswegen Meers-Stein en Stein-Urmond verbroken waren, moest tijdens de evacuatie van Meers van andere wegen gebruik worden gemaakt, die – zoals we al eerder zagen – in feite niet geschikt waren voor zulk verkeer. Vele waren erg smal en in die dagen bovendien nog met een flinke sneeuwlaag bedekt. Daarom werd door de Engelse legerleiding, die met de evacuatie belast was, al onmiddellijk getracht om te voorkomen dat tijdens het transport op deze wegen de lege wagens de volle tegemoet zouden rijden en werd voor het verkeer naar Meers – voor de lege wagens dus – een andere route gezocht.

Haventerrein Staatsmijnen met havenkantoor

Voor het overgrote deel van het traject was dit plan uitvoerbaar, en voor de rest waar dit niet waar te maken was, moest dan maar gewacht worden totdat er geen tegemoetkomend verkeer meer was. Onze terugweg naar Meers ging dan ook als gevolg van deze regeling, nu via een andere route en wel zonder verdere omwegen, rechtstreeks in de richting Urmond. Vlak voor de al eerdergenoemde vernielde brug over het mijnspoor, reden we linksaf over een gedeelte van het door de Staatsmijnen voor het verkeer vrijgegeven haventerrein, en kwamen toen net vóór de brug van Urmond uit. Een Engelse militair die daar ter plaatse

het verkeer, of beter nog de overtocht regelde, gaf het teken van stoppen, want we mochten deze beschadigde brug niet zomaar opeens overrijden. Integendeel, het ging hier een voor een. Er werd telkens maar één enkele lege wagen op de brug toegelaten. Het was al snel aan ons de beurt toen de militair, die ook als tolk fungeerde, bij iedere wagen kwam met een persoonlijke mededeling. Deze mededeling, die overigens eerst in het Engels en daarna in het Nederlands werd gedaan, betekende voor de bijrijders dat zij moesten uitstappen. De chauffeurs van de wagens moesten terugrijden naar hun legerplaats.

We moesten echter de brug nog eerst over, omdat het verkeer in één stroom werd gehouden. Een beetje griezelig die overtocht; met een doorgezakte brug die opgevuld was met houten balken. Maar desondanks bereikten we toch nog heelhuids de overkant. Daar aangekomen sloegen we naar links bergafwaarts en moesten we in de eerstvolgende bocht naar rechts weer stoppen, om aan te sluiten bij de file vóór ons. Deze wagens trokken telkens op en stopten daarna weer, omdat een eindje verderop bij de aansluitende dwarsstraat, de rechtstreekse verbindingsweg Meers-Urmond-Berg waarover alle verkeer trok, de rijders hun wagens moesten verlaten.

Vervolgens reden dan de lege wagens via Berg weer terug naar hun legerplaats, en keerden wij, enige tijd later, te voet langs het kanaal huiswaarts. Op dit punt was inmiddels een telefoonpost aangelegd die, zoals we vernamen, rechtstreeks in verbinding stond met een andere, intussen ook al aangelegde post ter hoogte van de brug van Stein – een eindje verderop dan de boerderij van de familie Stijnen – waar ook een tolk aanwezig was om met de Engelstalige chauffeurs te kunnen communiceren. Over het waarom van de aanleg van deze telefoonverbinding kregen we voordat we het dorp verlieten het volgende te horen: Vanmorgen waren al enige lege wagens vanuit Urmond op de terugweg naar Meers. Waarschijnlijk hadden deze wagens al vroeg in Meers hooi of stro of enig ander goed geladen en hadden de lading al in Urmond gelost. Deze kwamen bij Urmond de smalle verbindingsweg langs de Ur oprijden, toen tegelijk op deze plaats een aantal geladen wagens afkomstig uit Meers hen tegenmoetkwam. Niet alleen de lege, maar ook de geladen wagens moesten uitwijken op de smalle, met sneeuw bedekte weg, waarbij een van deze wagens plotseling begon te schuiven. De wagen raakte van de weg en kantelde in de Ur. Er ontstond een hele stagnatie van op- en afgaand verkeer.

Boerderij Vaessen
in de Brugstraat
met voor de deur
Jan Vaessen

Een aanwezige takelwagen, die in de berm belande voertuigen weer op weg moest helpen, kwam hier ook aan te pas om het karwei te klaren. We wisten nu meteen de oorzaak van het lange wachten van vanmorgen. De Engelsen waren onmiddellijk in alle haast begonnen met het aanleggen van een telefoonverbinding. De geladen wagens (afkomstig uit Meers) werden nu steeds met groepen doorgelaten en zodra deze enige verbindingsweg dan weer vrij was, mochten de lege wagens, via Urmond eveneens in groepsverband, weer richting Meers rijden. We waren de laatste groep die hier nog vertrok, want na een bepaald uur werden er geen lege wagens meer toegelaten, omdat het dan te laat zou worden voordat deze weer geladen uit Meers konden vertrekken. Na het vernomen nieuws vertrokken we te voet en kwamen korte tijd later bij het kanaal aan.

Onze tocht langs het kanaal verliep erg traag op dit met sneeuw bedekte pad, terwijl we onderweg ook nog te maken kregen met een flinke sneeuwbuï. In Stein werden we vervolgens met het veerpontje weer het kanaal overgezet en omstreeks 15.45 uur waren we weer thuis op onze plaats van bestemming. Zo eindigde de eerste dag van de evacuatie van Meers en de nabijgelegen gehuchten.

Dag 2 evacuatie van Meers

Een nieuwe dag brak weer aan en het werd vrijdag 5 januari 1945. Die morgen was ik al vroeg uit de veren om tijdig

Boerderij familie Vaessen Koeweide 29

in Meers te zijn. Bij mijn vertrek ging ik eerst nog even bij de familie Vaessen (onze burens) langs, omdat daar vanwege de evacuatie al bedrijvigheid was op het erf. Omdat de wegen en velden met sneeuw en ijs bedekt waren en ik ook vandaag weer bij het laden en vervoeren van de bieten bezig zou zijn, kreeg ik voor dit werk een paar laarzen in bruikleen aangeboden. Keus had ik volop, want de vloer van de paardenstal was voor een groot deel bezet met rubberlaarzen in verschillende maten. De Engelsen die er ingekwartierd lagen, waren een dag of wat tevoren vertrokken en lieten het schoeisel achter. Zij zouden dit nog later komen ophalen. Ik had mijn passende paar al vlug gevonden en vertrok om 07.15 uur. Het was koud, glad op de weg en ook nog donker om deze tijd. Na ongeveer tien minuten lopen, kwam ik aan bij het kanaal, op de plaats waar het veerpontje aanlegde, vlak naast de vernielde brug van Stein aan de zuidzijde. Ik was niet alleen, want er stonden al ongeveer twintig mensen te wachten om overgezet te worden.

Op de besneeuwde dijk met op de achtergrond het huis van familie Martens

Een van de schippers die mede de overtocht onderhield, bevond zich op dat moment slechts alleen op het veerpontje op ongeveer 8 meter uit de wal vandaan en was daar druk bezig om met behulp van een enterhaak het ijs in de vaargeul te breken. Het had hard gevoren en de geul waar het veerpontje de vorige dag nog zonder veel hinder doorheen

werd getrokken, zat nu potdicht met ijs. De schipper die niet veel verder van zijn plaats kwam, zag haast geen heil meer in zijn werk, want hij ondervond nu bijna evenveel hinder van de kruierende ijsschotsen als van het ijs zelf.

Het aantal wachtenden aan de wal was in korte tijd bijna verdubbeld. Velen van hen stonden al te trappelen, niet alleen van de kou, maar ook van ongeduld. Bij enigen raakte dit geduld plotseling op en werd er aan het adres van de schipper op zijn Steins geroepen: "Kom van dat ding af dan trekken we het zelf wel naar de overkant!" De schipper, die in het geheel niet op zijn Hollandse mondje gevallen was, verstond nu ook Steins dialect en werd zó woedend dat hij onmiddellijk stopte met zijn werk, naar de wal dreigde terug te keren en wilde vertrekken. Net op hetzelfde moment kwamen nog twee andere schippers uit de richting van de haven vandaan om hulp te bieden. Een en ander kreeg nu een vlotter verloop, maar het duurde toch nog even alvorens met veel moeite de overkant werd bereikt. De terugtocht ging al iets beter en hier weer aangekomen, kon dan de eigenlijke overtocht beginnen en was het karwei zover geklaard. Zo ontstond er die morgen ten gevolge van de vorst weer heel wat stagnatie bij onze overtocht over het kanaal, terwijl er ook nog harde woorden aan te pas kwamen. Korte tijd later hadden we de overzijde bereikt en ging het groepje weer te voet verder naar Meers. Mijn werk was weer van dezelfde aard als gisteren, alleen kwam er vandaag nog een tweede vracht bij. Eén dus in de voormiddag en één in de namiddag!

Met het laden van die tweede vracht waren de voederbieten bij de boerderij Vaessen op de Koeweide nu zover opgeruimd als nodig, want een klein gedeelte moest daar nog voor enige dagen achterblijven voor het vee. Omdat de wagen bij lange na niet vol was, moesten we de rest nog elders bijladen in het veld. We reden daarom weer naar de Grotestraat toe en volgden deze richting Veldschuur. Aan het einde lag de Veldschuurdijk links van ons en door weer af te slaan naar rechts, kwamen we vanzelf op de Kuilenweg. Ook deze weg volgden we nog een eindje om ten slotte te stoppen bij de bietenkuil, links van de weg. De landerijen hier lagen ten opzichte van de weg iets hoger, terwijl de kuilen rechts een stuk lager en een eind verderop nog veel dieper dan deze weg lagen. De Heerser kuilen werden later volledig gedempt en daarna voor het grootste deel volgebouwd, terwijl het genoemde gedeelte van de Kuilenweg eveneens werd opgeheven en ook verdween.

De soldaat probeerde nu aanstonds zijn wagen over het iets hellende, met sneeuw bedekte land terug te zetten en deze zo dicht mogelijk bij de bietenkuil te rijden, die nog een aantal meter van de weg terug lag. Dit lukte naar omstandigheden redelijk goed met de Bedford, die in tegenstelling tot zijn Amerikaanse tegenhanger, de GMC, maar een enkel-asser was.

Voor het gemak deden we nu eerst weer het wagenschot aan de achterzijde omlaag, maakten terstond de bietenkuil open en begonnen met laden. Geruime tijd later ging de soldaat met beide knieën op de grond zitten en deponeerde toen op deze manier de bieten op de wagen. Dit soort werk, wat hij overigens geheel op vrijwillige basis deed, lag hem erg goed. Hij vertelde mij dan ook tijdens zijn bezigheid dat hij farmer was; een boer dus. Deze jongeman (van misschien amper dertig jaar) wist in ieder geval zijn handen uit de mouwen te steken als er hulp geboden moest worden. Dit in tegenstelling tot de soldaat met wie ik gisteren meereed. Hij was alleen maar chauffeur en bekommerde zich nauwelijks om de rest.

We liepen natuurlijk erg uit met onze tijd, omdat we voor het laden van onze tweede vracht vandaag waarschijnlijk bij een van de laatste wagens waren geweest die Meers weer leeg binnenreden. Deze moesten nog op twee plaatsen laden. Toen het bijna 16.30 uur was, hoorden we in de verte nog het motorgeronk van enige wagens die op de hoofdweg reden. Waarschijnlijk de laatste die geladen uit Meers vertrokken, want nadien bleef het in ieder geval rustig en hoorden we verder niets meer. Ook ons werk begon nu langzaamaan op te schieten. Korte tijd later ging het achterschot dicht. We gooiden daar nog wat bieten overheen, dekten ten slotte de kuil weer af en waren voor vertrek gereed om precies 17.00 uur. We stapten vervolgens in onze geladen wagen die als laatste uit Meers vertrok.

Langs de boerderij "In de Laak" van familie Stijnen

plaats waar we gisteren aansloten op de stilstaande file, moest de soldaat plotseling remmen. In de min of meer nog verduisterde wagenverlichting, zagen we eensklaps dat er twee bossen stro dwars op de weg lagen. Deze waren natuurlijk afkomstig van een andere wagen die ze eerder op de dag had verloren. Net op hetzelfde moment dat de soldaat met zijn wagen voorzichtig om (en nog gedeeltelijk over) het stro heen reed, fladderden twee wilde eenden die zich bij de beek ophielden, vlak over de weg heen, schuin de hoogte in, in de richting van de Maas. Dit tafereel in de avond is me nog altijd goed bijgebleven. De rit ging intussen gewoon verder en even later kwamen we bij de grens met Urmond, op de plaats waar de tot hiertoe lijnrechte weg zich afbuigt naar links, en zo langs de voet van de steile berg met zijn

Het was inmiddels al donker geworden en daarom stak de soldaat meteen de wagenverlichting aan. We reden nu eerst weer naar de hoofdweg toe en zo in de richting van Urmond. Na enige tijd kwamen we bij de boerderij van de familie Stijnen op de verbindingsweg met Urmond en volgden deze weer langs de Ur. Nog voor we halverwege waren, op ongeveer dezelfde

Zwaar beschadigde brug van Urmond nog in gebruik bij evacuatie van Meers en Maasband

bebossing naar het dorp toe loopt. Dit weggedeelte hier onder de berg was net als langs de Ur niet geasfalteerd en nu zó slecht geworden dat men er haast stapvoets overheen moest rijden, wilde men in de wagen nog een beetje op zijn plaats blijven zitten. De weg was finaal aan stukken gereden en zat vol met gaten, het ene gat nog groter en dieper dan het andere. Na twee dagen van zulke transporten waren sneeuw en ijs hier geheel weggereden door de legervoertuigen en werd ook de weg langs de Ur alsmaar slechter. We waren nog maar nauwelijks op deze barslechte weg onder de berg, of de soldaat stopte al. Hij had nog enig houvast aan zijn stuur, maar ikzelf werd van links naar rechts door de wagen geslingerd. Eerst keek hij nu of de deur aan mijn zijde goed dicht was, zocht vervolgens zijn helm in de wagen op, reikte me deze aan met de bedoeling die op te zetten.

Misschien was het voor de gein, zo dacht ik, maar ik maakte in ieder geval dan toch maar van het hoofddeksel gebruik, totdat we het slechte weggedeelte weer achter ons hadden en naar rechts afsloegen, om zo het dorp binnen te rijden waar de weg weer beter werd.

Onze rit ging verder door Urmond in de richting van Berg waar we halverwege weer via de baileybrug het Julianakanaal moesten oversteken. Aan de overzijde gekomen reden we deze keer niet de Louisgroeve weg op, maar sloegen af naar rechts en kwamen direct op de Molenweg die we volgden in de richting van Urmond. Bij de eerstvolgende kruising sloegen we nogmaals rechtsaf en kwamen toen net vóór de brug van Urmond uit. Door daar weer af te slaan naar links, zaten we al direct op het weggedeelte dat bestemd was voor de lege wagens die naar Meers terugreden, en dit was dan via Stein over het haventerrein.

Bocht in de Maas bij Meers waar oefeningen werden gehouden

Maar, vanaf vandaag mochten ook de geladen wagens die met hun tweede vracht uit Meers vandaan kwamen, van deze route gebruikmaken, mits hier alle lege wagens gepasseerd waren. Dit was dan meestal wel het geval. De terugweg werd hierdoor enorm ingekort.

Toen de Engelsen eenmaal bekend waren met de wegen in de naaste omtrek, probeerden ze in de dagen dat de ontruiming nog voortduurde, hun terugweg uit Meers nóg verder in te korten, met alle gevaren die daaraan verbonden waren. Dit gebeurde dan door gebruikmaking van de ten dele beschadigde brug van Urmond, ook nu met hun geladen wagens. Aanvankelijk bleef het nog bij minder zware vrachten, maar iedere dag dat de evacuatie nog voortduurde, werden er steeds meer risico's genomen en reden er alsmaar meer soldaten met hun zwaarbeladen wagens over deze brug, vaak nog zelfs zonder een behoorlijke afstand in acht te nemen. De brug veerde dan zó abnormaal door dat menige rijder deze avontuurlijke overtocht niet waagde en vóór de brug de wagen verliet, om even later aan de overzijde van het kanaal weer in te stappen.

Nu weer terug waar we gebleven waren. We vervolgden onze route over het haventerrein richting Stein, en arriveerden rond 17.30 uur aan de Brugstraat op onze plaats van bestemming. Daar was men al ongerust over waar we zolang gebleven waren. De soldaat zette vervolgens zijn wagen weer terug in de schuur, waarna we samen gingen eten. Enkele anderen zorgden intussen voor het lossen van de lading. Na het eten bleven we nog een tijdje, totdat de wagen zover leeg was. Daarna vertrok de soldaat weer naar zijn legerplaats terug, terwijl ook ik huiswaarts keerde. Zo eindigde de tweede dag van de ontruiming van Meers en de nabijgelegen gehuchten.

Vrij op Driekoningen

Het was inmiddels zaterdag 6 januari 1945 geworden, een kerkelijke feestdag, namelijk Driekoningen. Zowel deze alsook de volgende dag – zondag 7 januari – was voor mij een vrije dag in die zin dat ik toen niet aan de evacuatie meewerkte. Omdat ik het verdere verloop daarvan gedurende deze twee dagen dan ook maar nauwelijks heb gevolgd, is mij niet bekend of de transporten door de Engelsen op die zaterdag en zondag al of niet doorgang hebben gehad. Ondanks mijn navraag bij velen die eerder nauw bij het hele gebeuren betrokken waren, werd ik helaas niet veel wijzer omtrent de gang van zaken gedurende deze twee dagen. Het enige wat ik op die zaterdag en zondag zelf heb gadegeslagen, was dat er via het veerpontje bij Stein nogal geregeld kleingoed werd overgebracht. In ieder geval een bewijs dat ook toen de ontruiming niet stillag.

Dag 5 en 6 evacuatie van Meers

Maandag 8 januari 1945, de vijfde dag van de evacuatie van Meers en omgeving ging in. Op deze dag ben ik slechts in de namiddag bij het vervoer van goederen betrokken geweest, en wel bij het laden van een wagen met stro. Op onze terugweg reden we omstreeks 16.00 uur in de namiddag op de smalle verbindingsweg langs de Ur en naderden langzaam Urmond. Ik wierp plotseling een blik naar links in de richting van de Maasdijk en zag tot mijn grote verbazing dat de Engelsen daar al bezig waren met het

opstellen van luchtafweergeschut. Zo rolde het eerste oorlogsmateriaal het nu bijna ontruimde gebied langzaam binnen. Al spoedig kwamen we op het weggedeelte onder de berg dat sinds vorige week vrijdag een stuk verbeterd was. De weg was over zijn volle breedte en lengte van een dikke laag kiezel voorzien, zodat alle diepe gaten nu opgevuld waren. Ook het weggedeelte langs de Ur was iets beter; daar waren alleen de ergste gaten wat gedicht.

We vervolgden onze weg weer door Urmond, reden via de baileybrug het kanaal over, volgden de Molenweg nog een eind, sloegen daarna af naar rechts en kwamen toen net vóór de brug van Urmond weer uit, waar we naar links afsloegen om zo over het haventerrein Stein te bereiken. De soldaat maakte met zijn geladen wagen nu eens géén gebruik van de beschadigde brug van Urmond. Korte tijd later arriveerden we op onze plaats van bestemming, en zo ging dan deze eerste dag van de nieuwe week weer voorbij.

De tijd verliep snel en het werd dinsdag 9 januari 1945. Het overgrote deel van de goederen uit het te ontruimen gebied was nu al naar de diverse bestemmingsplaatsen overgebracht. Ook veel vee was al weggevoerd. Later in de namiddag van deze dag ging ik weer over het veerpontje te voet naar Meers toe, om kleingoed zoals huisraad enzovoort mee op te halen op de Koeweide.

Een grote mand werd daar boordevol geladen en deze moesten we dan met zijn tweeën dragen. Toen we weer vertrokken begon het al iets te schemeren. We bleven niet alleen, want onderweg ontmoetten we steeds meer mensen die op deze en soortgelijke wijze hun laatste kleingoed nog vervoerden. Zo zagen we heel wat dragers met volgepropte manden, tassen, zakken en gereedschap sjouwen. Tussen dit alles door bewogen zich nog een volgeladen polderwagen, een paar kruiwagens en een handkar voort, die zo het beeld van een totale uittocht compleet maakten.

Bij het veerpontje aangekomen was het natuurlijk wachten, want er stonden hier nog heel wat mensen bekapt en bezakt vóór ons om overgezet te worden. Enige tijd later was het onze beurt en werden wij met een groepje in de duisternis het kanaal overgezet, om een poosje later weer op onze bestemmingsplaats te arriveren. Zo eindigde de voorlaatste dag van de ontruiming.

Laatste dag evacuatie van Meers

Het werd woensdag 10 januari 1945, en hiermee was de laatste dag van de evacuatie aangebroken. Nagenoeg alle goederen en ook het vee waren intussen naar de verschillende plaatsen van bestemming overgebracht, en voor zover dat nog niet het geval was, gebeurde dit alsnog vandaag. Zo werd de laatste hand gelegd aan de uittocht. Tegen de avond namen de meeste inwoners van de ontruimde plaatsen afscheid van hun huis en haard, die hen zo ter harte gingen en die zij nu voor onbepaalde tijd moesten gaan verlaten. Ieder sloot naar eigen willekeur een bepaalde ruimte van zijn huis nog af, waarin hij de moeilijk te vervoeren spullen achterliet, en vertrok daarna naar zijn tijdelijk onderkomen. Zo werd op de avond van de 10e januari 1945 de evacuatie van het kerkdorp Meers, alsmede van de nabijgelegen gehuchten Veldschuur en Maasband, alsook van de buurtschap Geneuth aan Belgische zijde van de Maas, definitief een feit.

Ontruiming niet gemakkelijk

Begrijpelijkerwijze kwam deze ontruiming bijzonder hard aan bij diegenen die rechtstreeks door dit lot getroffen werden, met name de inwoners van voornoemde plaatsen. Nog maar pas in het prille begin van het nieuwe jaar, in de koude januarimaand van 1945, moesten deze mensen onder barre omstandigheden hun huis en haard vaarwelzeggen, om elders in een van de omringende dorpen, Stein, Elsloo of Urmond, maar ook in Geleen en zelfs in Meerssen, misschien toevallig bij familie, bij vrienden of bekenden of desnoods bij vreemden, een tijdelijk onderkomen te zoeken. Op de eerste plaats voor zichzelf, maar ook voor hun vee en hun goederen. Overigens zagen we dat de transporten die aan deze evacuatie verbonden waren, als gevolg van de vernielde bruggen, over enorme omwegen moesten plaatsvinden. Wegen die bij lange na niet geschikt waren voor zulk verkeer. Vele waren uitermate smal en bovendien onvoldoende verhard, zodat op de eerste dag van de evacuatie al, mede ten gevolge van het aanwezige sneeuwdek, een aantal wagens her en der van de weg raakten en al onmiddellijk in de berm belandden, terwijl op de tweede dag al hele weggedeelten finaal aan stukken waren gereden en bijna onbruikbaar werden. Zo vond deze ontruiming onder uiterst moeilijke omstandigheden plaats.

Ontruimde gebied hermetisch afgesloten

Na beëindiging van de evacuatie bleef de streek geenszins verlaten. Nog voor de inwoners goed en wel uit hun huizen vertrokken waren, voerden de Engelsen al onmiddellijk hun troepen en oorlogsmateriaal het omschreven gebied binnen. Het noodveertje in Stein werd uit de vaart genomen en in plaats daarvan sloegen de Engelsen een pontonbrug vlak naast de vernielde brug (aan de noordzijde ervan) die voor niemand anders toegankelijk was. Ook aan Belgische zijde werd het betreffende gebied geheel aan het oog van buitenstaanders onttrokken en door middel van een prikkeldraadafzetting, die met jute werd bekleed, hermetisch afgesloten. Zo konden de legeroefeningen direct beginnen.

Dodelijk slachtoffer in huis aangetroffen

In die dagen, kort na de voltooiing van de evacuatie toen de Engelsen het hele gebied al hadden ingenomen, speelde zich nog een trieste gebeurtenis af. Een alleenstaande bejaarde inwoner uit Veldschuur die een tijdelijk onderkomen in Stein had gevonden – toevallig in onze straat – was blijkbaar zodanig aan zijn huis en haard gehecht, dat hij op een late januari-avond in de winterse kou en duisternis, waarschijnlijk over Urmond naar zijn woning in Veldschuur terug dwaalde, en er de volgende dag omgekomen van de kou, dood in huis werd aangetroffen.

Buffalo Landingsvaartuig tijdens een oefening

Engelsen oefenen met Buffalo's (watertanks) rond Meers

De legeroefeningen van de geallieerden in de streek rond Meers duurden sinds half januari onverminderd voort. Er werd intensief geoefend, vooral met de amfibietanks die zowel te land als te water opereerden. Deze pantservoertuigen waren inmiddels bezig het hele gebied te doorkruisen, terwijl hun rupsbanden diepe sporen trokken door de landerijen en weilanden, vooral bij de Maasoever. Het was dan ook een voortdurend in en uit de Maas rijden en over het land met de Buffalo's, de zogenoemde watertanks, die hier veelvuldig werden ingezet. Deze oefeningen waren natuurlijk geheel gericht op de overgang van de Rijn.

Tragisch ongeluk met amfibietank op de Maas

Bijzonder tragisch was het ongeluk dat zich tijdens een van deze oefeningen voordeed met een amfibietank waarbij twee soldaten omkwamen. In de avond van de 5e maart 1945 moesten vier Britse militairen, bij wijze van oefening, met hun Buffalo de Maas oversteken vanaf de Belgische oever in de onmiddellijke nabijheid van de tegenwoordige Scharbergbrug. Tot de vierkoppige bemanning behoorden onder meer: Jimmy, van wie de echte familienaam niet achterhaald is, maar vanwege zijn goocheltrucs de bijnaam 'hocus pocus' kreeg. Hij bestuurde die bewuste avond de tank. Naast hem zat Philips Harding, twintig jaar oud en zoon van een apotheker uit Middlesex. Hij was reservechauffeur. Verder bevonden zich nog achter in het ruim van de Buffalo: John Shearer, tweeëntwintig jaar oud, als schutter. En nog een vierde soldaat als commandant van de tank in die ongeluksnacht.

Eerstgenoemd drietal hoorde bij elkaar en was ingekwartierd bij de familie Janssen aan de Grote Straat te Kotem-Maasmechelen in België. Ze vormden samen met hun commandant een vaste bemanning van vier in de tank. Juist die nacht werd de commandant vervangen en een andere aan de groep toegevoegd. Het viertal ging die bewuste avond in hun amfibievoertuig ter plekke te water in de nogal erg hoge Maas, maar ze haalden helaas de overkant niet. In de nabijheid van de Nederlandse oever raakte de tank een obstakel dat zich onder water bevond. De motor stopte. Water sijpelde in de tank, bij de landingsklep. De Buffalo dreef nog een eind met de stroom van de hoge Maas mee totdat hij tenslotte zonk, en zoals later is gebleken, in de rivier nog een keer kantelde.

John Shearer, een van de overlevenden, vertelde ons nog het volgende over deze gebeurtenis die hij aan den lijve meemaakte en die op een tragische wijze eindigde:

De Buffalo dreef af met de hoge waterstand totdat hij onder ons zonk. Nadat ik was opgepakt (en natuurlijk ook de andere overlevende, de commandant, die eveneens zwemmend in het ijskoude Maaswater de Nederlandse oever wist te bereiken), zochten we enige tijd in de rivier de Maas met zoeklicht, maar er werd geen spoor van mijn vrienden gevonden. Na het tevergeefs zoeken naar mijn twee vrienden ging ik naar de familie Janssen toe met de volgende droevige mededeling: "Nu ben ik mijn vrienden kwijt, de tank is gezonken, Philips en Jimmy zijn verdronken." Tot zover de heer John Shearer.

Bemanning landingsvaartuig vlnr: John Shearer, Philip Harding en Stanley Clark

Volgens de heer Janssen kwam John Shearer om circa 23.00 uur met dit droevige bericht binnen. Uit het bovenstaande hebben we dus kunnen afleiden dat de twee soldaten die zich in de stuurcabines bevonden, met name Jimmy (hocus pocus) die de tank bestuurde, alsmede reservechauffeur Philips Harding, beiden omkwamen. Van Jimmy werd nooit meer een spoor teruggevonden. Het stoffelijk overschot van Philips Harding werd een week later geborgen, en werd in Hasselt op de begraafplaats aan de Sint-Truidersteenweg aldaar ter aarde gelaten. Hij was een beste zwemmer en overigens een voorbeeldige jongeman voor allen die hem kenden en van hem hielden.

Duikersclub vindt 52 jaar later de gezonken tank

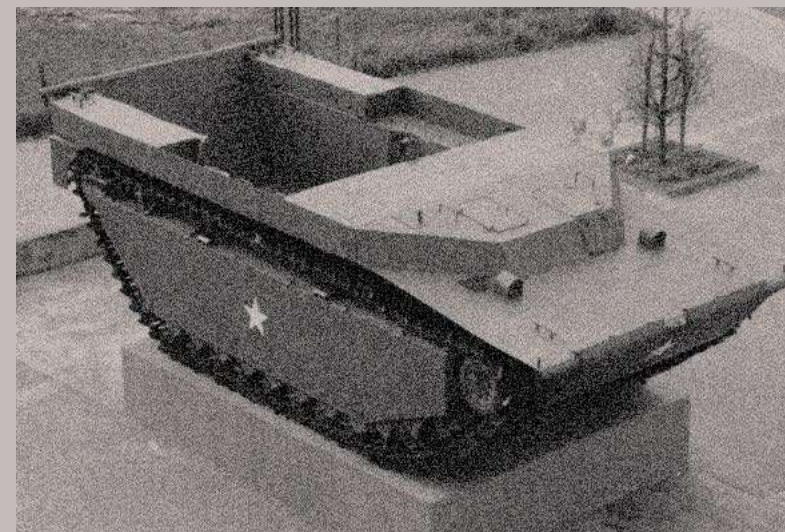
Dat zich in de buurt van de tegenwoordige Scharbergbrug een amfibietank op de bodem van de Maas bevond, was niet alleen de familie Janssen in Kotem bekend, maar ook nog verschillende andere personen uit Stein. Vanzelfsprekend heeft de heer John Shearer na de tragische gebeurtenis op die avond, aan de familie Janssen alles verteld wat hem en zijn vrienden tijdens deze oefening was overkomen. Vandaar ook dat er in Kotem enige bekendheid was over het ongeluk, en de plaats waar het amfibievoertuig ongeveer op de Maasbodem was blijven liggen, want men wist tevens dat de Engelsen verder geen moeite meer deden om de tank nog te lichten of deze aan wal te trekken. Overigens werden de stralenbundels van het zoeklicht dat op de avond van het ongeluk werd gebruikt om de twee vermiste soldaten in de rivier op te sporen, ondanks de hermetische geslotenheid van het gebied, toch nog door verschillende personen uit de omtrek waargenomen.

Na het vertrek van de Engelsen, toen de oefeningen beëindigd waren, heeft men zich in Kotem kennelijk weinig meer bekommerd om het oorlogsvoertuig, en dit maar rustig laten liggen op de bodem van de Maas. Totdat op zekere dag de duikersclub uit Maasmechelen er lucht van kreeg, en het speurwerk naar de tank op gang kwam.

Begin 1977, bijna 52 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog, kregen leden van de duikersclub uit Maasmechelen te horen dat de Engelsen begin 1945 in de omgeving van Meers intensief hadden geoefend aan weerszijden van de Maas alsook op de rivier zelf, ter voorbereiding op het roemruchte Rijnoffensief, een laatste belangrijke fase van de strijd in de Tweede Wereldoorlog.

Het landingsvaartuig vlak nadat het uit de Maas is gehaald nabij de Scharbergbrug

Gerestaureerd Buffalo landingsvaartuig op een sokkel bij de Scharbergbrug in Kotem

Zij hoorden tevens dat bij een van die oefeningen een tank is gezonken in de Maas en dat die nog op de bodem van de rivier zou liggen, terwijl het stoffelijk overschot van een van de omgekomenen die de tank destijds bemanden, nooit is gevonden. Het intrigeerde hen zo dat zij op zoek gingen naar de bewuste tank. Vaststond in elk geval dat hij in een diep gat moest liggen, want nog nooit heeft iemand er een spoor van waargenomen, zelfs niet bij zéér lage waterstanden van de Maas zoals in de zomers van 1947, 1959 en 1976. De leden van de genoemde duikersclub hadden al spoedig succes met hun speurwerk en ontdekten de tank in februari 1977. Deze lag, zo constateerden zij, ondersteboven op de Maasbodem aan Nederlandse zijde in een 7 meter diepe geul, vlak bij de Scharbergbrug. Op 5 juni kon het gevaarte gelokaliseerd worden. Op donderdag 30 juni werd het amfibievoertuig, een Engelse Buffalo van Canadese makelij, aan Belgische zijde aan wal getrokken waar duizenden mensen van nabij getuige waren.

Onmiddellijk daarna is men begonnen met het zoeken in de tank naar eventuele overblijfselen van een Engelse soldaat, namelijk Jimmy (hocus pocus), de vermiste. Een Belgische arts en de duikersclub hebben het onderzoek in de tank nog tot vrijdagmorgen 04.30 uur voortgezet. Behalve knopen van overalls en gespen, is verder niets gevonden dat erop wijst dat zich nog stoffelijke resten in het oorlogsvoertuig bevonden. In de Buffalo, die in nogal gehavende staat op het droge werd gebracht, werden wel nog de volgende voorwerpen aangetroffen: een leren vest, een verbandkist waarin naast verbandmiddelen zich ook een papierstrip bevond waarop alles nog duidelijk leesbaar was, een twintigtal conische houtstukjes, variërend in lengte van 2 tot 20 centimeter, middelen om een lekkage mee te verhelpen, munitie, een grote accu, een radiopost, twee micro's en een koptelefoon.

In een van de stuurcabines werd een lapje tricotstof gevonden van 30 centimeter en bovendien nog het inschrijvingsbewijs van het voertuig. Verder was de brandstoftank van de Buffalo nog voor het grootste gedeelte gevuld, terwijl in het ruim een jerrycan vol benzine werd aangetroffen die door verroesting zover was aangetast, dat deze zodra hij het wateroppervlak te boven kwam, onmiddellijk uit elkaar viel zodat de gekleurde benzine het water instroomde. De bij het amfibievoertuig behorende sleepkabel zat aan een van de uiteinden met zijn lus nog vast in de trekhaak aan de achterzijde, net onder de landingsklep.

Gezonken tank wordt oorlogsmonument in Kotem
Nadat de Buffalo een week lang op de Belgische oever stond en een bijna onafgebroken stroom van belangstellenden trok, werd deze op vrijdag 8 juli 1977 op een dieplader getild en vervoerd naar het staalbedrijf St. Barbara in Eisden (Maasmechelen) om daar een behoorlijke opknapbeurt te ondergaan.

Intussen gingen een drietal leden van de duikersclub Jaws naar Engeland, in de hoop nog iemand levend te vinden die destijds in de tank heeft gezeten. Na enig zoeken kwam men ten slotte terecht in het Schotse Aberdeen alwaar het drietal contact kreeg met de heer John Shearer, een van de overlevenden van het ongeluk met de Buffalo destijds. Na restauratie werd de Buffalo op donderdag 1 september 1977 weer teruggevoerd naar zijn voormalig oefengebied en daar op een sokkel geplaatst ter hoogte van het viaduct onder de E39 tussen Kotem en de wijk Geneuth, waar hij als oorlogstrofee is tentoongesteld. Op zaterdag 3 en zondag 4 september werden er tankfeesten georganiseerd, waarbij de heer John Shearer en zijn echtgenote, die inmiddels waren overgekomen, gedurende deze twee dagen eregasten waren in Kotem (Maasmechelen), en waar de Buffalotank als monument werd onthuld.

“Na enig
zoeken kwam
men tenslotte
terecht in
het Schotse
Aberdeen
alwaar het
drietal contact
kreeg met
de Heer John
Shearer, een van
de overlevenden
van het ongeluk
met de Buffalo
destijds.”

Amerikaanse 3675th Quartermaster Truck Company (Colored) in Elsloo

Op donderdag 8 februari 1945 om 10.30 uur arriveerde de 3675th Company (compagnie) met zijn 48 GMC Trucks met aanhanger in Elsloo. Ze kwamen uit Luxemburg. De commandant meldde zich op het gemeentehuis voor inkwartiering. De mannen moesten, in tegenstelling tot de Engelse militairen, gegroepeerd worden ondergebracht. Na een rondrit door het dorp werd besloten ze in drie secties te verdelen die werden ondergebracht in de zaal van café Janssen (de dikke Stein), het kasteel en de meisjesschool. Het compagniekantoor werd gevestigd in café Juliana.

GMC truck met aanhangwagen.

1945

410

GMC Truck met aanhangwagen

De Amerikaanse compagnie bestond uit zwarte soldaten met een blanke officier. Voor de Elsloose bevolking een volkomen verrassing, want de grote meerderheid had nog nooit zwarte mensen gezien. Met hun trucks vervoerden ze dagelijks levensmiddelen, benzine en dergelijke naar het front vanaf de grote opslagplaatsen in de regio. Soms waren ze vroeg terug. Al snel volgden er gesprekken en werden de soldaten bij de mensen binnengehaald. De mannen waren dit niet gewend, want in vorige plaatsen waar ze waren gehuisvest was dit niet het geval. Zo ontstonden er enkele liefdesrelaties en op één plaats hielden twee vrouwen een bordeel. Voor de pastoor van de parochie, die een Elsloose betrapte met haar zwarte vriend pal voor de kerkdeur, was dit reden om vanaf de kansel scherp stelling te nemen tegen alles wat er rond de Amerikanen speelde. Hij sprak de commandant aan op het gedrag van zijn soldaten. Omdat er geen vrouwen of meisjes waren aangerand of verkracht, kon hij niets aan de situatie veranderen.

Heilig hart beeld

Dobbelen

De soldaten waren in hun vrije uren vaak bezig met dobbelen. Dat gebeurde op de motorkap van een jeep of gewoon op een stuk zeildoek op de grond. Ze luisterden ook naar de legeromroep die veel country-, blues- en jazzmuziek speelde. Het werpen en vangen van de bal bij baseball was een geliefde bezigheid. Op een avond hadden ze een ontspanningsuurtje in de zaal Fredrix in de Stationsstraat. Er speelde een orkest en er waren sketches te zien. De avond werd besloten met een striptease-act. Bij het weghalen van het bijna laatste kledingstuk bleek er een man in de vrouwenkleren te zitten. Er volgde een woest gehuil van de troep.

Bij het weghalen van het bijna laatste kledingstuk bleek er een man in de vrouwenkleren te zitten. Er volgde een woest gehuil van de troep.

Evacuatie Meers • 411

Doc was altijd aanwezig, want hij was een male nurse. In Nederlandse termen: een hospik.

De Doc

Bij de compagnie was een man aanwezig die ze Doc noemden. Doc was altijd aanwezig, want hij was een male nurse. In Nederlandse termen: een hospik. Het was een jonge man die allesbehalve een militair was. Hij gebruikte legerverbandmiddelen en tabletten enzovoort voor de burgers. Dat sprak zich rond en hij had direct genoeg werk. Hij verzamelde een aantal keer kinderen om zich heen, haalde condooms uit een doos, blies er een op en gaf dat weg. Vervolgens kreeg iedere aanwezige een exemplaar om ballons te blazen! Hij was ook verzot op fietsen. Daarvoor huurde hij mijn fiets voor een pakje sigaretten. Hij dolde dan een uurtje door de buurt en de finale was het achterstevoren op de fiets zitten en dan rondjes draaien voor het Heilig-Hartbeeld. Zijn humeur was altijd zonnig.

Uitverkoop bij Heilig-Hartbeeld

Op 3 maart moest de compagnie uit Elsloo vertrekken; ze verhuisden naar Grotenrath (D) en op 24 maart naar Bruggen. Vandaaruit op 26 maart naar Huls bij Krefeld. Dan loopt de weg van de 3675th Company over terrein dat we niet kennen. Elsloo vergeten deden de boys niet, want op zondag 25 maart kort na de middag verschenen er drie Amerikaanse trucks bij het Heilig-Hartbeeld. Er werd een grote gemakkelijke fauteuil afgeladen en pal onder het beeld gezet. De commandant, een sergeant gekleed in zijn uniform met daarover een slipjas en op zijn hoofd een hoge zijden hoed, ging zitten. Hij zei dat ze Elsloo wilden bedanken voor de ontvangst die ze hadden genoten tijdens hun verblijf in het dorp.

De trucks werden afgeladen en alles werd rond de stoel geplaatst. Alles wat ze in Duitsland konden vinden, hadden ze opgeladen en meegenomen; radio's, fietsen, naaimachines, rollen klerenstof. Alle mogelijke gebruiksartikelen waren vertegenwoordigd. Ze wilden wel een kleinigheid terugontvangen. Schnaps was gewild, maar betaling in geld kon ook.

Niemand had in die tijd de gedachte dat alles gestolen was, of medelijden met degenen in Duitsland die alles waren kwijtgeraakt.

Inmiddels had het verhaal de ronde gedaan in het dorp en was een behoorlijk deel van de bevolking aanwezig. De soldaten pakten de stukken op en de sergeant noemde de prijs, die veelal belachelijk laag was. 20 gulden was een van de hoogste prijzen. Na de uitverkoop vertrokken de heren en werden ze met handgeklap uitgeleide gedaan. Niemand had in die tijd de gedachte dat alles gestolen was, of medelijden met degenen in Duitsland die alles waren kwijtgeraakt. Doc was er niet bij, want hij was op 7 maart overgeplaatst naar het 80th Quartermaster Battalion. Hij kwam nog enkele malen terug, ook een keer met een motorrijwiel. Dat werd meteen door de OD geconfisqueerd.

Van links naar rechts

Col. Willie L. Holloway
Army nummer
33535307

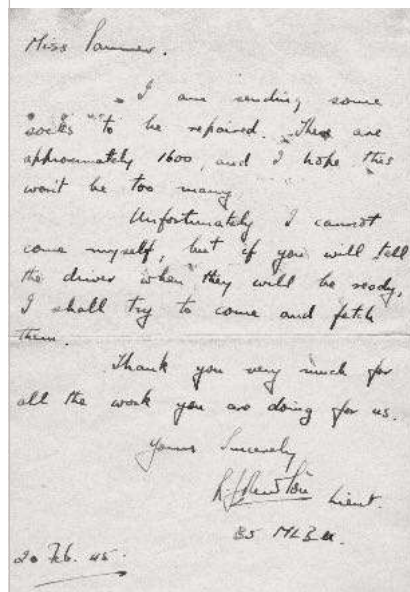
Soldaat Frank R. Barner
Army nummer
34853329

Jan Pijpers over de sokkenstoppers van Elsloo

De Engelse soldaten hadden in het patronaat aan de Dorpstraat (nu appartementencomplex) een kledingwasserij geïnstalleerd en vroegen de inwoners om hulp voor het herstellen van kleding en sokken. Vele Elsloose vrouwen en meisjes hebben duizenden paren sokken gestopt en kleding hersteld.

Grootmoeder haalde de oude sokken uit. Moeder stopte. Ze stopten iedere keer veertien paar sokken. Trees Smeets-Koch (85) staat op de groepsfoto rechts naast Britse officier. Zij was erbij voor het brengen en ophalen van de sokken. Dat gebeurde meestal met z'n tweeën.

Terhagen was een van de plaatsen waar ze moesten zijn. Ze kregen daar op een adres een kop warme drank choco. En een appel. Het was zwaar sjuouwen met zo'n mand sokken.

1945

Briefje engelse officier bij aangeleverde sokken.

Er waren altijd ook witte sokken bij. De meisjes die meewerkten mochten van de niet meer te repareren sokken er elke keer één houden. Een tante breide een mooi hesje voor Trees en werkte dat af met een donkere rand. Het was bitterkoud en de winterkleden en schoeisel waren niet aangepast aan de kou en de ijslaag op de weg.

Juffrouw
Fientje Paumen

Engelse officier met groep Elsloose sokkenstoppers. In de karretjes en manden bevinden zich de opgehaalde sokken.

Fientje Paumen hield op het onderstaande briefje nauwkeurige bij voor wie en hoeveel sokken gestopt moesten worden.

Naam	Plaats	Paar	Sokken
41. J. K. K. K.	Terhagen	13	10
42. J. K. K. K.	"	6	8
43. J. K. K. K.	"	6	8
44. J. K. K. K.	"	6	8
45. J. K. K. K.	Amsterdam	1	10
46. J. K. K. K.	"	1	10
47. J. K. K. K.	"	1	10
48. J. K. K. K.	"	1	10
49. J. K. K. K.	"	1	10
50. J. K. K. K.	"	1	10
51. J. K. K. K.	"	1	10
52. J. K. K. K.	"	1	10
53. J. K. K. K.	"	1	10
54. J. K. K. K.	"	1	10
55. J. K. K. K.	"	1	10
56. J. K. K. K.	"	1	10
57. J. K. K. K.	"	1	10
58. J. K. K. K.	"	1	10
59. J. K. K. K.	"	1	10
60. J. K. K. K.	"	1	10

In de eerste kolom staat het aantal sokken dat gestopt moet worden, in de tweede kolom het aantal losse sokken, dat de mochten gebruiken om te stoppen. De rest over was zelf te kneden. Van die wol kleden de huismoeders meer sokken voor de kinderen. De benen van die sokken waren altijd heel goed. Totale werden 19093 paar sokken gestopt. In 12 feb in Elsloo, later werden ze nog naar de land gebracht. Totdat de Engelsen bij Remagen over de Rijn waren. Tot dat de afstand te groot was.

F. Paumen

De meisjes die
meewerkten
mochten van
de niet meer
te repareren
sokken er
elke keer
één houden.

Smokkelen tijdens de bezetting en in de periode na de bevrijding

Smokkelen was en is van alle tijden. Voor de Tweede Wereldoorlog werden suiker en boter gesmokkeld via België naar Nederland. Ook werden Joodse mensen gesmokkeld vanuit Duitsland via Limburg naar België met bestemming Antwerpen. Door de Rijksrecherche werd onder andere in Elsloo onderzoek gedaan naar mensen die Joden zouden vervoeren vanaf Sittard naar België. Dit onderzoek leverde geen resultaten op.

Tijdens de bezetting werden in de eerste twee jaar poot aardappelen naar België gesmokkeld. Naar Nederland werden sigaretten en tabak gesmokkeld. Gebeurde dat in de eerste periode nog verpakt, later werd de tabak in zakken van 10 kilogram of meer over de Maas gehaald. De losse tabak in zakken werd 'fleur de matras' genoemd, in verband met de kwaliteit. Verder werd sigarettenpapier (vloeitjes) gesmokkeld dat later tijdens de laatste periode van bezetting niet of nauwelijks te koop was in Nederland. De vloeitjes die in Frankrijk vrijelijk te koop waren, werden in grote hoeveelheden eerst van Frankrijk naar België gesmokkeld en vervolgens over de Maas naar Nederland. Hier vonden ze hun weg op de zwarte markt. De tabak en vloeitjes werden tot in Amsterdam gebracht, en verdwenen vervolgens op de zwarte markt. Op bescheiden schaal werd ook vee gesmokkeld naar België.

Pakje tabak. Fleur de roisin.

De losse tabak in zakken werd 'fleur de matras' genoemd, in verband met de kwaliteit.

Mensensmokkel

Ook tijdens de bezetting werden mensen van Nederland naar België gesmokkeld. Waren dit in eerste aanleg Franse krijgsgevangenen die de kampen in Duitsland waren ontvlucht, later kwamen daar geallieerde piloten bij en mensen die via de tweede Zwitserse Weg naar Engeland vertrokken. De Zwitserse Weg passeerde bij Meers-Elsloo de Maas. De bekendste passeur was de heer van Heuven-Goedhart die in opdracht naar Engeland vertrok.

Smokkelhandel gaat door na oorlog

Na de bevrijding werd de smokkelhandel gewoon vervolgd; de 'fleur de matras' werd weer overgebracht en nu aangevuld met Amerikaanse sigaretten en koffiebonen die nog niet gebrand waren. Die stamden uit de haven van Antwerpen waar de Amerikanen hun enorme voorraden losten. Volgens opgaven verdween ongeveer 5% hiervan op de zwarte markt. Een bijzonder gewild product waren fietsbanden die in België volop verkrijgbaar waren. Naarmate de situatie in Nederland beter werd, nam het smokkelen af.

Albert Cremers over het einde van de oorlog

Kwartjesactie voor het herstel van de kerken

In de oorlog zijn ook veel kerken gebombardeerd. Van de St. Augustinuskerk in Elsloo is de toren beschoten en zwaar beschadigd. Om de kerken te kunnen herstellen werd er na de bevrijding een kwartjesactie gehouden. Elke week werden er huis aan huis kwartjes opgehaald en verzameld. Juffrouw Vranken en Albert Cremers coördineerden de inzameling gedurende tien jaren. De kwartjes werden afgedragen aan het bisdom van Roermond. Zo werden kleine beetjes toch een groot bedrag om de kerken te kunnen herstellen.

Tolk voor de Amerikanen en Engelsen

Albert Cremers studeerde aan de HBS onder meer Engels en dat kwam hem na de oorlog goed van pas. In de oorlog dook Albert onder bij de zusters in Beek, omdat hij niet bij de Arbeitseinsatz wilde. Na de oorlog werden de Duitse soldaten en sympathisanten op Kasteel Elsloo ondervraagd door de bevrijders. Albert fungeerde als tolk voor de Amerikaanse en Engelse soldaten (Field Security). Hij moest de vragen in het Duits stellen en de antwoorden in het Engels vertalen. Albert was toen twintig jaar en voelde zich er niet altijd op zijn gemak bij. Een belangrijke Duitser wilde geen informatie geven, waarop de Engelse politie kwaad werd. Uiteindelijk gaf de Duitse militair toch de gevraagde inlichtingen, die Albert als tolk moest vertalen.

Albert was toen twintig jaar en voelde zich er niet altijd op zijn gemak bij zijn rol als tolk. Een belangrijke Duitser wilde geen informatie geven, waarop de Engelse politie kwaad werd.

Harie Dassen over het einde van de oorlog

Evacuatie Meers

Ook aan het tijdelijk evacueren van de bewoners van Meers heeft Harie nog herinneringen. Hij heeft nog meegewerkt met het verladen van bieten die vanuit Meers naar Stein moesten worden gebracht. Dat was nodig voor het voeren van het vee dat tevens naar Stein was verplaatst. Op de Koewei bij Meers hielden de Amerikanen oefeningen met hun amfibievoertuigen.

Zij oefenden dit hier omdat het de bedoeling was met dit soort voertuigen later de Rijn over te steken en zo verder Duitsland in te trekken.

De voertuigen trokken diepe sleuven door de weilanden langs de Maas. De oefeningen duurden gelukkig maar een aantal weken, waarna de inwoners van Meers naar hun huizen mochten terugkeren.

En omdat de baileybrug werd afgebroken, werd er een veerpontje ingesteld om Meers te kunnen bereiken. Hiervoor werd aan de Steinse kant van het kanaal, ten zuiden van het bruggenhoofd, een weg omhoog langs de dijk aangelegd. Het tracé van deze weg is, in de winter wanneer de bomen die er nu staan kaal zijn, nog te zien.

Bombardement KJV-gebouw Stein

Harie herinnert zich verder nog iets van het bombardement op het KJV-gebouw naast het klooster van de zusters in de Kruisstraat. Dit in 1935 door zijn vader gebouwde gemeenschapshuis werd op 1 januari 1945 getroffen door een vliegtuigbom. En omdat zijn vader blokhoofd was, kreeg hij een telefoontje en moest hij er direct naartoe om te bekijken wat er gebeurd was en hoe ze ondersteuning konden bieden.

Het KJV-gebouw rechts naast het zusterklooster voor het bombardement

Harie, die natuurlijk nieuwsgierig was, wilde mee, maar zijn vader sommeerde hem naar huis te gaan. Nadat hij even was teruggelopen keerde hij echter weer om en kwam zo bij het flink beschadigde KJV-gebouw aan. Zijn vader die hem gezien had, zei hem toen: "Gank nao hoes en haol mich de sjûrkar mit die grwoate wénj." Harie ging echter niet direct terug en keek eerst eens goed om zich heen om te zien wat er gebeurd was.

Daarbij zag hij in de voortuin van de familie Höppeners, die tegenover het KJV-gebouw woonde, tussen de struiken tegen de muur een auto staan. Toen hij bij de auto kwam zag hij daar een Engelse soldaat in zitten, die blijkbaar dood was.

Natuurlijk waarschuwde hij direct zijn vader die inderdaad vaststelde dat de soldaat, waarschijnlijk door de drukgolf tijdens het bombardement, was overleden.

In het KJV-gebouw zelf was het complete plafond boven de betonnen kelder ingevallen en in die kelder zaten nog soldaten beklemd die er zo niet uit konden. Daarvoor was dan ook die grote domme kracht (handkrik) nodig om ruimte vrij te maken, zodat de soldaten er uit konden kruipen. Later werd het nagenoeg geheel verwoeste gebouw afgebroken om vervolgens helemaal opnieuw te worden opgebouwd.

Ordedienst = Ondergrondse dievenbende

Na de bevrijding werd de OD, de Ordedienst, ingesteld, die onder anderen bestond uit mensen die in het verzet actief waren geweest of als militair dienst hadden gedaan. Harie heeft hier niet zo'n goede herinneringen aan, want de enige auto, een DKW'tje die de familie nog had, en die ze tijdens de oorlog goed hadden verstopt boven op de 'sjop', werd door de OD opgeëist nadat zijn vader deze uit de schuilplaats had gehaald. Hun vrachtauto en andere personenauto waren in de oorlog al door de Duitsers in beslag genomen. Gevraagd werd dit niet, want toen de auto buiten stond bemerkte een van zijn zussen dat iemand bezig was de banden van de auto op te pompen. Het protest van zijn vader mocht echter niet baten en zodoende reed hun auto, met daarin iemand van de OD, met regelmaat door Stein. Niet voor niets noemden ze de OD daarom spottend de Ondergrondse Dievenbende! Pas drie jaar later kreeg zijn vader de auto eindelijk betaald!

Opgepakt en vastgezet

Harie zelf werd trouwens een keer door de OD op de brug opgepakt en met zijn kameraden naar Stein gebracht, waar ze op het Keerend werden opgesloten in een kamer van een huis, waar vroeger een Duits gezin had gewoond. Het huis was door de OD in gebruik genomen nadat de bewoners waren vertrokken. In de ruimte ernaast werden eveneens een aantal jongens vastgehouden omdat ze met granaten vissen hadden gevangen in het kanaal. Na een aantal uren en de nodige berispingen werd iedereen weer vrijgelaten.

Tijdelijke vliegveld Nieuwdorp

Van het tijdelijke kleine vliegveldje in Nieuwdorp kan Harie zich nog herinneren dat deze gebruikt werd door de zogenaamde dreuvigen. De bemanning in deze vliegtuigen maakte vooral luchtfoto's om vast te stellen waar nog overal Duitsers zaten. Op zekere dag liep Harie met een paar vrienden daar in het veld en kwamen ze enkele Engelse soldaten tegen die gewapend waren met een jachtgeweer. Zij waren op zoek naar patrijzen, die destijds daar in groten getale zaten.

Toen zij de soldaten vertelden waar veel patrijzen zaten, mochten ze met hen mee en werd er flink op los geknald. Na afloop kregen zij als bedankje een paar patrijzen. Zelf gingen zij 's avonds weleens met een geweer op pad om patrijzen in die buurt te schieten.

Toch weer oorlog?

Wanneer Harie na zoveel jaren terugdenkt aan die tijd waarin bijna iedereen in armoede leefde en met andere ellende te maken kreeg,

zou je denken dat niemand nog ooit een oorlog wil meemaken. Wanneer hij dan echter op de televisie kijkt wat zich heden ten dage overal op de wereld afspeelt, is hij bang dat we vroeg of laat toch weer met een oorlog worden geconfronteerd. Natuurlijk hoopt hij van niet en vandaar dat hij het goed vindt dat het lezen van zijn herinneringen aan die donkere fase misschien meehelpt om nieuwe oorlogen te voorkomen.

Rien Kraus over het einde van de oorlog

Nieuwjaarsdag 1945

Toen zijn veel mensen uit de Brugstraat nog in de schuilkelder geweest. Nooit gedurende de oorlog hebben we zoveel luchtgevechten gezien als die dag. 's Middags zaten we al in de schuilkelder. Ik had me achteraf gehouden en stond in de straat om een hoekje, naar de heen en weer vliegende jagers te kijken. Onze buurman Piet Akkermans zag me staan en ik moest met hem mee naar de schuilkelder. Op weg daarnaartoe – in de Hoolstraat – kwamen vliegtuigen zo laag over dat Piet gelijk in de goot lag en mij de benen onder mijn kont uit sloeg. Ik lag gelijk naast hem. 's Avonds was alles rustig en zijn we allemaal weer naar huis gegaan.

Blikje Hartedief fornuispoets

Evacuatie Meers

Alle mensen uit Meers moesten begin januari 1945 evacueren. Velen naar familie in Stein. Op 'den Hoaf' was de familie Kostjens uit Meers en ik raakte goed bevriend met Lens Kostjens. Lens was enkele jaren ouder dan ik en hij haalde het kruit uit geweerpatronen. Het zag eruit als dunne vermicelli. Hij stopte het kruit in een leeg Hartedief-busje. In de bodem had hij met een spijker een gaatje gemaakt. Daarin kwam een 'speer stro' van zowat 20 centimeter lang. Hij plaatste het busje, met het dopje erop natuurlijk, op de rand van de hoge stenen stoep. En dan stak hij het strootje aan met een lucifer. Lens – Werner von Braun – Kostjens lanceerde zo 'raketten'! Echt waar! Hoger dan 'den Hoaf' vlogen die busjes. En dat is knap hoog!

Geen aprilgrap

Met Lens sluit ik mijn herinneringen af. Het was 1 april 1945. Toch is dit geen aprilmop. Een weertje was het die dag. Warm prachtig voorjaarsweer. Geen wolkje aan de lucht.

De beek onderaan de kanaaldijk lonkte alweer. En Lens kon de verleiding niet weerstaan. In zijn onderbroek ging Lens plonsen in de beek. Hij hield zich groot natuurlijk en wou mij niet laten merken dat hij het afpeigerde van de kou. Vrij snel kroop hij er toch weer uit; blauw van de kou. Het was nog minstens enkele maanden te vroeg. Van het einde van de oorlog in mei 1945 herinner ik mij absoluut niets. Voor mij kwam het einde op 18 september 1944.

Lei Gubbels over de tijd na de bevrijding

Het is een beetje moeilijk om precies de grens te leggen tussen 'de bevrijding' en 'na de bevrijding', maar we zullen hier geen halszaak van maken, omdat de feiten hetzelfde blijven.

Laten we nog even terugkeren naar de opgehaalde NSB'ers. Nadat de vrouwen kaalgeknipt aan het volk getoond waren, werden ze naar enkele verzamelpunten overgebracht waar ze met andere vrouwen uit diverse gemeenten, gevangengezet werden. Deze verzamelpunten waren in het algemeen scholen. Ook hier zijn mensenwaardige zaken en handelingen gepleegd. Alles ging onder het motto: het zijn toch maar landverraders.

Heel even keek
hij me aan en ik
zei hem gewoon
goedendag.
Heel dankbaar
keek hij me
aan en groette
eveneens.

Op de grond spugen

De mannen moesten in het algemeen aan de wegen werken, onder bewaking van de OD'ers. Het was een gewoonte geworden om tijdens het passeren van zo'n groep op de grond te spugen, als teken van diepe minachting. Ook ik heb dat heel vaak gedaan. Toch heeft dat spugen van mij niet lang geduurd, omdat ik op een keer, toen ik langs zo'n groep gevangenen kwam, opeens Hein Lichtenfeld zag. Heel even keek hij me aan en ik zei hem gewoon goedendag. Heel dankbaar keek hij me aan en groette eveneens. Op dat moment realiseerde ik me dat ik wellicht vaker onbewust, omdat ik hen niet kende, naar mensen gespuugd had die in dezelfde schoenen stonden als Lichtenfeld. Ik heb dat daarna ook niet meer gedaan.

Militaire Gezag vervangt Ordedienst

Veel zou ik hieraan nog kunnen toevoegen, maar het komt allemaal op hetzelfde neer. Ik geloof dat het duidelijk is dat er destijds een toestand heerste van verwarring, losgeslagen gevoelens van haat, hebzucht, verkeerde geldingsdrang enzovoort. Later werd gelukkig ook de OD 'gezuiverd', zodat deze dienst iets meer verteerbaar werd. Nog later werd de OD opgeheven en werd het 'Militaire Gezag' in het leven geroepen, waarna de vieze smaak geheel verdwenen was. Toch waren er weleens van die spontane acties die heel goed verklaarbaar waren.

Spotprent NSB

Opgepakte NSB'er bij de Tekenschool

In Sittard, nabij het gebouw waar vroeger de tekenschool was (dat staat trouwens nog op de gevel) woonde een NSB'er, een zekere Van der Heijden. Het schijnt dat destijds door deze man mensen aan de Duitsers zijn verraden. Toevallig kwam ik langs en zag nogal wat mensen staan. Nieuwsgierig ging ik tussen de mensen staan en hoorde zodoende wat er aan de hand was. Enkele van die mensen waren ex-slachtoffers van hem en waren zeer emotioneel. De politie was in het huis om de man op te halen. Dat duurde wat lang en weldra vlogen de eerste stenen door de ramen. De stenen werden al gauw bakstenen en het gerinkel van het glas was niet van de lucht. Toen de politie met de man naar buiten kwam, hield deze ter bescherming een leren schooltas boven zijn hoofd. Dat was ook wel nodig, omdat hij door verschillende stenen werd getroffen. Ook zat hij helemaal onder het speeksel dat velen van de aanwezigen op hem spuugden. Dit waren

heel in het kort de vervelende omstandigheden zoals we die in de eerste dagen hebben beleefd. Gelukkig waren er ook leuke en prettige zaken die de vervelende meer op de achtergrond drongen. Ik zat in die tijd nog op de ambachtsschool, die enige maanden gesloten was geweest, omdat de Duitsers de school hadden gevorderd. Nu, enkele weken na de bevrijding, was zij weer geopend.

Ex-gevangenen keren terug uit kampen

Ook in die tijd was er nog van alles te beleven. Vaak heb ik treinen in Sittard zien stoppen waarin ex-gevangenen zaten, afkomstig uit diverse concentratiekampen, nog gekleed in hun streepjeskleden en allemaal kaalgeschoren. De trein was nog niet geheel gestopt of zij sprongen er uit, op jacht naar rookwaar. Zij bedelden om sigaretten en zochten naarstig het perron af naar peukjes. Het waren merendeels slecht uitziende magere mannen met holle ogen. De meesten van die ex-gevangenen gingen eerst naar de zogenaamde repatriëringskampen om ontluisd en lichamelijk een beetje opgelapt te worden, alvorens zij naar huis mochten. Het was goed te merken dat velen van hen ook geestelijk afgestompt waren, omdat ze zo ruig en onbeholpen optraden, zonder beleefdheidsvormen. Soms kwam een trein aan waarin mannen zaten die in de Duitse fabrieken hadden moeten werken tijdens de oorlog. We waren er dan als de kippen bij, want we wisten dat er dan op een goedkope manier wel iets te halen viel. Alsof het een markt betrof, werden door deze mensen vele zaken verkocht die zij tijdens hun bevrijding in de verlaten fabrieken 'georganiseerd' hadden. Velen van die mannen waren vaklieden en hadden soms heel belangrijke en kostbare gereedschappen, meetgereedschappen, tekenmateriaal enzovoort, te koop. Ik kocht een prachtige passerdoos

Alsof het een
markt betrof,
werden door
deze ex-
gevangenen vele
zaken verkocht
die zij tijdens
hun bevrijding
in de verlaten
fabrieken
'georganiseerd'
hadden.

met vele hulpstukken voor een prikje. Micrometers, schuifmaten in diverse lengten en nauwkeurigheden, kalibers, rekenlinialen, microscopen, kortom alle precisieapparatuur was voor een schijntje te koop. Later heb ik er vaak spijt van gehad dat ik op dat moment nog niet wist wat er allemaal verkocht werd, anders had ik geld kunnen verdienen. Het was toch eigenlijk een rare tijd. Niemand stoorde zich aan die zaken, ook de politie niet.

Verzamelen oorlogstuig

Een ander fenomeen dat onder ons jongeren erg de opgang deed, was het verzamelen van oorlogstuig. Mijn ouders waren hier faliekant op tegen en ik heb dat dan ook nooit kunnen doen. Meestal bleef het niet bij verzamelen. Demonteren was de volgende stap en vele ernstige ongelukken waren vaak het gevolg.

Nabij het huidige vliegveld in Beek lagen enkele achtergebleven Duitse tanks. Deze tanks, die nogal wat bekijks trokken, waren enkele dagen geleden door de Amerikanen uitgeschakeld. Er waren veel mensen die probeerden iets te demonteren uit die tanks om als souvenir mee naar huis te nemen.

Dode door explosie in tank

Zo waren Chris Coumans en zijn vader Leonard, die op het Houterend woonden, ook op een dag bezig om zich een en ander te verwerven. Het was zondag en de meeste mensen verkeerden nog in de roes van de bevrijding en wilden alles wat hiermee te maken had in zich opnemen. Zo is het misschien te verklaren dat het gevaar dat verbonden was aan deze onderzoekingen in het algemeen onderschat werd. Ook ik had naar die tanks willen gaan, maar vader had me dat uitdrukkelijk verboden. Misschien had hij geleerd van de fouten die wij gemaakt hadden in de oorlog? Enfin, Chris, die mijn leeftijd had, was in een tank gekropen en was bezig met zijn sloopwerkzaamheden. Plotseling vond er een enorme explosie plaats.

Jongens die oorlogstuig mee naar school namen en hiermee werden gesnapt, werden onherroepelijk van de school verwijderd

Deze maatregel komt hard over, maar was gezien het gebeurde echt noodzakelijk. Vooral omdat jongens van deze leeftijd zo goed als geen gevaar zien.

Van de schrik bekomen

Op de Rijksweg te Sittard, naast de overweg, stond een achtergebleven Duits stuk geschut van het kaliber 17 centimeter. Enkele jongens zaten op de stoeltjes van het geschut en waren driftig bezig met het 'bedienen' van het kanon. Ze hadden ontdekt hoe de loop omhoog en omlaag kon, en gezwenkt kon worden. Ze richtten het kanon richting stad, bijna evenwijdig aan de Rijksweg. Dat draaien en zwenken werd eentonig en men wilde uitproberen of er misschien nog meer mogelijkheden waren. Ja, die waren er.

Plotseling dreunde het kanon op zijn ondersteuning en een grote vlam flitste even uit de loop! De granaat die nog in de loop zat, richtte geen schade aan. Ook de jongens kwamen er met een witte neus vanaf.

Ongelukken met demonteren granaten

De meeste ongelukken gebeurden tijdens het demonteren van granaten. Op de eerste plaats waren de koperen hulzen zeer geliefd. Er werden de meest mooie, maar ook meest afzichtelijke vazen van gemaakt. Dan de inhoud van de hulzen. Het kruid en de staafjes springstof werden vooral door de jeugd met veel elan verzameld.

Wat er precies gebeurd is, weet ik niet, maar Chris, zijn vader en nog een andere man (Gerrit Houben uit Elsloo) waren op slag dood. Zij waren erg verminkt. Verder waren er verschillende gewonden die door Amerikaanse artsen werden verzorgd. De verslagenheid in Stein, maar vooral op de ambachtsschool, was erg groot. Chris was van mijn jaar en in opleiding voor schilder. Na dit ongeluk werd 's maandags de hele school op het schoolplein bij elkaar geroepen. De directeur vertelde in het kort wat er gebeurd was en drukte ons op het hart om met de vingers van dat oorlogstuig af te blijven. Jongens die oorlogstuig mee naar school namen en hiermee werden gesnapt, werden onherroepelijk van de school verwijderd.

“Hulzen zijn pas ongevaarlijk als hun granaat de loop van het kanon heeft verlaten”, zei vader altijd.

grote snelheid als een raket door de lucht. Het effect werd nog leuker doordat het staafje steeds van richting veranderde, waardoor men steeds opzij moest springen of wegrennen. Aan het demonteren heb ik nooit mogen meedoen, maar aan het ontsteken heb ik me wel vaker bezondigd. Het moet gezegd worden dat na enige tijd, toen er steeds meer ongelukken gebeurden, de animo voor het demonteren begon af te nemen. Vele mensen, vooral jeugdige personen, moesten hun handen, vingers, gezichtsvermogen of zelfs hun leven missen voor deze manie. Wij hadden thuis ook verschillende grote hulzen. Deze werden eerst door vader goed nagekeken alvorens zij in huis werden opgenomen. Vele mensen hadden hulzen voor het raam staan die nog voorzien waren van de ontsteking! “Hulzen zijn pas ongevaarlijk als hun granaat de loop van het kanon heeft verlaten”, zei vader altijd.

Engelse zuinigheid

Op een zondagmorgen kwam ik samen met moeder en May uit de kerk. We gingen zoals gewoonlijk via de Keerderkerkweg naar huis. Ongeveer 100 meter vanaf het huis ‘Van de Boon’, nu de winkel ‘Doe het zelf’ van Janssen, stonden enkele Engelse tanks. Er waren vliegtuigen in de lucht, maar we schonken er geen aandacht aan, omdat we dachten dat het geallieerden waren. Net toen we naast de tanks waren, begonnen deze plotseling met een hels kabaal te schieten.

Met het kruid werden op de grond streepvormige dammetjes gestrooid, soms wel 10 meter lang. Daarna werd er een brandende lucifer op gegooid, waarna het dammetje als een fel brandend lont opbrandde. De staafjes springstof waren interessanter. Zij hadden een lengte van ongeveer 30 centimeter en een diameter van 3 tot 5 millimeter. Het materiaal van deze staafjes zag eruit als bruine pvc. De staafjes werden aan één kant met een brandende lucifer ontstoken en daarna snel in de lucht gegooid. Het effect was, vooral in het donker, prachtig. Het staafje schoot met

We schrokken hevig en renden gebukt weg van die tanks. Toen het schieten, dat maar even duurde, ophield, realiseerde ik me de woorden van vader en keerde terug om enkele hulzen binnen te pikken. Er lagen veel van die dingen rondom de tanks en ik maakte aanstalten om wat ik van plan was, uit te voeren. Maar hierbij had ik niet gerekend op de bekende Engelse zuinigheid. Een Engelse soldaat maakte mij verontwaardigd duidelijk dat ik dat niet mocht en begon de hulzen in de tanks over te brengen.

Goedmoedige Amerikanen

Achteraf bekeken was dat niet zo vreemd, want ik had vaker gezien dat de Amerikanen erg nonchalant met die hulzen omsprongen. Maar ja, het is nu eenmaal een feit dat het Amerikaanse leger op alle gebied in overvloed leefde. De Engelsen werd meestal gierigheid verweten, doch in feite waren de soldaten slechts van het hoogstnodige voorzien. Bovendien waren de Engelse soldaten stugger van aard dan de Amerikanen. De Amerikaanse soldaten waren in het algemeen goedmoedige kerels die dan ook beslist meer getapt waren dan de Engelsen. Vooral de gekleurde soldaten waren qua karakter erg geliefd. Maar de meesten van hen waren echte vrouwenjagers die het feit dat zij de bevrijders waren, uitbuitten.

In Amerika kregen zij op dit gebied beslist niet de kansen zoals hier in het bevrijde gebied. In Amerika keken de blanke meisjes immers op de gekleurde medemens neer!

Voor sigaretten, chocolade, vlees en andere zaken was voor hen bij vele meisjes te koop waar ze in Amerika niet aan durfden te denken. Ik spreek van te koop, omdat wat er op dit gebied gebeurde, geheel vrijwillig gebeurde. Wel was het zo dat zij niet erg voorzichtig omsprongen met de gebruikte condooms na hun escapades. Vaker zag ik condooms na gebruik in heggen en struiken liggen. Ook zag men weleens kinderen die ballonnen aan het opblazen waren. Ik ga ervan uit dat het dan om nieuwe, ongebruikte condooms ging!

Op een keer stond ik voor het huis. Een Amerikaanse legerwagen waarop een tiental gekleurde soldaten zaten, stopte bij mij.

De Amerikaanse soldaten waren in het algemeen goedmoedige kerels die dan ook beslist meer getapt waren dan de Engelsen.

De chauffeur vroeg mij iets. Ik verstond hem echter niet, maar wel was me duidelijk dat zij een adres zochten. De soldaat liet me een groezelig briefje zien waarop een naam stond en een straat. Ze waren in de juiste straat en het adres was honderd meter verder. Ik las duidelijk de familienaam van de reeds vaker genoemde Trinke. Ik wees hun de weg en de truck schoot even daarna bij Trinke het open erf op. Ik zal niet verder op deze zaken ingaan, omdat het gevaar bestaat dat zij de boventoon gaan voeren. Maar feit is wel dat in onze strenge katholieke samenleving destijds, dit fenomeen een enorme indruk op me heeft gemaakt.

Vliegveld Beek

Het huidige vliegveld Beek is in feite door de Amerikanen aangelegd. Binnen enkele weken landden er grote toestellen die zich merendeels bezighielden met het transport van diverse zaken. Vaak ben ik naar die activiteiten gaan kijken. Het was zeer interessant. Naarmate het vliegveld meer uitgebreid werd, landden er ook grotere en zwaardere toestellen. Op een gegeven moment vroegen de Amerikanen om arbeiders die moesten helpen bij het aanleggen van het vliegveld. Deze arbeiders werden goed betaald, in natura en met geld. Vanwege het feit dat de ambachtsschool nog niet was heropend, wilde ik ook graag op het vliegveld gaan werken. Moeder wilde dat beslist niet en zei: "Lei, noe geleuf mich jong, de liers doa gein goods", waarmee de kous af was.

Bezoek aan vliegveldje
Nieuwdorp in 1952

Vliegveld Nieuwdorp voor 'dreuvigen'

Ook een ander vliegveld heb ik zien aanleggen en wel waar thans Nieuwdorp ligt. Ik weet nog dat de Pelden- en Arnoldenstraat precies in de landingsbaan zijn geprojecteerd. Het was maar een klein vliegveldje dat uitsluitend bestemd was voor verkenningsvliegtuigen. Wij noemden deze toestellen 'dreuvigen'. Zij vlogen boven het front en coördineerden voornamelijk het artillerievuur van de grondtroepen. Zij gaven inlichtingen omtrent inslagen en correcties van de artillerie. Verscheidene van die piloten waren thuis ingekwartierd. Meerdere malen heb ik geprobeerd om eens mee te mogen vliegen, maar het is me achteraf, begrijpelijk, nooit gelukt. Het vliegveld lag, zeker in het begin, geheel open en bloot in het veld. Ook werd het zeer schaars bewaakt. We konden heel dicht bij de toestellen komen, waarschijnlijk omdat enkele vliegers bij ons 'woonden'. Soms moesten we de baan vrij maken als een toestel moest landen of opstijgen. Na een paar dagen was dat ook afgelopen en moesten we alles van op een afstand bekijken.

**Meerdere
malen heb ik
geprobeerd om
eens mee te
mogen vliegen,
maar het is
me achteraf,
begrijpelijk,
nooit gelukt.**

Schotse soldaat tijdens oefening
in Stein in januari 1945

Soldaten in huis

Zoals gezegd, hadden we soldaten ingekwartierd. Moeder hield daar een leuke cent aan over. Vrijwel iedereen in onze omgeving had meerdere soldaten in huis opgenomen. Als men zich eenmaal opgegeven had om soldaten te huisvesten, ging dat automatisch door; ze kwamen en gingen. Zo hebben we ook Schotten ingekwartierd gehad die gekleed waren in de bekende rokjes. Spelend op hun doedelzakken marcheerden ze vaker door de straat, wat een prachtig gezicht was. Men moet niet vergeten dat dit voor ons iets heel nieuws was, soldaten met rokjes! Er werd weleens

spottend opgemerkt dat men alleen aan de geweren kon zien dat het mannen waren. Ook hebben we een keer 'Ratten' in kwartier gehad.

Dat waren Engelsen die op hun linkermouw een lapje in de vorm van een rat genaaid hadden. Zij hadden in Afrika onder generaal Montgomery tegen de Duitse soldaten van generaal Rommel gevochten. De 'Ratten' hadden in veldslagen om plaatsen zoals Tobroek, Bengasi, Tripoli, El Alamein enzovoort hun visitekaartje afgegeven en werden in het Engelse leger erg hoog aangeslagen.

Oefening Britse soldaten in Stein januari 1945

Engelsen
die op hun
linkermouw
een lapje in de
vorm van een
rat genaaid
hadden,
hadden in
Afrika onder
generaal
Montgomery
tegen de
Duitse soldaten
van generaal
Rommel
gevochten.

Het waren echter in het algemeen geen leuke kerels om in huis te hebben, want ze waren zeer ruw en soms ook wat afgestompt. Aan alles was te merken dat deze soldaten heel veel hadden meegemaakt. We hadden een keer zeventien soldaten gehuisvest. In de kamers op de vloer, op zolder, overal soldaten. Dat waren er toch wat veel vond moeder, want men kon zich niet wenden of keren. Wat een toestand! Gelukkig is dat maar een keer gebeurd en het was volgens de kwartiermeester echt een noodsituatie.

Twee patrijzen tegelijk geschoten

Sigaretten hadden we in die tijd uiteraard genoeg, alleen vonden we de Engelse niet zo goed als de Amerikaanse. 's Avonds werden er spelletjes gedaan met de soldaten. Diegenen die wij in huis hadden, verveelden zich niet. Op een keer kwam overdag een soldaat die bij ons gehuisvest was, erg druk pratend naar binnen. Wij verstonden er niets van, maar begrepen wel dat er iets bijzonders moest zijn. Hij maakte me duidelijk dat ik mee moest gaan. Nieuwsgierig ging ik mee. Het was erg koud en er lag sneeuw. Toen wij bij Creuwels kwamen, wees hij naar het tegenoverliggende veld. Er zaten enkele patrijzen in het veld, die bezig waren om onder de sneeuw nog iets eetbaars te zoeken. Verschillende soldaten hadden zich verdekt opgesteld achter de muur van Pepels. Eén soldaat had een geweer, ik dacht een soort flobert.

Liggend in de sneeuw besloop hij de patrijzen en bleef op een gegeven moment stilliggen. Ik zag hem zijn geweer richten, maar er gebeurde niets. Verbaasd vroeg ik mij af waar het schot bleef. Plotseling klonk er een lichte knal en twee patrijzen tuimelden in de sneeuw. Toen begreep ik waarom het zo lang geduurd had alvorens het schot viel. Hij wilde per se twee patrijzen tegelijk schieten. Het was een prachtig schot en hij werd dan ook door zijn collega's uitbundig geprezen. Jammer genoeg was de schutter niet bij ons ingekwartierd, zodat we geen patrijzen gegeten hebben.

Natte schoenen onder de kachel

Affiche m.b.t. militaire eigendommen

Op een gegeven moment stonden zij op en maakten ons duidelijk dat ze schoenen gingen halen. Wij lachten eens en zagen er niet veel heil in. Na enkele uren kwamen zij terug. Enkele soldaten droegen, alsof ze Zwarte Piet waren, een jutezak op hun rug. De zakken werden op de keukenvloer leegggeschud. We waren stomverbaasd toen we de inhoud zagen. Er waren inderdaad schoenen bij in verschillende maten, handdoeken, ondergoed, zakdoeken enzovoort. Het waren allemaal gebruikte spullen. Ze hadden ook een mooie Nederlandse vlag gevonden, die ze vader heel trots overhandigden. Toen we de vlag wat nader bekeken zagen we dat de kleuren zwart, geel en rood waren, een onvervalste Duitse vlag!

De bedoeling van de soldaten was goed, maar we konden niet veel doen met de spullen die ze 'ergens' gehaald hadden. We lieten dat echter niet blijken en toonden ons erg blij. Volgens wat we uit hun verhaal begrepen, kwamen de spullen van Mönchengladbach of in ieder geval uit die buurt.

Grillige grensverloop

Ze hadden die zaken gewoon uit de verlaten Duitse huizen gehaald. Ook kwam het veelvuldig voor dat de soldaten in Nederlandse huizen op jacht gingen naar bruikbare spullen. Dat was mogelijk omdat de mensen door de Duitsers geëvacueerd waren, de meesten naar Friesland en Groningen. De Duitsers verwachtten namelijk dat er in die streek heel veel granaten zouden vallen, wat inderdaad het geval was. Doordat in onze streek de mensen gewoon in hun huizen verbleven, wisten de soldaten niet waar Duitsland begon.

De Duitse huizen waren immers ook verlaten. Het 'organiseren' in de Nederlandse huizen gebeurde dus absoluut niet met opzet. De soldaten waren gewoon niet op de hoogte van het grillige grensverloop. Zo is het beslist gebeurd dat spullen afkomstig uit huizen van Echt, Posterholt, Nieuwstadt en Roosteren, hier in Stein en omstreken door de Engelsen, al dan niet tegen betaling, aan de man gebracht zijn. Vaker heb ik van die wagens gezien, volgestouwd met allerlei spullen die stiekem door de Engelsen verkocht werden.

Stiekem, omdat de Engelse militaire politie niet mals was en deze soldaten krijgsraad, gevolgd door gevangenisstraf, riskeerden. De soldaten die bij ons gelegerd waren en die ons hadden willen helpen, moeten echter niet vergeleken worden met dit soort elementen. Maar ja, men vindt dit soort in elk leger. Zoals gezegd, hadden we soms soldaten ingekwartierd die erg ruw in hun opvattingen waren.

Spullen
afkomstig uit
huizen van Echt,
Posterholt,
Nieuwstadt en
Roosteren, zijn
hier in Stein en
omstreken door
de Engelsen, al
dan niet tegen
betaling, aan de
man gebracht.

Aanslag op het KJV-gebouw

Op een avond sloegen in de Kruisstraat nabij het KJV-huis enkele Duitse granaten in. Toevallig passeerde op dat moment een Engelse jeep waarin drie mannen zaten. De jeep kreeg een voltreffer en de soldaten waren op slag dood. Toen vader dat thuis aan een soldaat vertelde, trok deze zijn schouders op en vroeg of er ook burgers getroffen waren. “Nee”, zei vader. “Nou gelukkig maar”, was het antwoord van de soldaat. “Natuurlijk is het niet leuk als soldaten sneuvelen, maar het is nu eenmaal voor velen hun lot, wij zijn tenslotte militairen.” Na zo’n antwoord moest vader toch even slikken.

Geen kerstmaal voor de Schotten

Kerstmis 1944 hadden we ook weer Schotten ingekwartierd. Ze zouden bij ons Kerstmis vieren met nog enkele vrienden die elders waren ondergebracht. Reeds enkele dagen waren de soldaten bezig met het verzamelen van alles wat geconsumeerd zou worden. Men wilde er wat bijzonders van maken, omdat ze bang waren dat zij een dezer dagen naar de Ardennen moesten om de Amerikanen bij te springen die in hevige gevechten waren verwickeld met het leger van generaal Von Rundstedt. Het zou misschien lang duren voordat zij weer eens de kans kregen om goed te feesten. Moeder had gezorgd voor de algemene aankleding van de tafel. Kortom, toen de tafel gedekt was, hoefde deze niet onder te doen voor een mooie feestdis in een hotel.

Alvorens aan tafel te gaan, werd het glas geheven. Daar deden wij aan mee. We waren trouwens ook genodigd voor het eten, maar moeder vond het leuker voor de soldaten wanneer zij dat onder elkaar nuttigden. Maar ja, het zou anders lopen. Opeens verscheen er een officier die zijn mannen duidelijk maakte dat zij binnen een halfuur klaar moesten staan voor vertrek naar de Ardennen. De gezichten van de soldaten spraken boekdelen. Moeder pakte zoveel mogelijk in van de kalkoen, andere lekkernijen en drank. Ondertussen waren de soldaten druk aan het pakken. Inderdaad, toen een halfuur verstreken was stonden zij bepakt en bezakt aan de straat. Gauw werden er nog wat handjes geschud en werd er hier en daar een kusje gegeven. Inmiddels stonden de legerwagens reeds klaar. Het opladen van de bekleding en het zelf plaatsnemen was gebeurd in een fractie van enkele minuten. Daarna trokken de wagens op, waarna deze soldaten als het ware in het niets verdwenen.

Opeens
verscheen er
een officier die
zijn mannen
duidelijk
maakte dat
zij binnen een
halfuur klaar
moesten
staan voor
vertrek naar
de Ardennen.

6-kilometerzone

Nooit hebben we nog iets gehoord van hen. In de Ardennen is toen hevig gevochten. Een van de ergste problemen was het om de Duitse infiltranten, die gekleed waren in Amerikaanse legeruniformen, te ontmaskeren. Men kon dat goed merken aan de Amerikaanse politie die zeer streng was.

Voortdurend werden soldaten aangehouden, verhoord en hun papieren gecontroleerd. Ook de burgers moesten het ontgelden. De Amerikanen vertrouwden niemand meer! Men voerde de 6-kilometerzone in. Dit hield in dat men zich niet verder dan 6 kilometer van huis mocht bevinden. In het begin hadden we geen moeilijkheden met deze maatregel, maar dat zou weldra veranderen. Vader kreeg namelijk een ernstig ongeluk tijdens zijn werkzaamheden op de Maurits. Zijn linkeroog was door een splinter zwaar beschadigd, waardoor hij in de oogkliniek van Maastricht moest worden opgenomen. Maastricht lag verder dan 6 kilometer van Stein, zodat we nu direct met deze maatregel in aanraking kwamen. Enkele malen had moeder van de OD-commandant een pasje gekregen dat slechts één dag gold. Moeder vond hier echter wat op. Zij droeg mij op om mij te laten inschrijven in de gemeente Rothem. Ze had met haar zuster Tina geregeld dat ik bij haar een tijdje kon logeren. Aldus geschiedde.

Naar Rothem

Het was goed bekeken, omdat ik me dan op de helft van de afstand Stein-Maastricht bevond. Deze afstand was in ons voordeel door de OD geschat op 12 kilometer. Hierdoor kon ik naar Maastricht om vader te bezoeken. Vervolgens reed ik dan naar Stein om moeder verslag uit te brengen.

Heel vaak werd ik aangehouden door de wachtposten van de OD, vooral langs het Kanaal. Het was een erg spannende tijd. In Maastricht, dat krioelde van de Amerikanen, moest ik meestal lang wachten voordat ik over de brug kon. Dit was een pontonbrug die door de Amerikanen was aangelegd (figuren 51 en 52). De brug werd gedragen door bootjes en had geen leuning. Aan het begin en einde van de brug stonden MP'ers die het verkeer regelden. De mensen werden al bang als ze zagen hoe deze militaire politie het tempo van de overtocht steeds trachtte op te voeren.

Wij wisten dat we er straks midden tussenin zaten. Wanneer wij burgers dan plotseling het sein kregen dat we de brug mochten betreden, gebeurde dat altijd tussen de Amerikanen in. Tanks, grote legertrucks, stukken geschut en jeeps reden voor en achter ons. Meestal was het voor ons een erg zenuwachtige bedoening. De Amerikanen hadden immers niet veel tijd en steeds maanden hun opjagende kreten de burgers tot grote spoed. Na een paar keer wist ik er wat op. Ik ging vlak langs de rand van de brug lopen, zodat de soldaten de vrije doorgang hadden. Het Ardennenoffensief veranderde de Amerikaanse soldaten volkomen. Ze waren hun gemoedelijkheid kwijt. Ze traden erg zenuwachtig en nors op. Maar dat was goed te verklaren, omdat iedereen een vijand kon zijn. Het Amerikaanse uniform gaf immers geen garantie meer dat het om een vriend ging. Ik weet dat het angstzweet me heel vaak in de handen stond als ik de brug over moest. De brug danste en het geratel was niet van de lucht als de zware tanks eroverheen reden. Dit was een situatie die ik niet gauw zal vergeten. In het begin ging ik iedere dag mijn vader opzoeken en moest dus twee keer die brug over. Gelukkig vond vader dat een beetje veel van het goede en het aantal bezoeken werd sterk gereduceerd.

Wassen voor de Amerikanen

Na enige tijd, toen het Ardennenoffensief van de Duitsers was afgeslagen, veranderden de Amerikanen weer. Het werden weer de goedmoedige kerels van voor het offensief. Zoals bekend baadde het Amerikaanse leger in overvloed. De soldaten hadden, afgezien van hun thuisfront, alles wat hun hartje begeerde. Ook is bekend dat zij niet te gierig waren om de burgers te laten meegenieten van hun overvloed. Een van de manieren om wat meer van die overvloed in handen te krijgen, was om zoveel mogelijk diensten voor de soldaten proberen te verrichten. Zo ontstond, vooral in Maastricht en omstreken, het fenomeen 'wassen voor de Amerikanen'.

Het wringen van de was

Tante Tina was erg gecharmeerd van deze dienstverlening, omdat het loon in natura soms buiten alle proporties viel. Heel vaak heb ik met tant Tina en Truus in diverse legerkampen in de rij gestaan om zo'n plunjezak met vuile was te verwerven. Dat speelde meestal op enkele plaatsen in Maastricht, Limmel en Rothen. Ik had vaak medelijden met Tina. Zij stond soms letterlijk dag en nacht aan de wastobbe of aan de strijkplank. Het hele huis hing constant vol drogend wasgoed. Het is me altijd een raadsel geweest hoe ze alles weer in de juiste plunjezakken kreeg. Zelden of nooit maakte zij een vergissing. Als alles netjes gewassen, gestreken en opgevouwen was, moesten Truus en ik meestal de was gaan terugbrengen. We hadden dan een grote tas bij ons waar het 'loon' in gedeponeerd werd.

Het loon was in de regel niet mis en bestond uit sigaretten, chocolade, vlees in blik, koekjes, eierpoeder, zeep enzovoort. Nonk Jac had twee grote wasmanden vol pakjes sigaretten. Het waren er wel een paar honderd. Hij was er heel zuinig op en kon er heel slecht afstand van doen. Later verkocht hij de sigaretten voor 20 gulden per pakje. Ik kan me nog goed de merken herinneren die we destijds ontvingen. Het waren Chesterfield, Raleigh, Camel, Lucky Strike, Philip Morris en Pall Mall. Een enkele keer, als nonk Jac goede zin had, kreeg ik ook een pakje van vier of tien stuks, die in de rantsoendozen zaten. Op een keer had hij ergens sigaretten op de kop getikt die ik voortaan kreeg te 'stoken'.

**Het loon was
in de regel niet
mis en bestond
uit sigaretten,
chocolade, vlees
in blik, koekjes,
eierpoeder, zeep
enzovoort.**

Het waren witte pakjes en het merk was 'Jan maat'. Ze waren slecht en leken niet op die heerlijke Amerikaanse sigaretten. Maar toch mocht ik niet klagen, want tant Tina stopte me vaker een pakje van twintig stuks in de vingers. Als nonk Jac in de buurt was, rookte ik zijn 'maatjes'.

Legerkamp in Limmel

Op een keer was ik met Truus in een legerkamp in Limmel. We waren op zoek naar de man wiens plunjezak op mijn fiets lag. Rustig slenterden we tussen de tenten door en lieten hier en daar het briefje zien waarop de naam stond van degene die we moesten hebben. We kwamen langs een groot stuk luchtdoelartillerie. Vol bewondering bleef ik staan om de kolos te bekijken. Met ontzag keken we naar de granaten die gewoon open en bloot in kisten naast het kanon stonden. Plotseling kwamen er soldaten aangerend die plaatsnamen op de stoeltjes die aan het kanon bevestigd waren. Wij keken onze ogen uit, terwijl zij heel ijverig aan de wielen draaiden waardoor de loop van het kanon van stand begon te veranderen.

Plotseling braakte het kanon vuur uit de loop en de lege huls viel kletterend op de grond. De schoten volgden zich nu zeer snel op en we hoorden de hulzen steeds op de grond vallen. Bij het eerste schot was onze nieuwsgierigheid reeds bevredigd en we maakten dat we wegkwamen. Blijkbaar waren er Duitsers in de lucht, maar wij hadden niets gemerkt. We schaamden ons toch wel een beetje toen we zagen hoe onverschillig de soldaten reageerden op dat schieten. Gauw hervatten we onze zoektocht naar 'onze' man. Nadat we hem gevonden hadden, werd er snel afgerekend en we verlieten zo vlug mogelijk het legerkamp.

Op een avond
was ik getuige
van de manier
waarop deze
producten in het
zwarte circuit
terechtkwamen.

Zwarte circuit

Het waren niet alleen sigaretten waarmee een levendige handel op de zwarte markt werd gedreven. Vrijwel alle Amerikaanse producten waren voor veel geld te koop. Op een avond was ik getuige van de manier waarop deze producten in het zwarte circuit terechtkwamen. Er werd voorzichtig bij tant Tina op het raam geklopt. Nonk Jac ging naar de deur. In het donker stond een man die vroeg of het binnen veilig was. Nonk Jac stelde hem gerust en de man kwam naar binnen. Hij vertelde dat er zo meteen in garage Ploum aan de overkant, een verkoop plaats zou vinden van Amerikaanse producten. Nonk Jac had er wel oren naar en tant Tina ging ernaar toe. Er stonden twee grote legertrucks in de garage waarop verschillende kisten en vele dozen waren geladen. Twee Amerikaanse soldaten probeerden de inhoud van die kisten en dozen aan de man te brengen. De handelswaar viel de aanwezigen tegen. Men had aan sigaretten gedacht. Het waren echter confituren. Tant Tina heeft toen ook een groot blik gedroogde pruimen meegebracht. De prijs was 3 gulden. Toen ze terug wilde gaan om misschien nog iets van haar gading te kunnen kopen, werd nonk Jac een beetje bang en raadde het haar af. Hij had een heilige schrik voor de militaire politie die, als ze dergelijke dieven te pakken kregen, niet zachtzinnig optraden. De legertrucks waren natuurlijk ergens gestolen en werden, als alles verkocht was,

rustig langs de weg geparkeerd. In hun eigen jeep vertrokken de rovers dan met de noorderzon.

Jeep in Rothem

Op een keer reed een inwoner van Rothem in een jeep door het dorp. Blijkbaar was het geen tijdelijke zaak, want men zag hem dagelijks in dit voertuig door Rothem rijden. Iedereen vroeg zich af hoe hij aan die jeep kwam. Het was inmiddels heel duidelijk dat hij het voertuig als zijn eigendom beschouwde. Dat was ook zo want hij had dat ding eerlijk gekocht, vertelde hij aan nonk Jac. Enfin, lang heeft hij geen plezier beleefd aan zijn voertuig want de militaire politie dacht er anders over. Zijn verhaal dat hij die jeep voor enkele goede flessen wijn gekocht had van twee gekleurde soldaten,

geloofde de politie wel, maar toch was het afgeven geblazen. De soldaten hadden de jeep natuurlijk ergens in de stad gestolen en aan deze domme burger verkocht. Deze kon blij zijn dat de politie het liet bij de inbeslagname. De politie wist echter dat de grootste schuld bij de Amerikanen zelf lag. Er waren vele soldaten die stalen als de raven.

Geheimzinnige Engelse soldaten

Nadat vader uit het ziekenhuis was ontslagen, keerde ook ik weer naar huis en werd weer met de Engelse soldaten geconfronteerd. Zoals reeds eerder opgemerkt, waren de Engelse soldaten heel anders dan de Amerikanen die ik enige tijd had meegemaakt. Ze waren ook veel voorzichtiger, strenger, gedisciplineerder en deden soms zeer geheimzinnig, getuige het volgende verhaal.

Evacuatie Meers

Enige maanden na de bevrijding (in de winter van 1944-1945) kregen de inwoners van Meers, Maasband en Veldschuur via het gemeentebestuur van Stein te horen dat zij voor een bepaalde datum moesten evacueren. De datum waarop deze evacuatie gerealiseerd moest zijn, is me helaas ontschoten, maar speelt in het verhaal geen rol van betekenis. Omtrent de reden van deze ingreep bleef men heel vaag. Ik ben ervan overtuigd dat men op het gemeentehuis niet beter geïnformeerd was. Er braken voor de mensen die het betrof nu drukke dagen aan. Eerst moest buiten het dorp of gehucht contact opgenomen worden met familie of bekenden die misschien genegen waren om soms hele gezinnen met hun huisraad op te nemen. Meestal werd het huisraad opgeslagen in schuren, stallen of op zolders. Vele mensen waren tevens in het bezit van veldvruchten, groot en/of klein vee enzovoort. Kortom, deze evacuatie betekende voor de evacués en hen die ze opvingen, een zeer grote inbreuk op hun normale levenspatroon. Eigen transportmogelijkheden hadden de mensen niet, zodat de Engelse militairen moesten bijspringen met hun legerwagens. In een café, ik dacht dat het bij 'de Sjoester' was, kon men deze wagens met chauffeur bestellen. Men hoefde niet lang te wachten, want er waren wagens genoeg. Men kreeg echt de indruk dat de Engelsen haast hadden met de hele operatie en dat zij er alles aan deden om stagnaties te voorkomen. Het was zo geregeld dat de Engelsen twee vrachten per dag moesten doen, ongeacht waarnaartoe.

Meehelpen met laden en lossen

Hierdoor waren er chauffeurs die een enkele keer pech hadden wanneer de afstand tot de plaats van bestemming ver weg was gelegen. Maar als regel viel de afstand nogal mee, omdat de meeste mensen bij familie in de buurt hun domicilie vonden. Het schijnt dat de soldaten het maar een vervelende klus vonden. Ze waren tenminste nogal nors en erg gejaagd. Bovendien was het zeer koud en de wagens waren nog niet verwarmd. Ik heb bij de evacuatie van Meers meegeholpen met het inladen van allerhande huisraad. Andere zaken, zoals vruchten die niet in zakken vervoerd konden worden, mochten niet mee. Aan dat helpen met laden en lossen was een behoorlijke vergoeding verbonden, die door de gemeente betaald werd. Ik weet nog dat we bij Pierre Salden, ook wel 'Pierre de Groaf' genoemd, moesten laden. Toen we alles opgeladen hadden, wilde de Engelse soldaat de achterklep van de wagen sluiten. Pierre kwam op hem toegelopen en maakte hem duidelijk dat er nog iets mee moest. Geïrriteerd maakte de soldaat de klep weer open en liep langs de wagen, terwijl hij van de kou zijn armen tegen zijn lichaam sloeg. Af en toe keek hij op zijn horloge, het was zijn laatste rit voor die dag. Pierre was intussen bezig met een kruiwagen 'heksel' op de wagen te deponeren. Zijn zoon Pie hield een fiets in de hand die ook nog mee moest. Het duurde de soldaat wat lang en hij ging eens poolshoogte nemen naar wat die twee aan het uitspoken waren. Pierre kwam

op dat moment net van de wagen af en wilde nu de fiets verzorgen. De soldaat keek eens naar die kruiwagen met dat gesneden stro en werd geweldig kwaad. Hij sprong op zijn wagen, schopte de kruiwagen ervan af en deed de klep dicht. Pierre stond eerst beduusd te kijken, maar viel toen uit tegen zijn zoon, omdat die de fiets niet meer op de wagen durfde te laden. Weldra rolden beiden over de grond. Dan lag de een boven en dan de ander. Met hun vuisten bewerkten ze elkaar. Even keek de soldaat geamuseerd naar dit tafereel, maar herinnerde zich toen schijnbaar opeens dat het zijn laatste rit was die dag. Hij sprong op de vechtenden en pakte ze allebei in hun nekvel. De oude Pierre, die behoorlijk tegenspartelde, kreeg nog een flinke trap onder zijn achterste van de soldaat. De soldaat sprong nu in zijn wagen en begon langzaam weg te rijden. Pierre, die de soldaat de weg moest wijzen, kon amper in de wagen klimmen. Voor mij als jonge kerel was dat geen probleem. Ik sprong op de wagen en nestelde mij tussen de zakken met appels. Zoals gezegd, was het bar koud. Doordat de brug over het kanaal in Stein kapot was, moest alle verkeer via een soort veldweg over Urmond om Stein te kunnen bereiken. (Deze weg is er nu in 1991 nog. Hij loopt langs de boerderij van Bours.) Het kwam vaak voor dat er om een of andere reden een opstopping was. Ook die middag stonden de wagens geruime tijd stil. Ik had me een appel gepikt uit een van de zakken en zat smakelijk te eten.

Pierre zat in de cabine en zag toch niets! Fruit was in die tijd erg kostbaar want diepvriesapparatuur kende men nog niet. Enkele maanden na de oogst was er beslist geen fruit meer. De soldaten liepen met rode gezichten van de kou langs de wagens. Opeens keek een van die soldaten naar mij en vroeg om een appel. Toen ik hem de appel gaf, schrok ik omdat er nu steeds meer soldaten op onze wagen afkwamen. Het leek wel of ik op de markt stond. Plotseling verscheen Pierre met onze chauffeur op het toneel. Hij werd heel erg kwaad en begon op mij te schelden. 'Onze' chauffeur, met wie Pierre al kennis had gemaakt, keek hem eens heel lelijk aan en klopte mij op de schouder. Pierre, die toch wel onder de indruk was van de schoenen van die soldaat, lachte eens zuur en ik mocht doorgaan met uitdelen. Gelukkig voor hem reden we vlak daarna weer door.

Uitgangsverbod

Toen de evacuatie van alle mensen was voltooid, kregen we bezoek van een officier, vergezeld van een tolk. Zij gingen huis voor huis in onze straat. Later bleek dat zij elk huis dat langs een bepaalde route lag, hadden bezocht. De officier deed mee dat de volgende dag (zaterdag) niemand op straat mocht komen en dat het zelfs verboden was om vanachter de gordijnen te gluren naar wat er op straat zou plaatsvinden. Dat laatste had de officier niet moeten zeggen, want nu werden we zo nieuwsgierig dat we de zaterdag bijna niet konden afwachten.

Gluurder betrapt

De volgende morgen waren we dan ook al vroeg uit de veren om te zien wat er stond te gebeuren. Het duurde niet lang of er verschenen enkele soldaten die als het ware de straat verkenden. We trokken ons een beetje terug, zodat ze ons niet konden zien. Even daarna verschenen er grote opleggers met 'iets' erop. Dat 'iets' was goed ingepakt in zeildoek, zodat er totaal niets te zien was. Er werd achter de gordijnen druk gespeculeerd over wat er zich onder dat zeil zou bevinden.

Langzaam trokken de opleggers voorbij zonder hun geheim prijs te geven. Plotseling stopte de colonne en bij iedere oplegger werden wachtposten geplaatst, bestaande uit de chauffeur en zijn bijrijder. De hele verdere dag en nacht stond de colonne stil. De volgende dag, op zondag dus, kwam hier en daar heel aarzelend iemand tevoorschijn om zich kerkwaarts te begeven. De soldaten moesten dat toestaan, omdat de termijn waarin het uitgangsverbod gold, verlopen was.

Mertien schrok hevig. Hij stak zijn paraplu weer op en met zenuwachtige gebaren en een hoofd als een pioen vervolgde hij zijn weg.

Men had kennelijk niet gerekend op het ontstane oponthoud. De soldaten waren zeer argwanend en hadden gezien hun optreden, zeer zeker hun consignes.

Vlak voor ons huis stond ook zo'n combinatie. De soldaten liepen er steeds omheen in tegengestelde richting, zodat ze zich tussen ons huis en de oplegger troffen. Aan de andere kant van de oplegger was een zogenaamde graaf, zodat men aan die kant geen pottekijkers hoefde te verwachten.

Toen beide soldaten even stonden te praten achter hun te bewaken object, kwam toevallig de oude Mertien Muris langs. Hij zag geen soldaten en dacht dat hij nu de kans van zijn leven had om het 'geheim', dat schijnbaar iedereen bezighield, te ontmaskeren. Wij konden ondertussen alles goed volgen vanachter de gordijnen. Ook de soldaten konden wij gedeeltelijk zien. Mertien, die vanwege het druilerige weer zijn paraplu had opgestoken, gluurde vanonder zijn paraplu om zich heen, maar merkte de soldaten niet op. Toen deed hij zorgvuldig maar snel zijn paraplu dicht en gebruikte die heel handig om het zeil even te verwijderen. Daarna stak hij zijn hoofd onder het zeil ... Een van de soldaten hief even het hoofd op en hoorde schijnbaar iets. Voorzichtig kwam hij tevoorschijn en ontdekte de glurende man die nu bijna tot aan zijn borst onder het zeil verdwenen was.

Soldaten klimmen langs een steile helling omhoog

De soldaat haalde uit en gaf de arme Mertien een behoorlijke trap onder zijn achterste. Mertien schrok hevig. Hij stak zijn paraplu weer op en met zenuwachtige gebaren en een hoofd als een pioen vervolgde hij zijn weg.

We konden duidelijk zien dat de soldaat ook schrok toen hij het hoofd van de gluurder zag. Mertien was immers een oude man die de zeventig reeds lang gepasseerd was. Maar hoe het ook zij, ook Mertien wist niet wat hij gezien had, dus bleef het 'iets' onder het zeil vooralsnog een raadsel. Toen

de colonne zich weer in beweging zette, namen de opleggers dan ook voorlopig hun geheim mee. Voorlopig, omdat de ontknoping in aantocht was. Deze diende zich, zoals dat meestal gaat, aan door hardnekkige geruchten. Enkele mensen beweerden namelijk dat ze vanaf de Scharberg gezien hadden hoe Engelse soldaten zich met vreemde activiteiten in de Maas bezighielden. Natuurlijk trokken wij via het Meeldert naar de Scharberg om dat met eigen ogen te zien.

Amfibievaartuigen oefenen in de Maas

Bij de Scharberg aangekomen zagen we niets bijzonders in de Maas. Wel hoorden we zwaar motorengeronk in de verte. Wij gingen op het geronk af en toen zagen we vanaf de Scharberg bij de kerk van Elsloo dan eindelijk met eigen ogen het 'grote geheim'. Wel moet gezegd worden dat het uitzicht door het struikgewas niet bijzonder goed was, maar voor ons toch duidelijk genoeg. Het waren amfibievaartuigen die gewoon door de Maas reden. Wij noemden ze direct 'watertanks'. De reden waarom men het stuk van de Maas tegenover de Steinse ruïne verreed, was gemakkelijk te raden. Men had van hieruit namelijk een heel breed en open uitzicht op de Maas. Activiteiten die hier werden uitgevoerd, vielen derhalve direct in het oog. We begrepen niet wat aan die situatie zo geheim was. Hadden hiervoor mensen moeten evacueren? Maar ja, het raadsel was opgelost en enige dagen later sprak er al niemand meer over.

Geheime militaire oefening in Meers

In de tijd dat dit speelde lagen overal in ons dorp Engelse soldaten ingekwartierd. Hun onderdeel was een ander dan dat van de soldaten die in de Maas bezig waren met hun watertanks. Ook wij hadden soldaten ingekwartierd.

Op een avond zaten we gezellig te kaarten met die soldaten, toen er een 'vreemde' soldaat binnenkwam. Hij bleek een vriend van een van onze soldaten te zijn. Het was een erg vlotte kerel die al gauw driftig meekaartte. Hoewel van conversatie zo goed als geen sprake was, werd er toch wel heel wat moeite gedaan om enig mondeling contact te hebben. Dat viel niet mee en er vielen dan ook soms heel vervelende hiaten waarin het niet wilde lukken om ons op welke manier dan ook verstaanbaar te maken. 'Onze' soldaten spraken erg geanimeerd met de nieuwkomer.

Opeens meende iemand van ons het woord 'Meers' verstaan te hebben. "Als dat zo is," meende vader, "gaan we nog lachen vanavond." Hij vroeg met handen en voeten aan de soldaat waar hij gelegd was. Natuurlijk verstond hij mijn vader niet, omdat hij waarschijnlijk 'taalkundig' niet erg goed onderlegd was. Na enkele zinnen wisten we al dat hij het Heerlens, Steins, Duits en zelfs het Nederlands niet beheerste. Wellicht sprak hij alleen Engels, maar dat beheerste vader weer niet.

Toch begreep de soldaat opeens dat vader dacht dat hij in Meers gelegd was. Hij beaamde dat met zichtbare tegenzin en nam de kaarten weer op die tijdens dat 'gesprek' waren blijven liggen. Vader maakte nu met de hand een beweging alsof een tank over een obstakel kroop. Tevens maakte hij er een brommend geluid bij.

Voor al het woord 'water' deed het goed. De soldaat werd erg bleek en er ontspon zich een heftig en druk gesprek tussen de Engelsen. Een van de bij ons gelegeerde soldaten die zich nogal goed verstaanbaar kon maken, vroeg aan vader hoe hij aan die informatie kwam.

Een patrouille op de drassige weg

Ook vader was een beetje geschrokken van de reactie van de soldaat uit Meers. De lol was er dan ook geheel vanaf. Vervolgens maakte hij de soldaat duidelijk dat wij het een en ander met eigen ogen gezien hadden. De soldaat geloofde dat maar half en vroeg of vader de volgende dag met hem mee wilde gaan om hem te wijzen van waaruit wij dat gezien hadden. Vader stemde direct toe en het kaartspel werd voortgezet, zij het onder een ietwat bedrukte stemming.

Tijdens het kaarten viel ons op dat de naam 'Meers' zo nu en dan toch nog viel. We vroegen ons af wat er toch zo vreemd en geheimzinnig was aan het hele gebeuren. Zouden de Engelsen denken dat ze op deze manier iets voor de Duitsers verborgen konden houden? We vonden dat ronduit gezegd belachelijk! De volgende dag, tegen de middag, verscheen de soldaat uit Meers zoals afgesproken en ze begaven zich via het Meeldert naar de Scharberg.

Even keek de soldaat
verbouwwereerd naar
het schouwspel
en begon toen
onbedaarlijk te
lachen, waarbij hij
zich telkens op zijn
dijen sloeg.

1945

Het was vader reeds opgevallen dat de soldaat een paar keer was blijven stilstaan om te luisteren naar het motorengeronk in de verte. Op de Scharberg aangekomen wees vader hem door het struikgewas op zijn collega's die naar hartenlust door de Maas aan het crossen waren. Even keek de soldaat verbouwwereerd naar het schouwspel en begon toen onbedaarlijk te lachen, waarbij hij zich telkens op zijn dijën sloeg. Hij klopte vader op zijn schouder en maakte hem duidelijk dat hij zin had in een borrel. Beiden stapten bij café 'De Dikke Stein' naar binnen en consumeerden enkele pilsjes. De soldaat schoot meerdere malen in de lach als hij vader aankeek. Hierbij werden de betrekkingen tussen Heerlen, Stein en Nederland enerzijds en Engeland anderzijds behoorlijk aangehaald en verstevigd.

Enige weken later mochten de mensen uit Meers weer terug naar hun huizen. De Engelsen hadden in vele van die huizen een echte troep achtergelaten, wat hun imago niet ten goede kwam. We kunnen rustig aannemen dat in het Engelse kamp hier en daar een zware pijp gerookt is.

Gevangen SS'ers werken in de mijnen

Toen ik in 1946 op de Maurits begon, heb ik vaak staan kijken naar de gevangenen die gedwongen waren om in de mijnen te werken. Een van de gevangenen kende ik vanuit de krant, namelijk Cor Wals, een bekende

wielrenner. Er werd beweerd dat de later in Stein gestationeerde arts Brasem ook in de mijn Maurits als gevangene gewerkt heeft. Onder strenge bewaking kwamen de gevangenen met hun handdoek om de hals, het bedrijf opgemarcheerd. Het viel me altijd op dat ze zo prima in de pas liepen, wat gezien hun recente verleden eigenlijk voor de hand lag.

Emotionele Israëliër

Op een keer moest ik vanwege machinecontrole op de Steenberg zijn. Moors, mijn baas, zei dat ik iemand mee moest nemen die de 'berg' eens vanboven wilde zien. Die iemand bleek een Israëliër te zijn die in Tel Aviv studeerde voor ingenieur. Hij sprak goed Duits, dus we konden elkaar verstaan. Hij droeg een uniform en zat in het leger, dat schijnbaar pas was opgericht. Hij vertelde mij dat zijn familie nagenoeg uitgeroeid was door de Duitsers. Doordat zijn ouders in Amerika woonden, waren zij de dans ontsprongen. Toen we boven op de Steenberg aankwamen, wees ik hem op de plaats waar het Duitse afweergeschut gestaan had. De fundatie was er nog. Hij werd er heel stil en ontroerd van. "Het is de eerste keer in mijn leven dat ik rechtstreeks geconfronteerd word met een stuk werkelijkheid uit dat verschrikkelijke verleden", waren zijn woorden. Ik weet nog goed dat zijn reactie mij wat overdreven leek. Maar ja, wij hadden ook niet zo'n vreselijke ervaringen opgedaan.

“Het is de eerste keer in mijn leven dat ik rechtstreeks geconfronteerd word met een stuk werkelijkheid uit dat verschrikkelijke verleden”, waren zijn woorden.

Souvenirs van het Ardennenoffensief

Zoals gezegd, had ik in die tijd te doen met machineonderhoud. Heel vaak moesten wij van het onderhoud naar de werkplaats ‘mijnhoutzagerij’ om nieuwe zagen op de machines te monteren. In het mijnhout, dat meestal uit de Ardennen afkomstig was, zaten heel veel granaatscherven. Het waren souvenirs van het Ardennenoffensief. Er waren soms heel grote scherven bij. Als een zaag op zo’n scherf kwam, was het gebeurd met de zaag!

Oorlogskerkhof in Margraten in aanleg

Ter afsluiting van deze oorlogsherinneringen wil ik nog iets vertellen over de aanleg van het oorlogskerkhof te Margraten. In 1948 was ik met mijn klas van de leerlingenwerkplaats in Vaalsbroek op vakantie. Tijdens een lange wandeling bezochten we ook het militaire kerkhof in Margraten dat in aanleg was. Met een paar jongens gingen we de werkzaamheden van iets meer dichterbij bekijken. Amerikaanse legertrucks, geladen met grote kisten, reden naar de gedolven graven. Duitse krijgsgevangenen die de graven gedolven hadden, haalden de kisten van de trucks.

De lijken werden nu uit de kisten op een wit laken gerold, waarna de punten van dit laken op een bepaalde manier geknoopt werden. Daarna legde een Amerikaanse soldaat een kruis, waaraan een label bevestigd was, op de ‘bundel’. De Duitse soldaten legden de gesneuvelden in zijn graf, dichtten dit en plaatsten het kruis in de juiste stand.

Het was snikheet die dagen de Duitse soldaten, alsmede de Wij jonge jongens konden niet tegen deze aanblik en keerden gauw terug naar de anderen. Ik weet nog goed dat er heel veel kleine bundels waren ... Toch moet ik zeggen dat, hoewel er duidelijk sprake was van een soort routine, het ter aarde bestellen niet ruw en onverschillig gebeurde. Het hele gebeuren straalde toch iets uit van een zeker respect voor degenen die men aan de aarde toevertrouwde.

Nu, na zoveel jaren, ben ik me meer bewust van wat ik toen gezien heb. Tenslotte betekent ieder graf het einde van een jong leven met toekomstidealen en met banden in verre oorden.

Mijn gevoel voor de gevallen gewone Wehrmachts-soldaten milder geworden.

Een jong leven waaraan op wrede wijze een einde kwam als tol voor een beter leven voor anderen. Ook is mijn gevoel voor de gevallen gewone Wehrmachts-soldaten milder geworden. Het zou een grote fout zijn om deze soldaten op één hoop te vegen met de nazi's in hun vele schakeringen, die allemaal gespeend waren van menselijke gevoelens en waarden.

Memorial Day 2016 op oorlogskerkhof in Margraten

Nieuws uit de Tweede Wereldoorlog

Bombardement 1945

Uit: een stuk van Harry Rouvroye, Nieuwjaar 1944-1945. Bedoeld is het KJV-gebouw, waarbij twee Britse soldaten werden gedood.

Lang heeft dit rustmoment niet geduurd want vanaf half een tot vier uur vlogen continu Duitse bombardementsvliegtuigen boven ons die nu eens hier, dan weer verderop enkele bommen of brandbommen dropten. Sittard, Maastricht, Heerlen, Stein, Elsloo en vele andere plaatsen werden getroffen. Er viel een aantal slachtoffers te betreuren. In Stein vernielde een (toevals)voltreffer een gebouw waarin de complete staf van het Britse 50e Regiment Lichte Luchtafweer werd uitgeschakeld. De aanvallen hadden duidelijk tot doel de Britten en de burgerbevolking onrustig te houden (of te maken).

Krijgsgevangenen

Uit: Dagboek van Rie op den Camp.

Woensdag 24 januari 1945. Vanavond zag ik zeven grote trucks met krijgsgevangenen langs rijden. In een school in Stein (St. Jansschool) is er een verzamelplaats voor krijgsgevangenen. Veel van die gevangenen zagen er berooid uit. Families uit Stein vertelden, dat ze Duitse soldaten hadden gezien die Manchester broeken droegen of oude burgerkleren. Eén van hen droeg zelfs een rok.

Ze worden in de school bij elkaar gebracht, ontsmet en gaan later naar Bourg-Léopold (België).

Onderscheiding

Uit: Dagboek van Rie op den Camp.

Vrijdag 16 maart 1945. Generaal Simpson, de bevelhebber van het 9e Amerikaanse Leger, heeft persoonlijk een bezoek gebracht aan mevrouw Dautzenberg, Mauritsweg 63 te Stein, om haar een onderscheiding uit te reiken die postuum was toegekend aan haar zoon (Theodorus Anthonius Dautzenberg * 09-08-1918 te Stein) wegens heldhaftig gedrag in de strijd op Nederlands grondgebied († 12-10-1944 te Nieuwstadt).

Gevallen in de strijd tegen de vijand

Advertentieblad voor Limburg, 17-03-1945

Luitenant-generaal William H. Simpson, bevelvoerend generaal van het 9e Amerikaanse Leger, bracht persoonlijk een bezoek aan een Nederlandse moeder en overhandigde haar de bronzen ster, welke onderscheiding postuum is toegekend aan haar zoon sergeant Theodoor Antoon Dautsenberg voor zijn heldhaftig gedrag in het Amerikaanse leger in de strijd tegen de vijand in Nederland.

Sergeant Dautsenberg was ingedeeld bij het 2e Bataljon „Royal Dutch Storm Troopers”, toegevoegd aan het 125ste „Cavalry Reconnaissance Squadron, Mechanized” van het 9e Amerikaanse Leger. Generaal Simpson bezocht mevrouw Dautzenberg te haren huize, Mauritsweg 63 te Stein, een kleine plaats 10 km ten noorden van Maastricht in Limburg en overhandigde haar de onderscheiding, nadat de eervolle vermelding door een tolk was voorgelezen. Mevrouw Dautsenberg, die vergezeld werd door haar dochter, weende.

De tekst van de eervolle vermelding luidde: *Hij onderscheidde zich door heldhaftig optreden tijdens militaire operaties tegen de vijand in Nederland tussen 1 en 12 oktober 1944.*

Gedurende deze periode wijdde sergeant Dautsenberg zich met volle toewijding aan de taak, zijn compagnie vertrouwd te maken met de Amerikaanse oorlogsmethodes. Door zijn onvermoeide inspanning was zijn afdeling in staat waardevolle bijstand te verlenen aan het 125ste Cavalry Reconnaissance Squadron. Dankzij zijn nauwgezette opleiding waren zijn mannen in staat, zelfs nadat hij dodelijk gewond was, doeltreffend steun te verlenen. Zijn onzelfzuchtig gedrag en toewijding weerspiegelen niet alleen zijn eigen grote verdiensten maar ook die van zijn land. Hij trad in Limburg in militairen dienst.

Stukje over de OD 11-04-1945

Archief Kabinet Commissaris der Koningin-Limburg, dossier zuivering.

In Stein dreigde de situatie in september 1944 uit de hand te lopen naar aanleiding van de weigering van een voorman uit de illegaliteit om de in 1943 in beslag genomen radiotoestellen aan de rechtmatige eigenaren terug te geven. Dat zette kwaad bloed. Het conflict escaleerde mede door het optreden van een groep van circa zestig ingezetenen die zowel de voormalige illegaliteit als het plaatselijk bestuur tegen zich in het harnas joeg. Er vonden baldadigheden plaats en er verscheen zelfs een opgelapte tank in het dorp. Stein dreigde uiteen te vallen in verscheidene vechtende partijen. De waarnemende burgemeester, Th.J.M. Gijsen, zag zich genoodzaakt de hulp van het Militaire Gezag in te roepen om de gemoederen tot bedaren te brengen. Dat had heel wat voeten in de aarde. In het voorjaar van 1945 was de rust er nog steeds niet weergekeerd.

Nieuws uit de Tweede Wereldoorlog

Ruzie in Stein

Tweede Wereldoorlog 11-04-1945

Uit: A.P.M. Cammaert. Het verborgen front deel 2.

In Stein dreigde de situatie in september 1944 uit de hand te lopen naar aanleiding van de weigering van een voorman uit de illegaliteit om de in 1943 in beslag genomen radiotoestellen aan de rechtmatige eigenaren terug te geven. Dat zette kwaad bloed. Het conflict escaleerde mede door het optreden van een groep van circa zestig ingezetenen die zowel de voormalige illegaliteit als het plaatselijk bestuur tegen zich in het harnas joeg. Er vonden baldadigheden plaats en er verscheen zelfs een (door de burgemeester te hulp geroepen) opgelapte (Amerikaanse) tank in het dorp. Stein dreigde uiteen te vallen in verscheidene vechtende partijen. De waarnemende burgemeester, T.J.M. Gijsen, zag zich genooddaakt de hulp van het Militaire Gezag in te roepen om de gemoederen tot bedaren te brengen. Dat had heel wat voeten in de aarde. In het voorjaar van 1945 was de rust er nog steeds niet weergekeerd.

Vliegtuig neergestort

Uit: Dagboek van Rie op den Camp.

Dinsdag 15 mei 1945. Vanmiddag is in Stein een Amerikaans vliegtuig neergestort. Het betrof een Marauder van het 1st Pathfinder Squadron (Provisional). De driekoppige bemanning verloor het leven, twee passanten werden gewond. Het kwam in aanraking met een der kabels die bij de haven tussen de hoge lichtmasten gespannen zijn. De drie piloten kwamen om het leven.

Gedicht: Naderend onheil nieuwjaarsnacht 1945

Uit: Notulenboek KJV geschreven door

G.J.H. Goossens op 30-11-1947.

In de nacht van overgang naar 't nieuwe jaar
Alle mensen waren bang; er loerde groot gevaar
Een vijandige vliegmachine ronkte in de lucht
Komt ook hier naar toe misschien en men gaf een zucht

Drie uur lang vloog hij heen en weer, van aan de Maas tot grens
Keerde terug, keer op keer, zocht iets naar zijn wens
Waar zou zijn doel kunnen zijn, ergens op een dree,
Misschien SBB of de Mijn, maar 't was het KJV

Een geluid doorklieft de lucht; ik riep "de vlieger komt af"
Maar toen ik kwam in de open lucht, stond ik werkelijk paf
Twintig meter van ons af lagen er huizen plat
De bom was precies gevallen op het KJV-huis-flat

Twee soldaten waren dood, vier waren gewond
Toen ik om me henen keek, waar nog een auto stond
In de auto zat een man, in 't midden door
Die bij dit bombardement zijn leven verloor

Dat was 't begin van 't nieuwe jaar, misschien een beter end
Niemand stond met wensen klaar, we waren geen bommen gewend
Dat was de eerste bom in Stein, op een militair doel
Maar laat 't ook de laatste zijn, daar ik er niets voor voel

*Deze berichten uit kranten,
dagboeken en andere
publicaties zijn de stille getuigen
van de impact van de
oorlog in de gemeente Stein.*

Bevrijdings- optocht 1945

Op maandag 18 september 1944 werd Stein door het Amerikaanse leger bevrijd. Echter, pas meer dan een halfjaar later, namelijk op zaterdag 5 mei 1945, werd voor het hele land de vrede getekend en vierde geheel Nederland voor de eerste maal de bevrijding van de Duitse bezetting.

Rood-wit-blauwe vlaggen werden uit de ramen gestoken, en veel bewoners gingen in feeststemming de straat op. Ze zongen en dansten arm-in-arm op de muziek van de geallieerde bevrijders. Er werden optochten en bevrijdingsfeesten georganiseerd. Zo werd in de zomer van dat jaar in Stein een groot feest voor jong en oud in de vorm van een bevrijdingsoptocht georganiseerd, die 's middags door het dorp trok.

Heel veel uren hadden de makers uit de verschillende buurten en verenigingen besteed aan het uitdenken van de voorstelling op de wagens en aan de versiering ervan. Hierdoor ontstond een grote verscheidenheid aan groepen en wagens, die gelukkig niet alleen betrekking hadden op de donkere dagen en verschrikkelijke gebeurtenissen in de oorlog.

Zo was voor de vele toeschouwers langs de route ook een aantal wagens te bewonderen die het dagelijkse leven in en buiten het dorp belichtten. Aan de optocht namen meer dan veertig wagens en groepen deel, hetgeen voor die tijd erg veel was. Natuurlijk nam de bevrijdingsoptocht bij de families waarvan een geliefde in de oorlog was omgekomen, niet de pijn weg van het verlies. Want die pijn zou voor hen nog jaren duren. Een opsomming van de deelnemende groepen waarvan tijdens de optocht foto's op het Keerend zijn gemaakt, staat op de volgende pagina.

De mijnwerker brengt vrede in Stein

De klokkenroef

De "Brikkebekkers"

Hulde aan de bevrijders

Fanfare St. Martinus

Evacuatie Meers • 459

Aan de optocht namen meer dan veertig wagens en groepen deel, hetgeen voor die tijd erg veel was.

1. Ik hou van Holland	16. Brikkebekkers
2. Koningin van de vrede	17. Nederland herrijst
3. Ik val aan, volg mij	18. Hof de Eskimo
4. Mandolineclub	19. Indië vrij
5. Brandweer	20. De heer van Stein
6. Klokkenroef	21. Piet Hein
7. Fanfare Sint Martinus	22. De mijnwerker brengt
vrede in Stein
8. Prinselijk paar met kinderen	23. Met volle kracht vooruit
voor Zeeland
9. V van Victorie	24. Ruiterclub Stein
10. Terugkeer Koningin Wilhelmina	25. Schutterij Stein
11. Hulde aan de bevrijders	26. Germanen
12. Provincie Zeeland	27. Boeren en boerinnen
13. Provincie Drenthe	28. Zwarte handel en slacht
14. Wieringermeer	
15. Provincie Friesland	

Groep met de V van Victorie

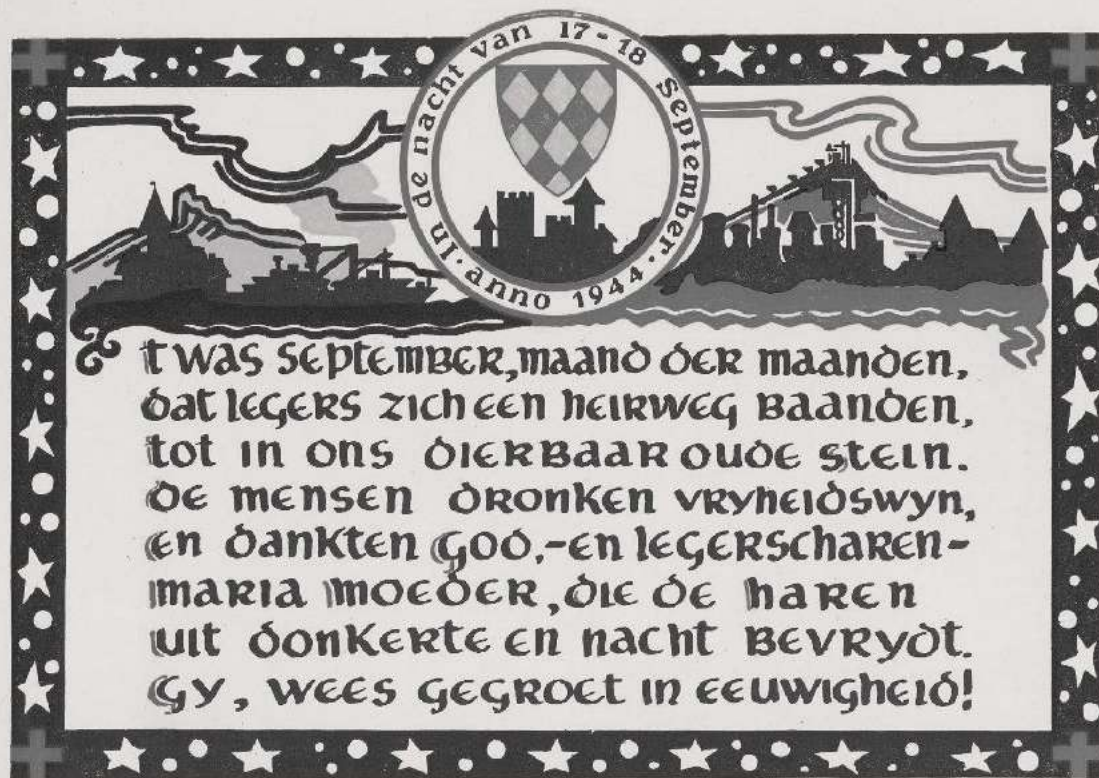

Het in de optocht gebruikte vliegtuig werd gebouwd door de buurt Keerend - Reekstraat en werd niet alleen gebruikt in de bevrijdingsoptocht van Stein in augustus 1945, maar werd ook gebruikt bij de bevrijdingsoptochten van de omliggende dorpen. Voor de onderstaande grote foto met nummering van de buurtbewoners zijn de meeste namen door Lei Gubbels reeds in 1996 beschreven en verder aangevuld door de heemkunde-afdeling. De namen staan onder de foto vermeld.

Buurtbewoners Keerend

Evacuatie Meers • 461

Om de herinnering aan de bevrijding levend te houden liet de gemeente Stein in 1946 een herinneringsplaat maken met een daarbij behorende verklarende tekst.

De herinneringsplaat werd in vele gezinnen ingelijst en kreeg een vast plaatsje in huis.

--- GEMEENTE STEIN ---

Gedenkplaat:
Bevrijding van Stein.

Stein, 1 Juni '46

Bijgaand heb ik de eer U te doen toekomen een gedenkplaat van de bevrijding van onze gemeente door de geallieerde troepen in den nacht van 17-18 September 1944.

Hoge deze plaat ons blijvend herinneren aan de groote offere die gebracht zijn geworden ter verkrijging van de vrijheid van onze gemeente en die van ons vaderland.

De Burgemeester van Stein,

P. M. van der Vliet

Aan den Heer Rijksarchivaris

Rijksarchief

Vaanstricht

Gedenkplaat

Stein Bevrijd

in den nacht van 17 op 18 September 1944

door

Geallieerde Troepen.

Het katholieke Limburgsche mijnwerkersdorp Stein, dat een der oudste nederzettingen is in ons gewest, viert de bevrijding als een echt katholiek volk. God en de H. Maagd, de Moeder van ieder Limburgsch dorp, hebben vanzelfsprekend een plaats in de gedachten die wij ons over de vrijheid en bevrijding vormen.

De randversiering is voornamelijk ornament, afgesloten op de vier hoeken door een kruisje: de afsluiting van ieder katholiek leven, ook van het katholieke volksleven, dat geschraagd wordt en gedragen door de groote bevrijding uit de macht van den duivel, die wij in het kruis bezitten.

In het midden zien wij het kasteel, met het wapen van de aloude Heeren van Stein, dat de verpersoonlijking is van Steins' ridderschap waarin de Steinse jeugd haar katholieke ridderidealen terugvindt en waardoor Stein verbonden wordt met zijn lang verleden. Het kasteel is 't symbool van de grootheid, die wij in oprechte ridderschap bezitten. De bevrijding plaatst deze idealen, aan welks verwerkelijking wij nu weer kunnen werken, weer op den voorgrond en in 't middelpunt van ons leven: de jeugd leeft van idealen.

Links zien wij 't dorp Stein met de haven, even aangegeven in de silhouetten boven 't blauwe water. Rechts zien wij ons zusterdorp Kerensheide met de mijn, symbool van Steins' leven en werken, evenals de haven. Dat alles in silhouetten is neergelegd, duidt op de stille nacht waarin alles gebeurde en is tevens gedaan om het geheel eenvoudig te houden als 'n ornament van het plaatje.

Drukwerk Hoppers & Zoon, Breda

Oorlogsslachtoffers in 1945

Berix, J.W. (Giel) 12-04-1907, Meers 13-03-1945, Bergen-Belsen Overleden aan de ziekte vlektyfus door onhygiënische toestanden.	Paulussen, J.J.H. 22-05-1932, Elsloo 16-04-1945, Elsloo Slachtoffer van explosie onontplofte granaat op 5-11-1944 op terrein Ringoven, steenfabriek aan de Stationstraat in Beek.
Pepels, J.H. 19-06-1922, Urmond April 1945, Bergen – Belsen Overleden in concentratiekamp Bergen Belsen in april 1945.	Schepers, J.W. 11-12-1919, Stein 25-03-1945, Bremen-Farge Opgepikt tijdens een razzia bij algemene staking op 3 mei 1943. Overgebracht naar concentratiekamp en in kamp Bremen-Farge bezwaken.
Smeets, H. 06-09-1889, Urmond 21-01-1945, Dachau Overleden in concentratiekamp Dachau.	Tholen, J.L.M. 04-12-1917, Urmond 05-04-1945, Mauthausen Opschrift graf bij Terpkerk: Gevallen in den strijd van het verzet.

Oorlogsslachtoffers na 1945

Kostjens, H.L. 11-03-1922, Stein 11-06-1947, Batavia In Indonesië verdronken.	Teuns, A.L. 08-02-1919, Stein 06-07-1949, Modjosongo Doodgeschoten door sniper op de weg Salatiga-Solo. Begraven op Ereveld Candi te Semarang, Nederlands-Indië.
Van Boxtel, B. 30-01-1977, Maastricht 26-07-2006, Khost (Afghanistan) Begraven in Urmond	Van Es, J.F.H. 19-05-1928, Elsloo 15-06-1949, Siloetoeng (Indonesië) Symbolisch graf in Elsloo. Stoffelijke resten begraven in Indonesië.
Van Esch, C.J.A. 17-12-1925, niet bekend 16-07-1946, Batavia Getroffen door propeller van een militair vliegtuig.	

Nawoord

Nawoord

Dit boek verschijnt 75 jaar nadat de (huidige) gemeente Stein door de Amerikanen is bevrijd.

In die 75 jaar is heel veel veranderd. Zo bestond het huidige grondgebied van de gemeente Stein in die tijd uit de afzonderlijke gemeenten Elsloo, Stein en Urmond. Ieder met zijn eigen kleine gehuchten, van elkaar gescheiden door houtopstanden, weiden en akkers. De verbindingswegen waren veelal smal en nog niet geasfalteerd. De meeste inwoners hadden een relatief eenvoudig levenswijze.

Bij het lezen, corrigeren en aanpassen van de persoonlijke documenten, veelal opgesteld vanuit het oogpunt van de destijds nog jeugdige schrijvers, viel ons als samenstellers de sterke heersende gezinsband op, waarbij de jeugd zelf al heel jong de handen uit de mouwen moest steken.

Het meemaken van de oorlog waarbij vele vrijheden werden ontnomen, was een nare, angstige ervaring, die voor een groot aantal mensen van invloed zijn geweest op hun verdere leven.

Verworven vrijheden die we tegenwoordig als vanzelfsprekend beschouwen en hopen nooit meer te verliezen.

Een hoop, die gestalte dient te worden gegeven door het versterken van de onderlinge verdraagzaamheid tussen naties en volkeren. Dit zeker gezien het huidige veranderende wereldbeeld, de groeiende wereldbevolking en oplopende spanningen.

Graag willen we iedereen die heeft meegewerkt aan de totstandkoming van dit boek van harte bedanken voor hun bijdrage, hun inzet en het ter beschikking stellen van scripts, foto's, herinneringen en overig materiaal.

We zijn zeer verheugd over de samenwerking tussen de vrijwilligers, het bestuur van beide betrokken musea en de gemeente Stein teneinde dit herdenkingsboek te realiseren.

Wij, als samenstellers wensen u een mooie en actieve viering van het 75-jarig bevrijdingsfeest met in gedachte de vele slachtoffers door wie onze vrijheid tot stand is gekomen en al 75 jaar behouden is gebleven.

Stichting Erfgoed Stein
en Stichting Streekmuseum Elsloo

Index

A.P.M. Cammaert

1944: p 300

Pie op den Camp

1944: p 252

1945: p 388

Mart Claassen

1943: p 233

Jo Cobben

1944: p 289

Albert Cremers

1942: p 188

1945: p 418

Harie Dassen

1939: p 36

1940: p 44, p 121

1942: p 196

1944: p 306

1945: p 419

Graadje Kollard Fredrix

1942: p 191

Lei Gubbels

1940: p 123

1941: p 150

1942: p 200

1944: p 318

1945: p 425

Thei Hanssen

1944: p 296

Chaim Herzog

1944: p 280

Frans Heyens

1944: p 282

Rien Kraus

1939: p 36

1940: p 121

1942: p 197

1943: p 236

1944: p 308

1945: p 424

Duitse Leutnant Kürschner

1940: p 99

Lambert Martens

1944: p 291

Harie van Mulken

1943: p 228

1944: p 305

**Louis, Huub
en Marieke Notten**

1944: p 285

Jan Pijpers

1944: p 274

1945: p 414

Harry Rouvroye

1940: p 112

1942: p 188

1944: p 285, p 286

Rolf Schoch

1944: p 258

Coen Smeets

1940: p 113

Miel Visschers

1944: p 255

Fien (Josephina) Voncken

1940: p 114

Jeanne Wintraecken

1944: p 283

Wies, Julia en Annie Vranken

1942: p 190

1944: p 284

Verantwoording

Verantwoording samenstellers

Kazematten bij bruggen langs Julianakanaal, Jan Smeets
Oorlogsgebeurtenissen rondom de bruggen, Jan Smeets
Interview Harie Dassen, Jan Smeets
Interview Jeanne Wintraecke, Guus Peters
Info Maasmechelen/Kotem over evacuatie Meers, Nic Merlo
Verhalen geïnterviewden Catsop, Marianne van Kan

Literatuur

Websites

www.archieven.nl
www.delpher.nl
www.ergensinnederland1939-1945.nl
www.e-viewer.nl
www.go2war2.nl
www.historiek.net
www.immaterieelerfgoed.nl
www.iwm.org.uk
www.maaslinie-mei1940.nl
www.maastrichtsegevelstenen.nl
www.maxpam.nl
www.nrc.nl
www.scholieren.com
www.streekmuseumelsloo.nl
www.verzetsmuseum.org

Publicaties

Een dag oorlog in Zuid-Limburg, E.H. Brongers
Het verborgen front, A.P.M. Cammaert
Notulenboek KJV, G.J.H. Goossens
Onze doden 1940-1945, KNVB-afdeling Limburg
Overmunthe, Uit het rijke verleden van Bergen Urmond, Simonis, A.H. e.a.
Stoottroepen 1944-1984, Sectie Militaire Geschiedenis Landmachtstaf
Herinneringen aan oorlog en bevrijding in de Maasstreek, H. Rouvroye,
Heemkundevereniging Maasstreek 1995
(Boek is te raadplegen op website www.streekmuseumelsloo.nl)
Heemkundesnippers Maasstreek, H. Rouvroye, Artikelen betreffende WO2
1986-2001 Nr 2, 3, 5, 6, 7, 9, 11, 13, 17, Heemkundevereniging Maasstreek 1995

Archieven

De Domijnen
De Limburger
Kabinet Commissaris der Koningin-Limburg
Limburgsch Dagblad
Staatscourant
Trouw

Diverse bronnen

De Nieuwe Mijnstreek
De vrije gedachte
Hilversum III
Limburger Koerier
Veritas katholiek 14-daagsch blad voor Maastricht
Verslag inwoner over opblazen brug, J.P. Bouts

Beeldmateriaal

Websites

www.archieven.nl
sluisroosteren.blogspot.com
www.maastrichtsegevelstenen.nl
www.oorloginlimburg.blogspot.com
www.bidprentjesbank.nl
www.fotos.serc.nl
www.wo2verzameling.nl
www.eindhovenfotos.nl
www.geheugenvannederland.nl
www.strijdbewijs.nl
www.redsearch.org
www.oorlogsherinneringen.nl
www.doornelle.nl
www.oudekinderwagens.nl
www.verzetsmuseum.org/museum/nl/tweede-wereldoorlog
www.thenewbeginnings.nl
www.defensieweb.fandom.com
www.waterwereld.nu
www.xing.com/people/schoch-rolf
www.ergensinnederland1939-1945.nl
www.military-classic-vehicles.fr
www.lcvvzw.be
www.strijdbewijs.nl
www.oorloginlimburg/home/bevrijding
www.verzamelingen.nl
www.historianet.nl
www.antiquadio.com
www.elsloo.info
www.heerlenvertelt.nl
www.collectienederland.nl
www.beeldbank.40-45nu.nl
www.tabakvaria.com
www.bloggen.be
www.steindenaren.nl
www.psywar.org
www.iwm.org.uk
beeldbank.rws.nl

Publicaties

Heemkundesnippers Maasstreek, H. Rouvroye, Artikelen betreffende WO2
1986-2001 Nr 2, 3, 5, 6, 7, 9, 11, 13, 17, Heemkundevereniging Maasstreek 1995
Kent u ze nog... de Steinders, A.J. Munsters MSC.
Herinneringen aan oorlog en bevrijding in de Maasstreek. H. Rouvroye.
Uitgave Heemkunde vereniging Maasstreek. 1995.
De krijgsverrichtingen in Zuid-Limburg in mei 1940.
Uitgave ministerie van Oorlog. 1952.
Een dag oorlog in Zuid-Limburg. E.H. Brongers. 4e druk. 1973.
Een dag oorlog in Zuid-Limburg. E.H. Brongers. 3e herziene en aangevulde druk. 1973.
18. Infanterie-Division: Unser Weg zum Meer 1940
Noodlanding Duits vliegtuig nabij Vucht (B). Uit: Vucht in de 2e wereldoorlog.
Die Brandenburger zb. V. 800. Helmuth Spaeter. 1978.
Deutsche Kommandotrupps 1939-1945. F. Kurowski. 2000.
Getarnt, Getäuscht und doch Getreu. H. Kriegsheim. 1959.
Chronik der 7. Infanterie-Division. München. W. Hertlein. 1984.
Panzerjäger brechen durch. A.I. Berndt. 1940.
De krijgsverrichtingen in Zuid-Limburg mei 1940. 1952.
Gesprek Kürschner. 1972.
Gesprek Keulartz, mitrailleurshutter onder brug Stein.
Duitse documenten 1940. RH-24/20 t/m RH-24/24. Mil. Archiv. Freiburg.
Betreffende de inzet van Groep Kürschner bij 7. Infanterie-Division op 10 mei 1940.
Uitgaven van de General Stab des O Qu IV, Fremde Heere West:
1). Das niederländische Feldheer, seine Aufmarsch und seine Operationsabsichten.
2). Technische Angaben über die niederländische und belgische Befestigungen.
3). Befestigungen und Geländehindernissen in Ost Belgien und den Südlichen Niederlande.
4). Das belgische Kriegsheer, sein Aufmarsch, und seine Operationsabsicht.
German records. Nara microfilm T 315, Roll. 694. 18. Infanterie-Division (1940)
5). Chronik der 7. Infanterie-Division. München. 1984.
6). Centraal Bureau Statistiek. Economische Crisis 1929.
The story of the 79th Armoured Division, 1945.
History 79th Armoured Division, 1972, N. Duncan, PP Publications.
Operation Plunder. The British and Canadian Rhine crossing. 2006,
Tim Saunders, Pen and Sword.
The Rhine Crossings. 1945. Ken Ford, 2007, Osprey mil.
The Rhineland Campaign. 1945. Ken Ford, 2000, Osprey mil.
Road to Berlin. G. Forty, 1999, Cossel-Co.

Battle for the Rhine. R.W. Thomson.
Swimming Shermans. D. Fletcher, 2003.
None Bolder. History 51st Highland Division. R. Doherty, 2006, Spellmount.
Borderers in battle. The war story of the Kings Scottish Borderers.
H. Gunning, 1948, MPWL.
British Tanks of WW II. 2) Holland & Germany 1944/45.
David Fletcher, Concord PC.
Panorama

Archieven

Limburgsch Dagblad
Archief NIMH collectie Stoottroepen
Archief SES
Archief SSE
Archief Rijksmuseum
Military Collectibles 4U
Archief Staatsmijnen
Archief Streekmuseum Elsloo
KNVB-afdeling Limburg, Onze Doden, 1940-1945
Heemkunde Tegelen

Persoonlijke archieven

Archief Harry Rouvroye
Archief Hen Breuls
Archief Harry Lardinois, Urmond.
Archief Jan Smeets
Archief Fonz Wauben
Archief Hub Kersemakers
Archief Wim Terhaar
Archief Rien Kraus
Archief Harie Smeets
Archief Harie Dassen
Archief familie Marion Meuwissen-Claassen
Archief familie Jack Coumans
Archief familie M. Visschers
Archief familie Rob Gubbels
Archief parochie St. Martinus
Kriegstagebücher van Duitse soldaten

Stichting Erfgoed Stein en Stichting Streekmuseum Elsloo hebben alle mogelijke moeite gedaan om, daar waar uit een andere bron beeld is overgenomen, de rechthebbende van het beeld te achterhalen. Stichting Erfgoed Stein en Stichting Streekmuseum Elsloo en verontschuldigen zich voor onopzettelijke fouten welke in de toekomstige edities worden gecorrigeerd. Mocht een rechthebbende zich door publicatie in deze uitgave niet te min in zijn belangen geschaad voelen, dan verzoeken wij u contact met ons op te nemen.

Daarnaast danken we alle instanties en individuen, reeds genoemd in de foto-verantwoording, voor het belangeloos ter beschikking stellen van beeldmateriaal.

Colofon

Coverfoto

Het echtpaar Vranken-Wijnen met dochter Bella tijdens de evacuatie van Meers.

Concept & ontwerp

Kamer8cht | merk, ontwerp en communicatie

Tekstredactie

Redactiehuis, Nicole Vijgen
ZonderFout, Marjoleine Schlösser

Drukker

drukpartnerszuid

Boekbinder

Boekbinderij Brepols

Deze uitgave is gepubliceerd in 2020
door Stichting Erfgoed Stein en Stichting Streekmuseum Elsloo.

Heeft u vragen of opmerkingen over deze uitgave?
Mail dan naar heemkunde@stichtingerfgoedstein.nl
of naar info@streekmuseumelsloo.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt worden in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of door fotokopieën, opname of op enige manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur of de uitgever.

Sponsors

KAMER
8CHT merk, ontwerp en
communicatie

Gemeente *Stein*

